$[2000/10/22~v3.01~Landscape~Pages~(DPC)]\\ [2016/05/21~v2.44~Cross-referencing~by~name~of~section]$

adhyātmarāmāyaṇam

For Personal Use Only Not For Commercial Printing/Distribution

Contents

1	adhyātmarāmāyaṇamāhātmyam	3
2	bālakāṇḍaḥ 2.1 prathamaḥ sargaḥ	16 19 25 28 34
3	ayōdhyākāṇḍaḥ	47
	3.1 prathamaḥ sargaḥ	48
	3.2 dvitīyaḥ sargaḥ	
	3.3 tṛtīyaḥ sargaḥ	
	3.4 caturthaḥ sargaḥ	
	3.5 pañcamaḥ sargaḥ	73
	3.6 şaşthah sargah	
	3.7 saptamaḥ sargaḥ	87
	3.8 aṣṭamaḥ sargaḥ	97
	3.9 navamaḥ sargaḥ	103
4	aranyakāndah	111
	4.1 prathamaḥ sargaḥ	112
	4.2 dvitīyaḥ sargaḥ	
	4.3 tṛtīyaḥ sargaḥ	
	4.4 caturthaḥ sargaḥ	125
	4.5 pañcamaḥ sargaḥ	
	4.6 şaşthah sargah	136
	4.7 saptamaḥ sargaḥ	140
	4.8 aṣṭamaḥ sargaḥ	146
	4.9 navamaḥ sargaḥ	152
	4.10daśamaḥ sargaḥ	157

5	kişkindhākāṇḍaḥ	161
	5.1 prathamaḥ sargaḥ	162
	5.2 dvitīyaḥ sargaḥ	170
	5.3 tṛtīyaḥ sargaḥ	176
	5.4 caturthaḥ sargaḥ	
	5.5 pañcamaḥ sargaḥ	186
	5.6 şaşthah sargah	191
	5.7 saptamaḥ sargaḥ	198
	5.8 aṣṭamaḥ sargaḥ	203
	5.9 navamaḥ sargaḥ	
6	sundarakāṇḍaḥ	211
U	•••	
	6.1 prathamaḥ sargaḥ	
	6.2 dvitīyaḥ sargaḥ	
	6.3 tṛtīyaḥ sargaḥ	
	6.4 caturthaḥ sargaḥ	236
	6.5 pañcamaḥ sargaḥ	230
7	yuddhakāṇḍaḥ	243
	7.1 prathamaḥ sargaḥ	244
	7.2 dvitīyaḥ sargaḥ	249
	7.3 tṛtīyaḥ sargaḥ	254
	7.4 caturthaḥ sargaḥ	261
	7.5 pañcamaḥ sargaḥ	
	7.6 şaşthah sargah	
	7.7 saptamaḥ sargaḥ	279
	7.8 aṣṭamaḥ sargaḥ	285
	7.9 navamaḥ sargaḥ	291
	7.10daśamaḥ sargaḥ	
	7.11ēkādaśaḥ sargaḥ	
	7.12dvādaśaḥ sargaḥ	
	7.13trayōdaśaḥ sargaḥ	
	7.14caturdaśań sargań	
	7.15pañcadaśaḥ sargaḥ	
	7.16ṣōḍaśaḥ sargaḥ	
O	usta malaān da h	242
8	uttarakāṇḍaḥ	343
	8.1 prathamaḥ sargaḥ	
	8.2 dvitīyaḥ sargaḥ	
	8.3 tṛtīyaḥ sargaḥ	
	8.4 caturthaḥ sargaḥ	
	8.5 pañcamaḥ sargaḥ	
	8.6 şaşţhaḥ sargaḥ	
	8.7 saptamaḥ sargaḥ	381

8.8	aṣṭamaḥ sargaḥ															388
8.9	navamaḥ sargaḥ															394

Chapter 1

∥adhyātmarāmāyaṇamāhātmyam ∥

rāmam viśvamayam vandē rāmam vandē raghūdvaham l rāmam vipravaram vandē rāmam śyāmāgrajam bhajē ||1||

yasya vāgaṃśutaścyutaṃ ramyaṃ rāmāyaṇāmṛtam l śailajāsēvitaṃ vandē taṃ śivaṃ sōmarūpiṇam l²l

saccidānandasandōham bhaktibhūtivibhūṣaṇam l pūrṇānandamaham vandē sadgurum śaṅkaram svayam l3 l

ajñānadhvāntasaṃhartrī jñānalōkavilāsinī l candracūdavacaścandracandrikēyam virājatē ||4||

apramēyatrayātītanirmalajñānamūrtayē ∣ manōgirām vidūrāya daksināmūrtayē namah ∥₅∥

sūta uvāca

kadācinnāradō yōgī parānugrahavāñchayā I paryaṭan sakalān lōkān satyalōkamupāgamat II6II

tatra dṛṣṭvā mūrtimadbhiśchandōbhiḥ parivēṣṭitam | bālārkaprabhayā samyagbhāsayantaṃ sabhāgṛham ||7||

caturmukham jagannātham bhaktābhīṣṭaphalapradam l pranamya dandavadbhaktyā tustāva munipuṅgavah llol

santustastam munim prāha svayambhūrvaisņavottamam I

kim prastukāmastvamasi tadvadisyāmi tē munē ||10||

ityākarņya vacastasya munirbrahmāṇamabravīt | tvattaḥ śrutaṃ mayā sarvaṃ pūrvamēva śubhāśubham ||11||

idānīmēkamēvāsti śrōtavyam surasattama ∣ tadrahasyamapi brūhi yadi tēSnugrahō mayi ∥12∥

prāptē kaliyugē ghōrē narāḥ puṇyavivarjitāḥ l durācāraratāḥ sarvē satyavārtāparāṅmukhāḥ ||13||

parāpavādaniratāḥ paradravyābhilāṣiṇaḥ | parastrīsaktamanasaḥ parahiṃsāparāyaṇāḥ ||14||

dēhātmadṛṣṭayō mūḍhā nāstikā paśubuddhayaḥ I mātāpitṛkṛtadvēṣāḥ strīdēvāḥ kāmakiṅkarāḥ III

viprā lōbhagrahagrastā vēdavikrayajīvinaḥ l dhanārjanārthamabhyastavidyā madavimōhitāḥ ||16||

tyaktasvajātikarmāṇaḥ prāyaśaḥ paravañcakāḥ l kṣatriyāśca tathā vaiśyāḥ svadharmatyāgaśīlinaḥ ||17||

tadvacchūdrāśca yē kēcidbrāhmaṇācāratatparāḥ | striyaśca prāyaśō bhraṣṭā bhartravajñānanirbhayāḥ ||18||

śvaśuradrōhakāriṇyō bhaviṣyanti na saṃśayaḥ l ētēṣāṃ naṣṭabuddhīnāṃ paralōkaḥ kathaṃ bhavēt #19#

iti cintākulam cittam jāyatē mama santatam l laghūpāyēna yēnaiṣām paralōkagatirbhavēt l tamupāyamupākhyāhi sarvam vētti yatō bhavān ||20||

ityṛṣērvākyamākarṇya pratyuvācāmbujāsanaḥ I sādhu pṛṣṭaṃ tvayā sādhō vakṣyē tacchṛṇu sādaram II21 II

purā tripurahantāram pārvatī bhaktavatsalā | śrīrāmatattvam jijñāsuh papraccha vinayānvitā ||22||

priyāyai giriśastasyai gūḍhaṃ vyākhyātavān svayam l purānōttamamadhyātmarāmāyanamiti smrtam l23 l

tatpārvatī jagaddhātrī pūjayitvā divāniśam | ālōcayantī svānandamagnā tiṣṭhati sāmpratam ||24||

pracariṣyati tallōkē prāṇyadṛṣṭavaśādyadā l tasyādhyayanamātrēṇa janā yāsyanti sadgatim ||25||

tāvadvijṛmbhatē pāpaṃ brahmahatyāpuraḥsaram I yāvajjagati nādhyātmarāmāyaṇamudēṣyati I26II

tāvatkalimahōtsāhō niḥśaṅkaṃ sampravartatē | yāvajjagati nādhyātmarāmāyaṇamudēṣyati ||27||

tāvadyamabhaṭāḥ śūrāḥ sañcariṣyanti nirbhayāḥ I yāvajjagati nādhyātmarāmāyaṇamudēṣyati I28 II

| | | | 29 | | | tāvatsarvāṇi śāstrāṇi vivadantē parasparam
tāvatsvarūpaṃ rāmasya durbōdhaṃ mahatāmapi | yāvajjagati nādhyātmarāmāyanamudēsyati | | 30 | |

adhyātmarāmāyaṇasaṅkīrtanaśravaṇādijam | phalam vaktum na śaknōmi kārtsnyēna munisattama ||31||

tathāSpi tasya māhātmyam vakṣyē kiñcittavānagha I śrnu cittam samādhāya śivēnōktam purā mama ||32||

adhyātmarāmāyaṇataḥ ślōkaṃ ślōkārdhamēva vā I yaḥ paṭhēt bhaktisaṃyuktaḥ sa pāpānmucyatē kṣaṇāt ||33||

yastu pratyahamadhyātmarāmāyaṇamananyadhīḥ I yathāśakti vadēdbhaktyā sa jīvanmukta ucyatē ||34||

yō bhaktyārcayatēSdhyātmarāmāyaṇamatandritaḥ l dinē Sśvamēdhasya phalaṃ tasya bhavēnmunē ||35||

yadrcchayā Spi yō Sdhyātmarāmāyaṇamanādarāt I

anyatah śrnuyanmartyah sospi mucyeta patakat 113611

namaskarōti yōSdhyātmarāmāyaṇamadūrataḥ | sarvadēvārcanaphalaṃ sa prāpnōti na saṃśayaḥ ||37||

likhitvā pustakē Sdhyātmarāmāyaṇamaśēṣataḥ | yō dadyādrāmabhaktēbhyastasya puṇyaphalaṃ śṛṇu ||38||

adhītēṣu ca vēdēṣu śāstrēṣu vyākṛtēṣu ca I yatphalaṃ durlabhaṃ lōkē tatphalaṃ tasya sambhavēt ||39||

ēkādaśīdinē Sdhyātmarāmāyaṇamupōṣitaḥ | yō rāmabhaktaḥ sadasi vyākarōti narōttamaḥ ||40||

tasya puṇyaphalam vakṣyē śṛṇu vaiṣṇavasattama | pratyakṣaram tu gāyatrīpuraścaryāphalam bhavēt ||41||

upavāsavratam kṛtvā śrīrāmanavamīdinē | rātrau jāgaritōSdhyātmarāmāyaṇamananyadhīḥ | yaḥ paṭhēcchṛṇuyādvāSpi tasya puṇyaṃ vadāmyaham ||42||

kurukṣētrādinikhilapuṇyatīrthēṣvanēkaśaḥ l ātmatulyam dhanam sūryagrahanē sarvatōmukhē ||43||

viprēbhyō vyāsatulyēbhyō datvā yatphalamaśnutē I tatphalaṃ sambhavēttasya satyaṃ satyaṃ na saṃśayaḥ ||44||

yō gāyatē mudā Sdhyātmarāmāyaṇamaharniśam l ājñāṃ tasya pratīkṣantē dēvā indrapurōgamāḥ las l

paṭhan pratyahamadhyātmarāmāyaṇamanuvrataḥ l yadyatkarōti tatkarma tataḥ kōṭiguṇaṃ bhavēt #46#

tatra śrīrāmahṛdayaṃ yaḥ paṭhēt susamāhitaḥ I sa brahmaghnōSpi pūtātmā tribhirēva dinairbhavēt ||47||

śrīrāmahṛdayaṃ yastu hanūmatpratimāntikē | triḥ paṭhēt pratyahaṃ maunī sa sarvēpsitabhāgbhavēt ||48||

paṭhan śrīrāmahṛdayaṃ tulasyaśvatthayōryadi | pratyakṣaraṃ prakurvīta brahmahatyānivartanam ||49||

śrīrāmagītāmāhātmyam kṛtsnam jānāti śaṅkaraḥ l tadardham girijā vētti tadardham vēdmyaham munē ||50||

tattē kiñcitpravakṣyāmi kṛtsnaṃ vaktuṃ na śakyatē I yajjñātvā tatkṣaṇāllōkaścittaśuddhimavāpnuyāt I51

śrīrāmagītā yatpāpam na nāśayati nārada l tanna naśyati tīrthādau lōkē kvāpi kadācana l tanna paśyāmyaham lōkē mārgamāṇōSpi sarvadā ||52||

rāmēņōpaniṣatsindhumunmatthyōtpāditam mudā l lakṣmaṇāyārpitām gītāsudhām pītvāSmarō bhavēt \$\| 153 \|

jamadagnisutaḥ purvaṃ kārtavīryavadhēcchayā I dhanurvidyāmabhyasituṃ mahēśasyāntikē vasan ||54||

adhīyamānām pārvatyā rāmagītām prayatnataḥ l śrūtvā gṛhītvāऽऽśu paṭhannārāyaṇakalāmagāt ||55||

brahmahatyādipāpānām niṣkṛtim yadi vānchati I rāmagītām māsamātram paṭhitvā mucyatē naraḥ ||56||

duṣp;ratigrahadurbhōjyadurālāpādisambhavam | pāpaṃ yattatkīrtanēna rāmagītā vināśayēt | | 57 | |

śālagrāmaśilāgrē ca tulasyaśvatthasannidhau | yatīnām puratastadvat rāmagītām paṭhēttu yaḥ ||58||

|| || ₅₉|| || sa tatphalamavāpnōti yadvācōSpi na gōcaram

rāmagītām paṭhan bhaktyā yaḥ śrāddhē bhōjayēddvijān l tasya tē pitaraḥ sarvē yānti viṣṇōḥ paraṃ padam ll60 ll

ēkādašyām nirāhārō niyatō dvādašīdinē | sthitvāSgastyatarōrmūlē rāmagītām paṭhēttu yaḥ | sa ēva rāghavaḥ sākṣāt sarvadēvaiśca pūjyatē ||61|| vinā dānām vinā dhyānam vinā tīrthāvagāhanam l bahunā kimihōktēna śṛṇu nārada tattvataḥ l rāmagītām narōSdhītya tadanantaphalam labhēt 1621

śrutismṛtipurāṇētihāsāgamaśatāni ca l arhanti nālpamadhyātmarāmāyaṇakalāmapi ||63||

adhyātmarāmacaritasya munīśvarāya māhātmyamētaduditam kamalāsanēna I yaḥ śraddhayā paṭhati vā śṛṇuyāt sa martyaḥ prāpnōti viṣṇupadavīm surapūjyamānaḥ ||64||

 ${\tt liti}$ śrībrahmāṇḍapurāṇē uttarakhaṇḍē adhyātmarāmāyaṇamāhātmyaṃ sampūrṇam ${\tt ll}$

Chapter 2

 $\verb||b\bar{a}lak\bar{a}ndah||$

∥prathamaḥ sargaḥ∥

∥rāma hṛdayam∥

yaḥ pṛthivībharavāraṇāya divijaiḥ samprārthitaścinmayaḥ sañjātaḥ pṛthivītalē ravikulē māyāmanuṣyōऽvyayaḥ I niścakraṃ hatarākṣasaḥ punaragād brahmatvamādyaṃ sthirām kīrtiṃ pāpaharāṃ vidhāya jagatāṃ taṃ jānakīśaṃ bhajē III

viśvōdbhavasthitilayādiṣu hētumēkam māyāśrayaṃ vigatamāyamacintyamūrtim l ānandasāndramamalaṃ nijabōdharūpam sītāpatiṃ viditatattvamahaṃ namāmi l2l

paṭhanti yē nityamananyacētasaḥ śṛṇvanti cādhyātmikasaṃjñitaṃ śubham I rāmāyaṇaṃ sarvapurāṇasammatam nirdhūtapāpā harimēva yānti tē 🏽 3 🔻

adhyātmarāmāyaṇamēva nityam paṭhēdyadīcchēdbhavabandhamuktim I gavāṃ sahasrāyutakōṭidānāt phalaṃ labhēdyaḥ śṛṇuyātsa nityam II4II

purārigirisambhūtā śrīrāmārṇavasaṅgatā I adhyātmarāmagaṅgēyaṃ punāti bhuvanatrayam II5II

kailāsāgrē kadācidraviśatavimalē mandirē ratnapīţhē saṃviṣṭaṃ dhyānaniṣṭhaṃ trinayanamabhayaṃ sēvitaṃ siddhasaṅghaiḥ l dēvī vāmāṅkasaṃsthā girivaratanayā pārvatī bhaktinamrā prāhēdaṃ dēvamīśaṃ sakalamalaharaṃ vākyamānandakandam lel

pārvatyuvāca

namōsstu tē dēva jagannivāsa sarvātmadṛk tvaṃ paramēśvarōssi I pṛcchāmi tattvaṃ puruṣōttamasya sanātanam tvam ca sanātanōssi II7II gōpyaṃ yadatyantamananyavācyam vadanti bhaktēṣu mahānubhāvāḥ l tadapyahōShaṃ tava dēva bhaktā priyōSsi mē tvaṃ vada yattu pṛṣṭam 💵

jñānaṃ savijñānamathānubhaktivairāgyayuktam ca mitaṃ vibhāsvat | jānāmyahaṃ yōṣidapi tvaduktam yathā tathā brūhi taranti yēna ||9||

pṛcchāmi cānyacca paraṃ rahasyam tadēva cāgrē vada vārijākṣa | śrīrāmacandrēSkhilalōkasārē bhaktirdṛḍhā naurbhavati prasiddhā ||10||

bhaktiḥ prasiddhā bhavamōkṣaṇāya nānyattataḥ sādhanamasti kiñcit I tathāSpi hṛtsaṃśayabandhanaṃ mē vibhēttumarhasyamalōktibhistvam ||11||

vadanti rāmam paramēkamādyam nirastamāyāguņasampravāham | bhajanti cāharniśamapramattāḥ param padam yānti tathaiva siddhāḥ ||12||

vadanti kēcitparamōSpi rāmaḥ svāvidyayā saṃvṛtamātmasaṃjñam l jānāti nātmānamataḥ parēṇa sambōdhitō vēda parātmatattvam ||13||

yadi sma jānāti kutō vilāpaḥ sītākṛtē\$nēna kṛtaḥ parēṇa l jānāti naivaṃ yadi kēna sēvyaḥ samō hi sarvairapi jīvajātaiḥ ||14||

atrōttaram kim viditam bhavadbhih l tadbrūta mē samśayabhēdi vākyam ||15||

śrīmahādēva uvāca

dhanyāSsi bhaktāSsi parātmanastvam yajjñātumicchā tava rāmatattvam |

purā na kēnāpyabhicōditōSham vaktum rahasyam paramam nigūḍham ||16||

tvayāSdya bhaktyā parinōditōSham vakṣyē namaskṛtya raghūttamaṃ tē I rāmaḥ parātmā prakṛtēranādirānanda ēkaḥ puruṣōttamō hi ||17||

svamāyayā kṛtsnamidaṃ hi sṛṣṭvā nabhōvadantarbahirāsthitō yaḥ I sarvāntarasthōSpi nigūḍha ātmā svamāyayā sṛṣṭamidaṃ vicaṣṭē ||18||

jaganti nityam paritō bhramanti yatsannidhau cumbakalōhavaddhi l ētanna jānanti vimūḍhacittāḥ svāvidyayā saṃvṛtamānasā yē ||19||

svājñānamapyātmani śuddhabuddhē svārōpayantīha nirastamāyē | saṃsāramēvānusaranti tē vai putrādisaktāḥ purukarmayuktāḥ ||20||

yathāSprakāśō na tu vidyatē ravau jyōtiḥsvabhāvē paramēśvarē tathā I viśuddhavijñānaghanē raghūttamēSvidyā kathaṃ syātparataḥ parātmani ||21||

yathā hi cākṣṇā bhramatā gṛhādikam vinaṣṭadṛṣṭērbhramatīva dṛśyatē I tathaiva dēhēndriyakarturātmanaḥ kṛtē parēSdhyasya janō vimuhyati ||22||

nāhō na rātriḥ savituryathā bhavēt prakāśarūpāvyabhicārataḥ kvacit l jñānaṃ tathāSjñānamidaṃ dvayaṃ harau rāmē katham sthāsyati śuddhacidghanē ||23||

tasmātparānandamayē raghūttamē vijnānarūpē hi na vidyatē tamaņ lajnānasākṣiṇyaravindalōcanē

māyāśrayatvānna hi mōhakāraṇam ||24||

atra tē kathayiṣyāmi rahasyamapi durlabham | sītārāmamarutsūnusamvādam mōkṣasādhanam ||25||

purā rāmāyaņē rāmē rāvaņam dēvakantakam l hatvā raņē raņaślāghī saputrabalavāhanam ||26||

sītayā saha sugrīvalakṣmaṇābhyāṃ samanvitaḥ layōdhyāmagamadrāmō hanūmatpramukhairvṛtaḥ layl

abhişiktah parivṛtō vasiṣṭhādyairmahātmabhih l siṃhāsanē samāsīnah kōṭisūryasamaprabhah l28 l

dṛṣṭvā tadā hanūmantam prāñjalim puratah sthitam l kṛtakāryam nirākānkṣam jñānāpēkṣam mahāmatim ||29||

rāmaḥ sītāmuvācēdaṃ brūhi tattvaṃ hanūmatē I niṣkalmaṣōSyaṃ jñānasya pātraṃ nō nityabhaktimān 🛚 30 🔻

tathēti jānakī prāha tattvam rāmasya niścitam l hanūmatē prapannāya sītā lōkavimōhinī ||31||

sītōvāca

rāmam viddhi param brahma saccidānandamadvayam l sarvōpādhivinirmuktam sattāmātramagōcaram ||32||

ānandam nirmalam śāntam nirvikāram nirañjanam l sarvavyāpinamātmānam svaprakāśamakalmaṣam ||33||

mām viddhi mūlaprakṛtim sargasthityantakārinīm l tasya sannidhimātrēna sṛjāmīdamatandritā ||34||

tatsānnidhyānmayā sṛṣṭaṃ tasminnārōpyatēSbudhaiḥ l ayōdhyānagarē janma raghuvaṃśēStinirmalē ||35||

viśvāmitrasahāyatvam makhasamrakṣaṇam tataḥ lahalyāśāpaśamanam cāpabhaṅgō mahēśituḥ lab

matpāṇigrahaṇaṃ paścādbhārgavasya madakṣayaḥ l ayōdhyānagarē vāsō mayā dvādaśavārṣikaḥ ||37||

daṇḍakāraṇyagamanaṃ virādhavadha ēva ca l māyāmārīcamaranam māyāsītāhrtistathā ||38||

jaṭāyuṣō mōkṣalābhaḥ kabandhasya tathaiva ca l śabaryāh pūjanam paścātsugrīvēna samāgamah ||39||

vālinaśca vadhaḥ paścātsītānvēṣaṇamēva ca | sētubandhaśca jaladhau laṅkāyāśca nirōdhanam ||40||

rāvaṇasya vadhō yuddhē saputrasya durātmanaḥ l vibhīṣaṇē rājyadānaṃ puṣpakēṇa mayā saha ||41||

ayōdhyāgamanam paścādrājyē rāmābhiṣēcanam lēvamādīni karmāṇi mayaivācaritānyapi lārōpayanti rāmēSsminnirvikārēSkhilātmani ||42||

rāmō na gacchati na tiṣṭhati nānuśōcatyākāṅkṣatē tyajati nō na karōti kiñcit | ānandamūrtiracalaḥ pariṇāmahīnō māyāguṇānanugatō hi tathā vibhāti ||43||

tatō rāmaḥ svayaṃ prāha hanūmantamupasthitam | śṛṇu tattvaṃ pravakṣyāmi hyātmānātmaparātmanām ||44||

ākāśasya yathā bhēdastrividhō dṛśyatē mahān l jalāśayē mahākāśastadavacchinna ēva hi l pratibimbākhyamaparam dṛśyatē trividham nabhaḥ ||45||

buddhyavacchinnacaitanyamēkam pūrņamathāparam l $\bar{a}bh\bar{a}sastvaparam$ bimbabhūtamēvam tridhā citih $\|_{46}\|$

sābhāsabuddhēḥ kartṛtvamavicchinnēSvikāriṇi | sākṣiṇyārōpyatē bhrāntyā jīvatvaṃ ca tathā budhaiḥ ||47||

ābhāsastu mṛṣā buddhiravidyākāryamucyatē | avicchinnaṃ tu tadbrahma vicchēdastu vikalpataḥ ||48||

avicchinnasya pūrņēna ēkatvam pratipādyatē l tattvamasyādivākyaiśca sābhāsasyāhamastathā ||49||

aikyajñānam yadōtpannam mahāvākyēna cātmanōḥ l tadā Svidyā svakāryaiśca naśyatyēva na saṃśayaḥ ||50||

ētadvijñāya madbhaktō madbhāvāyōpapadyatē | madbhaktivimukhānāṃ hi śāstragartēṣu muhyatām | na jñānaṃ na ca mōkṣaḥ syāttēṣāṃ janmaśatairapi ||51||

idam rahasyam hṛdayam mamātmanō mayaiva sākṣātkathitam tavānagha l madbhaktihīnāya śaṭhāya na tvayā dātavyamaindrādapi rājyatōSdhikam ||52||

śrīmahādēva uvāca

ētattē Sbhihitam dēvi śrīrāmahrdayam mayā latiguhyatamam hrdyam pavitram pāpaš odhanam ||53||

sākṣādrāmēṇa kathitaṃ sarvavēdāntasaṅgraham | yaḥ paṭhētsatataṃ bhaktyā sa muktō nātra saṃśayaḥ ||54||

brahmahatyādi pāpāni bahujanmārjitānyapi I naśyantyēva na sandēhō rāmasya vacanam yathā ||55||

yōStibhraṣṭōStipāpī paradhanaparadārēṣu nityōdyatō vā stēyī brahmaghnamātāpitrvadhaniratō yōgivṛndāpakārī I yaḥ sampūjyābhirāmaṃ paṭhati ca hṛdayaṃ rāmacandrasya bhaktyā yōgīndrairapyalabhyaṃ padamiha labhatē sarvadēvaiḥ sa pūjyam #56#

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē bālakāṇḍē śrīrāmahṛdayaṃ nāma prathamaḥ sargaḥ∥₁∥

∥dvitīyaḥ sargaḥ∥

pārvatyuvāca

dhanyāsmyanugṛhītāsmi kṛtārthāsmi jagatprabhō l vicchinnō mēStisandēhagranthirbhavadanugrahāt ||1||

tvanmukhādgalitam rāmatattvāmṛtarasāyanam l pibantyā mē manō dēva na trpyati bhavāpaham l2 l

śrīrāmasya kathā tvattaḥ śrutā saṅkṣēpatō mayā lidānīm śrōtumicchāmi vistarēṇa sphuṭākṣaram 🌬

śrīmahādēva uvāca

śṛṇu dēvi pravakṣyāmi guhyādguhyataraṃ mahat ladhyātmarāmacaritaṃ rāmēṇōktaṃ purā mama ||4||

tadadya kathayişyāmi śṛṇu tāpatrayāpaham I yacchrutvā mucyatē janturajñānōtthamahābhayāt I prāpnōti paramāmrddhim dīrghāyuh putrasantatim II5II

bhūmirbhārēṇa magnā daśavadanamukhāśēṣarakṣōgaṇānām dhṛtvā gōrūpamādau divijamunijanaiḥ sākamabjāsanasya I gatvā lōkaṃ rudantī vyasanamupagataṃ brahmaṇē prāha sarvam brahmā dhyātvā muhūrtaṃ sakalamapi hṛdāvēdaśēṣātmakatvāt II6II

tasmātkṣīrasamudratīramagamad brahmātha dēvairvṛtō dēvyā cākhilalōkahṛtsthamajaraṃ sarvajñamīśaṃ harim l astauṣīcchrutisiddhanirmalapadaiḥ stōtraiḥ purāṇōdbhavaiḥ bhaktyā gadgadayā girātivimalairānandabāṣpairvṛtaḥ ||7||

tataḥ sphuratsahasrāṃśusahasrasadṛśaprabhaḥ l āvirāsīddhariḥ prācyāṃ diśāṃ vyapanayanstamaḥ llall

kathañciddṛṣṭavān brahmā durdarśamakṛtātmanām lindranīlapratīkāśaṃ smitāsyaṃ padmalōcanam light

kirīṭahārakēyūrakuṇḍalaiḥ kaṭakādibhiḥ l vibhrājamānaṃ śrīvatsakaustubhaprabhayānvitam ||10||

stuvadbhiḥ sanakādyaiśca pārṣadaiḥ parivēṣṭitam | śaṅkhacakragadāpadmavanamālāvirājitam | | 11 | |

svarņayajñōpavītēna svarņavarņāmbarēņa ca | śriyā bhūmyā ca sahitaṃ garuḍōpari saṃsthitam ||12||

 $\| \, \|_{13} \| \ \|$ harṣagadgadayā vācā stōtum samupacakramē

brahmōvāca

natōSsmi tē padam dēva prāṇabuddhīndriyātmabhiḥ l yaccintyatē karmapāśāddhṛdi nityam mumukṣubhiḥ ||14||

māyayā guṇamayyā tvaṃ sṛjasyavasi lumpasi l jagattēna na tē lēpa ānandānubhavātmanaḥ ||15||

tathā śuddhirna duṣṭānāṃ dānādhyayanakarmabhiḥ I śuddhātmatā tē yaśasi sadā bhaktimatāṃ yathā II16II

atastavāṅghrirmē dṛṣṭaścittadōṣāpanuttayē | sadyōSntarhṛdayē nityaṃ munibhiḥ sātvatairvṛtaḥ ||17||

brahmādyaiḥ svārthasiddhyarthamasmābhiḥ pūrvasēvitaḥ laparōkṣānubhūtyartham jñānibhirhṛdi bhāvitaḥ lab

tavāṅghripūjānirmālyatulasīmālayā vibhō | spardhatē vakṣasi padam labdhvāSpi śrīh sapatnivat ||19||

atastvatpādabhaktēṣu tava bhaktiḥ śriyōSdhikā | bhaktimēvābhivāñchanti tvadbhaktāh sāravēdinah ||20||

atastvatpādakamalē bhaktirēva sadāstu mē | saṃsārāऽऽmayataptānāṃ bhēṣajaṃ bhaktirēva tē ||21||

iti bruvantam brahmāṇam babhāṣē bhagavān hariḥ l kim karōmīti tam vēdhāḥ pratyuvācātiharṣitaḥ ||22|| bhagavan rāvaņō nāma paulastyatanayō mahān l rākṣasānāmadhipatirmaddattavaradarpitaḥ ||23||

trilōkīm lōkapālānśca bādhatē viśvabādhakaḥ I mānuṣēṇa mṛtistasya mayā kalyāṇa kalpitā ||24||

∥∥₂₅∥ ∥
atastvaṃ mānuṣō bhūtvā jahi dēvaripuṃ prabhō
śrībhagavānuvāca

kaśyapasya varō dattastapasā tōṣitēna mē I yācitaḥ putrabhāvāya tathētyaṅgīkṛtaṃ mayā I sa idānīṃ daśarathō bhūtvā tiṣṭhati bhūtalē ||26||

tasyāham putratāmētya kausalyāyām śubhē dinē l caturdhāSStmānamēvāham sṛjāmītarayōḥ pṛthak ||27||

yōgamāyāSpi sītēti janakasya gṛhē tadā l utpatsyatē tayā sārdhaṃ sarvaṃ sampādayāmyaham l ityuktvāSntardadhē viṣṇurbrahmā dēvānathābravīt ||28||

brahmōvāca

|||₂₉|| || i raghōh kulē

vișņurmānușarūpēņa bhavișyati raghōḥ kulē

yūyam sṛjadhvam sarvēSpi vānarēṣvamśasambhavān l viṣṇōḥ sahāyam kuruta yāvatsthāsyati bhūtalē 🛚 30 🖡

iti dēvān samādiśya samāśvāsya ca mēdinīm | yayau brahmā svabhavanam vijvarah sukhamāsthitah ||31||

dēvāśca sarvē harirūpadhāriņaḥ sthitāḥ sahāyārthamitastatō harēḥ | mahābalāḥ parvatavṛkṣayōdhinaḥ pratīkṣamāṇā bhagavantamīśvaram ||32||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē bālakāṇḍē dvitīyaḥ sargaḥ∥₂∥

∥tṛtīyaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

atha rājā daśarathaḥ śrīmān satyaparāyaṇaḥ l ayōdhyādhipatirvīraḥ sarvalōkēṣu viśrutaḥ lal

sōSnapatyatvaduḥkhēna pīḍitō gurumēkadā l vasiṣṭhaṃ svakulācāryamabhivādyēdamabravīt ||2||

svāmin putrāḥ kathaṃ mē syuḥ sarvalakṣaṇalakṣitāḥ l putrahīnasya mē rājyaṃ sarvaṃ duḥkhāya kalpatē l3

tatōSbravīdvasiṣṭhastam bhaviṣyanti sutāstava l catvāraḥ sattvasampannā lōkapālā ivāparāḥ ||4||

śāntābhartāramānīya ṛṣyaśṛṅgaṃ tapōdhanam lasmābhiḥ sahitaḥ putrakāmēṣṭiṃ śīghramācara ls

tathēti munimānīya mantribhiḥ sahitaḥ śuciḥ l yajñakarma samārēbhē munibhirvītakalmaṣaiḥ lel

śraddhayā hūyamānēSgnau taptajāmbūnadaprabhaḥ l pāyasam svarnapātrastham grhītvōvāca havyavāt līgl

gṛhāṇa pāyasaṃ divyaṃ putrīyaṃ dēvanirmitam l lapsyasē paramātmānaṃ putratvēna na saṃśayaḥ 💵

ityuktvā pāyasam dattvā rājñē sōSntardadhēSnalaḥ I vavandē muniśārdūlau rājā labdhamanōrathaḥ II9II

vasiṣṭhaṛṣyaśṛṅgābhyāmanujñātō dadau haviḥ l kausalyāyai sakaikēyyai ardhamardhaṃ prayatnataḥ lol

tataḥ sumitrā samprāptā jagṛdhnuḥ pautrikaṃ carum l kausalyā tu svabhāgārdhaṃ dadau tasyai mudānvitā ||11|| kaikēyī ca svabhāgārdham dadau prītisamanvitā l upabhujya carum sarvāh striyō garbhasamanvitāh ||12||

dēvatā iva rējustāḥ svabhāsā rājamandirē I daśamē māsi kausalyā susuvē putramadbhutam ||13||

madhumāsē sitē pakṣē navamyāṃ karkaṭē śubhē | punarvasvṛkṣasahitē uccasthē grahapañcakē ||14||

mēṣaṃ pūṣaṇi samprāptē puṣpavṛṣṭisamākulē | āvirāsījjagannāthah paramātmā sanātanah ||15||

nīlōtpaladalaśyāmaḥ pītavāsāścaturbhujaḥ | jalajāruṇanētrāntaḥ sphuratkuṇḍalamaṇḍitaḥ ||16||

sahasrārkapratīkāśaḥ kirīṭī kuñcitālakaḥ | śaṅkhacakragadāpadmavanamālāvirājitaḥ ||17||

anugrahākhyahṛtsthēndusūcakasmitacandrikaḥ | karuṇārasasampūrṇaviśālōtpalalōcanaḥ | srīvatsahārakēyūranūpurādivibhūṣaṇaḥ | | 18 | |

dṛṣṭvā taṃ paramātmānaṃ kausalyā vismayākulā l harṣāśrupūrṇanayanā natvā prāñjalirabravīt ||19||

kausalyōvāca

dēvadēva namastēsstu śaṅkhacakragadādhara I paramātmāscyutōsnantaḥ pūrṇastvaṃ puruṣōttamaḥ ||20||

vadantyagōcaram vācām buddhyādīnāmatīndriyam l tvām vēdavādinah sattāmātram jñānaikavigraham ||21||

tvamēva māyayā viśvam sṛjasyavasi haṃsi ca l sattvādigunasamyuktasturya ēvāmalah sadā ||22||

karōṣīva na kartā tvam gacchasīva na gacchasi I śṛṇōṣi na śṛṇōṣīva paśyasīva na paśyasi II 23 II

aprāņō hyamanāḥ śuddha ityādi śrutirabravīt I

samah sarvēsu bhūtēsu tisthannapi na laksyasē | |24 ||

ajñānadhvāntacittānām vyakta ēva sumēdhasām l jatharē tava dršyantē brahmāṇḍāḥ paramāṇavaḥ ||25||

tvam mamōdarasambhūta iti lōkān viḍambasē l bhaktēṣu pāravaśyam tē dṛṣṭam mēSdya raghūttama ||26||

saṃsārasāgarē magnā patiputradhanādiṣu | bhramāmi māyayā tēSdya pādamūlamupāgatā ||27||

dēva tvadrūpamētanmē sadā tiṣṭhatu mānasē l āvṛṇōtu na māṃ māyā tava viśvavimōhinī ||28||

upasaṃhara viśvātmannadō rūpamalaukikam | darśayasva mahānandabālabhāvaṃ sukōmalam | lalitāliṅganālāpaistariṣyāmyutkaṭaṃ tamaḥ ||29||

śrībhagavānuvāca

| | | | | | | | | | |

yadyadiştam tavāstyamba tattadbhavatu nānyathā

aham tu brahmaṇā pūrvam bhūmērbhārāpanuttayē \parallel prārthitō rāvaṇam hantum mānuṣatvamupāgataḥ \parallel 31 \parallel

tvayā daśarathēnāham tapasārādhitah purā I matputratvābhikānkṣiṇyā tathā kṛtamaninditē ||32||

rūpamētattvayā dṛṣṭaṃ prāktanaṃ tapasaḥ phalam l $_{\rm maddar\acute{s}anaṃ}$ vimōkṣāya kalpatē hyanyadurlabham $_{\rm II33}$

saṃvādamāvayōryastu paṭhēdvā śṛṇuyādapi I sa yāti mama sārūpyaṃ maraṇē matsmṛtiṃ labhēt ||34||

ityuktvā mātaram rāmō bālō bhūtvā rurōda ha l bālatvē Spīndranīlābhō viśālākṣō Stisundaraḥ ||35||

bālāruṇapratīkāśō lālitākhilalōkapaḥ l atha rājā daśarathaḥ śrutvā putrōdbhavōtsavam l ānandārṇavamagnōSsāvāyayau guruṇā saha l36 l rāmam rājīvapatrākṣam dṛṣṭvā harṣāśrusamplutaḥ l guruṇā jātakarmāṇi kartavyāni cakāra saḥ ||37||

kaikēyī cātha bharatamasūta kamalēkṣaṇā I sumitrāyām yamau jātau pūrņēndusadṛśānanau ||38||

tadā grāmasahasrāṇi brāhmaṇēbhyō mudā dadau I suvarṇāni ca ratnāni vāsāṃsi surabhīḥ śubhāḥ ||39||

yasmin ramantē munayō vidyayā jñānaviplavē l tam guruh prāha rāmēti ramanādrāma ityapi ||40||

bharaṇādbharatō nāma lakṣmaṇaṃ lakṣaṇānvitam | śatrughnaṃ śatruhantāramēvaṃ gururabhāṣata ||41||

lakṣmaṇō rāmacandrēṇa śatrughnō bharatēna ca l dvandvībhūya carantau tau pāyasāṃśānusārataḥ ||42||

rāmastu lakṣmaṇēnātha vicaran bālalīlayā | ramayāmāsa pitarau cēṣṭitairmugdhabhāṣitaiḥ ||43||

bhālē svarṇamayāśvatthaparṇamuktāphalaprabham | kanthē ratnamanivrātamadhyadvīpinakhāñcitam | | | | | | | | |

karņayōḥ svarņasampannaratnārjunasaṭālukam | śiñjānamaṇimañjīrakaṭisūtrāṅgadairvṛtam | | 45 ||

smitavaktrālpadaśanamindranīlamaṇiprabham l aṅgaṇē riṅgamāṇaṃ taṃ tarṇakānanu sarvataḥ l dṛṣṭvā daśarathō rājā kausalyā mumudē tadā ||46||

bhōkṣyamāṇō daśarathō rāmamēhīti cāsakṛt l āhvayatyatiharṣēṇa prēmṇā nāyāti līlayā ||47||

ānayēti ca kausalyāmāha sā sasmitā sutam I dhāvatyapi na śaknōti sprastum yōgimanōgatim ||48||

prahasan svayamāyāti kardamāṅkitapāṇinā l kiñcidgṛhītvā kavalaṃ punarēva palāyatē ||49|| kausalyā jananī tasya māsi māsi prakurvatī l vāyanāni vicitrāņi samalaṅkṛtya rāghavam #50#

apūpān modakān kṛtvā karṇaśaṣkulikāstathā l karṇapūrānśca vividhān varṣavṛddhau ca vāyanam ||51||

gṛhakṛtyaṃ tayā tyaktaṃ tasya cāpalyakāraṇāt l ēkadā raghunāthōSsau gatō mātaramantikē ||52||

bhōjanaṃ dēhi mē mātarna śrutaṃ kāryasaktayā l tataḥ krōdhēna bhāṇḍāni laguḍēnāhanattadā | 153 | 1

śikyastham pātayāmāsa gavyam ca navanītakam l laksmanāya dadau rāmō bharatāya yathākramam ||54||

śatrughnāya dadau paścāddadhi dugdham tathaiva ca I sūdēna kathitē mātrē hāsyam kṛtvā pradhāvati I55II

āgatām tām vilōkyātha tataḥ sarvaiḥ palāyitam l kausalyā dhāvamānāSpi praskhalantī padē padē ||56||

raghunātham karē dhṛtvā kiñcinnōvāca bhāminī I bālabhāvam samāśritya mandam mandam rurōda ha ||57||

tē sarvē lālitā mātrā gāḍhamāliṅgya yatnataḥ l $\bar{\text{e}}\text{vamānandas}$ andōhajagadānandakārakaḥ $\|_{58}\|$

māyābālavapurdhṛtvā ramayāmāsa dampatī l atha kālēna tē sarvē kaumāram pratipēdirē ||59||

upanītā vasiṣṭhēna sarvavidyāviśāradāḥ l dhanurvēdē ca niratāḥ sarvaśāstrārthavēdinaḥ lol

babhūvurjagatām nāthā līlayā nararūpiņaḥ lakṣmaṇastu sadā rāmamanugacchati sādaram l61 l

sēvyasēvakabhāvēna śatrughnō bharatam tathā I rāmaścāpadharō nityam tūṇībāṇānvitah prabhuh ||62|| aśvārūḍhō vanaṃ yāti mṛgayāyai salakṣmaṇaḥ l hatvā duṣṭamṛgān sarvān pitrē sarvaṃ nyavēdayat 1631

prātarutthāya susnātaḥ pitarāvabhivādya ca | paurakāryāṇi sarvāṇi karōti vinayānvitaḥ ||64||

bandhubhiḥ sahitō nityaṃ bhuktvā munibhiranvaham | dharmaśāstrarahasyāni śṛṇōti vyākarōti ca ||65||

ēvam parātmā manujāvatārō manuṣyalōkānanusṛtya sarvam l cakrēSvikārī pariṇāmahīnō vicāryamāṇē na karōti kiñcit l66 l

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaņē umāmahēśvarasaṃvādē bālakāndē tṛtīyaḥ sargaḥ∥₃∥

||caturthah sargah||

śrīmahādēva uvāca

kadācitkauśikōSbhyāgādayōdhyām jvalanaprabhaḥ I draṣṭum rāmam parātmānam jātam jñātvā svamāyayā III

dṛṣṭvā daśarathō rājā pratyutthāyācirēṇa tu l vasisthēna samāgamya pūjayitvā yathāvidhi ||2||

abhivādya munim rājā prāñjalirbhaktinamradhīḥ l krtārthōSsmi munīndrāham tvadāgamanakāranāt ||3||

tvadvidhā yadgṛham yānti tatraivāyānti sampadaḥ l yadarthamāgatōSsi tvaṃ brūhi satyaṃ karōmi tat ||4||

viśvāmitrōSpi tam prītah pratyuvāca mahīpatim l aham parvani samprāptē dṛṣṭvā yaṣṭum surān pitrn II5II

yadārabhē tadā daityā vighnam kurvanti nityaśah I mārīcaśca subāhuścāparē cānucarāstayōh II6II

atastayōrvadhārthāya jyēṣṭhaṃ rāmaṃ prayaccha mē laksmanēna saha bhrātrā tava śrēyō bhaviṣyati 🏽 7 🖁

vasiṣṭhēna sahāmantrya dīyatāṃ yadi rōcatē l papraccha gurumēkāntē rājā cintāparāyaṇaḥ 💵

kim karōmi gurō rāmam tyaktum nōtsahatē manah l bahuvarṣasahasrāntē kaṣṭēnōtpāditāh sutāh lal

catvārōSmaratulyāstē tēṣāṃ rāmōStivallabhaḥ I rāmastvitō gacchati cēnna jīvāmi kathañcana IIOI

pratyākhyātō yadi muniḥ śāpaṃ dāsyatyasaṃśayaḥ l kathaṃ śrēyō bhavēnmahyamasatyaṃ cāpi na spṛśēt ||11||

vasistha uvāca

śṛṇu rājan dēvaguhyaṃ gōpanīyaṃ prayatnataḥ l rāmō na mānuṣō jātaḥ paramātmā sanātanaḥ ||12||

bhūmērbhārāvatārāya brahmaṇā prārthitaḥ purā I sa ēva jātō bhavanē kausalyāyāṃ tavānagha ||13||

tvam tu prajāpatih pūrvam kašyapō brahmaņah sutah l kausalyā cāditirdēvamātā pūrvam yašasvinī ||14||

bhavantau tapa ugram vai tēpāthē bahuvatsaram I agrāmyaviṣayau viṣṇupūjādhyānaikatatparau I tadā prasannō bhagavān varadō bhaktavatsalaḥ ||15||

vṛṇīṣva varamityuktē tvam mē putrō bhavāmala liti tvayā yācitōSsau bhagavān bhūtabhāvanaḥ ||16||

tathētyuktvāSdya putrastē jātō rāmaḥ sa ēva hi l śēṣastu lakṣmaṇō rājan rāmamēvānvapadyata ||17||

jātau bharataśatrughnau śaṅkhacakrē gadābhṛtaḥ I yōgamāyāSpi sītēti jātā janakanandinī ∥18∥

viśvāmitrōSpi rāmāya tāṃ yōjayitumāgataḥ l ētadguhyatamaṃ rājanna vaktavyaṃ kadācana ligh

ataḥ prītēna manasā pūjayitvāStha kauśikam | prēṣayasva ramānāthaṃ rāghavaṃ sahalakṣmaṇam ||20||

vasiṣṭhēnaivamuktastu rājā daśarathastadā \parallel kṛtakṛtyamivātmānaṃ mēnē pramuditāntaraḥ \parallel 21 \parallel

āhūya rāmarāmēti lakṣmaṇēti ca sādaram | āliṅgya mūrdhnyavaghrāya kauśikāya samarpayat ||22||

tatō Stihṛṣṭō bhagavān viśvāmitraḥ pratāpavān lāśīrbhirabhinandyātha āgatau rāmalakṣmaṇau lgṛhītvā cāpatūṇīrabāṇakhaḍgadharau yayau l23 l

kiñciddēśamatikramya rāmamāhūya bhaktitaḥ I dadau balāṃ cātibalāṃ vidyē dvē dēvanirmitē ||24||

tata uttīrya gaṅgāṃ tē tāṭakāvanamāgaman l viśvāmitrastadā prāha rāmaṃ satyaparākramam l26 l

atrāsti tāṭakā nāma rākṣasī kāmarūpiṇī l bādhatē lōkamakhilaṃ jahi tāmavicārayan ||27||

tathēti dhanurādāya saguņam raghunandanah l ṭaṅkāramakarōttēna śabdēnāpūrayadvanam l28 l

tacchrutvā Ssahamānā sā tāṭakā ghōrarūpiṇī | krōdhasammūrcchitā rāmamabhidudrāva mēghavat ||29||

tāmēkēna śarēṇāśu tāḍayāmāsa vakṣasi I papāta vipinē ghōrā vamantī rudhiram bahu ||30||

tatōStisundarī yakṣī sarvābharaṇabhūṣitā | śāpātpiśācatāṃ prāptā muktā rāmaprasādataḥ ||31||

natvā rāmam parikramya gatā rāmājnayā divam

tatō Stihṛṣṭaḥ parirabhya rāmam mūrdhanyavaghrāya vicintya kiñcit | sarvāstrajālaṃ sarahasyamantram prītyābhirāmāya dadau munīndraḥ ||33||

 $\| iti \ sr\bar{i} madadhy\bar{a}tmar\bar{a}m\bar{a}yan\bar{e} \ um\bar{a}mah\bar{e}svarasamv\bar{a}d\bar{e}$ bālakāndē caturthah sargah $\|_4\|$

∥pañcamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

tatra kāmāśramē ramyē kānanē munisaṅkulē I uṣitvā rajanīmēkāṃ prabhātē prasthitāḥ śanaiḥ III

siddhāśramam gatāḥ sarvē siddhacāraṇasēvitam l viśvāmitrēṇa sandiṣṭā munayastannivāsinaḥ l2l

pūjām ca mahatīm cakrū rāmalakṣmaṇayōrdrutam I śrīrāmaḥ kauśikam prāha munē dīkṣām praviśyatām II3II

darśayasva mahābhāga kutastau rākṣasādhamau l tathētyuktvā muniryaṣṭumārēbhē munibhiḥ saha ||4||

madhyāhnē dadṛśātē tau rākṣasau kāmarūpiṇau I mārīcaśca subāhuśca varṣantau rudhirāsthinī II5II

rāmōSpi dhanurādāya dvau bāṇau sandadhē sudhīḥ lākarṇāntaṃ samākṛṣya visasarja tayōḥ pṛthak l6||

tayōrēkastu mārīcam bhrāmayanchatayōjanam l pātayāmāsa jaladhau tadadbhutamivābhavat la

dvitīyōSgnimayō bāṇaḥ subāhumajayatkṣaṇāt laparē lakṣamaṇēnāśu hatāstadanuyāyinaḥ 💵

puṣpaughairākiran dēvā rāghavam sahalakṣmaṇam l dēvadundubhayō nēdustuṣṭuvuḥ siddhacāraṇāḥ 🌬

viśvāmitrastu sampūjya pūjārham raghunandanam lankē nivēśya cālingya bhaktyā bāṣpākulēkṣaṇaḥ IIOI

bhōjayitvā saha bhrātrā rāmam pakvaphalādibhiḥ l purāṇavākyairmadhurairnināya divasatrayam ||11|| caturthē Shani samprāptē kauśikō rāmamabravīt | rāma rāma mahāyajñam drastum gacchāmahē vayam ||12||

vidēharājanagarē janakasya mahātmanaḥ l tatra māhēśvaram cāpamasti nyastam pinākinā ||13||

drakṣyasi tvaṃ mahāsattvaṃ pūjyasē janakēna ca lityuktvā munibhistābhyāṃ yayau gaṅgāsamīpagam ||14||

gautamasyāśramam puņyam yatrāhalyāSSsthitā tapaḥ l divyapuṣpaphalōpētapādapaiḥ parivēṣṭitam #15#

mṛgapakṣigaṇairhīnaṃ nānājantuvivarjitam | drstvōvāca munim śrīmān rāmō rājīvalōcanah ||16||

kasyaitadāśramapadam bhāti bhāsvacchubham mahat | patrapuṣpaphalairyuktam jantubhih parivarjitam ||17||

∥∥₁8∥ ∥ āhlādayati mē cētō bhagavan brūhi tattvataḥ viśvāmitra uvāca

śṛṇu rāma purā vṛttaṃ gautamō lōkaviśrutaḥ l sarvadharmabhṛtāṃ śrēṣṭhastapasārādhayan harim ||19||

tasmai brahmā dadau kanyāmahalyām lōkasundarīm l brahmacaryēṇa santuṣṭaḥ śuśrūṣaṇaparāyaṇām l²0 l

tayā sārdhamihāvātsīdgautamastapatām varah l\$śakrastu tām dharṣayitumantaram prēpsuranvaham $$\|_{21}\|$$

kadācinmunivēṣēṇa gautamē nirgatē gṛhāt | dharṣayitvāStha niragāttvaritaṃ munirapyagāt ||22||

dṛṣṭvā yāntaṃ svarūpēṇa muniḥ paramakōpanaḥ | papraccha kastvaṃ duṣṭātman mama rūpadharōSdhamaḥ ||23||

satyam brūhi na cēdbhasma kariṣyāmi na saṃśayaḥ I sōSbravīddēvarājōShaṃ pāhi māṃ kāmakiṅkaram II24 II

kṛtaṃ jugupsitaṃ karma mayā kutsitacētasā I gautamaḥ krōdhatāmrākṣaḥ śaśāpa divijādhipam ||25||

yōnilampaṭa duṣṭātman sahasrabhagavān bhava | śaptvā taṃ dēvarājānaṃ praviśya svāśramaṃ drutam ||26||

dṛṣṭvāShalyāṃ vēpamānāṃ prāñjaliṃ gautamōSbravīt l duṣṭē tvaṃ tiṣṭha durvṛttē śilāyāmāśramē mama ||27||

nirāhārā divārātram tapah paramamāsthitā l ātapānilavarsādisahisnuh paramēśvaram ||28||

dhyāyantī rāmamēkāgramanasā hṛdi saṃsthitam l nānājantuvihīnōSyamāśramō mē bhavişyati l29 l

ēvam varsasahasrēsu hyanēkēsu gatēsu ca l rāmō dāśarathiḥ śrīmānāgamisyati sānujaḥ ||30||

yadā tvadāśrayaśilām pādābhyāmākramiṣyati l tadaiva dhūtapāpā tvam rāmam sampūjya bhaktitaḥ ||31||

parikramya namaskṛtya stutvā śāpādvimōkṣyasē | pūrvavanmama śuśrūsām karisyasi yathāsukham ||32||

ityuktvā gautamaḥ prāgāddhimavantaṃ nagōttamam l tadādyahalyā bhūtānāmadṛśyā svāśramē śubhē ||33||

tava pādarajaḥsparśaṃ kāṅkṣatē pavanāśanā I āstēSdyāpi raghuśrēṣṭha tapō duṣkaramāsthitā ||34||

pāvayasva munērbhāryāmahalyām brahmaṇaḥ sutām lityuktvā rāghavam hastē gṛhītvā munipuṅgavaḥ lisell

darśayāmāsa cāhalyāmugrēṇa tapasā sthitām I rāmaḥ śilāṃ padā spṛṣṭvā tāṃ cāpaśyattapōdhanām II36II

nanāma rāghavōShalyām rāmōShamiti cābravīt l tatō dṛṣṭvā raghuśrēṣṭham pītakauśēyavāsasam ||37|| caturbhujam śańkhacakragadāpańkajadhāriṇam | dhanurbānadharam rāmam laksmanēna samanvitam || 138 ||

smitavaktram padmanētram śrīvatsānkitavakṣasam I nīlamāṇikyasankāśam dyōtayantam diśō daśa II39 II

dṛṣṭvā rāmaṃ ramānāthaṃ harṣavisphāritēkṣaṇā | gautamasya vacah smrtvā jñātvā nārāyanam varam ||40||

sampūjya vidhivadrāmamarghyādibhiraninditā I harṣāśrujalanētrāntā daṇḍavatpraṇipatya sā ||41||

utthāya ca punardṛṣṭvā rāmaṃ rājīvalōcanam l pulakāṅkitasarvāṅgā girā gadgadayaiḍata ||42||

ahalyōvāca

ahō kṛtārthāsmi jagannivāsa tē pādābjasaṃlagnarajaḥkaṇādaham I spṛśāmi yatpadmajaśaṅkarādibhir vimṛgyatē randhitamānasaiḥ sadā ||43||

ahō vicitram tava rāma cēṣṭitam manuṣyabhāvēna vimōhitam jagat l calasyajasram caraṇādivarjitaḥ sampūrṇa ānandamayōStimāyikaḥ ||44||

yatpādapaṅkajaparāgapavitragātrā bhāgīrathī bhavaviriñcimukhān punāti I sākṣātsa ēva mama dṛgviṣayō yadāstē kim varnyatē mama purākrtabhāgadhēyam ||45||

martyāvatārē manujākṛtiṃ harim rāmābhidhēyaṃ ramaṇīyadēhinam I dhanurdharaṃ padmaviśālalōcanam bhajāmi nityaṃ na parān bhajiṣyē ||46||

yatpādapaṅkajarajaḥ śrutibhirvimṛgyam yannābhipaṅkajabhavaḥ kamalāsanaśca I yannāmasārarasikō bhagavān purāriḥ tam rāmacandramaniśam hrdi bhāvayāmi ||47|| yasyāvatāracaritāni viriñcilōkē gāyanti nāradamukhā bhavapadmajādyāḥ l ānandajāśrupariṣiktakucāgrasīmā vāgīśvarī ca tamaham śaranam prapadyē ||48||

sōSyam parātmā puruṣaḥ purāṇa ēkaḥ svayañjyōtirananta ādyaḥ I māyātanum lōkavimōhanīyām dhattē parānugraha ēṣa rāmaḥ ||49||

ayam hi viśvōdbhavasamyamānām ēkah svamāyāguņabimbitō yah I virinciviṣṇvīśvaranāmabhēdān dhattē svatantrah paripūrņa ātmā ||50||

namōSstu tē rāma tavāṅghripaṅkajam śriyā dhṛtaṃ vakṣasi lālitaṃ priyāt l ākrāntamēkēna jagattrayaṃ purā dhyēyaṃ munīndrairabhimānavarjitaiḥ ||51||

jagatāmādibhūtastvam jagattvam jagadāśrayah I sarvabhūtēsvasamyukta ēkō bhāti bhavān parah II 52 II

ōnkāravācyastvam rāma vācāmaviṣayah pumān l vācyavācakabhēdēna bhavānēva jaganmayah ||53||

kāryakāraṇakartṛtvaphalasādhanabhēdataḥ l ēkō vibhāsi rāma tvam māyayā bahurūpayā ||54||

tvanmāyāmōhitadhiyastvām na jānanti tattvatah l
 mānuṣam tvāSbhimanyantē māyinam paramēśvaram l55ll

ākāśavattvam sarvatra bahirantargatōSmalaḥ I asaṅgō hyacalō nityaḥ śuddhō buddhaḥ sadavyayaḥ ||56||

yōṣinmūḍhāhamajñā tē tattvaṃ jānē kathaṃ vibhō l tasmāttē śataśō rāma namaskuryāmananyadhīh ||57||

dēva mē yatra kutrāpi sthitāyā api sarvadā l tvatpādakamalē saktā bhaktirēva sadāstu mē ||58|| namastē puruṣādhyakṣa namastē bhaktavatsala I namastē Sstu hṛṣīkēśa nārāyaṇa namō Sstutē | | 159 | |

bhavabhayaharamēkam bhānukōṭiprakāśam karadhṛtaśaracāpam kālamēghāvabhāsam kanakaruciravastram ratnavatkuṇḍalāḍhyam kamalaviśadanētram sānujam rāmamīdē | ||60||

stutvaivam puruṣam sākṣādrāghavam purataḥ sthitam l parikramya praṇamyāऽऽśu sāऽnujñātā yayau patim l61 l

ahalyayā kṛtaṃ stōtraṃ yaḥ paṭhēdbhaktisaṃyutaḥ I sa mucyatēSkhilaiḥ pāpaiḥ paraṃ brahmādhigacchati ||62||

putrādyarthē paṭhēdbhaktyā rāmaṃ hṛdi nidhāya ca I saṃvatsarēṇa labhatē vandhyā api suputrakam II 63 II

sarvān kāmānavāpnōti rāmacandraprasādataḥ || 64 ||

brahmaghnō gurutalpagōSpi puruṣaḥ stēyī surāpōSpi vā mātṛbhrātṛvihiṃsakōSpi satataṃ bhōgaikabaddhāturaḥ I nityaṃ stōtramidaṃ japan raghupatiṃ bhaktyā hṛdisthaṃ smaran dhyāyanmuktimupaiti kiṃ punarasau svācārayuktō naraḥ ||65||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē bālakāṇḍē ahalyōddharaṇaṃ nāma pañcamaḥ sargaḥ∥₅∥

∥şaşthah sargah∥

viśvāmitrōStha tam prāha rāghavam sahalakṣmaṇam I gacchāmō vatsa mithilām janakēnābhipālitām II

dṛṣṭvā kratuvaraṃ paścādayōdhyāṃ gantumarhasi I ityuktvā prayayau gaṅgāmuttartuṃ saharāghavaḥ I tasmin kālē nāvikēna niṣiddhō raghunandanaḥ II2II

nāvika uvāca

kṣālayāmi tava pādapaṅkajam nātha dārudṛṣadōḥ kimantaram I mānuṣīkaraṇacūrṇamasti tē pādayōriti kathā prathīyasī II3II

pādāmbujam tē vimalam hi kṛtvā paścātparam tīramaham nayāmi I nō cēttarī sadyuvatī malēna syāccēdvibhō viddhi kuṭumbahāniḥ II4II

ityuktvā kṣālitau pādau param tīram tatō gatāḥ l kauśikō raghunāthēna sahitō mithilām yayau ls

vidēhasya puram prātarṛṣivāṭam samāviśat l prāptam kauśikamākarṇya janakōStimudānvitaḥ II6II

pūjādravyāṇi saṅgṛhya sōpādhyāyaḥ samāyayau l daṇḍavatpraṇipatyātha pūjayāmāsa kauśikam lījl

papraccha rāghavau dṛṣṭvā sarvalakṣaṇasaṃyutau l dyōtayantau diśaḥ sarvāścandrasūryāvivāparau 💵

kasyaitau naraśārdūlau putrau dēvasutōpamau I manaḥprītikarau mēSdya naranārāyaṇāviva II9II

pratyuvāca muniḥ prītō harṣayan janakaṃ tadā | putrau daśarathasyaitau bhrātarau rāmalakṣmaṇau ||10||

makhasamrakṣaṇārthāya mayāऽऽnītau pituḥ purāt l āgacchan rāghavō mārgē tātakām viśvaghātinīm ||11||

śarēṇaikēna hatavānnōditō mēStivikramaḥ l tatō mamāśramaṃ gatvā mama yajñavihiṃsakān l12

subāhupramukhān hatvā mārīcam sāgarē Skṣipat l tatō gaṅgātaṭē puṇyē gautamasyāśramam śubham ||13||

gatvā tatra śilārūpā gautamasya vadhūḥ sthitā l pādapaṅkajasaṃsparśātkṛtā mānuṣarūpiṇī ||14||

dṛṣṭvāShalyāṃ namaskṛtya tayā samyakprapūjitaḥ lidānīm drastukāmastē grhē māhēśvaram dhanuh ||15||

pūjitam rājabhih sarvairdṛṣṭamityanuśuśruvē l atō darśaya rājēndra śaivam cāpamanuttamam l dṛṣṭvāSyōdhyām jigamiṣuh pitaram draṣṭumicchati ||16||

ityuktō muninā rājā pūjārhāviti pūjayā | pūjayāmāsa dharmajñō vidhidṛṣṭēna karmaṇā | tataḥ samprēṣayāmāsa mantriṇaṃ buddhimattaram ||17||

janaka uvāca

śīghramānaya viśvēśacāpaṃ rāmāya darśaya∥18∥

tatō gatē mantrivarē rājā kauśikamabravīt | yadi rāmō dhanurdhṛtvā kōṭyāmārōpayēdguṇam ||19||

tadā mayā S S tmajā sītā dīyatē rāghavāya hi l tathēti kauśikō S pyāha rāmam samvīksya sasmitam ||20||

śīghram darśaya cāpāgryam rāmāyāmitatējasē l ēvam bruvati maunīśē āgatāścāpavāhakāḥ ||21||

cāpam gṛhītvā balinaḥ pañcasāhasrasaṅkhyakāḥ I ghantāśatasamāyuktam maṇivajrādibhūṣitam ||22||

darśayāmāsa rāmāya mantrī mantrayatām varaḥ l dṛṣṭvā rāmaḥ prahṛṣṭātmā baddhvā parikaram dṛḍham ||23|| gṛhītvā vāmahastēna līlayā tōlayan dhanuḥ l ārōpayāmāsa guṇaṃ paśyatsvakhilarājasu ||24||

īṣadākarṣayāmāsa pāṇinā dakṣiṇēna saḥ l babhañjākhilahṛtsārō diśaḥ śabdēna pūrayan l25 l

diśaśca vidiśaścaiva svargam martyam rasātalam l tadadbhutamabhūttatra dēvānām divi paśyatām ||26||

ācchādayantaḥ kusumairdēvāḥ stutibhirīḍirē I dēvadundubhayō nēdurnanṛtuścāpsarōgaṇāḥ ||27||

dvidhā bhagnam dhanurdṛṣṭvā rājāliṅgya raghūdvaham l vismayam lēbhirē sītāmātarōSntahpurājirē ||28||

sītā svarņamayīm mālām gṛhītvā dakṣiṇē karē I smitavaktrā svarnavarnā sarvābharanabhūsitā ||29||

muktāhāraiḥ karṇapatraiḥ kvaṇaccaraṇanūpurā l dukūlaparisaṃvītā vastrāntarvyañjitastanī ||30||

rāmasyōpari nikṣipya smayamānā mudaṃ yayau l tatō mumudirē sarvē rājadārāh svalaṅkrtam ||31||

gavākṣajālarandhrēbhyō dṛṣṭvā lōkavimōhanam latoSbravīnmunim rājā sarvaśāstraviśāradaḥ laz l

bhō kauśika muniśrēṣṭha patram prēṣaya satvaram l rājā daśarathaḥ śīghramāgacchatu saputrakaḥ ||33||

vivāhārtham kumārāṇām sadāraḥ sahamantribhiḥ l tathēti prēṣayāmāsa dūtānstvaritavikramān ||34||

tē gatvā rājaśārdūlam rāmaśrēyō nyavēdayan I śrutvā rāmakṛtam rājā harṣēṇa mahatāऽऽplutaḥ 🛚 🗈 🗒

mithilāgamanārthāya tvarayāmāsa mantribhiḥ | gacchantu mithilāṃ sarvē gajāśvarathapattayaḥ ||36||

rathamānaya mē śīghram gacchāmyadyaiva mā ciram I vasisthastvagratō yātu sadārah sahitōSgnibhih II37 II

rāmamātrh samādāya munirmē bhagavān guruh I ēvam prasthāpya sakalam rājarsirvipulam ratham ||38||

mahatyā sēnayā sārdhamāruhya tvaritō yayau l āgatam rāghavam śrutvā rājā harṣasamākulaḥ ||39||

pratyujjagāma janakaḥ śatānandapurōdhasā I yathōktapūjayā pūjyam pūjayāmāsa satkṛtam ||40||

rāmastu lakṣmaṇēnāśu vavandē caraṇau pituḥ l tatō hṛṣtō daśarathō rāmam vacanamabravīt ||41||

diṣṭyā paśyāmi tē rāma mukhaṃ phullāmbujōpamam I munēranugrahātsarvaṃ sampannaṃ mama śōbhanam II42 II

ityuktvāSSghrāya mūrdhānamālingya ca punah punah l harṣēṇa mahatāSSviṣṭō brahmānandam gatō yathā ||43||

tatō janakarājēna mandirē sannivēśita
ḥ l \dot{s} ōbhanē sarvabhōgāḍhyē sadāraḥ sasutaḥ sukhī
 $\|_{44}\|$

tataḥ śubhē dinē lagnē sumuhūrtē raghūttamam \mid ānayāmāsa dharmajñō rāmaṃ sabhrātṛkaṃ tadā \mid 45 \mid

ratnastambhasuvistārē suvitānē sutōraņē | maṇḍapē sarvaśōbhāḍhyē muktāpuṣpaphalānvitē | | 46 | |

vēdavidbhiḥ susambādhē brāhmaṇaiḥ svarṇabhūṣitaiḥ l suvāsinībhiḥ paritō niṣkakaṇṭhībhirāvṛtē lat

bhērīdundubhinirghōṣairgītanṛtyaiḥ samākulē | divyaratnāñcitē svarṇapīṭhē rāmaṃ nyavēśayat ||48||

vasiṣṭhaṃ kauśikaṃ caiva śatānandaḥ purōhitaḥ l yathākramaṃ pūjayitvā rāmasyōbhayapārśvayōḥ ||49|| sthāpayitvā sa tatrāgnim jvālayitvā yathāvidhi I sītāmānīya śōbhāḍhyām nānāratnavibhūṣitām ||50||

sabhāryō janakaḥ prāyādrāmaṃ rājīvalōcanam | pādau praksālya vidhivattadapō mūrdhnyadhārayat | | 51 | |

yā dhṛtā mūrdhni śarvēṇa brahmaṇā munibhiḥ sadā l tataḥ sītāṃ karē dhṛtvā sākṣatōdakapūrvakam ||52||

rāmāya pradadau prītyā pāṇigrahavidhānataḥ I sītā kamalapatrākṣī svarnamuktādibhūṣitā II 53 II

dīyatē mē sutā tubhyam prītō bhava raghūttama l iti prītēna manasā sītām rāmakarēSrpayan ||54||

mumōda janakō lakṣmīṃ kṣīrābdhiriva viṣṇavē I urmilām caurasīm kanyām laksmanāya dadau mudā ||55||

tathaiva śrutikīrtim ca māṇḍavīm bhrātṛkanyakē I bharatāya dadāvēkām śatrughnāyāparām dadau ||56||

catvārō dārasampannā bhrātaraḥ śubhalakṣaṇāḥ l virējuḥ prajayā sarvē lōkapālā ivāparē ||57||

tatōSbravīdvasiṣṭhāya viśvāmitrāya maithilaḥ I janakaḥ svasutōdantaṃ nāradēnābhibhāṣitam ||58||

yajñabhūmiviśuddhyartham karṣatō lāṅgalēna mē I sītāmukhātsamutpannā kanyakā śubhalakṣaṇā II 59 II

tāmadrākṣamaham prītyā putrikābhāvabhāvitām l arpitā priyabhāryāyai śaraccandranibhānanā l60 l

ēkadā nāradōSbhyāgādviviktē mayi saṃsthitē I raṇayanmahatīm vīṇāṃ gāyannārāyaṇaṃ vibhum ||61||

pūjitaḥ sukhamāsīnō māmuvāca sukhānvitaḥ l śṛṇuṣva vacanaṃ guhyaṃ tavābhyudayakāraṇam l62 l paramātmā hṛṣīkēśō bhaktānugrahakāmyayā l dēvakāryārthasiddhyartham rāvaṇasya vadhāya ca ||63||

jātō rāma iti khyātō māyāmānuṣavēṣadhṛk l āstē dāśarathirbhūtvā caturdhā paramēśvarah ||64||

yōgamāyāSpi sītēti jātā vai tava vēśmani l atastvam rāghavāyaiva dēhi sītām prayatnatah 1165 ll

nānyēbhyaḥ pūrvabhāryaiṣā rāmasya paramātmanaḥ lityuktvā prayayau dēvagatiṃ dēvamunistadā | | 66 | |

tadārabhya mayā sītā viṣṇōrlakṣmīrvibhāvyatē l kathaṃ mayā rāghavāya dīyatē jānakī śubhā ||67||

iti cintāsamāviṣṭaḥ kāryamēkamacintayam | matpitāmahagēhē tu nyāsabhūtamidaṃ dhanuḥ ||68||

īśvarēṇa purā kṣiptaṃ puradāhādanantaram | dhanurētatpaṇaṃ kāryamiti cintya kṛtaṃ tathā ||69||

sītāpāṇigrahārthāya sarvēṣāṃ mānanāśanam l tvatprasādānmuniśrēṣṭha rāmō rājīvalōcanaḥ ||70||

āgatōStra dhanurdraṣṭuṃ phalitō mē manōrathaḥ ladya mē saphalaṃ janma rāma tvāṃ saha sītayā ||71|| ēkāsanasthaṃ paśyāmi bhrājamānaṃ raviṃ yathā||72|| tvatpādāmbudharō brahmā sṛṣṭicakrapravartakaḥ lbalistvatpādasalilaṃ dhṛtvāSbhūddivijādhipaḥ ||73||

tvatpādapāṃsusaṃsparśādahalyā bhartṛśāpataḥ I sadya ēva vinirmuktā kōSnyastvattōSdhirakṣitā ||74||

yatpādapaṅkajaparāgasurāgayōgivṛndairjitaṃ bhavabhayaṃ jitakālacakraiḥ I yannāmakīrtanaparā jitaduḥkhaśōkā dēvāstamēva śaraṇaṃ satataṃ prapadyē ||75||

iti stutvā nṛpaḥ prādādrāghavāya mahātmanē I

dīnārāṇām kōṭiśatam rathānāmayutam tadā | 176 | 1

aśvānām niyutam prādādgajānām ṣaṭśatam tathā l pattīnām laksamēkam tu dāsīnām triśatam dadau ||77||

divyāmbarāṇi hārānśca muktāratnamayōjjvalān I sītāyai janakaḥ prādātprītyā duhitṛvatsalaḥ || 178 ||

vasiṣṭhādīn susampūjya bharatam lakṣmaṇam tathā l pūjayitvā yathānyāyam tathā daśaratham nṛpam ||79||

prasthāpayāmāsa nṛpō rājānam raghusattamam l sītāmālingya rudatīm mātarah sāśrulōcanāh led

śvaśrūśuśrūṣaṇaparā nityaṃ rāmamanuvratā | pātivratyamupālambya tiṣṭha vatsē yathā sukham | | 81 | |

prayāṇakālē raghunandanasya bhērīmṛdaṅgānakatūryaghōṣaḥ l svarvāsibhērīghanatūryaśabdaih sammūrcchitō bhūtabhayaṅkarōSbhūt #82#

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē bālakāndē sasthah sargah∥6∥

∥saptamaḥ sargaḥ∥

atha gacchati śrīrāmē maithilādyōjanatrayam I nimittānyatighōrāṇi dadarśa nṛpasattamaḥ III

natvā vasiṣṭhaṃ papraccha kimidaṃ munipuṅgava I nimittānīha dṛśyantē viṣamāṇi samantataḥ II2II

vasiṣṭhastamatha prāha bhayamāgāmi sūcyatē | punarapyabhayam tēSdya śīghramēva bhaviṣyati ||3||

mṛgāḥ pradakṣiṇaṃ yānti paśya tvāṃ śubhasūcakāḥ lityēvaṃ vadatastasya vavau ghōratarōSnilaḥ ||4||

muṣṇanścakṣūṃṣi sarvēṣāṃ pāṃsuvṛṣṭibhirardayan lato vrajan dadarśāgrē tējōrāśimupasthitam s

kōṭisūryapratīkāśaṃ vidyutpuñjasamaprabham l tējōrāśiṃ dadarśātha jāmadagnyaṃ pratāpavān lel

nīlamēghanibham prāmsum jaṭāmaṇḍalamaṇḍitam I dhanuh parasupāṇim ca sākṣātkālamivāntakam II7

kārtavīryāntakam rāmam dṛptakṣatriyamardanam lpraptam daśarathasyāgrē kālamṛtyumivāparam $\|s\|$

tam dṛṣṭvā bhayasantrastō rājā daśarathastadā l arghyādipūjām vismṛtya trāhi trāhīti cābravīt 🏽 🖰 🗸

daṇḍavatpraṇipatyāha putraprāṇaṃ prayaccha mē l iti bruvantaṃ rājānamanādṛtya raghūttamam ||10||

uvāca niṣṭhuraṃ vākyaṃ krōdhātpracalitēndriyaḥ l tvaṃ rāma iti nāmnā mē carasi kṣatriyādhama ||11||

dvandvayuddham prayacchāśu yadi tvam kṣatriyōSsi vai I

purāṇam jarjaram cāpam bhanktvā tvam katthasē mudhā ||12||

asminstu vaiṣṇavē cāpē ārōpayasi cēdguṇam l tadā yuddham tvayā sārdham karōmi raghuvamśaja ||13||

nō cētsarvān haniṣyāmi kṣatriyāntakarō hyaham liti bruvati vai tasminścacāla vasudhā bhṛśam l14 ll

andhakārō babhūvātha sarvēṣāmapi cakṣuṣām l rāmō dāśarathirvīrō vīkṣya taṃ bhārgavaṃ ruṣā līs

dhanurācchidya taddhastādārōpya guṇamañjasā l tūṇīrādbāṇamādāya sandhāyākṛṣya vīryavān l16

uvāca bhārgavam rāmam śṛṇu brahman vacō mama l lakṣyam darśaya bāṇasya hyamōghō mama sāyakaḥ ||17||

lōkān pādayugam vāSpi vada śīghram mamāSSjñayā I ayam lōkah parō vātha tvayā gantum na śakyatē ||18||

ēvam tvam hi prakartavyam vada śīghram mam S j ñayā l ēvam vadati śrīrāmē bhārgavō vikrtānanah ||19||

saṃsmaran pūrvavṛttāntamidaṃ vacanamabravīt l rāma rāma mahābāhō jānē tvām paramēśvaram ||20||

purāṇapuruṣaṃ viṣṇuṃ jagatsargalayōdbhavam | bālyēShaṃ tapasā viṣṇumārādhayitumañjasā ||21||

cakratīrtham śubham gatvā tapasā viṣṇumanvaham l atōṣayam mahātmānam nārāyaṇamananyadhīḥ ||22||

tataḥ prasannō dēvēśaḥ śaṅkhacakragadādharaḥ l uvāca māṃ raghuśrēṣṭha prasannamukhapaṅkajaḥ l23 l

śrībhagavānuvāca

uttiṣṭha tapasō brahman phalitam tē tapō mahat | maccidamśēna yuktastvam jahi haihayapuṅgavam ||24||

kārtavīryam pitrhaņam yadartham tapasaḥ śramaḥ l tatastriḥsaptakṛtvastvam hatvā kṣatriyamaṇḍalam ||25||

kṛtsnāṃ bhūmiṃ kaśyapāya dattvā śāntimupāvaha l trētāmukhē dāśarathirbhūtvā rāmōShamavyayaḥ l26 l

utpatsyē parayā śaktyā tadā drakṣyasi mām tataḥ I mattējaḥ punarādāsyē tvayi dattam mayā purā ||27||

tadā tapaścaranllōkē tiṣṭha tvaṃ brahmaṇō dinam I ityuktvāSntardadhē dēvastathā sarvaṃ kṛtaṃ mayā ||28||

sa ēva viṣṇustvaṃ rāma jātōSsi brahmaṇārthitaḥ l mayi sthitam tu tvattējastvayaiva punarāhrtam ||29||

adya mē saphalam janma pratītō Ssi mama prabhō l brahmādibhiralabhyastvam prakṛtēḥ pāragō mataḥ ||30||

tvayi janmādiṣaḍbhāvā na santyajñānasambhavāḥ l nirvikārōSsi pūrṇastvaṃ gamanādivivarjitaḥ ||31||

yathā jalē phēnajālam dhūmō vahnau tathā tvayi l tvadādhārā tvadvisayā māyā kāryam srjatyahō ||32||

yāvanmāyāvṛtā lōkāstāvattvām na vijānatē l avicāritasiddhaisā Svidyā vidyāvirōdhinī ||33||

avidyākṛtadēhādisaṅghātē pratibimbitā l cicchaktirjīvalōkēSsmin jīva ityabhidhīyatē ||34||

yāvaddēhamanaḥprāṇabuddhyādiṣvabhimānavān l tāvatkartṛtvabhōktṛtvasukhaduḥkhādibhāgbhavēt ||35||

ātmanaḥsaṃsṛtirnāsti buddhērjñānaṃ na jātviti l avivēkāddvayaṃ yuṅktvā saṃsārīti pravartatē ||36||

jadasya citsamāyōgāccittvam bhūyāccitēstathā I jadasaṅgājjadatvam hi jalāgnyōrmēlanam yathā II37 II yāvattvatpādabhaktānām saṅgasaukhyam na vindati l tāvatsaṃsāraduḥkhaughānna nivartēnnaraḥ sadā ||38||

tatsangalabdhayā bhaktyā yadā tvām samupāsatē I tadā māyā śanairyāti tānavam pratipadyatē || 39 ||

tatastvajjñānasampannaḥ sadgurustēna labhyatē I vākyajñānaṃ gurōrlabdhvā tvatprasādādvimucyatē I40 II

tasmāttvadbhaktihīnānām kalpakōţiśatairapi | na muktiśankā vijnānaśankā naiva sukham tathā ||41||

atastvatpādayugalē bhaktirmē janmajanmani | syāttvadbhaktimatāṃ saṅgōSvidyā yābhyāṃ vinaśyati ||42||

lōkē tvadbhaktiniratāstvaddharmāmṛtavarṣiṇaḥ | punanti lōkamakhilaṃ kiṃ punaḥ svakulōdbhavān ||43||

namōSstu jagatām nātha namastē bhaktibhāvana I namaḥ kāruṇikānanta rāmacandra namōSstu tē ||44||

dēva yadyatkṛtaṃ puṇyaṃ mayā lōkajigīṣayā l tatsarvam tava bānāya bhūyādrāma namōSstu tē ||45||

tataḥ prasannō bhagavān śrīrāmaḥ karuṇāmayaḥ l prasannōSsmi tava brahman yattē manasi vartatē $\|46\|$

dāsyē tadakhilam kāmam mā kuruṣvātra saṃśayam l tataḥ prītēna manasā bhārgavō rāmamabravīt ||47||

yadi mē Snugrahō rāma tavāsti madhusūdana l tvadbhaktasaṅgastvatpādē dṛḍhā bhaktiḥ sadāstu mē ||48||

stōtramētatpaṭhēdyastu bhaktihīnōSpi sarvadā l tvadbhaktistasya vijñānaṃ bhūyādantē smṛtistava lab

tathēti rāghavēṇōktaḥ parikramya praṇamya tam | pūjitastadanujñātō mahēndrācalamanvagāt ||50||

rājā daśarathō hṛṣṭō rāmaṃ mṛtamivāgatam l āliṅgyāliṅgya harṣēṇa nētrābhyāṃ jalamutsṛjat ||51||

tataḥ prītēna manasā svasthacittaḥ puraṃ yayau l rāmalakṣmaṇaśatrughnabharatā dēvasammitāḥ ||52||

svām svām bhāryāmupādāya rēmirē svasvamandirē I mātāpitrbhyām samhrṣṭō rāmaḥ sītāsamanvitaḥ I rēmē vaikuṇṭhabhavanē śriyā saha yathā hariḥ II53 II

yudhājinnāma kaikēyībhrātā bharatamātulaḥ | bharatam nētumāgacchatsvarājyaṃ prītisaṃyutaḥ ||54||

prēṣayāmāsa bharatam rājā snēhasamanvitah l śatrughnam cāpi sampūjya yudhājitamarindamah lssl

kausalyā śuśubhē dēvī rāmēṇa saha sītayā I dēvamātēva paulōmyā śacyā śakrēṇa śōbhanā II56II

sākētē lōkanāthaprathitaguņagaņō lōkasaṅgītakīrtiḥ śrīrāmaḥ sītayāstē Skhilajananikarānandasandōhamūrtiḥ l nityaśrīrnirvikārō niravadhivibhavō nityamāyānirāsō māyākāryānusārī manuja iva sadā bhāti dēvō Skhilēśaḥ ||57||

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaņē umāmahēśvarasaṃvādē bālakāņḍē saptamaḥ sargaḥ∥¬∥ iti śrīmadadhyātmarāmāyaņē bālakāṇḍaḥ samāptaḥ∥

Chapter 3

 $\verb""ayodhyākāndah""$

∥prathamaḥ sargaḥ∥

ēkadā sukhamāsīnam rāmam svāntaḥpurājirē I sarvābharaṇasampannam ratnasiṃhāsanē sthitam III

nīlōtpaladalaśyāmam kaustubhāmuktakandharam I sītayā ratnadaṇḍēna cāmarēṇātha vījitam II2II

vinōdayantam tāmbūlacarvaṇādibhirādarāt I nāradōSvataraddrastumambarādyatra rāghavah II3II

śuddhasphaţikasaṅkāśaḥ śaraccandra ivāmalaḥ l atarkitamupāyātō nāradō divyadarśanaḥ lal

tam dṛṣṭvā sahasōtthāya rāmaḥ prītyā kṛtāñjaliḥ l nanāma śirasā bhūmau sītayā saha bhaktimān lsl

uvāca nāradam rāmah prītyā paramayā yutah I saṃsāriṇām muniśrēṣṭha durlabham tava darśanam I asmākam viṣayāsaktacētasām nitarām munē II6II

avāptam mē pūrvajanmakṛtapuṇyamahōdayaiḥ l saṃsāriṇāSpi hi munē labhyatē satsamāgamaḥ lījl

atastvaddarśanādēva kṛtārthōSsmi munīśvara I kiṃ kāryaṃ tē mayā kāryaṃ brūhi tatkaravāṇi bhōḥ 🏽 🖁 🔻

atha tam nāradōSpyāha rāghavam bhaktavatsalam l kim mōhayasi mām rāma vākyairlōkānusāribhih lol

saṃsāryahamiti prōktaṃ satyamētattvayā vibhō l jagatāmādibhūtā yā sā māyā gṛhiṇī tava IIOI

tvatsannikarṣājjāyantē tasyām brahmādayaḥ prajāḥ l tvadāśrayā sadā bhāti māyā yā triguṇātmikā ||11|| sūtē Sjasram śuklakṛṣṇalōhitāḥ sarvadā prajāḥ l lōkatrayamahāgēhē gṛhasthastvamudāhṛtaḥ ||12||

tvam viṣṇurjānakī lakṣmīḥ śivastvam jānakī śivā l brahmā tvam jānakī vāṇī sūryastvam jānakī prabhā ||13||

bhavān śaśāṅkaḥ sītā tu rōhiṇī śubhalakṣaṇā | śakrastvamēva paulōmī sītā svāhānalō bhavān ||14||

yamastvam kālarūpaśca sītā samyaminī prabhō I nirṛtistvam jagannātha tāmasī jānakī śubhā Ⅱ15Ⅱ

rāma tvamēva varuņō bhārgavī jānakī śubhā I vāyustvam rāma sītā tu sadāgatiritīritā II16II

kubērastvam rāma sītā sarvasampatprakīrtitā I rudrāņī jānakī prōktā rudrastvam lōkanāśakṛt IIII

lōkē strīvācakam yāvattatsarvam jānakī śubhā | punnāmavācakam yāvattatsarvam tvam hi rāghava ||18||

∥∥₁9∥ ∥ tasmāllōkatrayē dēva yuvābhyāṃ nāsti kiñcana

tvadābhāsōditājñānamavyākṛtamitīryatē l tasmānmahānstataḥ sūtraṃ liṅgaṃ sarvātmakaṃ tataḥ ||20||

ahaṅkāraśca buddhiśca pañcaprāṇēndriyāṇi ca l liṅgamityucyatē prājñairjanmamṛtyusukhādimat ||21||

sa ēva jīvasamjñaśca lōkē bhāti jaganmayaḥ l avācyānādyavidyaiva kāraṇōpādhirucyatē ||22||

sthūlam sūkṣmam kāraṇākhyamupādhitritayam citēḥ lētairviśiṣṭō jīvaḥ syādviyuktaḥ paramēśvaraḥ l23 l

jāgratsvapnasusuptyākhyā saṃsṛtiryā pravartatē l tasyā vilakṣaṇaḥ sākṣī cinmātrastvaṃ raghūttama ||24||

tvatta ēva jagajjātam tvayi sarvam pratisthitam I

tvayyēva līyatē kṛtsnam tasmāttvam sarvakāraņam 125

rajjāvahimivātmānam jīvam jñātvā bhayam bhavēt l parātmāhamiti jñātvā bhayaduḥkhairvimucyatē ||26||

cinmātrajyōtiṣā sarvāḥ sarvadēhēṣu buddhayaḥ l tvayā yasmātprakāśyantē sarvasyātmā tatō bhavān ||27||

|| || 28 || || ajñānānnyasyatē sarvam tvayi rajjau bhujaṅgavat tvatpādabhaktiyuktānām vijñānam bhavati kramāt || tasmāttvadbhaktiyuktā yē muktibhājasta ēva hi || 29 ||

aham tvadbhaktabhaktānām tadbhaktānām ca kiṅkaraḥ l atō māmanugṛhṇīṣva mōhayasva na mām prabhō l30 l

tvannābhikamalōtpannō brahmā mē janakaḥ prabhō l atastavāham pautrōSsmi bhaktam mām pāhi rāghava ||31||

ityuktvā bahuśō natvā svānandāśrupariplutaḥ l uvāca vacanaṃ rāma brahmaṇā nōditōSsmyaham ||32||

rāvaṇasya vadhārthāya jātōSsi raghusattama lidānīm rājyarakṣārtham pitā tvāmabhiṣēkṣyati ||33||

yadi rājyābhisaṃsaktō rāvaṇaṃ na haniṣyasi l pratijñā tē kṛtā rāma bhūbhāraharaṇāya vai ||34||

tatsatyam kuru rājēndra satyasandhastvamēva hi l śrutvaitadgaditam rāmō nāradam prāha sasmitam ||35||

śṛṇu nārada mē kiñcidvidyatē Sviditaṃ kvacit | pratijñātaṃ ca yatpūrvaṃ kariṣyē tanna saṃśayaḥ ||36||

kintu kālānurōdhēna tattatprārabdhasaṅkṣayāt I hariṣyē sarvabhūbhāram kramēṇāsuramaṇdalam ||37||

rāvaņasya vināśārtham śvō gantā daṇḍakānanam l caturdaśa samāstatra hyuṣitvā munivēṣadhṛk ||38||

sītāmiṣēṇa taṃ duṣṭaṃ sakulaṃ nāśayāmyaham l ēvaṃ rāmē pratijñātē nāradaḥ pramumōda ha 🛚 39 🔻

pradakṣiṇatrayam kṛtvā daṇḍavatpraṇipatya tam lanujñātaśca rāmēṇa yayau dēvagatim muniḥ ||40||

saṃvādaṃ paṭhati śṛṇōti saṃsmarēdvā yō nityaṃ munivararāmayōḥ sabhaktyā I samprāpnōtyamarasudurlabhaṃ vimōkṣam kaivalyaṃ viratipuraḥsaraṃ kramēṇa ||41||

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaņē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāņḍē prathamaḥ sargaḥ∥₁∥

||dvitīyaḥ sargaḥ||

atha rājā daśarathaḥ kadācidrahasi sthitaḥ l vasiṣṭhaṃ svakulācāryamāhūyēdamabhāṣata la

bhagavan rāmamakhilāḥ praśaṃsanti muhurmuhuḥ l paurāśca nigamā vṛddhā mantriṇaśca viśēṣataḥ ||2||

tataḥ sarvaguṇōpētaṃ rāmaṃ rājīvalōcanam l jyēṣṭhaṃ rājyēSbhiṣēkṣyāmi vṛddhōShaṃ munipuṅgava II3II

bharatō mātulam draṣṭum gataḥ śatrughnasamyutaḥ l abhiṣēkṣyē śva ēvāśu bhavānstaccānumōdatām ||4||

sambhārāḥ sambhriyantāṃ ca gaccha mantraya rāghavam l ucchrīyantāṃ patākāśca nānāvarṇāḥ samantataḥ lsl

tōraṇāni vicitrāṇi svarṇamuktāmayāni vai l āhūya mantriṇaṃ rājā sumantram lel

ājñāpayati yadyattvām munistattatsamānaya | yauvarājyēSbhiṣēkṣyāmi śvōbhūtē raghunandanam ||7||

tathēti harṣātsa munim kim karōmītyabhāṣata l tamuvāca mahātējā vasiṣṭhō jñāninām varaḥ 💵

śvaḥ prabhātē madhyakakṣē kanyakāḥ svarṇabhūṣitāḥ l tiṣṭhantu ṣōḍaśa gajāḥ svarṇaratnādi bhūṣitāḥ lol

caturdantaḥ samāyātu airāvatakulōdbhavaḥ l nānātīrthōdakaih pūrnāh svarnakumbhāh sahasraśah lloll

sthāpyantām navavaiyāghracarmāṇi trīṇi cānaya | śvētacchatram ratnadaṇḍam muktāmaṇivirājitam ||11||

divyamālyāni vastrāņi divyānyābharaņāni ca I

munayah satkrtāstatra tisthantu kuśapāṇayah ||12|| nartakyō vāramukhyāśca gāyakā vēnukāstathā I nānāvāditrakuśalā vādayantu nrpānganē ||13|| hastyaśvarathapādātā bahististhantu sāyudhāh I nagarē yāni tisthanti dēvatāyatanāni ca | | 14 | | tēsu pravartatām pūjā nānābalibhirāvṛtā I rājānah śīghramāyāntu nānopāyanapānayah #15# ityādiśya munih śrīmān sumantram nrpamantrinam I svayam jagāma bhavanam rāghavasyātiśōbhanam | 16 | 1 rathamāruhya bhagavān vasisthō munisattamah I

trīni kaksānyatikramya rathātksitimavātarat ||17||

antah praviśya bhavanam svācāryatvādavāritah I gurumāgatamājnāya rāmastūrnah krtānjalih | | 18 | |

pratyudgamya namaskrtya dandavadbhaktisamyutah I svarnapātrēna pānīyamānināyā55śu jānakī | | 19 | |

ratnāsanē samāvēśya pādau prakṣālya bhaktitaḥ I tadapah śirasā dhrtvā sītāyā saha rāghavah 112011

dhanyōSsmītyabravīdrāmastava pādāmbudhāranāt I śrīrāmēnaivamuktastu prahasan munirabravīt ||21||

tvatpādasalilam dhrtvā dhanyō5bhūdgirijāpatih I brahmā Spi matpitā tē hi pādatīrthahatā śubhah | || 22 ||

idānīm bhāṣasē yattvam lokānāmupadēśakṛt I jānāmi tvām parātmānam laksmyā sañjātamīśvaram ||23||

dēvakāryārthasiddhyartham bhaktānām bhaktisiddhayē rāvanasya vadhārthāya jātam jānāmi rāghava ||24||

tathāSpi dēvakāryārtham guhyam nōdghātayāmyaham I

tathā tvam māyayā sarvam karōsi raghunandana 1251

tathaivānuvidhāsyēShaṃ śiṣyastvaṃ gururapyaham | gururgurūṇāṃ tvaṃ dēva pitṛṇāṃ tvaṃ pitāmahaḥ ||26||

antaryāmī jagadyātrāvāhakastvamagōcaraḥ I śuddhasattvamayam dēham dhrtvā svādhīnasambhavam ||27||

manuşya iva lōkē Ssmin bhāsi tvam yōgamāyayā l paurōhityamaham jānē vigarhyam dūşyajīvanam ||28||

ikṣvākūṇāṃ kulē rāmaḥ paramātmā janiṣyatē l iti jñātam mayā pūrvam brahmanā kathitam purā ||29||

tatōShamāśayā rāma tava sambandhakāṅkṣayā lakārṣaṃ garhitamapi tavācāryatvasiddhayē ||30||

tatō manōrathō mēSdya phalitō raghunandana | tvadadhīnā mahāmāyā sarvalōkaikamōhinī ||31||

māṃ yathā mōhayēnnaiva tathā kuru raghūdvaha I guruniṣkṛtikāmastvaṃ yadi dēhyētadēva mē ||32||

prasangātsarvamapyuktam na vācyam kutracinmayā l rājnā daśarathēnāham prēsitōSsmi raghūdvaha II33 II

tvāmāmantrayitum rājyē śvōSbhiṣēkṣyati rāghava I adya tvam sītayā sārdhamupavāsam yathāvidhi ||34||

kṛtvā śucirbhūmiśāyī bhava rāma jitēndriyaḥ | gacchāmi rājasānnidhyaṃ tvaṃ tu prātargamiṣyasi ||35||

ityuktvā rathamāruhya yayau rājagururdrutam l rāmōSpi laksmanam drstvā prahasannidamabravīt ||36||

saumitrē yauvarājyē mē śvōSbhiṣēkō bhaviṣyati I nimittamātramēvāham kartā bhōktā tvamēva hi ||37||

mama tvam hi bahiḥprāṇō nātra kāryā vicāraṇā I

tatō vasiṣṭhēna yathā bhāṣitam tattathāSkarōt ||38||

vasiṣṭhōSpi nṛpaṃ gatvā kṛtaṃ sarvaṃ nyavēdayat l vasiṣṭhasya purō rājñā hyuktaṃ rāmābhiṣēcanam 🛚 39 🖡

yadā tadaiva nagarē śrutvā kaścitpumān jagau l kausalyāyai rāmamātrē sumitrāyai tathaiva ca ||40||

śrutvā tē harṣasampūrṇē dadaturhāramuttamam l tasmai tataḥ prītamanāḥ kausalyā putravatsalā ||41||

lakṣmīm paryacaraddēvīm rāmasyārthaprasiddhayē I satyavādī daśarathaḥ karōtyēva pratiśrutam ||42||

kaikēyīvaśagaḥ kintu kāmukaḥ kiṃ kariṣyati liti vyākulacittā sā durgāṃ dēvīmapūjayat ||43||

ētasminnantarē dēvā dēvīm vāṇīmacōdayan I gaccha dēvi bhuvō lōkamayōdhyāyām prayatnataḥ ||44||

rāmābhiṣēkavighnārthaṃ yatasva brahmavākyataḥ I mantharāṃ praviśasvādau kaikēyīṃ ca tataḥ param II45II

tatō vighnē samutpannē punarēhi divam śubhē l tathētyuktvā tathā cakrē pravivēśātha mantharām ||46||

sāSpi kubjā trivakrā tu prāsādāgramathāruhat I nagaram paritō drstvā sarvatah samalankrtam ||47||

nānātōraṇasambādham patākābhiralaṅkṛtam | dānōtsavasamāyuktā kausalyā cātiharṣitā | | 48 | |

dhātrīm papraccha mātaḥ kim nagaram samalaṅkṛtam l dānōtsavasamāyuktā kausalyā cātiharṣitā ||49||

dadāti vipramukhyēbhyō vastrāṇi vividhāni ca l tāmuvāca tadā dhātrī rāmacandrābhiṣēcanam ||50||

śvō bhavişyati tēnādya sarvatōSlankṛtam puram I

tacchrutvā tvaritam gatvā kaikēyīm vākyamabravīt ||51||

paryankasthām viśālākṣīmēkāntē paryavasthitām l kim śēṣē durbhagē mūḍhē mahadbhayamupasthitam l52 l

na jānīṣēStisaundaryamāninī mattagāminī

rāmasyānugrahādrājñaḥ śvōSbhiṣēkō bhaviṣyati l tacchrutvā sahasōtthāya kaikēyī priyavādinī ||54||

tasyai divyam dadau svarnanūpuram ratnabhūsitam l harṣasthānē kimiti mē kathyatē bhayamāgatam ls5l

bharatādadhikō rāmaḥ priyakṛnmē priyaṃvadaḥ l kausalyām mām samam paśyan sadā śuśrūṣatē hi mām lsell

rāmādbhayam kimāpannam tava mūḍhē vadasva mē l tacchrutvā viṣasādātha kubjāSkāraṇavairiṇī \$\| \sigma_{57} \|

śṛṇu madvacanaṃ dēvi yathārthaṃ tē mahadbhayam l tvām tōṣayan sadā rājā priyavākyāni bhāṣatē ∥₅8∥

kāmukōStathyavādī ca tvām vācā paritōṣayan l kāryam karōti tasyā vai rāmamātuḥ supuṣkalam l59ll

manasyētannidhāyaiva prēṣayāmāsa tē sutam l bharatam mātulakulē prēsayāmāsa sānujam ||60||

sumitrāyāḥ samīcīnaṃ bhaviṣyati na saṃśayaḥ lakṣmaṇō rāmamanvēti rājyaṃ sōSnubhaviṣyati l61 l

bharatō rāghavasyāgrē kiṅkarō vā bhaviṣyati l vivāsyatē vā nagarātprāṇairvā hāyatēScirāt 1621

tvam tu dāsīva kausalyām nityam paricariṣyasi l tatōSpi maraṇam śrēyō yatsapatnyāḥ parābhavaḥ 1631

ataḥ śīghram yatasvādya bharatasyābhiṣēcanē I rāmasya vanavāsārtham varṣāṇi nava pañca ca 64 tatō rūḍhōSbhayē putrastava rājñi bhaviṣyati l upāyaṃ tē pravakṣyāmi pūrvamēva suniścitam l65 l

purā dēvāsurē yuddhē rājā daśarathaḥ svayam I indrēņa yācitō dhanvī sahāyārthaṃ mahārathaḥ ||66||

jagāma sēnayā sārdham tvayā saha śubhānanē | yuddham prakurvatastasya rākṣasaiḥ saha dhanvinaḥ ||67||

tadā Skṣakīlō nyapatacchinnastasya na vēda saḥ l tvaṃ tu hastaṃ samāvēśya kīlarandhrē Stidhairyataḥ ||68||

sthitavatyasitāpāṅgi patiprāṇaparīpsayā | tatō hatvāSsurān sarvān dadarśa tvāmarindamaḥ ||69||

āścaryam paramam lēbhē tvāmālingya mudānvitah l vṛṇīṣva yattē manasi vānchitam varadōSsmyaham ||70||

varadvayam vṛṇ̄ṣva tvamēvam rājāvadatsvayam l tvayōktō varadō rājan yadi dattam varadvayam l₇₁ ll

tvayyēva tiṣṭhatu ciraṃ nyāsabhūtaṃ mamānagha I yadā mēSvasarō bhūyāttadā dēhi varadvayam I72II

tathētyuktvā svayam rājā mandiram vraja suvratē l
 tvattaḥ śrutam mayā pūrvamidānīm smṛtimāgatam $\| 73 \|$

ataḥ śīghram praviśyādya krōdhāgāram ruṣānvitā l vimucya sarvābharaṇam sarvatō vinikīrya ca ||74||

bhūmāvēva śayānā tvam tūṣṇīmātiṣṭha bhāmini I yāvatsatyam pratijñāya rājābhīṣṭam karōti tē 175

śrutvā trivakrayōktam tattadā kēkayanandinī l tathyamēvākhilam mēnē duḥsaṅgāhitavibhramā ||176||

tāmāha kaikēyī duṣṭā kutastē buddhirīdṛśī I ēvaṃ tvāṃ buddhisampannāṃ na jānē vakrasundari ||77|| bharatō yadi rājā mē bhaviṣyati sutaḥ priyaḥ I grāmān śataṃ pradāsyāmi mama tvaṃ prāṇavallabhā ||78||

ityuktvā kōpabhavanam pravišya sahasā ruṣā l vimucya sarvābharaṇam parikīrya samantataḥ ||79||

bhūmau śayānā malinā malināmbaradhāriņī I prōvāca śṛṇu mē kubjē yāvadrāmō vanaṃ vrajēt 🛚 80 🔻

prāṇānstyakṣyēStha vā vakrē śayiṣyē tāvadēva hi I niścayaṃ kuru kalyāṇi kalyāṇaṃ tē bhaviṣyati I81 II

dhīrōStyantadayānvitōSpi saguṇācārānvitō vāthavā nītijñō vidhivādadēśikaparō vidyāvivēkōSthavā I duṣṭānāmatipāpabhāvitadhiyāṃ saṅgaṃ sadā cēdbhajēt tadbuddhyā paribhāvitō vrajati tatsāmyaṃ kramēṇa ||83||

ataḥ saṅgaḥ parityājyō duṣṭānāṃ sarvadaiva hi l duḥsaṅgī cyavatē svārthādyathēyaṃ rājakanyakā ||84||

 $\tt liti$ śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāṇḍē dvitīyaḥ sargaḥ $\tt l_2\tt l$

∥tṛtīyaḥ sargaḥ∥

tatō daśarathō rājā rāmābhyudayakāraṇāt l ādiśya mantriprakṛtīḥ sānandō gṛhamāviśat lil

tatrādṛṣṭvā priyām rājā kimētaditi vihvalaḥ I yā purā mandiram tasyāḥ praviṣṭē mayi śōbhanā I2I

hasantī māmupāyāti sā kim naivādya dṛśyatē I ityātmanyēva sancintya manasātividūyatā II3 II

papraccha dāsīnikaram kutō vaḥ svāminī śubhā l nāyāti mām yathāpūrvam matpriyā priyadarśanā ||4||

tā ūcuḥ krōdhabhavanaṃ praviṣṭā naiva vidmahē l kāraṇaṃ tatra dēva tvaṃ gaccha niścētumarhasi IsI

ityuktō bhayasantrastō rājā tasyāḥ samīpagaḥ l upaviśya śanairdēhaṃ spṛśanvai pāṇinābravīt lel

kiṃ śēṣē vasudhāpṛṣṭhē paryaṅkādīn vihāya ca l māṃ tvaṃ khēdayasē bhīru yatō māṃ nāvabhāṣasē 🏾 🔻

alaṅkāraṃ parityajya bhūmau malinavāsasā I kimarthaṃ brūhi sakalaṃ vidhāsyē tava vāñchitam II II

kō vā tavāhitam kartā nārī vā puruṣōSpi vā I sa mē daṇḍyaśca vadhyaśca bhaviṣyati na saṃśayaḥ 🏽 🔻

brūhi dēvi yathā prītistadavaśyam mamāgrataḥ l tadidānīm sādhayiṣyē sudurlabhamapi kṣaṇāt ||10||

jānāsi tvam mama svāntam priyam mām svavaśē sthitam l tathāSpi mām khēdayasē vṛthā tava pariśramaḥ ∥₁₁∥

brūhi kim dhaninam kuryām daridram tē priyankaram I

dhaninam ksanamātrēna nirdhanam ca tavāhitam ||12||

brūhi kam vā vadhiṣyāmi vadhārhō vā vimōkṣyatē l kimatra bahunōktēna prāṇān dāsyāmi tē priyē ||13||

mama prāṇātpriyatarō rāmō rājīvalōcanaḥ l tasyōpari śapē brūhi tvaddhitam tatkarōmyaham ||14||

iti bruvāṇaṃ rājānaṃ śapantaṃ rāghavōpari I śanairvimṛjya nētrē sā rājānaṃ pratyabhāṣata III

yadi satyapratijñōSsi śapatham kuruṣē yadi l yācñām mē saphalām kartum śīghramēva tvamarhasi ||16||

pūrvam dēvāsurē yuddhē mayā tvam parirakṣitaḥ l tadā varadvayam dattam tvayā mē tuṣṭacētasā ||17||

taddvayam nyāsabhūtam mē sthāpitam tvayi suvrata l tatraikēna varēnāśu bharatam mē priyam sutam lal

ēbhiḥ sambhṛtasambhārairyauvarājyēSbhiṣēcaya l aparēṇa varēṇāśu rāmō gacchatu daṇḍakān ligl

munivēṣadharaḥ śrīmān jaṭāvalkalabhūṣaṇaḥ l caturdaśa samāstatra kandamūlaphalāśanah l20 l

punarāyātu tasyāntē vanē vā tiṣṭhatu svayam | prabhātē gacchatu vanam rāmō rājīvalōcanaḥ ||21||

yadi kiñcidvilambēta prāṇānstyakṣyē tavāgrataḥ l bhava satyapratijñastvamētadēva mama priyam ||22||

śrutvaitaddāruṇaṃ vākyaṃ kaikēyyā rōmaharṣaṇam I nipapāta mahīpālō vajrāhata ivācalah I23 II

śanairunmīlya nayanē vimṛjya parayā bhiyā | duḥsvapnō vā mayā dṛṣṭō hyathavā cittavibhramaḥ ||24||

ityālōkya puraḥ patnīm vyāghrīmiva puraḥ sthitām I

kimidam bhāṣasē bhadrē mama prāṇaharam vacaḥ 112511

rāmaḥ kamaparādhaṃ tē kṛtavān kamalēkṣaṇaḥ I mamāgrē rāghavaguṇān varṇayasyaniśaṃ śubhān ||26||

kausalyām mām samam paśyan śuśrūṣā kurutē sadā l iti bruvantī tvam pūrvamidānīm bhāsasē Snyathā ||27||

rājyam grhāņa putrāya rāmastisthatu mandirē I anugrhņīsva mām vāmē rāmānnāsti bhayam tava ||28||

ityuktvā Sśruparītākṣaḥ pādayōrnipapāta ha l kaikēyī pratyuvācēdaṃ sā Spi raktāntalōcanā ||29||

rājēndra kim tvam bhrāntōSsi uktam tadbhāṣasēSnyathā I mithyā karōṣi cētsvīyam bhāṣitam narakō bhavēt 🛚 30 🗸

vanam na gacchēdyadi rāmacandraḥ prabhātakālēSjinacīrayuktaḥ I udbandhanam vā viṣabhakṣaṇam vā kṛtvā mariṣyē puratastavāham ||31||

satyapratijñōShamitīha lōkē viḍambasē sarvasabhāntarēṣu l rāmōpari tvaṃ śapathaṃ ca kṛtvā mithyāpratijñō narakaṃ prayāhi ||32||

ityuktaḥ priyayā dīnō magnō duḥkhārṇavē nṛpaḥ I mūrcchitaḥ patitō bhūmau visaṃjñō mṛtakō yathā 🏽 🖂 🔻

ēvam rātrirgatā tasya duḥkhātsamvatsarōpamā l arunōdayakālē tu vandinō gāyakā jaguḥ ||34||

nivārayitvā tān sarvān kaikēyī rōṣamāsthitā l tataḥ prabhātasamayē madhyakakṣamupasthitāḥ ||35||

brāhmaṇāḥ kṣatriyā vaiśyā ṛṣayaḥ kanyakāstathā l chatraṃ ca cāmaraṃ divyaṃ gajō vājī tathaiva ca 🛚 36 🔻

anyāśca vāramukhyā yāḥ paurajānapadāstathā I

vasisthēna yathājñaptam tatsarvam tatra samsthitam ||37||

striyō bālāśca vṛddhāśca rātrau nidrām na lēbhirē l kadā drakṣyāmahē rāmam pītakauśēyavāsasam ||38||

sarvābharaṇasampannam kirīṭakaṭakōjjvalam l kaustubhābharaṇam śyāmam kandarpaśatasundaram ls9l

abhişiktam samāyātam gajārūḍham smitānanam l śvētacchatradharam tatra laksmanam laksanānvitam #40#

rāmam kadā vā drakṣyāmaḥ prabhātam vā kadā bhavēt lityutsukadhiyaḥ sarvē babhūvuḥ puravāsinaḥ ||41||

nēdānīmutthitō rājā kimartham cēti cintayan | sumantraḥ śanakaiḥ prāyādyatra rājā Svatiṣṭhatē ||42||

vardhayan jayaśabdēna praṇaman śirasā nṛpam l atikhinnam nṛpam dṛṣṭvā kaikēyīm samapṛcchata ||43||

dēvi kaikēyi vardhasva kim rājā dṛśyatē Snyathā l tamāha kaikēyī rājā rātrau nidrām na labdhavān ||44||

rāma rāmēti rāmamēvānucintayan | prajāgarēņa vai rājā hyasvastha iva lakṣyatē | rāmamānaya śīghraṃ tvaṃ rājā draṣṭumihēcchati ||45||

aśrutvā rājavacanam katham gacchāmi bhāmini l tacchrutvā mantriņō vākyam rājā mantriņamabravīt lab

sumantra rāmam drakṣyāmi śīghramānaya sundaram lityuktastvaritam gatvā sumantrō rāmamandiram lat

avāritaḥ praviṣṭōSyaṃ tvaritaṃ rāmamabravīt | śīghramāgaccha bhadraṃ tē rāma rājīvalōcana ||48||

piturgēham mayā sārdham rājā tvām draṣṭumicchati l ityuktō rathamāruhya sambhramāttvaritō yayau ||49|| rāmaḥ sārathinā sārdhaṃ lakṣmaṇēna samanvitaḥ l madhyakakṣē vasiṣṭhādīn paśyannēva tvarānvitaḥ lsol

pituḥ samīpaṃ saṅgamya nanāma caraṇau pituḥ l rāmamāliṅgitum rājā samutthāya sasambhramaḥ ||51||

bāhū prasārya rāmēti duḥkhānmadhyē papāta ha l hā hēti rāmastaṃ śīghramāliṅgyāṅkē nyavēśayat #52#

rājānam mūrcchitam dṛṣṭvā cukruśuḥ sarvayōṣitaḥ l kimartham rōdanamiti vasiṣṭhōSpi samāviśat ||53||

rāmaḥ papraccha kimidaṃ rājñō duḥkhasya kāraṇam l ēvaṃ pṛcchati rāmē sā kaikēyī rāmamabravīt ||54||

tvamēva kāraņam hyatra rājñō duḥkhōpaśāntayē l kiñcitkāryam tvayā rāma kartavyam nṛpatērhitam ||55||

kuru satyapratijñastvam rājānam satyavādinam l rājñā varadvayam dattam mama santuṣṭacētasā ls6l

tvadadhīnam tu tatsarvam vaktum tvām lajjatē nṛpaḥ l satyapāśēna sambaddham pitaram trātumarhasi ||57||

putraśabdēna caitaddhi narakāttrāyatē pitā I rāmastayōditaṃ śrutvā śūlēnābhihatō yathā ||58||

vyathitaḥ kaikēyīm prāha kim māmēvam prabhāṣasē l pitrarthē jīvitam dāsyē pibēyam viṣamulbaṇam \$\| \| \sigma_{59} \|

sītām tyakṣyēStha kausalyām rājyam cāpi tyajāmyaham l anājñaptōSpi kurutē pituḥ kāryam sa uttamaḥ lool

uktaḥ karōti yaḥ putraḥ sa madhyama udāhṛtaḥ l uktōSpi kurutē naiva sa putrō mala ucyatē ||61||

ataḥ karōmi tatsarvaṃ yanmāmāha pitā mama l satyaṃ satyaṃ karōmyēva rāmō dvirnābhibhāṣatē ||62|| iti rāmapratijñām sā śrutvā vaktum pracakramē l rāma tvadabhisēkārtham sambhārāh sambhrtāśca yē ||63||

tairēva bharatō Svaśyamabhiṣēcyaḥ priyō mama laparēṇa varēṇāśu cīravāsā jaṭādharaḥ l64 l

vanam prayāhi śīghram tvamadyaiva piturājñayā l caturdaśa samāstatra vasa munyannabhōjanaḥ ||65||

ētadēva pitustē Sdya kāryam tvam kartumarhasi I rājā tu lajjatē vaktum tvāmēvam raghunandana II66 II

śrīrāma uvāca

bharatasyaiva rājyam syādaham gacchāmi daṇḍakān l kintu rājā na vaktīha mām na jānēStra kāraṇam l₆₇ll

śrutvaitadrāmavacanam dṛṣṭvā rāmam puraḥ sthitam I prāha rājā daśarathō duḥkhitō duḥkhitam vacaḥ II68 II

strījitam bhrāntahrdayamunmārgaparivartinam I nigrhya mām grhānēdam rājyam pāpam na tadbhavēt 1691

ēvam cēdanṛtam naiva mām spṛśēdraghunandana lityuktvā duḥkhasantaptō vilalāpa nṛpastadā | 170 | 1

hā rāma hā jagannātha hā mama prāṇavallabha I māṃ visṛjya kathaṃ ghōraṃ vipinaṃ gantumarhasi I71

iti rāmam samālingya muktakanthō rurōda ha l vimrjya nayanē rāmah pituh sajalapāninā ||72||

āśvāsayāmāsa nṛpaṃ śanaiḥ sa nayakōvidaḥ l kimatra duḥkhēna vibhō rājyaṃ śāsatu mēSnujaḥ ||173||

aham pratijnām nistīrya punaryāsyāmi tē puram l rājyātkōṭiguṇam saukhyam mama rājan vanē sataḥ ||74||

tvatsatyapālanam dēva kāryam cāpi bhaviṣyati l kaikēyyāśca priyō rājan vanavāsō mahāguṇaḥ ||75|| idānīm gantumicchāmi vyētu mātuśca hṛjjvaraḥ l sambhāraścōpahrīyantāmabhiṣēkārthamāhṛtāḥ ||176||

mātaram samanuśvāsya anunīya ca jānakīm l āgatya pādau vanditvā tava yāsyē sukham vanam ||77||

ityuktvā tu parikramya mātaram drastumāyayau l kausalyāSpi harēh pūjām kurutē rāmakāraņāt ||78||

hōmaṃ ca kārayāmāsa brāhmaṇēbhyō dadau dhanam l dhyāyatē viṣṇumēkāgramanasā maunamāsthitā ||179||

antaḥsthamēkaṃ ghanacitprakāśam nirastasarvātiśayasvarūpam | viṣṇuṃ sadānandamayaṃ hṛdabjē sā bhāvayantī na dadarśa rāmam ||80||

 $\|$ iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāṇḍē tṛtīyaḥ sargaḥ $\|$ 3 $\|$

||caturthah sargah||

tatah sumitrā dṛṣṭvainam rāmam rājñīm sasambhramā lkausalyāmbōdhayāmāsa rāmōSyam samupasthitah $\|{}_1\|$

śrutvaiva rāmanāmaiṣā bahirdṛṣṭipravāhitā I rāmaṃ dṛṣṭvā viśālākṣamāliṅgyāṅkē nyavēśayat ||2||

mūrdhnyavaghrāya pasparśa gātram nīlōtpalacchavi I bhunkṣva putrēti ca prāha miṣṭamannam kṣudhārditaḥ 🏽 🔻

rāmaḥ prāha na mē mātarbhōjanāvasaraḥ kutaḥ l daṇḍakāgamanē śīghraṃ mama kālōSdya niścitaḥ lall

kaikēyīvaradānēna satyasandhaḥ pitā mama I bharatāya dadau rājyaṃ mamāpyāraṇyamuttamam IIsII

caturdaśa samāstatra hyuṣitvā munivēṣadhṛk l āgamiṣyē punaḥ śīghraṃ na cintāṃ kartumarhasi lel

tacchrutvā sahasōdvignā mūrcchitā punarutthitā lāha rāmam suduhkhārtā duhkhasāgarasamplutā ||7||

yadi rāma vanam satyam yāsi cēnnaya māmapi l tvadvihīnā kṣaṇārdham vā jīvitam dhārayē katham 💵

yathā gaurbālakam vatsam tyaktvā tiṣṭhēnna kutracit l tathaiva tvām na śaknōmi tyaktum prāṇātpriyam sutam 💵

bharatāya prasannaścēdrājyam rājā prayacchatu l kimartham vanavāsāya tvāmājñāpayati priyam ||10||

kaikēyyā varadō rājā sarvasvam vā prayacchatu l tvayā kimaparāddham hi kaikēyyā vā nṛpasya vā IIII

pitā gururyathā rāma tavāhamadhikā tataḥ I

pitrāssjñaptō vanam gantum vārayēyamaham sutam ||12||

yadi gacchasi madvākyamullanghya nṛpavākyatan ladā prānān parityajya gacchāmi yamasādanam | | 13 | 14 |

lakṣmaṇōSpi tataḥ śrutvā kausalyāvacanaṃ ruṣā l uvāca rāghavaṃ vīkṣya dahanniva jagattrayam ||14||

unmattam bhrāntamanasam kaikēyīvaśavartinam l baddhvā nihanmi bharatam tadbandhūnmātulānapi ||15||

adya paśyantu mē śauryam lōkān pradahatah purā I rāma tvamabhiṣēkāya kuru yatnamarindama II6I

dhanuṣpāṇiraham tatra nihanyām vighnakāriṇaḥ liti bruvantam saumitrimāliṅgya raghunandanaḥ ||17||

śūrōSsi raghuśārdūla mamātyantahitē rataḥ I jānāmi sarvaṃ tē satyaṃ kintu tatsamayō na hi ∥₁8∥

yadidam dṛśyatē sarvam rājyam dēhādikam ca yat I yadi satyam bhavēttatra āyāsah saphalaśca tē IIII

bhōgā mēghavitānasthavidyullēkhēva cañcalāḥ lāyurapyagnisantaptalōhasthajalabinduvat l20 l

yathā vyālagalasthōSpi bhēkō daṃśānapēkṣatē l tathā kālāhinā grastō lōkō bhōgānaśāśvatān ||21||

karōti duḥkhēna hi karmatantram śarīrabhōgārthamaharniśaṃ naraḥ I dēhastu bhinnaḥ puruṣātsamīkṣyatē kō vātra bhōgaḥ puruṣēṇa bhujyatē ||22||

pitṛmātṛsutabhrātṛdārabandhvādisaṅgamaḥ l prapāyāmiva jantūnām nadyām kāṣṭhaughavaccalaḥ ||23||

chāyēva lakṣmīścapalā pratītā tāruṇyamambūrmivadadhruvaṃ ca I svapnōpamaṃ strīsukhamāyuralpam tathāSpi jantōrabhimāna ēṣaḥ ||24||

saṃsṛtiḥ svapnasadṛśī sadā rōgādisaṅkulā | gandharvanagaraprakhyā mūḍhastāmanuvartatē ||25||

āyuṣyaṃ kṣīyatē yasmādādityasya gatāgataiḥ ∣ dṛṣṭvāऽnyēṣāṃ jarāmṛtyū kathañcinnaiva budhyatē ∥26∥

sa ēva divasaḥ saiva rātrirityēva mūḍhadhīḥ l bhōgānanupatatyēva kālavēgam na paśyati ||27||

pratikṣaṇaṃ kṣaratyētadāyurāmaghaṭāmbuvat | sapatnā iva rōgaughāḥ śarīraṃ praharantyahō ||28||

jarā vyāghrīva puratastarjayantyavatiṣṭhatē | mṛtyuḥ sahaiva yātyēṣa samayaṃ sampratīkṣatē ||29||

dēhē Shambhāvamāpannō rājāham lōkavi śrutah lityasminmanutē jantuh kṛmi vidbhasmasami nitē ||30||

tvagasthimānsaviņmūtrarētōraktādisaṃyutaḥ l vikārī pariṇāmī ca dēha ātmā kathaṃ vada ||31||

yamāsthāya bhavānllōkam dagdhumicchati lakṣmaṇa l dēhābhimāninaḥ sarvē dōṣāḥ prādurbhavanti hi ||32||

dēhōShamiti yā buddhiravidyā sā prakīrtitā I nāhaṃ dēhaścidātmēti buddhirvidyēti bhaṇyatē ||33||

avidyā saṃsṛtērhēturvidyā tasyā nivartikā | tasmādyatnaḥ sadā kāryō vidyābhyāsē mumukṣubhiḥ | kāmakrōdhādayastatra śatravaḥ śatrusūdana ||34||

tatrāpi krōdha ēvālam mōkṣavighnāya sarvadā I yēnāviṣṭaḥ pumān hanti pitṛbhrātṛsuhṛtsakhīn 🛚 35 🔻

krōdhamūlō manastāpaḥ krōdhaḥ saṃsārabandhanam I dharmakṣayakaraḥ krōdhastasmātkrōdhaṃ parityaja ||36||

krōdha ēṣa mahān śatrustṛṣṇā vaitaraṇī nadī I santōṣō nandanavanam śāntirēva hi kāmadhuk ||37||

tasmācchāntim bhajasvādya śatrurēvam bhavēnna tē I dēhēndriyamanahprānabuddhyādibhyō vilaksanah II38 II

ātmā śuddhaḥ svayañjyōtiravikārī nirākṛtiḥ I yāvaddēhēndriyaprāṇairbhinnatvaṃ nātmanō viduḥ ||39||

tāvatsaṃsāraduḥkhaughaiḥ pīḍyantē mṛtyusaṃyutāḥ l tasmāttvaṃ sarvadā bhinnamātmānaṃ hṛdi bhāvaya ||40||

buddhyādibhyō bahiḥ sarvamanuvartasva mā khidaḥ l bhuñjan prārabdhamakhilaṃ sukhaṃ vā duḥkhamēva vā ||41||

pravāhapatitam kāryam kurvannapi na lipyasē l bāhyē sarvatra kartṛtvamāvahannapi rāghava ||42||

antaḥśuddhasvabhāvastvaṃ lipyasē na ca karmabhiḥ l ētanmayōditaṃ kṛtsnaṃ hṛdi bhāvaya sarvadā 🌬 🕬

saṃsāraduḥkhairakhilairbādhyasē na kadācana I tvamapyamba mamāSSdiṣṭaṃ hṛdi bhāvaya nityadā II44II

samāgamam pratīkṣasva na duḥkhaiḥ pīḍyasē ciram l na sadaikatra saṃvāsaḥ karmamārgānuvartinām las

yathā pravāhapatitaplavānām saritām tathā l caturdaśasamā saṅkhyā kṣaṇārddhamiva jāyatē ||46||

anumanyasva māmamba duḥkhaṃ santyajya dūrataḥ l ēvaṃ cētsukhasaṃvāsō bhaviṣyati vanē mama laīl

ityuktvā daņḍavanmātuḥ pādayōrapatacciram | utthāpyāṅkē samāvēśya āśīrbhirabhyanandayat ||48||

sarvē dēvāḥ sagandharvā brahmaviṣṇuśivādayaḥ l rakṣantu tvāṃ sadā yāntaṃ tiṣṭhantaṃ nidrayā yutam ||49||

iti prasthāpayāmāsa samāliṅgya punaḥ punaḥ lakṣmaṇōSpi tadā rāmaṃ natvā harṣāśrugadgadaḥ ||50||

āha rāma mamāntaḥsthaḥ saṃśayōSyaṃ tvayā hṛtaḥ l yāsyāmi pṛṣṭhatō rāma sēvāṃ kartuṃ tadādiśa ||51||

anugṛhṇīṣva mām rāma nōcētprāṇānstyajāmyaham l tathēti rāghavōSpyāha lakṣmaṇaṃ yāhi mā ciram ||52||

pratasthē tām samādhātum gatah sītāpatirvibhuh l āgatam patimālōkya sītā susmitabhāṣinī ||53||

svarņapātrasthasalilaiḥ pādau prakṣālya bhaktitaḥ l papraccha patimālōkya dēva kiṃ sēnayā vinā ||54||

āgatōssi gataḥ kutra śvētacchatraṃ ca tē kutaḥ l vāditrāṇi na vādyantē kirīṭādivivarjitaḥ ||55||

sāmantarājasahitaḥ sambhramānnāgatōSsi kim l iti sma sītayā pṛṣṭō rāmaḥ sasmitamabravīt ||56||

rājñā mē daṇḍakāraṇyē rājyaṃ dattaṃ śubhēSkhilam l atastatpālanārthāya śīghraṃ yāsyāmi bhāmini ls7 l

adyaiva yāsyāmi vanam tvam tu śvaśrūsamīpagā I śuśrūṣām kuru mē māturna mithyāvādinō vayam ||58||

iti bruvantam śrīrāmam sītā bhītābravīdvacaḥ l kimartham vanarājyam tē pitrā dattam mahātmanā ||59||

tāmāha rāmaḥ kaikēyyai rājā prītō varaṃ dadau l bharatāya dadau rājyaṃ vanavāsaṃ mamānaghē 1160 ll

caturdaśa samāstatra vāsō mē kila yācitaḥ l tayā dēvyā dadau rājā satyavādī dayāparaḥ l61 l

ataḥ śīghraṃ gamiṣyāmi mā vighnaṃ kuru bhāmini l śrutvā tadrāmavacanaṃ jānakī prītisaṃyutā 116211 ahamagrē gamiṣyāmi vanaṃ paścāttvamēṣyasi lityāha māṃ vinā gantuṃ tava rāghava nōcitam ||63||

tāmāha rāghavaḥ prītaḥ svapriyāṃ priyavādinīm | katham vanam tvām nēsyēSham bahuvyāghramrgākulam ||64||

rākṣasā ghōrarūpāśca santi mānuṣabhōjinaḥ l simhavyāghravarāhāśca sañcaranti samantatah ll65 ll

kaṭvamlaphalamūlāni bhōjanārtham sumadhyamē l apūpānnavyañjanāni vidyantē na kadācana l66 l

kālē kālē phalam vā Spi vidyatē kutra sundari I mārgō na dṛśyatē kvāpi śarkarākanṭakānvitah 1167 ||

guhāgahvarasambādham jhillīdamsādibhiryutam lēvam bahuvidham dōsam vanam dandakasamjñitam les l

pādacārēṇa gantavyaṃ śītavātātapādimat I rākṣasādīn vanē drstvā jīvitam hāsyasēScirāt 1691

tasmādbhadrē gṛhē tiṣṭha śīghraṃ drakṣyasi māṃ punaḥ l rāmasya vacanaṃ śrutvā sītā duḥkhasamanvitā ||70||

pratyuvāca sphuradvaktrā kiñcitkōpasamanvitā \parallel kathaṃ māmicchasē tyaktuṃ dharmapatnīṃ pativratām \parallel 71 \parallel

tvadananyāmadōṣāṃ māṃ dharmajñōSsi dayāparaḥ l tvatsamīpē sthitāṃ rāma kō vā māṃ dharṣayēdvanē $\| _{72} \|$

phalamūlādikam yadyattava bhuktāvaśēṣitam l tadēvāmṛtatulyam mē tēna tuṣṭā ramāmyaham ||73||

tvayā saha carantyā mē kuśāḥ kāśāśca kaṇṭakāḥ l puṣpāstaraṇatulyā mē bhaviṣyanti na saṃśayaḥ ||74||

aham tvām klēśayē naiva bhavēyam kāryasādhinī l bālyē mām vīkṣya kaścinmām jyōtiḥśāstraviśāradaḥ ||75|| prāha tē vipinē vāsaḥ patyā saha bhaviṣyati I satyavādī dvijō bhūyādgamiṣyāmi tvayā saha ||76||

anyatkiñcitpravakṣyāmi śrutvā mām naya kānanam l rāmāyaṇāni bahuśaḥ śrutāni bahubhirdvijaiḥ ||77||

sītām vinā vanam rāmō gatah kim kutracidvada latastvayā gamişyāmi sarvathā tvatsahāyinī ||78||

yadi gacchasi mām tyaktvā prāṇānstyakṣyāmi tēSgrataḥ liti tam niścayam jñātvā sītāyā raghunandanaḥ ||79||

abravīddēvi gaccha tvam vanam sīghram mayā saha l arundhatyai prayacchāsu hārānābharanāni ca l80 l

brāhmaṇēbhyō dhanaṃ sarvaṃ dattvā gacchāmahē vanam lityuktvā lakṣmaṇēnāśu dvijānāhūya bhaktitaḥ 🏿 🔻 🗎

dadau gavām vṛndaśatam dhanāni vastrāṇi divyāni vibhūṣaṇāni l kuṭumbavadbhyaḥ śrutaśīlavadbhyō mudā dvijēbhyō raghuvaṃśakētuḥ ||82||

arundhatyai dadau sītā mukhyānyābharaṇāni ca l rāmō mātuḥ sēvakēbhyō dadau dhanamanēkadhā 🌬 🖠

svakāntaḥpuravāsibhyaḥ sēvakēbhyastathaiva ca | paurajānapadēbhyaśca brāhmaṇēbhyaḥ sahasraśaḥ ||84||

lakṣmaṇōSpi sumitrāṃ tu kausalyāyai samarpayat l dhanuṣpāṇiḥ samāgatya rāmasyāgrē vyavasthitaḥ 🛭 🛭 🗷

rāmaḥ sītā lakṣmaṇaśca jagmuḥ sarvē nṛpālayam śrīrāmaḥ saha sītayā nṛpapathē gacchan śanaiḥ sānujaḥ paurān jānapadān kutūhaladṛśaḥ sānandamudvīkṣayan śyāmaḥ kāmasahasrasundaravapuḥ kāntyā diśō bhāsayan pādanyāsapavitritāSkhilajagat prāpālayaṃ tatpituḥ liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāndē caturthah sargahlal

∥pañcamaḥ sargaḥ∥

āyāntam nāgarā dṛṣṭvā mārgē rāmam sajānakīm l lakṣmaṇēna samam vīkṣya ūcuḥ sarvē parasparam ∥₁∥

kaikēyyā varadānādi śrutvā duḥkhasamāvṛtāḥ l bata rājā daśarathaḥ satyasandhaṃ priyaṃ sutam ||2||

strīhētōratyajatkāmī tasya satyavatā kutaḥ | kaikēyī vā kathaṃ duṣṭā rāmaṃ satyaṃ priyaṅkaram ||3||

vivāsayāmāsa katham krūrakarmāStimūḍhadhīḥ l hē janā nātra vastavyam gacchāmōSdyaiva kānanam ||4||

yatra rāmaḥ sabhāryaśca sānujō gantumicchati I paśyantu jānakīṃ sarvē pādacārēṇa gacchatīm IIsII

pumbhiḥ kadāciddṛṣṭvā vā jānakī lōkasundarī l sāSpi pādēna gacchantī janasaṅghēṣvanāvṛtā II6II

rāmōSpi pādacārēṇa gajāśvādivivarjitaḥ | gacchati draksyatha vibhum sarvalōkaikasundaram ||7||

rākṣasī kaikēyīnāmnī jātā sarvavināśinī l rāmasyāpi bhavēdduhkham sītāyāh pādayānatah ||8||

balavān vidhirēvātra pumprayatnō hi durbalaḥ liti duḥkhākulē vṛndē sādhūnāṃ munipuṅgavaḥ ligl

abravīdvāmadēvōStha sādhūnām saṅghamadhyagaḥ I mānuśōcatha rāmam vā sītām vā vacmi tattvataḥ ||10||

ēṣa ramaḥ parō viṣṇurādinārāyaṇaḥ smṛtaḥ l ēṣā sā jānakī lakṣmīryōgamāyēti viśrutā ||11||

asau śēṣastamanvēti lakṣmaṇākhyaśca sāmpratam I

ēsa māyāgunairyuktastattadākāravāniva | | 12 | |

ēṣa ēva rajōyuktō brahmābhūdviśvabhāvanaḥ I sattvāviṣṭastathā viṣṇustrijagatpratipālakaḥ IIII

ēṣa rudrastāmasōSntē jagatpralayakāraṇam | ēsa matsyah purā bhūtvā bhaktam vaivasvatam manum ||14||

nāvyārōpya layasyāntē pālayāmāsa rāghavaḥ I samudramathanē pūrvaṃ mandarē sutalaṃ gatē ||15||

adhārayatsvapṛṣṭhēSdriṃ kūrmarūpī raghūttamaḥ | mahī rasātalaṃ yātā pralayē sūkarōSbhavat ||16||

tōlayāmāsa daṃṣṭrāgrē tāṃ kṣōṇīṃ raghunandanaḥ l nārasiṃhaṃ vapuḥ kṛtvā prahlādavaradaḥ purā ||17||

trailōkyakaṇṭakaṃ rakṣaḥ pāṭayāmāsa tannakhaiḥ l putrarājyaṃ hṛtaṃ dṛṣṭvā hyadityā yācitaḥ purā ||18||

vāmanatvamupāgamya yācñayā cāharatpunaḥ l duṣṭakṣatriyabhūbhāranivṛttyai bhārgavōSbhavat ||19||

sa ēva jagatām nātha idānīm rāmatām gatah I rāvaņādīni rakṣāmsi kōţiśō nihaniṣyati I20 II

mānuṣēṇaiva maraṇaṃ tasya dṛṣṭaṃ durātmanaḥ l rājñā daśarathēnāpi tapasārādhitō hariḥ l21 l

putratvākānkṣayā viṣṇōstadā putrōSbhavaddhariḥ I sa ēva viṣṇuḥ śrīrāmō rāvaṇādivadhāya hi ||22||

gantādyaiva vanam rāmō lakṣmaṇēna sahāyavān l ēsā sītā harērmāyā srstisthityantakārinī ||23||

rājā vā kaikēyī vā Spi nātra kāraņamaņvapi | pūrvēdyurnāradaḥ prāha bhūbhāraharaṇāya ca | ||24||

rāmōSpyāha svayam sākṣācchvō gamiṣyāmyaham vanam I

atō rāmam samuddiśya cintām tyajata bāliśāh 1251

rāmarāmēti yē nityam japanti manujā bhuvi l tēṣām mṛtyubhayādīni na bhavanti kadācana ||26||

kā punastasya rāmasya duḥkhaśaṅkā mahātmanaḥ l rāmanāmnaiva muktih syātkalau nānyēna kēnacit | | 27 | |

māyāmānuṣarūpēṇa viḍambayati lōkakṛt | bhaktānām bhajanārthāya rāvaṇasya vadhāya ca | | 28 | |

rājñaścābhīṣṭasiddhyartham mānuṣam vapurāśritaḥ lityuktvā virarāmātha vāmadēvō māhāmuniḥ ||29||

śrutvā tē Spi dvijā harvē rāmam j nātvā harim vibhum ljahurhrtsam śayagranthim rāmam ēvān vacintayan | | 30 | |

ya idam cintayēnnityam rahasyam rāmasītayōḥ l tasya rāmē dṛḍhā bhaktirbhavēdvijñānapūrvikā ||31||

rahasyam gōpanīyam vō yūyam vai rāghavapriyāḥ lityuktvā prayayau viprastēSpi rāmam param viduḥ ||32||

tatō rāmaḥ samāviśya pitṛgēhamavāritaḥ I sānujah sītayā gatvā kaikēyīmidamabravīt ||33||

āgatāḥ smō vayaṃ mātastrayastē sammataṃ vanam l gantuṃ kṛtadhiyaḥ śīghramājñāpayatu naḥ pitā ||34||

ityuktā sahasōtthāya cīrāṇi pradadau svayam I rāmāya lakṣmaṇāyātha sītāyai ca pṛthak pṛthak ||35||

rāmastu vastrāņyutsrjya vanyacīrāņi paryadhāt l lakṣmaṇōSpi tathā cakrē sītā tanna vijānatī 🛚 36 🔻

hastē gṛhītvā rāmasya lajjayā mukhamaikṣata I rāmō gṛhītvā taccīramaṃśukē paryavēṣṭayat ||37||

tad dṛṣṭvā ruruduḥ sarvē rājadārāḥ samantataḥ I

vasisthastu tadākarnya ruditam bhartsayan rusā 🛚 🗷 🗷

kaikēyīm prāha durvṛttē rāma ēva tvayā vṛtaḥ l vanavāsāya duṣṭē tvam sītāyai kim prayacchasi ||39||

yadi rāmam samanvēti sītā bhaktyā pativratā I divyāmbaradharā nityam sarvābharanabhūsitā ||40||

ramayatvaniśam rāmam vanaduḥkhanivāriṇī l rājā daśarathōSpyāha sumantram rathamānaya ||41||

rathamāruhya gacchantu vanam vanacarapriyāḥ l ityuktvā rāmamālōkya sītām caiva salaksmaṇam #42#

duḥkhānnipatitō bhūmau rurōdāśrupariplutaḥ l ārurōha ratham sītā śīghram rāmasya paśyatah ||43||

rāmaḥ pradakṣiṇaṃ kṛtvā pitaraṃ rathamāruhat lakṣmaṇaḥ khaḍgayugalaṃ dhanustūṇīyugaṃ tathā ||44||

gṛhītvā rathamāruhya nōdayāmāsa sārathim l tistha tistha sumantrēti rājā daśarathōSbravīt ||45||

gaccha gacchēti rāmēṇa nōditōScōdayadratham I rāmē dūram gatē rājā mūrcchitah prāpatadbhuvi ||46||

paurāstu bālavṛddhāśca vṛddhā brāhmaṇasattamāḥ l tiṣṭha tiṣṭhēti rāmēti krōśantō rathamanvayuḥ laīl

rājā ruditvā suciram mām nayantu gṛham prati l kausalyāyā rāmamāturityāha paricārakān ||48||

kiñcitkālam bhavēttatra jīvanam duḥkhitasya mē l ata ūrdhvam na jīvāmi ciram rāmam vinā kṛtaḥ ||49||

tatō gṛhaṃ praviśyaiva kausalyāyāḥ papāta ha | mūrcchitaśca cirādbuddhvā tūṣṇīmēvāvatasthivān ||50||

rāmastu tamasātīram gatvā tatrāvasatsukhī I

jalam prāśya nirāhārō vṛkṣamūlē Ssvapadvibhuh ||51||

sītayā saha dharmātmā dhanuṣpāṇistu lakṣmaṇaḥ l pālayāmāsa dharmajñaḥ sumantrēṇa samanvitaḥ ||52||

paurāḥ sarvē samāgatya sthitāstasyāvidūrataḥ I śaktā rāmam puram nētum nō cēdgacchāmahē vanam ||53||

iti niścayamājñāya tēṣāṃ rāmōStivismitaḥ I nāhaṃ gacchāmi nagaramētē vai klēśabhāginaḥ II54 II

bhaviṣyantīti niścitya sumantramidamabravīt | idānīmēva gacchāmah sumantra rathamānaya | || 55 ||

ityājñaptaḥ sumantrōSpi rathaṃ vāhairayōjayat l āruhya rāmaḥ sītā ca lakṣmaṇōSpi yayurdrutam ||56||

ayōdhyābhimukham gatvā kiñciddūram tatō yayuḥ l tēSpi rāmamadṛṣṭvaiva prātarutthāya duhkhitāh #57#

rathanēmigatam mārgam paśyantastē puram yayuḥ l hṛdi rāmam sasītam tē dhyāyantastasthuranvaham ||58||

sumantrōSpi ratham śīghram nōdayāmāsa sādaram I sphītān janapadān paśyan rāmah sītāsamanvitah II 59 II

gaṅgātīraṃ samāgacchacchṛṅgavērāvidūrataḥ I gaṅgāṃ dṛṣṭvā namaskṛtya snātvā sānandamānasaḥ II60 II

śiṃśapāvṛkṣamūlē sa niṣasāda raghūttamaḥ l tatō guhō janaiḥ śrutvā rāmāgamamahōtsavam l61 l

sakhāyam svāminam draṣṭum harṣāttūrṇam samāpatat l phalāni madhupuṣpādi gṛhītvā bhaktisaṃyutaḥ 1162

rāmasyāgrē vinikṣipya daṇḍavatprāpatadbhuvi | guhamutthāpya taṃ tūrṇaṃ rāghavaḥ pariṣasvajē | | 63 | |

sampṛṣṭakuśalō rāmam guhaḥ prāñjalirabravīt I

dhanyō Shamadya mē janma naiṣādam lōkapāvana 1641

babhūva paramānandaḥ spṛṣṭvā tēSṅgaṃ raghūttama I naiṣādarājyamētattē kiṅkarasya raghūttama II65 II

tvadadhīnam vasannatra pālayāsmān raghūdvaha l āgaccha yāmō nagaram pāvanam kuru mē gṛham l66 l

gṛhāṇa phalamūlāni tvadarthaṃ sañcitāni mē l anugṛhṇīṣva bhagavan dāsastēShaṃ surōttama l67 l

rāmastamāha suprītō vacanam śṛṇu mē sakhē I na vēkṣyāmi gṛham grāmam nava varṣāṇi pañca ca 🌬

dattamanyēna nō bhuñjē phalamūlādi kiñcana | rājyam mamaitattē sarvam tvam sakhā mēStivallabhaḥ ||69||

vaṭakṣīraṃ samānāyya jaṭāmukuṭamādarāt l babandha laksmanēnātha sahitō raghunandanah #70#

jalamātram tu samprāśya sītayā saha rāghavaḥ l āstrtam kuśaparnādyaih śayanam laksmanēna hi ||71||

uvāsa tatra nagaraprāsādāgrē yathā purā | suṣvāpa tatra vaidēhyā paryaṅka iva saṃskṛtē | | 72 | |

tatō Svidūrē parigṛhya cāpam sabāṇatūṇīradhanuḥ sa lakṣmaṇaḥ I rarakṣa rāmaṃ paritō vipaśyanaḥ guhēna sārdhaṃ saśarāsanēna ||73||

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaņē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāņḍē pañcamaḥ sargaḥ∥₅∥

∥şaşthah sargah∥

suptam rāmam samālōkya guhah sōsśrupariplutah lakṣmaṇam prāha vinayād bhrātah paśyasi rāghavam la

śayānaṃ kuśapatraughasaṃstarē sītayā saha I yaḥ śētē svarṇaparyaṅkē svāstīrṇē bhavanōttamē II2II

kaikēyī rāmaduḥkhasya kāraṇaṃ vidhinā kṛtā I mantharābuddhimāsthāya kaikēyī pāpamācarat II3II

tacchrutvā lakṣmaṇaḥ prāha sakhē śṛṇu vacō mama l kaḥ kasya hēturduḥkhasya kaśca hētuḥ sukhasya ca lal

|| || || || svapūrvārjitakarmaiva kāraņam sukhaduḥkhayōḥ

sukhasya duḥkhasya na kōSpi dātā parō dadātīti kubuddhirēṣā I ahaṃ karōmīti vṛthābhimānaḥ svakarmasūtragrathitō hi lōkah II6II

suhṛnmitrāryudāsīnadvēṣyamadhyasthabāndhavāḥ I svayamēvācaran karma tathā tatra vibhāvyatē II7

sukham vā yadi vā duḥkham svakarmavaśagō naraḥ I yadyadyathāgatam tattad bhuktvā svasthamanā bhavēt II s II

na mē bhōgāgamē vānchā na mē bhōgavivarjanē lāgacchatvatha māgacchatvabhōgavaśagō bhavēt lal

svasmin dēśē ca kālē ca yasmādvā yēna kēna vā l kṛtaṃ śubhāśubhaṃ karma bhōjyaṃ tattatra nānyathā ||10||

alam harşavişādābhyām śubhāśubhaphalōdayē I vidhātrā vihitam yadyattadalanghyam surāsuraih ||11||

sarvadā sukhaduḥkhābhyām naraḥ pratyavarudhyatē | śarīram puṇyapāpābhyāmutpannam sukhaduḥkhavat ||12||

sukhasyānantaram duḥkham duḥkhasyānantaram sukham l dvayamētaddhi jantūnāmalanghyam dinarātrivat las

sukhamadhyē sthitam duḥkham duḥkhamadhyē sthitam sukham I dvayamanyōnyasamyuktam prōcyatē jalapaṅkavat II4I

tasmāddhairyēṇa vidvāṃsa iṣṭāniṣṭōpapattiṣu I na hṛṣyanti na muhyanti samam māyēti bhāvanāt ||15||

guhalakṣmaṇayōrēvaṃ bhāṣatōrvimalaṃ nabhaḥ l babhūva rāmah salilam sprstvā prātaḥ samāhitah ||16||

uvāca śīghram sudrḍham nāvamānaya mē sakhē I śrutvā rāmasya vacanam niṣādādhipatirguhah | | | 17 | |

svayamēva dṛḍhaṃ nāvamānināya sulakṣaṇām I svāminnāruhyatāṃ naukāṃ sītayā lakṣmaṇēna ca IIII

vāhayē jñātibhiḥ sārdhamahamēva samāhitaḥ l tathēti rāghavaḥ sītāmārōpya śubhalakṣaṇām ligl

guhasya hastāvālambya svayam cārōhadacyutaḥ lāyudhādīn samārōpya lakṣmaṇōSpyārurōha ca ||20||

guhastān vāhayāmāsa jñātibhiḥ sahitaḥ svayam I gaṅgāmadhyē gatāṃ gaṅgāṃ prārthayāmāsa jānakī ||21||

dēvi gaṅgē namastubhyaṃ nivṛttā vanavāsataḥ l rāmēṇa sahitāhaṃ tvāṃ lakṣmaṇēna ca pūjayē ||22||

surāmānsōpahāraiśca nānābalibhirādṛtā | ityuktvā parakūlaṃ tau śanairuttīrya jagmatuḥ ||23||

guhōSpi rāghavam prāha gamiṣyāmi tvayā saha l anujñām dēhi rājēndra nō cētprāṇānstyajāmyaham ||24|| śrutvā naiṣādivacanam śrīrāmastamathābravīt | caturdaśa samāḥ sthitvā daṇḍakē punarapyaham ||25||

āyāsyāmyuditam satyam nāsatyam rāmabhāṣitam ∣ ityuktvāऽSliṅgya tam bhaktam samāśvāsya punaḥ punaḥ ∥26∥

|| || 27 || ||
nivartayāmāsa guham sō Spi kṛcchrādyayau gṛham
tatra mēdhyam mṛgam hatvā paktvā hutvā ca tē trayaḥ |
bhuktvā vṛksatalē suptvā sukhamāsata tām niśām || 28 ||

tatō rāmastu vaidēhyā lakṣmaṇēna samanvitaḥ l bharadvājāśramapadaṃ gatvā bahirupasthitaḥ l tatraikaṃ vaṭukaṃ dṛṣṭvā rāmaḥ prāha ca hē vaṭō ||29||

rāmō dāśarathiḥ sītālakṣmaṇābhyāṃ samanvitaḥ lāstē bahirvanasyēti hyucyatāṃ munisannidhau l30 l

tacchrutvā sahasā gatvā pādayōḥ patitō munēḥ l svāmin rāmaḥ samāgatya vanādbahiravasthitaḥ ||31||

sabhāryaḥ sānujaḥ śrīmānāha māṃ dēvasannibhaḥ l bharadvājāya munayē jñāpayasva yathōcitam #32#

tacchrutvā sahasōtthāya bharadvājō munīśvaraḥ I gṛhītvāSrghyaṃ ca pādyaṃ ca rāmasāmīpyamāyayau ||33||

dṛṣṭvā rāmaṃ yathānyāyaṃ pūjayitvā salakṣmaṇam lāha mē parṇaśālāṃ bhō rāma rājīvalōcana 🛚 34 🖛

āgaccha pādarajasā punīhi raghunandana lityuktvotajamānīya sītayā saha raghāvau ||35||

bhaktyā punaḥ pūjayitvā cakārātithyamuttamam l adyāhaṃ tapasaḥ pāraṃ gatōSsmi tava saṅgamāt labl

jñātam rāma tavōdantam bhūtam cāgāmikam ca yat l jānāmi tvām parātmānam māyayā kāryamānuṣam ||37|| yadarthamavatīrņōSsi prārthitō brahmaṇā purā I yadartham vanavāsastē yatkariṣyasi vai puraḥ ||38||

jānāmi jñānadṛṣṭyāhaṃ jātayā tvadupāsanāt l itaḥ paraṃ tvāṃ kiṃ vakṣyē kṛtārthōShaṃ raghūttama 🛚 39 🖡

yastvām paśyāmi kākutstham puruṣam prakṛtēḥ param l rāmastamabhivādyāha sītālakṣmaṇasaṃyutaḥ ||40||

anugrāhyāstvayā brahmanvayam kṣatriyabāndhavāḥ liti sambhāṣya tēSnyōnyamuṣitvā munisannidhau ||41||

prātarutthāya yamunāmuttīrya munivārakaiḥ l krtāplavēna muninā drstamārgēna rāghavah ||42||

prayayau citrakūṭādrim vālmīkēryatra cāśramaḥ l gatvā rāmōStha vālmīkērāśramaṃ ṛṣisaṅkulam #43#

nānāmṛgadvijākīrṇaṃ nityapuṣpaphalākulam latra dṛṣṭvā samāsīnaṃ vālmīkiṃ munisattamam latl

nanāma śirasā rāmō lakṣmaṇēna ca sītayā l drstvā rāmam ramānātham vālmīkirlōkasundaram #45#

jānakīlakṣmaṇōpētaṃ jaṭāmukuṭamaṇḍitam l kandarpasadṛśākāraṃ kamanīyāmbujēkṣaṇam lab

dṛṣṭvaiva sahasōttasthau vismayānimiṣēkṣaṇaḥ l āliṅgya paramānandaṃ rāmaṃ harṣāśrulōcanaḥ lay

pūjayitvā jagatpūjyam bhaktyārghyādibhirādṛtaḥ l phalamūlaiḥ sa madhurairbhōjayitvā ca lālitaḥ ||48||

rāghavaḥ prānjaliḥ prāha vālmīkiṃ vinayānvitaḥ l piturājnāṃ puraskṛtya daṇḍakānāgatā vayam ||49||

bhavantō yadi jānanti kim vakṣyāmōStra kāraṇam I yatra mē sukhavāsāya bhavētsthānam vadasva tat \$\| 150 \| sītayā sahitaḥ kālaṃ kiñcittatra nayāmyaham lityuktō rāghavēṇāsau muniḥ sasmitamabravīt ||51||

tvamēva sarvalōkānām nivāsasthānamuttamam l tavāpi sarvabhūtāni nivāsasadanāni hi ||52||

ēvam sādhāraņam sthānamuktam tē raghunandana I sītayā sahitasyēti viśēṣam pṛcchatastava I tadvakṣyāmi raghuśrēṣṭha yattē niyatamandiram #53#

śāntānāṃ samadṛṣṭīnāmadvēṣṭṛṇāṃ ca jantuṣu l tvāmēva bhajatām nityam hrdayam tēSdhimandiram ||54||

dharmādharmān parityajya tvāmēva bhajatōSniśam I sītayā saha tē rāma tasya hṛtsukhamandiram II 55 II

tvanmantrajāpakō yastu tvāmēva śaraṇaṃ gataḥ l
 nirdvandvō niḥspṛhastasya hṛdayaṃ tē sumandiram $\|\mathfrak{z}_6\|$

nirahankārinah śāntā yē rāgadvēṣavarjitāh I samalōṣṭāśmakanakāstēṣām tē hṛdayam gṛham ||57||

tvayi dattamanōbuddhiryaḥ santuṣṭaḥ sadā bhavēt I tvayi santyaktakarmā yastanmanastē śubhaṃ gṛham ||58||

yō na dvēṣṭyapriyam prāpya priyam prāpya na hṛṣyati I sarvam māyēti niścitya tvām bhajēttanmanō gṛham ||59||

şadbhāvādivikārān yō dēhē paśyati nātmani l kṣuttrṭ sukhaṃ bhayaṃ duḥkhaṃ prāṇabuddhyōrnirīkṣatē lool

paśyanti yē sarvaguhāśayastham tvāṃ cidghanaṃ satyamanantamēkam l alēpakaṃ sarvagataṃ varēṇyam tēṣām hrdabjē saha sītayā vasa l62 l

nirantarābhyāsadṛḍhīkṛtātmanām tvatpādasēvāpariniṣṭhitānām । tvannāmakīrtyā hatakalmaṣāṇām sītāsamētasya gṛhaṃ hṛdabjē ||63||

rāma tvannāmamahimā varņyatē kēna vā katham | yatprabhāvādaham rāma brahmarşitvamavāptavān ||64||

aham purā kirātēṣu kirātaiḥ saha vardhitaḥ l janmamātradvijatvam mē śūdrācārarataḥ sadā ||65||

śūdrāyāṃ bahavaḥ putrā utpannā mēSjitātmanaḥ l tataścōraiśca saṅgamya caurōShamabhavaṃ purā ||66||

dhanurbāṇadharō nityaṃ jīvānāmantakōpamaḥ lēkadā munayah sapta dṛṣtā mahati kānanē l67 l

sākṣānmayā prakāśantō jvalanārkasamaprabhāḥ l tānanvadhāvaṃ lōbhēna tēṣāṃ sarvaparicchadān ||68||

grahītukāmastatrāham tiṣṭha tiṣṭhēti cābravam l dṛṣṭvā mām munayōSpṛcchan kimāyāsi dvijādhama legl

aham tānabravam kiñcidādātum munisattamāḥ l putradārādayaḥ santi bahavō mē bubhukṣitāḥ ||70||

tēṣāṃ saṃrakṣaṇārthāya carāmi girikānanē l
 tatō māmūcuravyagrāḥ pṛccha gatvā kuṭumbakam $\|71\|$

yō yō mayā pratidinam kriyatē pāpasañcayah \mid yūyam tadbhāginah kim vā nēti vētipṛthakpṛthak $\mid \mid_{72} \mid$

vayam sthāsyāmahē tāvadāgamiṣyasi niścayaḥ l tathētyuktvā gṛham gatvā munibhiryadudīritam ||173||

apṛcchaṃ putradārādīnstairuktōShaṃ raghūttama | pāpaṃ tavaiva tatsarvaṃ vayaṃ tu phalabhāginaḥ ||74||

tacchrutvā jātanirvēdō vicārya punarāgamam | munayō yatra tiṣṭhanti karuṇāpūrṇamānasāḥ ||175||

munīnām darśanādēva śuddhāntaḥkaraṇōSbhavam I dhanurādīn parityajya daṇḍavatpatitōSsmyaham II 76 II

rakṣadhvaṃ māṃ muniśrēṣṭhā gacchantaṃ nirayārṇavam lityagrē patitaṃ dṛṣṭvā māmūcurmunisattamāḥ ||77||

uttiṣṭhōttiṣṭha bhadraṃ tē saphalaḥ satsamāgamaḥ l upadēkṣyāmahē tubhyaṃ kiñcittēnaiva mōkṣyasē ||78||

parasparam samālōcya durvṛttōyam dvijādhamaḥ l upēkṣya ēva sadvṛttaistathāSpi śaraṇaṃ gataḥ l rakṣaṇīyaḥ prayatnēna mōkṣamārgōpadēśataḥ līgl

ityuktvā rāma tē nāma vyatyastākṣarapūrvakam | ēkāgramanasātraiva marēti japa sarvadā | | 80 ||

āgacchāmaḥ punaryāvattāvaduktaṃ sadā japa lityuktvā prayayuḥ sarvē munayō divyadarśanāḥ ||81||

aham yathōpadiṣṭam taistathāSkaravamañjasā I japannēkāgramanasā bāhyam vismṛtavānaham #82#

ēvam bahutithē kālē gatē niścalarūpiņaḥ I sarvasaṅgavihīnasya valmīkōSbhūnmamōpari | | 83 | |

tatō yugasahasrāntē ṛṣayaḥ punarāgaman \mid māmūcurniṣkramasvēti tacchrutvā tūrṇamutthitaḥ \parallel 84 \parallel

valmīkānnirgataścāham nīhārādiva bhāskarah | māmapyāhurmuniganā vālmīkistvam munīśvara | | 85 | |

valmīkātsambhavō yasmād dvitīyam janma tē Sbhavat I ityuktvā tē yayurdivyagatim raghukulōttama ||86||

ahaṃ tē rāma nāmnaśca prabhāvādīdṛśōSbhavam ladya sākṣātprapaśyāmi sasītam laksmanēna ca | | 87 | |

rāmam rājīvapatrākṣam tvām muktō nātra samśayaḥ I āgaccha rāma bhadram tē sthalam vai darśayāmyaham ||88|| ēvamuktvā muniḥ śrīmānllakṣmaṇēna samanvitaḥ I śiṣyaiḥ parivṛtō gatvā madhyē parvatagaṅgayōḥ ||89||

tatra śālām suvistīrņām kārayāmāsa vāsabhūḥ l prākpaścimam dakṣiṇōdak śōbhanam mandiradvayam ||90||

jānakyā sahitō rāmō lakṣmaṇēna samanvitaḥ l tatra tē dēvasadṛśā hyavasan bhavanōttamē 🏽 🔻 🖠

vālmīkinā tatra supūjitōSyam rāmaḥ sasītaḥ saha lakṣmaṇēna I dēvairmunīdraiḥ sahitō mudāstē svargē yathā dēvapatiḥ saśacyā ||92||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāṇḍē ṣaṣṭhaḥ sargaḥlel

∥saptamaḥ sargaḥ∥

sumantrōSpi tadāSyōdhyāṃ dināntē pravivēśa ha I vastrēṇa mukhamācchādya bāṣpākulitalōcanaḥ III

bahirēva ratham sthāpya rājānam drastumāyayau I jayaśabdēna rājānam stutvā tam pranama ha I2I

tatō rājā namantam tam sumantram vihvalō Sbravīt I sumantra rāmah kutrāstē sītayā laksmaņēna ca II3 II

kutra tyaktastvayā rāmaḥ kiṃ māṃ pāpinamabravīt I sītā vā lakṣmaṇō vāSpi nirdayaṃ māṃ kimabravīt II4II

hā rāma hā guṇanidhē hā sītē priyavādini I duḥkhārṇavē nimagnaṃ māṃ mriyamāṇaṃ na paśyasi IIsII

vilapyaivam ciram rājā nimagnō duḥkhasāgarē I ēvam mantrī rudantam tam prāñjalirvākyamabravīt II6II

rāmaḥ sītā ca saumitrirmayā nītā rathēna tē | śrṅgavērapurābhyāśē gaṅgākūlē vyavasthitāh ||7||

guhēna kiñcidānītam phalamūlādikam ca yat I spṛṣṭvā hastēna samprītyā nāgrahīdvisasarja tat II s II s

vaṭakṣīraṃ samānāyya guhēna raghunandanaḥ l jaṭāmukuṭamābaddhya māmāha nṛpatē svayam 🏽 🛳 🔻

sumantra brūhi rājānaṃ śōkastēSstu na matkṛtē I sākētādadhikaṃ saukhyaṃ vipinē nō bhaviṣyati IIOI

māturmē vandanam brūhi śōkam tyajatu matkṛtē I āśvāsayatu rājānam vṛddham śōkapariplutam III

sītā cāśruparītākṣī māmāha nṛpasattama I

duḥkhagadgadayā vācā rāmam kiñcidavēkṣatī ||12||

sāṣṭāṅgaṃ praṇipātaṃ mē brūhi śvaśrvōḥ padāmbujē l iti prarudatī sītā gatā kiñcidavāṅmukhī ||13||

tatastē Sśruparītākṣā nāvamāruruhustadā | yāvadgaṅgāṃ samuttīrya gatāstāvadahaṃ sthitaḥ ||14||

tatō duḥkhēna mahatā punarēvāhamāgataḥ l tatō rudantī kausalyā rājānamidamabravīt ||15||

kaikēyyai priyabhāryāyai prasannō dattavān varam l tvam rājyam dēhi tasyaiva matputrah kim vivāsitah ||16||

kṛtvā tvamēva tatsarvamidānīm kim nu rōdiṣi | kausalyāvacanam śrutvā kṣatē spṛṣṭa ivāgninā ||17||

punaḥ śōkāśrupūrṇākṣaḥ kausalyāmidamabravīt | duḥkhēna mriyamāṇaṃ māṃ kiṃ punarduḥkhayasyalam ||18||

idānīmēva mē prāṇā utkramiṣyanti niścayaḥ l śaptōShaṃ bālyabhāvēna kēnacinmuninā purā ||19||

purāham yauvanē dṛptaścāpabāṇadharō niśi l acaram mṛgayāsaktō nadyāstīrē mahāvanē ||20||

tatrārdharātrasamayē muniḥ kaścittṛṣārditaḥ l pipāsārditayōḥ pitrōrjalamānētumudyataḥ l apūrayajjalē kumbhaṃ tadā śabdōSbhavanmahān l21 l

gajaḥ pibati pānīyamiti matvā mahāniśi l bāṇaṃ dhanuṣi sandhāya śabdavēdhinamakṣipam ||22||

hā hatōSsmīti tatrābhūcchabdō mānuṣasūcakaḥ l kasyāpi na kṛtō dōṣō mayā kēna hatō vidhē l23 l

pratīkṣatē māṃ mātā ca pitā ca jalakāṅkṣayā l tacchrutvā bhayasantrastastatōShaṃ pauruṣaṃ vacaḥ ||24|| śanairgatvāStha tatpārśvam svāmin daśarathōSsmyaham l ajānatā mayā viddhastrātumarhasi mām munē ∥25∥

ityuktvā pādayōstasya patitō gadgadākṣaraḥ l tadā māmāha sa munirmā bhaiṣīrnrpasattama ||26||

brahmahatyā spṛśēnna tvām vaiśyōSham tapasi sthitaḥ l pitarau mām pratīkṣētē kṣuttṛḍbhyām paripīḍitau ||27||

tayōstvamudakam dēhi śīghramēvāvicārayan I na cēttvām bhasmasātkuryātpitā mē yadi kupyati ||28||

jalam datvā tu tau natvā kṛtam sarvam nivēdaya I śalyamuddhara mē dēhātprānānstyakṣyāmi pīditah ||29||

ityuktō muninā śīghram bāṇamutpāṭya dēhataḥ I sajalam kalaśam dhṛtvā gatōSham yatra dampatī ||30||

ativṛddhāvandhadṛśau kṣutpipāsārditau niśi l nāyāti salilaṃ gṛhya putraḥ kiṃ vātra kāraṇam ||31||

ananyagatikau vṛddhau śōcyau tṛṭparipīḍitau l āvāmupēkṣatē kiṃ vā bhaktimānāvayōḥ sutaḥ ||32||

iti cintāvyākulau tau matpādanyāsajam dhvanim | śrutvā prāha pitā putra kim vilambaḥ kṛtastvayā ||33||

dēhyāvayōḥ supānīyaṃ piba tvamapi putraka l ityēvaṃ lapatōrbhītyā sakāśamagamaṃ śanaiḥ ||34||

pādayōḥ praṇipatyāhamabravaṃ vinayānvitaḥ l nāhaṃ putrastvayōdhyāyā rājā daśarathōSsmyaham l35||

pāpōShaṃ mṛgayāsaktō rātrau mṛgavihiṃsakaḥ l jalāvatārāddūrēShaṃ sthitvā jalagataṃ dhvanim ||36||

śrutvāShaṃ śabdavēdhitvādēkaṃ bāṇamathātyajam I hatōSsmīti dhvaniṃ śrutvā bhayāttatrāhamāgataḥ ||37||

jaṭāṃ vikīrya patitaṃ dṛṣṭvāShaṃ munidārakam l bhītō gṛhītvā tatpādau rakṣa rakṣēti cābravam ||38||

mā bhaiṣīriti mām prāha brahmahatyābhayam na tē I matpitrōḥ salilam dattvā natvā prārthaya jīvitam ||39||

ityuktō muninā tēna hyāgatō munihiṃsakaḥ l rakṣētāṃ māṃ dayāyuktau yuvāṃ hi śaraṇāgatam #40#

iti śrutvā tu duḥkhārtau vilapya bahu śōcya tam I patitō nau sutō yatra naya tatrāvilambayan ||41||

tatō nītau sutō yatra mayā tau vṛddhadampatī I spṛṣṭvā sutaṃ tau hastābhyāṃ bahuśōStha vilēpatuḥ ||42||

hāhēti krandamānau tau putra putrētyavocatām | jalam dēhīti putrēti kimartham na dadāsyalam ||43||

tatō māmūcatuḥ śīghraṃ citiṃ racaya bhūpatē | mayā tadaiva racitā citistatra nivēśitāḥ | trayastatrāgnirutsṛṣṭō dagdhāstē tridivaṃ yayuḥ ||44||

tatra vṛddhaḥ pitā prāha tvamapyēvaṃ bhaviṣyasi l putraśōkēna maraṇaṃ prāpsyasē vacanānmama ||45||

sa idānīm mama prāptaḥ śāpakālōSnivāritaḥ l ityuktvā vilalāpātha rājā śōkasamākulaḥ lab

hā rāma putra hā sītē hā lakṣmaṇa guṇākara I tvadviyōgādahaṃ prāptō mṛtyuṃ kaikēyisambhavam II47II

vadannēvam daśarathah prāṇānstyaktvā divam gatah l kausalyā ca sumitrā ca tathāSnyā rājayōṣitah lab

cukruśuśca vilēpuśca urastāḍanapūrvakam | vasiṣṭhaḥ prayayau tatra prātarmantribhirāvṛtaḥ ||49||

tailadrōṇyāṃ daśarathaṃ kṣiptvā dūtānathābravīt | gacchata tvaritaṃ sāśvā yudhājinnagaraṃ prati ||50||

tatrāstē bharataḥ śrīmāñchatrughnasahitaḥ prabhuḥ l ucyatāṃ bharataḥ śīghramāgacchēti mamāSSjñayā ||51||

ayōdhyām prati rājānam kaikēyīm cāpi paśyatu lityuktāstvaritam dūtā gatvā bharatamātulam ||52||

yudhājitam praṇamyōcurbharatam sānujam prati l vasiṣṭhastvabravīdrājan bharatam sānujam prabhum ls3 l

śīghramāgacchatu purīmayōdhyāmavicārayan lityājñaptōStha bharatastvaritam bhayavihvalah ||54||

āyayau guruņādiṣṭaḥ saha dūtaistu sānujaḥ l rājñō vā rāghavasyāpi duḥkhaṃ kiñcidupasthitam ||55||

iti cintāparō mārgē cintayannagaram yayau l nagaram bhraṣṭalakṣmīkam janasambādhavarjitam ||56||

utsavaiśca parityaktam dṛṣṭvā cintāparōSbhavat | praviśya rājabhavanam rājalakṣmīvivarjitam ||57||

apaśyatkaikēyīm tatra ēkāmēvāsanē sthitām I nanāma śirasā pādau māturbhaktisamanvitah ||58||

āgatam bharatam dṛṣṭvā kaikēyī prēmasambhramāt l utthāyāliṅgya rabhasā svāṅkamārōpya saṃsthitā ls9l

mūrdhnyavaghrāya papraccha kuśalaṃ svakulasya sā l pitā mē kuśalō bhrātā mātā ca śubhalakṣaṇā lool

diṣṭyā tvamadya kuśalī mayā dṛṣṭōSsi putraka l iti pṛṣṭaḥ sa bharatō mātrā cintākulēndriyaḥ ||61||

dūyamānēna manasā mātaram samapṛcchata | mātaḥ pitā mē kutrāstē ēkā tvamiha saṃsthitā | | 62 | |

tvayā vinā na mē tātaḥ kadācidrahasi sthitaḥ l idānīṃ dṛśyatē naiva kutra tiṣṭhati mē vada ||63||

adṛṣṭvā pitaraṃ mēSdya bhayaṃ duḥkhaṃ ca jāyatē l athāha kaikēyī putra kiṃ duḥkhēna tavānagha 116411

yā gatirdharmaśīlānāmaśvamēdhādiyājinām l tām gatim gatavānadya pitā tē pitrvatsala 1651

tacchrutvā nipapātōrvyām bharataḥ śōkavihvalaḥ l hā tāta kva gatōSsi tvam tyaktvā mām vṛjinārṇavē lleell

asamarpyaiva rāmāya rājñē mām kva gatōssi bhōḥ liti vilapitam putram patitam muktamūrdhajam ||67||

utthāpyāmṛjya nayanē kaikēyī putramabravīt | samāśvasihi bhadram tē sarvam sampāditam mayā ||68||

tāmāha bharatastātō mriyamāṇaḥ kimabravīt l tamāha kaikēyī dēvī bharatam bhayavarjitā ||69||

hā rāma rāma sītēti lakṣmaṇēti punaḥ punaḥ l vilapannēva suciram dēham tyaktvā divam yayau ||70||

tāmāha bharatō hēSmba rāmaḥ sannihitō na kim l tadānīm laksmanō vāSpi sītā vā kutra tē gatāh ||71||

rāmasya yauvarājyārtham pitrā tē sambhramah kṛtah l
tava rājyapradānāya tadāSham vighnamācaram $\|72\|$

rājñā dattam hi mē pūrvam varadēna varadvayam I yācitam tadidānīm mē tayōrēkēna tēSkhilam ||73||

rājyam rāmasya caikēna vanavāsō munivratam l tataḥ satyaparō rājā rājyam dattvā tavaiva hi ||74||

rāmam samprēṣayāmāsa vanamēva pitā tava I sītāpyanugatā rāmam pātivratyamupāśritā | | 175 | |

saubhrātram darśayan rāmamanuyātōSpi lakṣmaṇaḥ l vanam gatēṣu sarvēṣu rājā tānēva cintayan ||76|| pralapan rāmarāmēti mamāra nṛpasattamaḥ liti māturvacaḥ śrutvā vajrāhata iva drumaḥ ||77||

papāta bhūmau niḥsaṃjñastaṃ dṛṣṭvā duḥkhitā tadā l kaikēyī punarapyāha vatsa śōkēna kiṃ tava ||78||

rājyē mahati samprāptē duḥkhasyāvasaraḥ kutaḥ I iti bruvantīmālōkya mātaraṃ pradahanniva ||79||

asambhāṣyāsi pāpē mē ghōrē tvaṃ bhartṛghātinī l pāpē tvadgarbhajātōShaṃ pāpavānasmi sāmpratam l ahamagniṃ pravēkṣyāmi viṣaṃ vā bhakṣayāmyaham llaoll

khadgēna vātha cātmānam hatvā yāmi yamakṣayam l bhartṛghātini duṣṭē tvam kumbhīpākam gamiṣyasi ||81||

iti nirbhartsya kaikēyīm kausalyābhavanam yayau I sāSpi tam bharatam dṛṣṭvā muktakaṇṭhā rurōda ha I82 II

pādayōḥ patitastasyā bharatōSpi tadāSrudat I āliṅgya bharataṃ sādhvī rāmamātā yaśasvinī I kṛśāStidīnavadanā sāśrunētrēdamabravīt || | | | | | |

putra tvayi gatē dūramēvam sarvamabhūdidam I uktam mātrā śrutam sarvam tvayā tē mātrcēṣṭitam ||84||

putraḥ sabhāryō vanamēva yātaḥ salakṣmaṇō mē raghurāmacandraḥ I cīrāmbarō baddhajaṭākalāpaḥ santyajya māṃ duḥkhasamudramagnām #85#

hā rāma hā mē raghuvaṃśanātha jātōSsi mē tvaṃ parataḥ parātmā l tathāSpi duḥkhaṃ na jahāti māṃ vai vidhirbalīyāniti mē manīsā ||86||

sa ēvam bharatō vīkṣya vilapantīm bhṛśam śucā l pādau gṛhītvā prāhēdam śṛṇu mātarvacō mama 🛭 🗷 🗸

kaikēyyā yatkṛtam karma rāmarājyābhiṣēcanē I

anyadvā yadi jānāmi sā mayā nōditā yadi | | 88 | |

pāpam mēsstu tadā mātarbrahmahatyāśatōdbhavam l hatvā vasistham khadgēna arundhatyā samanvitam || 89 ||

bhūyāttatpāpamakhilam mama jānāmi yadyaham lityēvam śapatham kṛtvā rurōda bharatastadā 🏽 🖠 🗸

kausalyā tamathāliṅgya putra jānāmi mā śucaḥ l ētasminnantarē śrutvā bharatasya samāgamam l91 ll

vasiṣṭhō mantribhiḥ sārdhaṃ prayayau rājamandiram l rudantam bharatam dṛṣtvā vasiṣthah prāha sādaram lg2 ll

vṛddhō rājā daśarathō jñānī satyaparākramaḥ l bhuktvā martyasukhaṃ sarvamiṣṭvā vipuladakṣiṇaiḥ 🏽 🖰 🖔

aśvamēdhādibhiryajñairlabdhvā rāmam sutam harim l antē jagāma tridivam dēvēndrārddhāsanam prabhuh 11941

tam śōcasi vṛthaiva tvamaśōcyam mōkṣabhājanam lātmā nityōSvyayah śuddhō janmanāśādivarjitah l95 l

śarīram jaḍamatyarthamapavitram vinaśvaram l vicāryamānē śōkasya nāvakāśah kathañcana l96l

pitā vā tanayō vā Spi yadi mṛtyuvaśaṃ gataḥ l mūdhāstamanuśōcanti svātmatādanapūrvakam ||97||

niḥsārē khalu saṃsārē viyōgō jñānināṃ yadā l bhavēdvairāgyahētuḥ sa śāntisaukhyaṃ tanōti ca ||98||

janmavān yadi lōkēSsminstarhi tam mṛtyuranvagāt l tasmādaparihāryōSyam mṛtyurjanmavatām sadā 🏽 🖰 🖰

svakarmavaśataḥ sarvajantūnāṃ prabhavāpyayau | vijānannapyavidvān yaḥ kathaṃ śōcati bāndhavān ||100||

brahmāṇḍakōṭayō naṣṭāḥ sṛṣṭayō bahuśō gatāḥ I

śusyanti sāgarāh sarvē kaivāsthā kṣaṇajīvitē ||101||

calapatrāntalagnāmbubinduvatkṣaṇabhaṅguram lāyustyajatyavēlāyām kastatra pratyayastava l102 l

dēhī prāktanadēhōtthakarmaṇā dēhavān punaḥ l taddēhōtthēna ca punarēvam dēhah sadātmanah ||103||

yathā tyajati vai jīrņam vāsō gṛhṇāti nūtanam l tathā jīrṇam parityajya dēhī dēham punarnavam ||104||

bhajatyēva sadā tatra śōkasyāvasaraḥ kutaḥ l ātmā na mriyatē jātu jāyatē na ca vardhatē ||105||

ṣaḍbhāvarahitōSnantaḥ satyaprajñānavigrahaḥ lānandarūpō buddhyādisākṣī layavivarjitaḥ l106 l

ēka ēva parō hyātmā hyadvitīyaḥ samaḥ sthitaḥ l ityātmānaṃ dṛḍhaṃ jñātvā tyaktvā śōkaṃ kuru kriyām ||107||

tailadrōṇyāḥ piturdēhamuddhṛtya sacivaiḥ saha | kṛtyaṃ kuru yathānyāyamasmābhiḥ kulanandana ||108||

iti sambōdhitaḥ sākṣādguruṇā bharatastadā l visrjyājñānajaṃ śōkaṃ cakrē savidhivatkriyām ||109||

guruņōktaprakārēņa āhitāgnēryathāvidhi I saṃskṛtya sa piturdēhaṃ vidhidṛṣṭēna karmaṇā ||110||

ēkādaśēShani prāptē brāhmaṇān vēdapāragān l bhōjayāmāsa vidhivacchataśōStha sahasraśaḥ ||111||

uddiśya pitaram tatra brāhmaṇēbhyō dhanam bahu l dadau gavām sahasrāṇi grāmān ratnāmbarāṇi ca l112 l

avasatsvagṛhē yatra rāmamēvānucintayan | vasiṣṭhēna saha bhrātrā mantribhiḥ parivāritaḥ ||113||

rāmē Sraņyam prayātē saha janakasutālak smaņābhyām sughōram

mātā mē rākṣasīva pradahati hṛdayaṃ darśanādēva sadyaḥ l gacchāmyāraṇyamadya sthiramatirakhilaṃ dūratōSpāsya rājyam rāmaṃ sītāsamētaṃ smitaruciramukhaṃ nityamēvānusēvē ||114||

 $\tt liti$ śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāṇḍē saptamaḥ sargaḥ $\tt lr$

∥aṣṭamaḥ sargaḥ∥

vasiṣṭhō munibhiḥ sārdhaṃ mantribhiḥ parivāritaḥ l rājñaḥ sabhāṃ dēvasabhāsannibhāmaviśadvibhuḥ ll

tatrāsanē samāsīnaścaturmukha ivāparaḥ I ānīya bharatam tatra upavēśya sahānujam II2II

abravīdvacanam dēśakālōcitamarindamam l vatsa rājyēSbhiṣēkṣyāmastvāmadya pitṛśāsanāt lal

kaikēyyā yācitam rājyam tvadarthē puruṣarṣabha I satyasandhō daśarathaḥ pratijñāya dadau kila II4II

abhiṣēkō bhavatvadya munibhirmantrapūrvakam l tacchrutvā bharatōSpyāha mama rājyēna kiṃ munē ∥₅∥

rāmō rājādhirājaśca vayam tasyaiva kiṅkarāḥ l śvaḥ prabhātē gamiṣyāmō rāmamānētumañjasā lel

aham yūyam mātaraśca kaikēyīm rākṣasīm vinā l hanisyāmyadhunaivāham kaikēyīm mātrgandhinīm ||7||

kintu mām nō raghuśrēṣṭhaḥ strīhantāram sahiṣyatē l tacchvōbhūtē gamiṣyāmi pādacārēṇa daṇḍakān 💵

śatrughnasahitastūrņam yūyamāyāta vā na vā I rāmō yathā vanē yātastathāSham valkalāmbarah 💵

phalamūlakṛtāhāraḥ śatrughnasahitō munē l bhūmiśāyī jaṭādhārī yāvadrāmō nivartatē ||10||

iti niścitya bharatastūṣṇīmēvāvatasthivān | sādhusādhviti taṃ sarvē praśaśaṃsurmudānvitāḥ ||11||

tataḥ prabhātē bharataṃ gacchantaṃ sarvasainikāḥ I

anujagmuh sumantrēņa noditāh sāśvakunjarāh | | 12 | |

kausalyādyā rājadārā vasiṣṭhapramukhā dvijāḥ l chādayantō bhuvam sarvē pṛṣṭhataḥ pārśvatōSgrataḥ ||13||

śṛṅgavērapuraṃ gatvā gaṅgākūlē samantataḥ l uvāsa mahatī sēnā śatrughnaparicōditā ||14||

āgatam bharatam śrutvā guhaḥ śaṅkitamānasaḥ I mahatyā sēnayā sārdhamāgatō bharataḥ kila II15 II

pāpam kartum na vā yāti rāmasyāviditātmanaḥ l gatvā taddhrdayam jñēyam yadi śuddhastarisyati ||16||

gaṅgā nō cētsamākṛṣya nāvastiṣṭhantu sāyudhāḥ l jñātayō mē samāyattāḥ paśyantaḥ sarvatōdiśam ||17||

iti sarvān samādiśya guhō bharatamāgataḥ l upāyanāni saṅgṛhya vividhāni bahūnyapi lal

prayayau jñātibhiḥ sārdhaṃ bahubhirvividhāyudhaiḥ l nivēdyōpāyanānyagrē bharatasya samantataḥ llall

dṛṣṭvā bharatamāsīnam sānujam saha mantribhih l cīrāmbaram ghanaśyāmam jaṭāmukuṭadhāriṇam ||20||

rāmamēvānuśōcantam rāmarāmēti vādinam l
 nanāma śirasā bhūmau guhōShamiti cābravīt $\|21\|$

śīghramutthāpya bharatō gāḍhamāliṅgya sādaram | pṛṣṭvāSnāmayamavyagraḥ sakhāyamidamabravīt ||22||

bhrātastvam rāghavēņātra samētah samavasthitah l rāmēņālingitah sārdranayanēnāmalātmanā ||23||

dhanyōSsi kṛtakṛtyōSsi yattvayā paribhāṣitaḥ l rāmō rājīvapatrākṣō lakṣmaṇēna ca sītayā ||24||

yatra rāmastvayā dṛṣṭastatra mām naya suvrata I

sītayā sahitō yatra suptastaddarśayasva mē ||25||

tvam rāmasya priyatamō bhaktimānasi bhāgyavān liti samsmṛtya samsmṛtya rāmam sāśruvilōcanaḥ ||26||

guhēna sahitastatra yatra rāmaḥ sthitō niśi l yayau dadarśa śayanasthalam kuśasamāstrtam ||27||

sītā SSbharaṇasaṃlagnasvarṇabindubhirarcitam | duḥkhasantaptahṛdayō bharataḥ paryadēvayat ||28||

ahōStisukumārī yā sītā janakanandinī | prāsādē ratnaparyaṅkē kōmalāstaraṇē śubhē ||29||

rāmēņa sahitā śētē sā katham kuśaviṣṭarē I sītā rāmēņa sahitā duḥkhēna mama dōṣataḥ ||30||

dhiṅmāṃ jātōSsmi kaikēyyā pāparāśisamānataḥ I mannimittamidaṃ klēśaṃ rāmasya paramātmanaḥ II31 II

ahōStisaphalam janma lakṣmaṇasya mahātmanaḥ l rāmamēva sadānvēti vanasthamapi hṛṣṭadhīḥ ||32||

aham rāmasya dāsā yē tēṣām dāsasya kiṅkaraḥ l yadi syām saphalam janma mama bhūyānna samśayaḥ ||33||

bhrātarjānāsi yadi tatkathayasva mamākhilam I yatra tiṣṭhati tatrāhaṃ gacchāmyānētumañjasā 🛚 🖂 🔻

guhastam śuddhahrdayam jñātvā sasnēhamabravīt I dēva tvamēva dhanyōSsi yasya tē bhaktirīdrśī II35 II

rāmē rājīvapatrākṣē sītāyām lakṣmaṇē tathā l citrakūtādrinikatē mandākinyavidūratah ||36||

munīnāmāśramapadē rāmastiṣṭhati sānujaḥ | jānakyā sahitō nandātsukhamāstē kila prabhuḥ ||37||

tatra gacchāmahē śīghram gangām tartumihārhasi I

ityuktvā tvaritam gatvā nāvah pañcaśatāni ha ||38||

samānayatsasainyasya tartum gangām mahānadīm l svayamēvānināyaikām rājanāvam guhastadā ||39||

ārōpya bharatam tatra śatrughnam rāmamātaram I vasiṣṭham ca tathāSnyatra kaikēyīm cānyayōṣitaḥ ||40||

tīrtvā gaṅgāṃ yayau śīghraṃ bharadvājāśramaṃ prati l dūrē sthāpya mahāsainyaṃ bharataḥ sānujō yayau ||41||

āśramē munimāsīnam jvalantamiva pāvakam | dṛṣṭvā nanāma bharataḥ sāṣṭāṅgamatibhaktitaḥ ||42||

jñātvā dāśarathim prītyā pūjayāmāsa maunirāt l papraccha kuśalam dṛṣṭvā jaṭāvalkaladhāriṇam #43#

rājyam praśāsatastē Sdya kimētadvalkalādikam I āgatō Ssi kimartham tvam vipinam munisēvitam ||44||

bharadvājavacaḥ śrutvā bharataḥ sāśrulōcanaḥ l sarvaṃ jānāsi bhagavan sarvabhūtāśayasthitaḥ lab

tathāSpi pṛcchasē kiñcittadanugraha ēva mē l kaikēyyā yatkṛtaṃ karma rāmarājyavighātanam ||46||

vanavāsādikam vāSpi na hi jānāmi kiñcana l bhavatpādayugam mēSdya pramāṇam munisattama laīl

ityuktvā pādayugalam munēh spṛṣṭvāSrttamānasah I jñātumarhasi mām dēva śuddhō vāSśuddha ēva vā II48II

mama rājyēna kiṃ svāmin rāmē tiṣṭhati rājani l kiṅkarōSham muniśrēstha rāmacandrasya śāśvatah ||49||

atō gatvā muniśrēṣṭha rāmasya caraṇāntikē | patitvā rājyasambhārān samarpyātraiva rāghavam ||50||

abhişēkşyē vasişţhādyaih paurajānapadaih saha I

nēsyēSyōdhyām ramānātham dāsah sēvēStinīcavat ||51||

ityudīritamākarņya bharatasya vacō muniḥ l āliṅgya mūrdhnyavaghrāya praśaśaṃsa savismayaḥ ||52||

vatsa jñātam puraivaitadbhaviṣyam jñānacakṣuṣā I mā śucastvam parō bhaktaḥ śrīrāmē lakṣmaṇādapi ||53||

ātithyam kartumicchāmi sasainyasya tavānagha ladya bhuktvā sasainyastvam śvō gantā rāmasannidhim ||54||

yathāssjñāpayati bhavānstathēti bharatōsbravīt I bharadvājastvapaḥ spṛṣṭvā maunī hōmagṛhē sthitaḥ ||55||

dadhyau kāmadughām kāmavarṣiṇīm kāmadō muniḥ laṣṛjatkāmadhuk sarvam yathākāmamalaukikam ||56||

bharatasya sasainyasya yathēṣṭaṃ ca manōratham | yathā vavarṣa sakalaṃ tṛptāstē sarvasainikāḥ ||57||

vasiṣṭhaṃ pūjayitvāSgrē śāstradṛṣṭēna karmaṇā l paścātsasainyaṃ bharataṃ tarpayāmāsa yōgirāṭ ||58||

uṣitvā dinamēkaṃ tu āśramē svargasannibhē l abhivādya punaḥ prātarbharadvājaṃ sahānujaḥ ||59||

bharatastu kṛtānujñaḥ prayayau rāmasannidhim l citrakūṭamanuprāpya dūrē saṃsthāpya sainikān l rāmasandarśanākāṅkṣī prayayau bharataḥ svayam lool

śatrughnēna sumantrēņa guhēna ca parantapaḥ l tapasvimaṇḍalaṃ sarvaṃ vicinvānō nyavartata | 61 | l

adṛṣṭvā rāmabhavanamapṛcchadṛṣimaṇḍalam | kutrāstē sītayā sārdhaṃ lakṣmaṇēna raghūttamaḥ ||62||

ūcuragrē girēḥ paścādgaṅgāyā uttarē taṭē ∣ viviktaṃ rāmasadanaṃ ramyaṃ kānanamaṇḍitam ∥63∥ saphalairāmrapanasaiḥ kadalīkhaṇḍasaṃvṛtam l campakaiḥ kōvidāraiśca punnāgairvipulaistathā ||64||

ēvam daršitamālōkya munibhirbharatōSgrataḥ l harṣādyayau raghuśrēṣṭhabhavanam mantriṇā saha llas ll

dadarśa dūrādatibhāsuraṃ śubham rāmasya gēhaṃ munivṛndasēvitam I vṛkṣāgrasaṃlagnasuvalkalājinam rāmābhirāmaṃ bharataḥ sahānujaḥ ||66||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāṇḍē aṣṭamaḥ sargaḥlel

∥navamaḥ sargaḥ∥

atha gatvāssśramapadasamīpam bharatō mudā I sītārāmapadairyuktam pavitramatiśōbhanam III

sa tatra vajrāṅkuśavārijāñcitadhvajādicihnāni padāni sarvataḥ l dadarśa rāmasya bhuvōStimaṅgalāni acēṣṭayatpādarajaḥsu sānujaḥ l2l

ahō sudhanyōShamamūni rāmapādāravindāṅkitabhūtalāni I paśyāmi yatpādarajō vimṛgyam brahmādidēvaiḥ śrutibhiśca nityam II3II

ityadbhutaprēmarasāplutāśayō vigāḍhacētā raghunāthabhāvanē I ānandajāśrusnapitastanāntaraḥ śanairavāpāśramasannidhiṃ harēḥ ||4||

sa tatra dṛṣṭvā raghunāthamāsthitam dūrvādalaśyāmalamāyatēkṣaṇam | jaṭākirīṭaṃ navavalkalāmbaram prasannavaktraṃ taruṇāruṇadyutim ||5||

vilōkayantam janakātmajām śubhām saumitriņā sēvitapādapaṅkajam I tadāSbhidudrāva raghūttamam śucā harṣācca tatpādayugam tvarāgrahīt II6II

rāmastamākṛṣya sudīrghabāhurdōrbhyām pariṣvajya siṣiñca nētrajaiḥ | jalairathāṅkōpari sannyavēśayat punaḥ punaḥ sampariṣasvajē vibhuḥ ||7||

atha tā mātaraḥ sarvāḥ samājagmustvarānvitāḥ l rāghavaṃ draṣṭukāmāstāstṛṣārtā gauryathā jalam 💵 rāmaḥ svamātaraṃ vīkṣya drutamutthāya pādayōḥ l vavandē sāśru sā putramāliṅgyātīva duḥkhitā 🌬

itarāśca tathā natvā jananī raghunandanaḥ l tataḥ samāgataṃ dṛṣṭvā vasiṣṭhaṃ munipuṅgavam ||10||

sāṣṭāṅgaṃ praṇipatyāha dhanyōSsmīti punaḥ punaḥ l yathārhamupavēśyāha sarvānēva raghūdvahaḥ lil

pitā mē kuśalī kim vā mām kimāhātiduḥkhitaḥ l vasiṣṭhastamuvācēdam pitā tē raghunandana ||12||

tvadviyōgābhitaptātmā tvāmēva paricintayan I rāmarāmēti sītēti laksmaņēti mamāra ha IIII

śrutvā tatkarṇaśūlābhaṃ gurōrvacanamañjasā I hā hatōSsmīti patitō rudan rāmaḥ salakṣmaṇaḥ ||14||

tatōSnururuduḥ sarvā mātaraśca tathāSparē I hā tāta māṃ parityajya kva gatōSsi ghṛṇākara IIII

anāthōSsmi mahābāhō māṃ kō vā lālayēditaḥ I sītā ca laksmanaścaiva vilēpaturatō bhrśam ||16||

vasiṣṭhaḥ śāntavacanaiḥ śamayāmāsa tāṃ śucam \mid tatō mandākinīṃ gatvā snātvā tē vītakalmaṣāḥ $\parallel_{17} \parallel$

rājñē dadurjalam tatra sarvē tē jalakāṅkṣiṇē l piṇḍānnirvāpayāmāsa rāmō lakṣmaṇasaṃyutaḥ ||18||

iṅgudīphalapiṇyākaracitānmadhusamplutān l vayaṃ yadannāḥ pitarastadannāḥ smṛtinōditāḥ libl

iti dukhāśrupūrņākṣaḥ punaḥ snātvā gṛhaṃ yayau l sarvē ruditvā suciraṃ snātvā jagmustadāśramam ||20||

tasminstu divasē sarvē upavāsam pracakrirē l tatah parēdyurvimalē snātvā mandākinījalē ||21|| upaviṣṭaṃ samāgamya bharatō rāmamabravīt | rāma rāma mahābhāga svātmānamabhisēcaya ||22||

rājyam pālaya pitryam tē jyēṣṭhastvam mē pitā tathā l kṣatriyāṇāmayam dharmō yatprajāparipālanam ||23||

iṣṭvā yajñairbahuvidhaiḥ putrānutpādya tantavē | rājyē putraṃ samārōpya gamiṣyasi tatō vanam ||24||

idānīm vanavāsasya kālō naiva prasīda mē | māturmē duṣkṛtam kiñcitsmartum nārhasi pāhi naḥ ||25||

ityuktvā caraņau bhrātuḥ śirasyādhāya bhaktitaḥ l rāmasya purataḥ sākṣāddaṇḍavatpatitō bhuvi l26 l

utthāpya rāghavaḥ śīghramārōpyāṅkēStibhaktitaḥ l uvāca bharataṃ rāmaḥ snēhārdranayanaḥ śanaiḥ l27 l

śṛṇu vatsa pravakṣyāmi tvayōktaṃ yattathaiva tat l kintu māmabravīttātō nava varṣāṇi pañca ca ||28||

uṣitvā daṇḍakāraṇyē puraṃ paścātsamāviśa l idānīṃ bharatāyēdaṃ rājyaṃ dattaṃ mayāSkhilam ||29||

tataḥ pitraiva suvyaktaṃ rājyaṃ dattaṃ tavaiva hi l daṇḍakāraṇyarājyaṃ mē dattaṃ pitrā tathaiva ca lal

ataḥ piturvacaḥ kāryamāvābhyāmatiyatnataḥ l piturvacanamullaṅghya svatantrō yastu vartatē ||31||

sa jīvannēva mṛtakō dēhāntē nirayaṃ vrajēt l tasmādrājyaṃ praśādhi tvaṃ vayaṃ daṇḍakapālakāḥ ||32||

bharatastvabravīdrāmam kāmukō mūḍhadhīḥ pitā | strījitō bhrāntahṛdaya unmattō yadi vakṣyati | tatsatyamiti na grāhyam bhrāntavākyam yathā sudhīḥ ||33||

śrīrāma uvāca

na strījitah pitā brūyānna kāmī naiva mūḍhadhīh I

pūrvam pratiśrutam tasya satyavādī dadau bhayāt ||34||

asatyādbhītiradhikā mahatām narakādapi | karōmītyahamapyētatsatyam tasyai pratiśrutam ||35||

katham vākyamaham kuryāmasatyam rāghavō hi san lityudīritamākarnya rāmasya bharatōSbravīt ||36||

śrībharata uvāca

tathaiva cīravasanō vanē vatsyāmi suvrata | caturdaśa samāstvam tu rājyam kuru yathāsukham ||37||

śrīrāma uvāca

pitrā dattam tavaivaitadrājyam mahyam vanam dadau I vyatyayam yadyaham kuryāmasatyam pūrvavat sthitam II 38 II

ahamapyāgamiṣyāmi sēvē tvām lakṣmaṇō yathā l nōcētprāyōpavēśēna tyajāmyētatkalēvaram ||39||

ityēvam niścayam kṛtvā darbhānāstīrya cātapē I manasāSpi viniścitya prāmukhōpavivēśa saḥ ||40||

bharatasyāpi nirbandham dṛṣṭvā rāmōStivismitaḥ l nētrāntasamjñām guravē cakāra raghunandanaḥ lall

ēkāntē bharatam prāha vasiṣṭhō jñāninām varaḥ l vatsa guhyam śṛṇuṣvēdam mama vākyātsuniścitam ||42||

rāmō nārāyaṇaḥ sākṣādbrahmaṇā yācitaḥ purā I rāvaṇasya vadhārthāya jātō daśarathātmajaḥ ||43||

yōgamāyāSpi sītēti jātā janakanandinī | śēṣōSpi lakṣmaṇō jātō rāmamanvēti sarvadā ||44||

rāvaṇaṃ hantukāmāstē gamiṣyanti na saṃśayaḥ l kaikēyyā varadānādi yadyanniṣṭhurabhāṣaṇam las

sarvam dēvakṛtam nō cēdēvam sā bhāṣayētkatham l tasmāttyajāSSgraham tāta rāmasya vinivartanē ||46|| nivartasva mahāsainyairbhrātṛbhiḥ sahitaḥ puram I rāvaṇaṃ sakulaṃ hatvā śīghramēvāgamiṣyati II47 II

iti śrutvā gurōrvākyam bharatō vismayānvitaḥ I gatvā samīpam rāmasya vismayōtphullalōcanaḥ ||48||

pādukē dēhi rājēndra rājyāya tava pūjitē l tayōḥ sēvāṃ karōmyēva yāvadāgamanaṃ tava #49#

ityuktvā pādukē divyē yōjayāmāsa pādayōḥ l rāmasya tē dadau rāmō bharatāyātibhaktitaḥ ||50||

gṛhītvā pādukē divyē bharatō ratnabhūṣitē | rāmam punaḥ parikramya praṇanāma punaḥ punaḥ ||51||

bharataḥ punarāhēdaṃ bhaktyā gadgadayā girā I navapañcasamāntē tu prathamē divasē yadi ||52||

nāgamiṣyasi cēdrāma praviśāmi mahānalam | bādhamityēva tam rāmō bharatam sannyavartayat ||53||

sasainyaḥ savasiṣṭhaśca śatrughnasahitaḥ sudhīḥ l mātrbhirmantribhih sārdham gamanāyōpacakramē ||54||

kaikēyī rāmamēkāntē sravannētrajalākulā | prāñjaliḥ prāha hē rāma tava rājyavighātanam | | 55 ||

kṛtaṃ mayā duṣṭadhiyā māyāmōhitacētasā | kṣamasva mama daurātmyaṃ kṣamāsārā hi sādhavaḥ ||56||

tvam sākṣādviṣṇuravyaktaḥ paramātmā sanātanaḥ l māyāmānuṣarūpēṇa mōhayasyakhilaṃ jagat l tvayaiva prēritō lōkaḥ kurutē sādhvasādhu vā ||57||

tvadadhīnamidam viśvamasvatantram karōti kim I yathā kṛtrimanartakyō nṛtyanti kuhakēcchayā ||58||

tvadadhīnā tathā māyā nartakī bahurūpiņī l tvayaiva prēritāham ca dēvakāryam kariṣyatā ||59|| pāpiṣṭhaṃ pāpamanasā karmācaramarindama ladya pratītōssi mama dēvānāmapyagōcaraḥ 1160 ll

pāhi viśvēśvarānanta jagannātha namōSstu tē l chindhi snēhamayam pāśam putravittādigōcaram ||61||

tvajjñānānalakhaḍgēna tvāmahaṃ śaraṇaṃ gatā l kaikēyyā vacanaṃ śrutvā rāmaḥ sasmitamabravīt 1621

yadāha mām mahābhāgē nānṛtam satyamēva tat I mayaiva prēritā vāṇī tava vaktrādvinirgatā II 63 II

dēvakāryārthasiddhyarthamatra dōṣaḥ kutastava | gaccha tvam hṛdi mām nityam bhāvayantī divāniśam ||64||

sarvatra vigatasnēhā madbhaktyā mōkṣyasēScirāt l ahaṃ sarvatra samadṛg dvēṣyō vā priya ēva vā 1165 ll

nāsti mē kalpakasyēva bhajatōSnubhajāmyaham I manmāyāmōhitadhiyō māmamba manujākṛtim ||66||

sukhaduḥkhādyanugataṃ jānanti na tu tattvataḥ l diṣṭyā madgōcaraṃ jñānamutpannaṃ tē bhavāpaham l₆₇ ll

smarantī tiṣṭha bhavanē lipyasē na ca karmabhiḥ l ityuktā sā parikramya rāmaṃ sānandavismayā 🛚 🔞 🗷

praņamya śataśō bhūmau yayau gēham mudānvitā l bharatastu sahāmātyairmātrbhirgurunā saha legl

ayōdhyāmagamacchrīghram rāmamēvānucintayan l paurajānapadān sarvānayōdhyāyāmudāradhīh | | | 70 | |

sthāpayitvā yathānyāyam nandigrāmam yayau svayam l tatra siṃhāsanē nityam pādukē sthāpya bhaktitaḥ ||71||

pūjayitvā yathā rāmam gandhapuṣpākṣatādibhiḥ l rājōpacārairakhilaiḥ pratyaham niyatavrataḥ ||172|| phalamūlāśanō dāntō jaṭāvalkaladhārakaḥ ladhaḥśāyī brahmacārī śatrughnasahitastadā ||173||

rājakāryāṇi sarvāṇi yāvanti pṛthivītalē | tāni pādukayōh samyaṅnivēdayati rāghavah | | | 74 | |

gaṇayan divasānyēva rāmāgamanakāṅkṣayā | sthitō rāmārpitamanāḥsākṣādbrahmamuniryathā | | 175 | |

rāmastu citrakūṭādrau vasanmunibhirāvṛtaḥ l sītayā lakṣmanēnāpi kiñcitkālamupāvasat | 176 | 1

nāgarāśca sadā yānti rāmadarśanalālasāḥ l citrakūtasthitam jñātvā sītayā laksmanēna ca | | | 77 | |

dṛṣṭvā tajjanasambādham rāmastatyāja tam girim l daṇḍakāraṇyagamanē kāryamapyanucintayan ||78||

anvagātsītayā bhrātrā hyatrērāśramamuttamam | sarvatra sukhasaṃvāsaṃ janasambādhavarjitam ||79||

gatvā munimupāsīnam bhāsayantam tapōvanam l daṇḍavatpraṇipatyāha rāmōShamabhivādayē 🛮 🕫 🗸

piturājñām puraskṛtya daṇḍakānanamāgataḥ l vanavāsamiṣēṇāpi dhanyōSham darśanāttava lall

śrutvā rāmasya vacanam rāmam jñātvā harim param ∣ pūjayāmāsa vidhivadbhaktyā paramayā muniḥ ∥82∥

vanyaiḥ phalaiḥ kṛtātithyamupaviṣṭaṃ raghūttamam l sītāṃ ca lakṣmaṇaṃ caiva santuṣṭō vākyamabravīt 🛚 🛭 🗷

bhāryā mēStīva saṃvṛddhā hyanasūyēti viśrutā l tapaścarantī suciraṃ dharmajñā dharmavatsalā ||84||

antastisthati tām sītā paśyatvarinisūdana l tathēti jānakīm prāha rāmō rājīvalōcanaḥ ||85|| gaccha dēvīm namaskṛtya śīghramēhi punaḥ śubhē l tathēti rāmavacanam sītā cāpi tathāऽkarōt l86||

daņḍavatpatitāmagrē sītām dṛṣṭvāStihṛṣṭadhīḥ l anasūyā samāliṅgya vatsē sītēti sādaram llayll

divyē dadau kuṇḍalē dvē nirmitē viśvakarmaṇā I dukūlē dvē dadau tasyai nirmalē bhaktisaṃyutā ||88||

aṅgarāgaṃ ca sītāyai dadau divyaṃ śubhānanā I na tyakṣyatēSṅgarāgēṇa śōbhā tvāṃ kamalānanē 🌬 🎚

pātivratyam puraskṛtya rāmamanvēhi jānaki l kuśalī rāghavō yātu tvayā saha punargṛham 🏽 🖰 🖟

bhōjayitvā yathānyāyam rāmam sītāsamanvitam lakṣmaṇam ca tadā rāmam punaḥ prāha kṛtāñjaliḥ 1891 ll

rāma tvamēva bhuvanāni vidhāya tēṣām saṃrakṣaṇāya suramānuṣatiryagādīn l dēhān bibharṣi na ca dēhaguṇairviliptastvattō bibhētyakhilamōhakarī ca māyā 1921

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē ayōdhyākāṇḍē navamaḥ sargaḥllall iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē ayōdhyākāṇḍaḥ samāptaḥll

Chapter 4

∥araņyakāṇḍaḥ∥

∥prathamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

atha tatra dinam sthitvā prabhātē raghunandanaḥ I snātvā munim samāmantrya prayāṇāyōpacakramē II

munē gacchāmahē sarvē munimaņḍalamaṇḍitam l vipinaṃ daṇḍakaṃ yatra tvamājñātumihārhasi l2

mārgapradaršanārthāya šiṣyānājñaptumarhasi I śrutvā rāmasya vacanam prahasyātrirmahāyašāḥ I prāha tatra raghuśrēṣṭham rāma surāśraya II3II

sarvasya mārgadraṣṭā tvam tava kō mārgadarśakaḥ l tathāSpi darśayiṣyanti tava lōkānusāriṇaḥ lal

iti śiṣyān samādiśya svayaṃ kiñcittamanvagāt I rāmēṇa vāritah prītyā atrih svabhavanam yayau II5II

krōśamātram tatō gatvā dadarśa mahatīm nadīm latrēh śiṣyānuvācēdam rāmō rājīvalōcanah lal

nadyāḥ santaraṇē kaścidupāyō vidyatē na vā l ūcustē vidyatē naukā sudṛḍhā raghunandana 🏾 🔻

tārayiṣyāmahē yuṣmān vayamēva kṣaṇādiha l tatō nāvi samārōpya sītām rāghavalakṣmaṇau lal

kṣaṇātsantārayāmāsurnadīm munikumārakāḥ l rāmābhinanditāḥ sarvē jagmuratrērathāśramam lal

tāvētya vipinam ghōram jhillījhankāranāditam I nānāmrgaganākīrnam simhavyāghrādibhīsanam IIOI

rākṣasairghōrarūpaiśca sēvitam rōmaharṣaṇam | praviśya vipinam ghōram rāmō lakṣmaṇamabravīt | | 11 | |

itaḥ paraṃ prayatnēna gantavyaṃ sahitēna mē l dhanurguṇēna saṃyōjya śarānapi karē dadhat #12#

agrē yāsyāmyaham paścāttvamanvēhi dhanurdhara l āvayōrmadhyagā sītā māyēvāSStmaparātmanōḥ ||13||

cakṣuścāraya sarvatra dṛṣṭaṃ rakṣōbhayaṃ mahat l vidyatē daṇḍakāraṇyē śrutapūrvamarindama l14

ityēvam bhāṣamāṇau tau jagmatuḥ sārdhayōjanam l tatraikā puṣkariṇyāstē kalhārakumudōtpalaiḥ ||15||

ambujaiḥ śītalōdēna śōbhamānā vyadṛśyata l tatsamīpamathō gatvā pītvā tatsalilam śubham ||16||

ūṣustē salilābhyāśē kṣaṇaṃ chāyāmupāśritāḥ l tatō dadṛśurāyāntaṃ mahāsattvaṃ bhayānakam ∥₁ァ∥

karāladamṣṭravadanam bhīṣayantam svagarjitaiḥ l vāmāmsē nyastaśūlāgragrathitānēkamānuṣam II8II

bhakṣayantam gajavyāghramahiṣam vanagōcaram l jyārōpitam dhanurdhṛtvā rāmō lakṣmaṇamabravīt #19#

paśya bhrātarmahākāyō rākṣasō<code>Syamupāgata</code>h <code>\</code> āyātyabhimukham nō<code>Sgre</code> bhīrūnām bhayamāvahan $\|_{20}\|$

sajjīkṛtadhanustiṣṭha mā bhairjanakanandini lityuktvā bāṇamādāya sthitō rāma ivācalaḥ ||21||

sa tu dṛṣṭvā ramānāthaṃ lakṣmaṇaṃ jānakīṃ tadā l aṭṭahāsaṃ tataḥ kṛtvā bhīṣayannidamabravīt ||22||

kau yuvām bāṇatūṇīrajaṭāvalkaladhāriṇau I munivēṣadharau bālau strīsahāyau sudurmadau I23 II

sundarau bata mē vaktrapraviṣṭakavalōpamau | kimarthamāgatau ghōraṃ vanaṃ vyālaniṣēvitam ||24||

śrutvā rakṣōvacō rāmaḥ smayamāna uvāca tam l ahaṃ rāmastvayaṃ bhrātā lakṣmaṇō mama sammataḥ ||25||

ēṣā sītā mama prāṇavallabhā vayamāgatāḥ l pitrvākyam puraskrtya śikṣanārtham bhavādrśām ||26||

śṛtvā tadrāmavacanamaṭṭahāsamathākarōt | vyādāya vaktram bāhubhyām śūlamādāya satvaraḥ ||27||

mām na jānāsi rāma tvam virādham lōkaviśrutam l madbhayānmunayah sarvē tyaktvā vanamitō gatāh ||28||

yadi jīvitumicchāsti tyaktvā sītām nirāyudhau | palāyata na cēcchīghram bhakṣayāmi yuvāmaham ||29||

ityuktvā rākṣasaḥ sītāmādātumabhidudruvē I rāmaścicchēda tadbāhū śarēṇa prahasanniva ||30||

tataḥ krōdhaparītātmā vyādāya vikaṭaṃ mukham I rāmamabhyadravadrāmaścicchēda paridhāvataḥ ||31||

tataḥ sarpa ivāsyēna grasitum rāmamāpatat l tatōSrdhacandrākārēṇa bāṇēnāsya mahacchiraḥ ||33||

cicchēda rudhiraughēṇa papāta dharaṇītalē I tataḥ sītā samāliṅgya praśaśaṃsa raghūttamam ||34||

tatō dundubhayō nēdurdivi dēvagaņēritāḥ l nanṛtuścāpsarā hṛṣṭā jagurgandharvakinnarāḥ ll35 ll

virādhakāyādatisundarākṛtiḥ vibhrājamānō vimalāmbarāvṛtaḥ I prataptacāmīkaracārubhūṣaṇō vyadṛśyatāgrē gaganē raviryathā ||36||

praṇamya rāmam praṇatārtihāriṇam bhavapravāhōparamam ghṛṇākaram | pranamya bhūyah prananāma dandavatah prapannasarvārtiharam prasannadhīh ||37||

virādha uvāca

śrīrāma rājīvadalāyatākṣa vidyādharōShaṃ vimalaprakāśaḥ l durvāsasākāraṇakōpamūrtinā śaptaḥ purā sōSdya vimōcitastvayā ||38||

itaḥ paraṃ tvaccaraṇāravindayōḥ smṛtiḥ sadā mē\Stu bhavopaśāntayē | tvannāmasaṅkīrtanamēva vāṇī karōtu mē karṇapuṭaṃ tvadīyam ||39||

kathāmṛtaṃ pātu karadvayaṃ tē pādāravindārcanamēva kuryāt I śiraśca tē pādayugapraṇāmam karōtu nityaṃ bhavadīyamēvam ||40||

namastubhyam bhagavatē viśuddhajñānamūrtayē I ātmārāmāya rāmāya sītārāmāya vēdhasē ||41||

prapannam pāhi mām rāma yāsyāmi tvadanujñayā I dēvalōkam raghuśrēṣṭha māyā mām mā vṛṇōtu tē ||42||

iti vijñāpitastēna prasannō raghunandanaḥ l dadau varaṃ tadā prītō virādhāya mahāmatiḥ ||43||

gaccha vidyādharāśēṣamāyādōṣaguṇā jitāḥ l tvayā maddarśanātsadyō muktō jñānavatāṃ varaḥ ||44||

madbhaktirdurlabhā lōkē jātā cēnmuktidā yataḥ l atastvam bhaktisampannaḥ param yāhi mamā S j ñayā las l

rāmēṇa rakṣōnidhanaṃ sughōram śāpādvimuktirvaradānamēvam | vidyādharatvaṃ punarēva labdham rāmaṃ gṛṇannēti narōSkhilārthān ||46||

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē prathamaḥ sargaḥ∥₁∥

∥dvitīyaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

virādhē svargatē rāmō lakṣmaṇēna ca sītayā | jagāma śarabhaṅgasya vanaṃ sarvasukhāvaham ||1||

śarabhaṅgastatō dṛṣṭvā rāmaṃ saumitriṇā saha | āyāntaṃ sītayā sārdhaṃ sambhramādutthitaḥ sudhīḥ ||2||

abhigamya susampūjya viṣṭarēṣūpavēśayat l ātithyamakarōttēsām kandamūlaphalādibhih ||3||

prītyāssha śarabhaṅgōspi rāmaṃ bhaktiparāyaṇam l bahukālamihaivāssaṃ tapasē kṛtaniścayaḥ ||4||

adya mattapasā siddham yatpuņyam bahu vidyatē I tatsarvam tava dāsyāmi tatō muktim vrajāmyaham II5II

samarpya rāmasya mahatsupuṇyaphalam viraktaḥ śarabhaṅgayōgī I citiṃ samārōhayadapramēyam rāmaṃ sasītaṃ sahasā praṇamya II6II

dhyāyanściram rāmamaśēṣahṛtstham dūrvādalaśyāmalamambujākṣam l cīrāmbaram snigdhajaṭākalāpam sītāsahāyam sahalakṣmaṇam tam ||7||

kō vā dayāluḥ smṛtakāmadhēnuranyō jagatyām raghunāyakādahō I smṛtō mayā nityamananyabhājā jñātvā smṛtim mē svayamēva yātaḥ II8II

paśyatvidānīm dēvēśō rāmō dāśarathiḥ prabhuḥ l dagdhvā svadēham gacchāmi brahmalōkamakalmaṣaḥ 🏽 🛳 🔻

ayōdhyādhipatirmēSstu hṛdayē rāghavaḥ sadā I

yadvāmānkē sthitā sītā mēghasyēva taţillatā ||10||

iti rāmam ciram dhyātvā dṛṣṭvā ca purataḥ sthitam | prajvālya sahasā vahnim dagdhvā pañcātmakam vapuh ||11||

divyadēhadharaḥ sākṣādyayau lōkapatēḥ padam l tatō munigaṇāḥ sarvē daṇḍakāraṇyavāsinaḥ l ājagmū rāghavaṃ draṣṭuṃ śarabhaṅganivēśanam l12 l

dṛṣṭvā munisamūhaṃ taṃ jānakīrāmalakṣmaṇāḥ l praṇēmuḥ sahasā bhūmau ||13||

āśīrbhirabhinandyātha rāmam sarvahṛdi sthitam | ūcuḥ prāñjalayaḥ sarvē dhanurbāṇadharam harim ||14||

bhūmērbhārāvatārāya jātōSsi brahmaṇārthitaḥ I jānīmastvām harim lakṣmīm jānakīm lakṣmaṇam tathā III5II

śēṣāṃśaṃ śaṅkhacakrē dvē bharataṃ sānujaṃ tathā lataścādau ṛṣīṇāṃ tvaṃ duḥkhaṃ mōktumihārhasi lab

āgaccha yāmō munisēvitāni vanāni sarvāṇi raghūttama kramāt I draṣṭuṃ sumitrāsutajānakībhyām tadā dayāSsmāsu dṛḍhā bhaviṣyati ||17||

iti vijnāpitō rāmaḥ kṛtāñjalipuṭairvibhuḥ | jagāma munibhiḥ sārdhaṃ draṣṭuṃ munivanāni saḥ ||18||

dadarśa tatra patitānyanēkāni śirāṃsi saḥ l asthibhūtāni sarvatra rāmō vacanamabravīt ||19||

asthīni kēṣāmētāni kimartham patitāni vai l tamūcurmunayō rāma rṣīnām mastakāni hi ||20||

rākṣasairbhakṣitānīśa pramattānāṃ samādhitaḥ l antarāyaṃ munīnāṃ tē paśyantōSnucaranti hi ||21||

śrutvā vākyaṃ munīnāṃ sa bhayadainyasamanvitam ∣ pratijñāmakarōdrāmō vadhāyāśēṣarakṣasām ∥22∥

pūjyamānaḥ sadā tatra munibhirvanavāsibhiḥ l jānakyā sahitō rāmō lakṣmaṇēna samanvitaḥ ||23||

uvāsa katicittatra varṣāṇi raghunandanaḥ | ēvaṃ kramēṇa sampaśyannṛṣīṇāmāśramān vibhuḥ ||24||

sutīkṣṇasyāśramam prāgātprakhyātamṛṣisaṅkulam l sarvartuguṇasampannam sarvakālasukhāvaham l25 l

rāmamāgatamākarņya sutīkṣṇaḥ svayamāgataḥ l agastyaśiṣyō rāmasya mantrōpāsanatatparaḥ l vidhivatpūjayāmāsa bhaktyutkaṇṭhitalōcanaḥ l26 l

sutīkṣṇa uvāca

tvanmantrajāpyahamanantaguņāpramēya sītāpatē śivaviriñcisamāśritāṅghrē I saṃsārasindhutaraṇāmalapōtapāda rāmābhirāma satataṃ tava dāsadāsaḥ ||27||

māmadya sarvajagatāmavigōcarastvam tvanmāyayā sutakalatragṛhāndhakūpē I magnaṃ nirīkṣya malapudgalapiṇḍamōhapāśānubaddhahṛdayaṃ svayamāgatōSsi ||28||

tvam sarvabhūtahṛdayēṣu kṛtālayōSpi tvanmantrajāpyavimukhēṣu tanōṣi māyām l tvanmantrasādhanaparēṣvapayāti māyā sēvānurūpaphaladōSsi yathā mahīpaḥ ||29||

viśvasya sṛṣṭilayasaṃsthitihēturēkaḥ tvaṃ māyayā triguṇayā vidhirīśaviṣṇū l bhāsīśa mōhitadhiyāṃ vividhākṛtistvam yadvadraviḥ salilapātragatō hyanēkaḥ ||30||

pratyakṣatōSdya bhavataścaraṇāravindam paśyāmi rāma tamasaḥ parataḥ sthitasya I dṛgrūpatastvamasatāmavigōcarōSpi tvanmantrapūtahṛdayēṣu sadā prasannaḥ ||31||

paśyāmi rāma tava rūpamarūpiņōSpi

māyāviḍambanakṛtaṃ sumanuṣyavēṣam l kandarpakōṭisubhagaṃ kamanīyacāpabāṇam dayārdrahṛdayaṃ smitacāruvaktram ||32||

sītāsamētamajināmbaramapradhṛṣyam saumitriṇā niyatasēvitapādapadmam | nīlōtpaladyutimanantaguṇaṃ praśāntam madbhāgadhēyamaniśam pranamāmi rāmam ||33||

jānantu rāma tava rūpamaśēṣadēśakālādyupādhirahitaṃ ghanacitprakāśam | pratyakṣatōSdya mama gōcaramētadēva rūpam vibhātu hrdayē na param vikāṅksē ||34||

ityēvam stuvatastasya rāmah sasmitamabravīt I munē jānāmi tē cittam nirmalam madupāsanāt ||35||

atōShamāgatō draṣṭuṃ madṛtē nānyasādhanam I manmantrōpāsakā lōkē māmēva śaraṇaṃ gatāḥ ||36||

nirapēkṣā nānyagatāstēṣāṃ dṛśyōShamanvaham I stōtramētatpaṭhēdyastu tvatkṛtaṃ matpriyaṃ sadā 🏽 🕽 🔻

sadbhaktirmē bhavēttasya jñānam ca vimalam bhavēt l tvam mamopāsanādēva vimuktossīha sarvatah ||38||

dēhāntē mama sāyūjyam lapsyasē nātra samsayah I gurum tē draṣṭumicchāmi hyagastyam munināyakam I kiñcitkālam tatra vastum manō mē tvarayatyalam II39 II

sutīkṣṇōSpi tathētyāha śvō gamiṣyasi rāghava l ahamapyāgamisyāmi cirād dṛṣtō mahāmunih ||40||

atha prabhātē muninā samētō rāmaḥ sasītaḥ saha lakṣmaṇēna I agastyasambhāṣaṇalōlamānasaḥ śanairagastyānujamandiraṃ yayau ||41||

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaņē umāmahēśvarasamvādē aranyakāndē dvitīyah sargah∥₂∥

∥tṛtīyaḥ sargaḥ∥

atha rāmaḥ sutīkṣṇēna jānakyā lakṣmaṇēna ca l agastyasyānujasthānaṃ madhyāhnē samapadyata la

tēna sampūjitaḥ samyagbhuktvā mūlaphalādikam | parēdyuḥ prātarutthāya jagmustēSgastyamaṇḍalam ||2||

sarvartuphalapuṣpāḍhyaṃ nānāmṛgagaṇairyutam l pakṣisaṅghaiśca vividhairnāditaṃ nandanōpamam ls

brahmarşibhirdevarşibhih sevitam munimandiraih l sarvatoSlankrtam sakşād brahmalokamivāparam ||4||

bahirēvāśramasyātha sthitvā rāmōSbravīnmunim I sutīkṣṇa gaccha tvam śīghramāgatam mām nivēdaya IIsII

agastyamunivaryāya sītayā lakṣmaṇēna ca I mahāprasāda ityuktvā sutīkṣṇaḥ prayayau gurōḥ II6II

āśramam tvarayā tatra ṛṣisaṅghasamāvṛtam lupaviṣṭam rāmabhaktairviśēṣēṇa samāyutam la

vyākhyātarāmamantrārtham śiṣyēbhyaścātibhaktitaḥ l dṛṣṭvāSgastyam muniśrēṣṭham sutīkṣṇaḥ prayayau munēḥ llall

daṇḍavatpraṇipatyāha vinayāvanataḥ sudhīḥ l rāmō dāśarathirbrahman sītayā lakṣmaṇēna ca l āgatō darśanārthaṃ tē bahistiṣṭhati sāñjaliḥ 🏽 🔻

agastya uvāca

ityuktvā svayamutthāya munibhiḥ sahitō drutam ∣ abhyagātparayā bhaktyā gatvā rāmamathābravīt ∥11∥

āgaccha rāma bhadraṃ tē diṣṭyā tēऽdya samāgamaḥ | priyātithirmama prāptōऽsyadya mē saphalaṃ dinam ∥₁2∥

rāmōSpi munimāyāntam dṛṣṭvā harṣasamākulaḥ I sītayā lakṣmaṇēnāpi daṇḍavatpatitō bhuvi IIII

drutamutthāpya munirāḍ rāmamāliṅgya bhaktitaḥ l tadgātrasparśajāhlādasravannētrajalākulaḥ ||14||

gṛhītvā karamēkēna karēṇa raghunandanam | jagāma svāśramam hṛṣtō manasā munipuṅgavah | | 15 | |

sukhōpaviṣṭaṃ sampūjya pūjayā bahuvistaram l bhōjayitvā yathānyāyaṃ bhōjyairvanyairanēkadhā ||16||

sukhōpaviṣṭamēkāntē rāmaṃ śaśinibhānanam | kṛtāñjaliruvācēdamagastyō bhagavānṛṣiḥ ||17||

tvadāgamanamēvāham pratīkṣan samavasthitaḥ | yadā kṣīrasamudrāntē brahmaṇā prārthitaḥ purā ||18||

bhūmērbhārāpanuttyartham rāvaņasya vadhāya ca I tadādi darśanākānkṣī tava rāma tapaścaran I vasāmi munibhih sārdham tvāmēva paricintayan II 19 II

sṛṣṭēḥ prāgēka ēvāsīrnirvikalpōSnupādhikaḥ l tvadāśrayā tvadviṣayā māyā tē śaktirucyatē ||20||

tvāmēva nirguņam śaktirāvṛṇōti yadā tadā l avyākṛtamiti prāhurvēdāntapariniṣṭhitāḥ ||21||

mūlaprakṛtirityēkē prāhurmāyēti kēcana l avidyā saṃsṛtirbandha ityādi bahudhōcyatē ||22||

tvayā saṅkṣōbhyamāṇā sā mahattattvaṃ prasūyatē I mahattattvādahaṅkārastvayā sañcōditādabhūt II 23 II

ahaṅkārō mahattattvasaṃvṛtastrividhōSbhavat I sāttvikō rājasaścaiva tāmasaścēti bhaṇyatē ||24|| tāmasātsūkṣmatanmātrāṇyāsan bhūtānyataḥ param l sthūlāni kramaśō rāma kramōttaraguṇāni ha ||25||

rājasānīndriyāṇyēva sāttvikā dēvatā manaḥ l tēbhyōSbhavatsūtrarūpaṃ liṅgaṃ sarvagataṃ mahat l26 l

tatō virāṭ samutpannaḥ sthūlādbhūtakadambakāt l virājaḥ puruṣātsarvaṃ jagatsthāvarajaṅgamam ||27||

dēvatiryaṅmanuṣyāśca kālakarmakramēṇa tu l tvaṃ rajōguṇatō brahmā jagataḥ sarvakāraṇam ||28||

sattvādviṣṇustvamēvāsya pālakaḥ sadbhirucyatē layē rudrastvamēvāsya tvanmāyāguṇabhēdataḥ ||29||

jāgratsvapnasusuptyākhyā vṛttayō buddhijairguṇaiḥ l tāsāṃ vilakṣaṇō rāma tvaṃ sākṣī cinmayōSvyayaḥ ||30||

sṛṣṭilīlāṃ yadā kartumīhasē raghunandana l aṅgīkarōṣi māyāṃ tvaṃ tadā vai guṇavāniva lal

rāma māyā dvidhā bhāti vidyā Svidyēti tē sadā I pravṛttimārganiratā avidyāvaśavartinaḥ I nivṛttimārganiratā vēdāntārthavicārakāḥ ||32||

tvadbhaktiniratā yē ca tē vai vidyāmayāḥ smṛtāḥ l avidyāvaśagā yē tu nityaṃ saṃsāriṇaśca tē l vidyābhyāsaratā yē tu nityamuktāsta ēva hi ||33||

lōkē tvadbhaktiniratāstvanmantrōpāsakāśca yē I vidyā prādurbhavēttēṣāṃ nētarēṣāṃ kadācana II34II

atastvadbhaktisampannā muktā ēva na saṃśayaḥ l tvadbhaktyamṛtahīnānāṃ mōkṣaḥ svapnēSpi nō bhavēt ||35||

kim rāma bahunōktēna sāram kiñcidbravīmi tē I sādhusaṅgatirēvātra mōkṣahēturudāhṛtā II36II

sādhavaḥ samacittā yē niḥspṛhā vigataiṣiṇaḥ l dāntāḥ praśāntāstvadbhaktā nivṛttākhilakāmanāḥ l37 l iṣṭaprāptivipattyōśca samāḥ saṅgavivarjitāḥ l sannyastākhilakarmāṇaḥ sarvadā brahmatatparāḥ ||38||

yamādiguņasampannāḥ santuṣṭā yēna kēnacit I satsaṅgamō bhavēdyarhi tvatkathāśravaṇē ratih ||39||

samudēti tatō bhaktistvayi rāma sanātanē | tvadbhaktāvupapannāyām vijnānam vipulam sphuṭam ||40||

udēti muktimārgō Syamādyaścaturasēvitaḥ l tasmādrāghava sadbhaktistvayi mē prēmalakṣaṇā ||41||

sadā bhūyāddharē saṅgastvadbhaktēṣu viśēṣataḥ l adya mē saphalaṃ janma bhavatsandarśanādabhūt ||42||

adya mē kratavaḥ sarvē babhūvuḥ saphalāḥ prabhō l dīrghakālaṃ mayā taptamananyamatinā tapaḥ l tasyēha tapasō rāma phalaṃ tava yadarcanam lal

sadā mē sītayā sārdham hṛdayē vasa rāghava l gacchatastiṣṭhatō vāSpi smṛtiḥ syānmē sadā tvayi ||44||

iti stutvā ramānāthamagastyō munisattamaḥ l dadau cāpaṃ mahēndrēṇa rāmārthē sthāpitaṃ purā ||45||

akṣayyau bāṇatūṇīrau khaḍgō ratnavibhūṣitaḥ l jahi rāghava bhūbhārabhūtaṃ rākṣasamaṇḍalam labl

yadarthamavatīrņō Ssi māyayā manujākṛtiḥ litō yōjanayugmē tu puņyakānanamaṇḍitaḥ ||47||

asti pañcavaṭīnāmnā āśramō gautamītaṭē | nētavyastatra tē kālaḥ śēṣō raghukulōdvaha ||48||

 $\|\,\|_{49}\,\|\,\|$ tatraiva bahukāryāṇi dēvānāṃ kuru satpatē

śrutvā tadā Sgastyasubhāṣitaṃ vacaḥ stōtraṃ ca tattvārthasamanvitaṃ vibhuḥ I muniṃ samābhāṣya mudānvitō yayau pradarśitaṃ mārgamaśēṣaviddhariḥ ||50|| $\| iti \ \acute{srim} adadhyātmarāmayaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē tṛtīyaḥ sargaḥ \|_3 \|$

∥caturthaḥ sargaḥ∥

śrī mahādēva uvāca

mārgē vrajan dadarśātha śailaśṛṅgamiva sthitam I vṛddham jaṭāyuṣam rāmaḥ kimētaditi vismitaḥ III

dhanurānaya saumitrē rākṣasōSyaṃ puraḥ sthitaḥ lityāha lakṣmaṇaṃ rāmō haniṣyāmyṛṣibhakṣakam ||2||

tacchrutvā rāmavacanam gṛdhrarāḍ bhayapīḍitaḥ l vadhārhōSham na tē rāma pitustēSham priyaḥ sakhā lal

|||4|| ||
jaṭāyurnāma bhadraṃ tē gṛdhrōShaṃ priyakṛttava
pañcavaṭyāmahaṃ vatsyē tavaiva priyakāmyayā |
mṛgayāyāṃ kadācittu prayātē lakṣmaṇēSpi ca ||5||

sītā janakakanyā mē rakṣitavyā prayatnataḥ I śrutvā tadgṛdhravacanaṃ rāmaḥ sasnēhamabravīt II6II

sādhu gṛdhra mahārāja tathaiva kuru mē priyam latraiva mē samīpasthō nātidūrē vanē vasan ||7||

ityāmantritamāliṅgya yayau pañcavaṭīm prabhuḥ lakṣmaṇēna saha bhrātrā sītayā raghunandanaḥ 💵

gatvā tē gautamītīram pañcavaṭyām suvistaram I mandiram kārayāmāsa lakṣmaṇēna subuddhinā II9II

tatra tē nyavasan sarvē gaṅgāyā uttarē taṭē l kadambapanasāmrādiphalavṛkṣasamākulē ||10||

viviktē janasambādhavarjitē nīrujasthalē I vinōdayan janakajām laksmaņēna vipaścitā IIII

adhyuvāsa sukham rāmō dēvalōka ivāparah I

kandamūlaphalādīni lakṣmaṇō Snudinaṃ tayōḥ ∥12∥

ānīya pradadau rāmasēvātatparamānasaḥ I dhanurbānadharō nityam rātrau jāgarti sarvatah ∥₁₃∥

snānam kurvantyanudinam trayastē gautamījalē lubhayōrmadhyagā sītā kurutē ca gamāgamau ||14||

ānīya salilam nityam lakṣmaṇaḥ prītamānasaḥ l sēvatēSharahaḥ prītyā ēvamāsan sukham trayaḥ lisl

ēkadā lakṣmaṇō rāmamēkāntē samupasthitam I vinayāvanatō bhūtvā papraccha paramēśvaram II6I

bhagavan śrōtumicchāmi mōkṣasyaikāntikīm gatim l tvattaḥ kamalapatrākṣa saṅkṣēpādvaktumarhasi laīl

jñānam vijñānasahitam bhaktivairāgyabṛmhitam lācakṣva mē raghuśrēṣṭha vaktā nānyōSsti bhūtalē ||18||

śrīrāma uvāca

śṛṇu vakṣyāmi tē vatsa guhyādguhyataraṃ param l yadvijñāya narō jahyātsadyō vaikalpakaṃ bhramam ligh

ādau māyāsvarūpam tē vakṣyāmi tadanantaram | jñānasya sādhanam paścājjñānavijñānasamyutam | | 20 | |

jñēyam ca paramātmānam yajjñātvā mucyatē bhayāt l anātmani śarīrādāvātmabuddhistu yā bhavēt ∥21∥

saiva māyā tayaivāsau saṃsāraḥ parikalpyatē I rūpē dvē niścitē pūrvē māyāyāḥ kulanandana ||22||

vikṣēpāvaraṇē tatra prathamaṃ kalpayējjagat l liṅgādyabrahmaparyantaṃ sthūlasūkṣmavibhēdataḥ ||23||

aparam tvakhilam jñānarūpamāvṛtya tiṣṭhati | māyayā kalpitam viśvam paramātmani kēvalē ||24||

rajjau bhujangavadbhrāntyā vicārē nāsti kincana I śrūyatē drśyatē yadyatsmaryatē vā naraih sadā ||25||

asadēva hi tatsarvam yathā svapnamanōrathau | dēha ēva hi saṃsāravṛkṣamūlam dṛḍham smṛtam ||26||

|| || 27 || || tanmūlaḥ putradārādibandhaḥ kiṃ tē Snyathā S Stmanaḥ dēhastu sthūlabhūtānāṃ pañca tanmātrapañcakam | ahaṅkāraśca buddhiśca indriyāṇi tathā daśa || 28 ||

cidābhāsō manaścaiva mūlaprakṛtirēva ca l ētatkṣētramiti jñēyaṃ dēha ityabhidhīyatē ||29||

ētairvilakṣaṇō jīvaḥ paramātmā nirāmayaḥ l tasya jīvasya vijñānē sādhanānyapi mē śṛnu 🌬

jīvaśca paramātmā ca paryāyō nātra bhēdadhīḥ I mānābhāvastathā dambhahiṃsādiparivarjanam ||31||

parākṣēpādisahanaṃ sarvatrāvakratā tathā | manōvākkāyasadbhaktyā sadgurōh parisēvanam ||32||

bāhyābhyantarasaṃśuddhiḥ sthiratā satkriyādiṣu I manōvākkāyadaṇḍaśca viṣayēṣu nirīhatā 🏽 🕽 🖔

nirahankāratā janmajarādyālōcanam tathā lasaktih snēhasūnyatvam putradāradhanādisu ||34||

iṣṭāniṣṭāgamē nityam cittasya samatā tathā I mayi sarvātmakē rāmē hyananyaviṣayā matiḥ ∥₃₅∥

janasambādharahitaśuddhadēśaniṣēvaṇam | prākrtairjanasaṅghaiśca hyaratih sarvadā bhavēt ||36||

ātmajñānē sadōdyōgō vēdāntārthāvalōkanam luktairētairbhavējjñānam viparītairviparyayaḥ ||37||

buddhiprāṇamanōdēhāhaṅkṛtibhyō vilakṣaṇaḥ I

cidātmā Sham nitya śuddho buddha ēvēti ni ścayam | | 38 ||

yēna jñānēna saṃvittē tajjñānaṃ niścitaṃ ca mē l vijñānaṃ ca tadaivaitatsākṣādanubhavēdyadā ||39||

ātmā sarvatra pūrņaḥ syāccidānandātmakō Svyayaḥ l buddhyādyupādhirahitaḥ pariṇāmādivarjitaḥ ||40||

svaprakāśēna dēhādīn bhāsayannanapāvṛtaḥ lēka ēvādvitīyaśca satyajñānādilakṣaṇaḥ lal

asangan svaprabho drastā vijnānēnāvagamyatē lācāryasāstropadēsādyaikyajnānam yadā bhavēt | | 42 | |

ātmanōrjīvaparayōrmūlāvidyā tadaiva hi l līyatē kāryakaraṇaiḥ sahaiva paramātmani ||43||

sāvasthā muktirityuktā hyupacārōSyamātmani lidam mōkṣasvarūpam tē kathitam raghunandana ||44||

jñānavijñānavairāgyasahitam mē parātmanaḥ l kintvētaddurlabham manyē madbhaktivimukhātmanām ||45||

cakṣuṣmatāmapi tathā rātrau samyaṅ na dṛśyatē | padaṃ dīpasamētānāṃ dṛśyatē samyagēva hi | | | 46 | |

ēvam madbhaktiyuktānāmātmā samyak prakāśatē I madbhaktēḥ kāraṇam kiñcidvakṣyāmi śṛṇu tattvataḥ ||47||

madbhaktasangō matsēvā madbhaktānām nirantaram lēkādaśyupavāsādi mama parvānumōdanam ||48||

matkathāśravaṇē pāṭhē vyākhyānē sarvadā ratiḥ I matpūjāpariniṣṭhā ca mama nāmānukīrtanam ||49||

ēvam satatayuktānām bhaktiravyabhicāriņī I mayi sañjāyatē nityam tataḥ kimavaśiṣyatē II50 II

atō madbhaktiyuktasya jñānam vijñānamēva ca I

vairāgyam ca bhavēcchīghram tatō muktimavāpnuyāt ||51||

kathitam sarvamētattē tava praśnānusāratah I asminmanah samādhāya yastisthētsa tu muktibhāk ||52||

na vaktavyamidam yatnānmadbhaktivimukhāya hi l madbhaktāya pradātavyamāhūyāpi prayatnataḥ ||53||

ya idam tu paṭhēnnityam śraddhābhaktisamanvitaḥ l ajñānapaṭaladhvāntam vidhūya parimucyatē ||54||

bhaktānām mama yōginām suvimalasvāntātiśāntātmanām matsēvābhiratātmanām ca vimalajñānātmanām sarvadā l saṅgam yaḥ kurutē sadōdyatamatistatsēvanānanyadhīḥ mōkṣastasya karē sthitōShamaniśam dṛśyō bhavē nānyathā ||55||

liti śrīmadadhyātmarāmayaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē caturthaḥ sargaḥlal

∥pañcamaḥ sargaḥ∥

śrī mahādēva uvāca

tasmin kālē mahāraņyē rākṣasī kāmarūpiņī l vicacāra mahāsattvā janasthānanivāsinī la

ēkadā gautamītīrē pañcavaṭyāṃ samīpataḥ l padmavajrāṅkuśāṅkāni padāni jagatīpatēh l2 l

dṛṣṭvā kāmaparītātmā pādasaundaryamōhitā I paśyantī sā śanairāyādrāghavasya nivēśanam II3II

tatra sā tam ramānātham sītayā saha samsthitam l kandarpasadršam rāmam dṛṣṭvā kāmavimōhitā ll4ll

rākṣasī rāghavam prāha kasya tvam kaḥ kimāśramē I yuktō jaṭāvalkalādyaiḥ sādhyam kim tēStra mē vada IsI

aham śūrpaṇakhā nāma rākṣasī kāmarūpiṇī l bhaginī rākṣasēndrasya rāvaṇasya mahātmanaḥ lel

kharēṇa sahitā bhrātrā vasāmyatraiva kānanē I rājñā dattam ca mē sarvam munibhakṣā vasāmyaham II7II

tvām tu vēditumicchāmi vada mē vadatām vara l tāmāha rāmanāmāhamayōdhyādhipatēḥ sutaḥ 💵

ēṣā mē sundarī bhāryā sītā janakanandinī I sa tu bhrātā kanīyān mē lakṣmaṇōStīvasundaraḥ 🌬

kim kṛtyam tē mayā brūhi kāryam bhuvanasundari liti rāmavacah śrutvā kāmārtā sābravīdidam ||10||

ēhi rāma mayā sārdham ramasva girikānanē | kāmārtāham na śaknōmi tyaktum tvām kamalēkṣaṇam ||11||

rāmaḥ sītāṃ kaṭākṣēṇa paśyan sasmitamabravīt l bhāryā mamaiṣā kalyāṇī vidyatē hyanapāyinī II12 II

tvam tu sāpatnyaduḥkhēna katham sthāsyasi sundari l bahirāstē mama bhrātā lakṣmaṇōStīva sundaraḥ IIII

tavānurūpō bhavitā patistēnaiva sañcara | ityuktā lakṣmaṇaṃ prāha patirmē bhava sundara ||14||

bhrāturājñām puraskṛtya saṅgacchāvōSdya mā ciram lityāha rākṣasī ghōrā lakṣmaṇam kāmamōhitā ||15||

tāmāha lakṣmaṇaḥ sādhvi dāsōShaṃ tasya dhīmataḥ l dāsī bhaviṣyasi tvam tu tatō duḥkhataram nu kim ||16||

tamēva gaccha bhadram tē sa tu rājākhilēśvarah l tacchrutvā punarapyāgādrāghavam dustamānasā ||17||

krōdhādrāma kimartham mām bhrāmayasyanavasthitah lidānīmēva tām sītām bhakṣayāmi tavāgratah lib

ityuktvā vikaṭākārā jānakīmanudhāvati l tatō rāmājñayā khadgamādāya parigrhya tām ||19||

cicchēda nāsām karņau ca lakṣmaṇō laghuvikramaḥ l tatō ghōradhvanim kṛtvā rudhirāktavapurdrutam l20 l

krandamānā papātāgrē kharasya paruṣākṣarā l kimētaditi tāmāha kharaḥ kharatarākṣaraḥ ||21||

kēnaivam kāritāsi tvam mṛtyōrvaktrānuvartinā l
vada mē tam vadhiṣyāmi kālakalpamapi kṣaṇāt $\|22\|$

tamāha rākṣasī rāmaḥ sītālakṣmaṇasaṃyutaḥ l daṇḍakaṃ nirbhayaṃ kurvannāstē gōdāvarītaṭē ||23||

māmēvam kṛtavānstasya bhrātā tēnaiva cōditaḥ l yadi tvam kulajātōSsi vīrōSsi jahi tau ripū ∥24∥ tayōstu rudhiram pāsyē bhakṣayaitau sudurmadau I nō cētprāṇān parityajya yāsyāmi yamasādanam II 25 II

tacchrutvā tvaritam prāgātkharah krōdhēna mūrcchitah l caturdaśa sahasrāni rakṣasām bhīmakarmaṇām l26 l

cōdayāmāsa rāmasya samīpam vadhakānkṣayā l kharaśca triśirāścaiva dūṣaṇaścaiva rākṣasaḥ ||27||

sarvē rāmam yayuḥ śīghram nānāpraharaṇōdyatāḥ l śrutvā kōlāhalam tēsām rāmah saumitrimabravīt ||28||

śrūyatē vipulaḥ śabdō nūnamāyānti rākṣasāḥ l bhaviṣyati mahadyuddham nūnamadya mayā saha ||29||

sītām nītvā guhām gatvā tatra tiṣṭha mahābala l hantumicchāmyaham sarvān rākṣasān ghōrarūpiṇaḥ ||30||

atra kiñcinna vaktavyam śāpitōssi mamōpari l tathēti sītāmādāya lakṣmaṇō gahvaram yayau ||31||

rāmaḥ parikaraṃ baddhvā dhanurādāya niṣṭhuram l tūṇīrāvakṣayaśarau baddhvāyattōSbhavatprabhuḥ ||32||

tata āgatya rakṣāṃsi rāmasyōpari cikṣipuḥ l āyudhāni vicitrāṇi pāṣāṇān pādapānapi ||33||

tāni cicchēda rāmōSpi līlayā tilaśaḥ kṣaṇāt l tatō bāṇasahasrēṇa hatvā tān sarvarākṣasān ||34||

kharam triśirasam caiva dūṣaṇam caiva rākṣasam l jaghāna praharārdhēna sarvānēva raghūttamaḥ l35 l

lakṣmaṇōSpi guhāmadhyātsītāmādāya rāghavē I samarpya rākṣasān dṛṣṭvā hatān vismayamāyayau ||36||

sītā rāmam samālingya prasannamukhapankajā I śastravraņāni cāngēsu mamārja janakātmajā II 37 II

sāSpi dudrāva dṛṣṭvā tān hatān rākṣasapuṅgavān l laṅkāṃ gatvā sabhāmadhyē krōśantī pādasannidhau ||38||

rāvaṇasya papātōrvyāṃ bhaginī tasya rakṣasaḥ l drstvā tām rāvanah prāha bhaginīm bhayavihvalām ||39||

uttiṣṭhōttiṣṭha vatsē tvaṃ virūpakaraṇaṃ tava | kṛtaṃ śakrēṇa vā bhadrē yamēna varuṇēna vā ||40||

kubērēņāthavā brūhi bhasmīkuryām kṣaṇēna tam I rākṣasī tamuvācēdam tvam pramattō vimūḍhadhīḥ ||41||

pānāsaktaḥ strīvijitaḥ ṣaṇḍhaḥ sarvatra lakṣyasē l cāracakṣurvihīnastvam katham rājā bhaviṣyasi ||42||

kharaśca nihataḥ saṅkhyē dūṣaṇastriśirāstathā l caturdaśa sahasrāṇi rākṣasānāṃ mahātmanām ||43||

nihatāni kṣaṇēnaiva rāmēṇāsuraśatruṇā l janasthānamaśēṣēṇa munīnāṃ nirbhayaṃ kṛtam l na jānāsi vimūḍhastvamata ēva mayōcyatē ||44||

rāvaņa uvāca

kō vā rāmaḥ kimarthaṃ vā kathaṃ tēnāsurā hatāḥ l $_{45}$ kathaya mē tēṣāṃ mūlaghātaṃ karōmyaham $_{45}$

śūrpaņakhōvāca

janasthānādaham yātā kadācit gautamītaṭē l tatra pañcavaṭī nāma purā munijanāśrayā ||46||

tatrāśramē mayā dṛṣṭō rāmō rājīvalōcanaḥ l dhanurbāṇadharaḥ śrīmān jaṭāvalkalamaṇḍitaḥ ||47||

kanīyānanujastasya lakṣmaṇōSpi tathāvidhaḥ lasya bhāryā viśālākṣī rūpiṇī śrīrivāparā ||48||

dēvagandharvanāgānām manuṣyāṇām tathāvidhā I na dṛṣṭā na śrutā rājan dyōtayantī vanam śubhā II49 II ānētumahamudyuktā tām bhāryārtham tavānagha I lakṣmaṇō nāma tadbhrātā cicchēda mama nāsikām ||50||

karņau ca nōditastēna rāmēņa sa mahābalaḥ l tatōShamatiduhkhēna rudatī kharamanvagām ||51||

sōSpi rāmam samāsādya yuddham rākṣasayūthapaiḥ lataḥ kṣaṇēna rāmēṇa tēnaiva balaśālinā ||52||

sarvē tēna vinaṣṭā vai rākṣasā bhīmavikramāḥ l yadi rāmō manaḥ kuryāttrailōkyaṃ nimiṣārdhataḥ ||53||

bhasmīkuryānna sandēha iti bhāti mama prabhō l yadi sā tava bhāryā syātsaphalam tava jīvitam ||54||

atō yatasva rājēndra yathā tē vallabhā bhavēt ≀ sītā rājīvapatrākṣī sarvalōkaikasundarī ∥₅₅∥

sākṣādrāmasya purataḥ sthātum tvam na kṣamaḥ prabhō I māyayā mōhayitvā tu prāpsyasē tām raghūttamam II56II

śrutvā tatsūktavākyaiśca dānamānādibhistathā | āśvāsya bhaginīm rājā pravivēśa svakam gṛham | tatra cintāparō bhūtvā nidrām rātrau na labdhavān ||57||

ēkēna rāmēņa katham manuṣya mātrēṇa naṣṭaḥ sabalaḥ kharō mē I bhrātā katham mē balavīryadarpayutō vinastō bata rāghavēna ||58||

yadvā na rāmō manujaḥ parēśō māṃ hantukāmaḥ sabalaṃ balaughaiḥ I samprārthitōSyaṃ druhiṇēna pūrvam manuṣyarūpōSdya raghōḥ kulēSbhūt ||59||

vadhyō yadi syām paramātmanāham vaikuntharājyam paripālayēSham I nō cēdidam rākṣasarājyamēva bhōkṣyē ciram rāmamatō vrajāmi 116011 ittham vicintyākhilarākṣasēndrō rāmam viditvā paramēśvaram harim I virōdhabuddhyaiva harim prayāmi drutam na bhaktyā bhagavān prasīdēt ||61||

∥iti śrīmadadhyātmarāmayaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē pañcamaḥ sargaḥ∥₅∥

∥şaşthah sargah∥

vicintyaivam niśāyām sa prabhātē rathamāsthitaḥ l rāvaṇō manasā kāryamēkam niścitya buddhimān lıl

yayau mārīcasadanam param pāramudanvatah l mārīcastatra munivajjaṭāvalkaladhārakah l2l

dhyāyan hṛdi parātmānaṃ nirguṇaṃ guṇabhāsakam | samādhiviramēSpaśyadrāvaṇaṃ gṛhamāgatam ∥₃∥

drutamutthāya cāliṅgya pūjayitvā yathāvidhi l kṛtātithyaṃ sukhāsīnaṃ mārīcō vākyamabravīt ||4||

samāgamanamētattē rathēnaikēna rāvaņa l cintāpara ivābhāsi hṛdi kāryaṃ vicintayan lsl

brūhi mē na hi gōpyam cētkaravāṇi tava priyam I nyāyyam cēdbrūhi rājēndra vṛjinam mām spṛśēnna hi II6II

rāvaņa uvāca

asti rājā daśarathaḥ sākētādhipatiḥ kila I rāmanāmā sutastasya jyēṣṭhaḥ satyaparākramaḥ 🏽 🔻

vivāsayāmāsa sutam vanam vanajanapriyam l bhāryayā sahitam bhrātrā laksmanēna samanvitam lal

sa āstē vipinē ghōrē pañcavaṭyāśramē śubhē l tasya bhāryā viśālākṣī sītā lōkavimōhinī 💵

rāmō niraparādhānmē rākṣasān bhīmavikramān l kharaṃ ca hatvā vipinē sukhamāstēStinirbhayaḥ ||10||

bhaginyāḥ śūrpaṇakhāyā nirdōṣāyāśca nāsikām l karṇau cicchēda duṣṭātmā vanē tiṣṭhati nirbhayaḥ ||11|| atastvayā sahāyēna gatvā tatprāṇavallabhām l ānayiṣyāmi vipinē rahitē rāghavēṇa tām l12 l

tvam tu māyāmṛgō bhūtvā hyāśramādapanēṣyasi I rāmam ca laksmanam caiva tadā sītām harāmyaham IIII

tvam tu tāvatsahāyam mē kṛtvā sthāsyasi pūrvavat lityēvam bhāṣamāṇam tam rāvaṇam vīkṣya vismitah #14#

kēnēdamupadiṣṭaṃ tē mūlaghātakaraṃ vacaḥ l sa ēva śatrurvadhyaśca yastvannāśaṃ pratīkṣatē ||15||

rāmasya pauruṣaṃ smṛtvā cittamadyāpi rāvaṇa l bālōSpi mām kauśikasya yajñasaṃrakṣaṇāya saḥ ||16||

āgatastviṣuṇaikēna pātayāmāsa sāgarē ∣ yōjanānāṃ śataṃ rāmastadādi bhayavihvalaḥ ∥₁ァ∥

 $\| \|_{18} \| \|$ smṛtvā smṛtvā tadēvāham rāmam paśyāmi sarvataḥ

daṇḍakēSpi punarapyahaṃ vanē pūrvavairamanucintayan hṛdi l tīkṣṇaśṛṅgamṛgarūpamēkadā mādṛśairbahubhirāvṛtōSbhyayām ||19||

rāghavam janakajāsamanvitam lakṣmaṇēna sahitam tvarānvitaḥ l āgatōShamatha hantumudyatō mām vilōkya śaramēkamaksipat ||20||

tēna viddhahṛdayōShamudbhramanaḥ rākṣasēndra patitōSsmi sāgarē I tatprabhṛtyahamidaṃ samāśritaḥ sthānamūrjitamidaṃ bhayārditaḥ ||21||

rāmamēva satatam vibhāvayē bhītabhīta iva bhōgarāśitah I rājaratnaramanīrathādikam śrōtrayōryadi gatam bhayam bhavēt ||22|| rāma āgata ihētiśaṅkayā bāhyakāryamapi sarvamatyajam I nidrayā parivṛtō yadā svapē rāmamēva manasānucintayan II23 II

svapnadṛṣṭigatarāghavaṃ tadā bōdhitō vigatanidra āsthitaḥ I tadbhavānapi vimucya cāgraham rāghavaṃ prati gṛhaṃ prayāhi bhōḥ ||24||

rakṣa rākṣasakulaṃ cirāgatam tatsmṛtau sakalamēva naśyati I tava hitaṃ vadatō mama bhāṣitam parigṛhāṇa parātmani rāghavē ||25||

> tyaja virōdhamatim bhaja bhaktitaḥ paramakāruṇikō raghunandanaḥl

ahamaśēṣamidaṃ munivākyataḥ aśṛṇavamādiyugē paramēśvaraḥ l brahmaṇārthita uvāca taṃ hariḥ kiṃ tavēpsitamahaṃ karavāṇi tat ||26||

brahmaṇōktamaravindalōcana tvaṃ prayāhi bhuvi mānuṣaṃ vapuḥ l daśarathātmajabhāvamañjasā jahi ripuṃ daśakandharaṃ harē ||27||

atō na mānuṣō rāmaḥ sākṣānnārāyaṇō Svyayaḥ l māyāmānuṣavēṣēṇa vanaṃ yātō Stinirbhayaḥ l28 l

bhūbhāraharaṇārthāya gaccha tāta gṛhaṃ sukham I śrutvā mārīcavacanaṃ rāvaṇaḥ pratyabhāṣata ||29||

paramātmā yadā rāmaḥ prārthitō brahmaṇā kila I mām hantum mānuṣō bhūtvā yatnādiha samāgataḥ ||30||

kariṣyatyacirādēva satyasaṅkalpa īśvaraḥ l atōSham yatnatah sītāmānēsyāmyēva rāghavāt ||31||

vadhē prāptē raņē vīra prāpsyāmi paramam padam | yadvā rāmam raņē hatvā sītām prāpsyāmi nirbhayaḥ ||32||

taduttiṣṭha mahābhāga vicitramṛgarūpadhṛk | rāmaṃ salakṣmaṇaṃ śīghramāśramādatidūrataḥ ||33||

ākramya gaccha tvam sīghram sukham tiṣṭha yathā purā lataḥ param cēdyatkiñcidbhāṣasē madvibhīṣaṇam lal

hanişyāmyasinānēna tvāmatraiva na saṃśayaḥ I mārīcastadvacaḥ śrutvā svātmanyēvānvacintayat ||35||

yadi mām rāghavō hanyāttadā muktō bhavārṇavāt I mām hanyādyadi cēdduṣṭastadā mē nirayō dhruvam 🛚 36 🔻

iti niścitya maraṇaṃ rāmādutthāya vēgataḥ l abravīdrāvaṇaṃ rājan karōmyājñāṃ tava prabhō ||37||

ityuktvā rathamāsthāya gatō rāmāśramam prati | śuddhajāmbūnadaprakhyō mṛgōSbhūdraupyabindukaḥ ||38||

ratnaśṛṅgō maṇikhurō nīlaratnavilōcanaḥ l vidyutprabhō vimugdhāsyō vicacāra vanāntarē ||39||

kṣaṇaṃ ca dhāvatyavatiṣṭhatē kṣaṇam samīpamāgatya punarbhayāvṛtaḥ l ēvaṃ sa māyāmṛgavēṣarūpadhṛkaḥ cacāra sītāṃ parimōhayan khalaḥ ||41||

liti śrīmadadhyātmarāmayaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē ṣaṣṭhaḥ sargaḥllell

∥saptamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

atha rāmōSpi tatsarvaṃ jñātvā rāvaṇacēṣṭitam l uvāca sītāmēkāntē śṛṇu jānaki mē vacaḥ la

rāvaņō bhikṣurūpēṇa āgamiṣyati tēSntikam l tvaṃ tu chāyāṃ tvadākārāṃ sthāpayitvōṭajē viśa ||2||

agnāvadṛśyarūpēṇa varṣaṃ tiṣṭha mamऽऽjñayā l rāvanasya vadhāntē mām pūrvavatprāpsyasē śubhē ||3||

śrutvā rāmōditam vākyam sāSpi tatra tathāSkarōt I māyāsītām bahiḥ sthāpya svayamantardadhēSnalē II4II

māyāsītā tadā Spaśyanmṛgam māyāvinirmitam l hasantī rāmamabhyētya prōvāca vinayānvitā IsI

paśya rāma mṛgaṃ citraṃ kānakaṃ ratnabhūṣitam l vicitrabindubhiryuktaṃ carantamakutōbhayam l baddhvā dēhi mama krīḍāmṛgō bhavatu sundaraḥ llell

tathēti dhanurādāya gacchan lakṣmaṇamabravīt I rakṣa tvamatiyatnēna sītāṃ matprāṇavallabhām ||7||

māyinaḥ santi vipinē rākṣasā ghōradarśanāḥ l atōStrāvahitaḥ sādhvīm rakṣa sītāmaninditām llall

lakṣmaṇō rāmamāhēdaṃ dēvāyaṃ mṛgarūpadhṛk l mārīcōStra na sandēha ēvambhūtō mṛgaḥ kutaḥ 🏽 🔻

śrīrāma uvāca

yadi mārīca ēvāyam tadā hanmi na samsayah I mṛgaścēdānayiṣyāmi sītāviśramahētavē ||10||

gamişyāmi mṛgam baddhvā hyānayişyāmi satvaraḥ I

tvam prayatnēna santistha sītāsamrakṣanōdyatah | | 11 | |

ityuktvā prayayau rāmō māyāmṛgamanudrutaḥ l māyā yadāśrayā lōkamōhinī jagadākṛtiḥ ||12||

nirvikāraścidātmāSpi pūrņōSpi mṛgamanvagāt | bhaktānukampī bhagavāniti satyaṃ vacō hariḥ ||13||

kartum sītāpriyārthāya jānannapi mṛgam yayau l anyathā pūrṇakāmasya rāmasya viditātmanaḥ ||14||

 $\| \|_{15} \| \|$

mṛgēṇa vā striyā vā Spi kiṃ kāryaṃ paramātmanaḥ

kadācid dṛśyatēSbhyāśē kṣaṇaṃ dhāvati līyatē l dṛśyatē ca tatō dūrādēvaṃ rāmamapāharat l tatō rāmōSpi vijñāya rākṣasōSyamiti sphuṭam ||16||

vivyādha śaramādāya rākṣasaṃ mṛgarūpiṇam l papāta rudhirāktāsyō mārīcaḥ pūrvarūpadhṛk ||17||

hā hatōSsmi mahābāhō trāhi lakṣmaṇa māṃ drutam lityuktvā rāmavadvācā papāta rudhirāśanaḥ ||18||

yannāmājñōSpi maraņē smṛtvā tatsāmyamāpnuyāt l kimutāgrē harim paśyanstēnaiva nihatōSsurah ||19||

taddēhādutthitam tējah sarvalōkasya paśyatah l rāmamēvāviśaddēvā vismayam paramam yayuh l20 l

kim karma kṛtvā kim prāptaḥ pātakī munihimsakaḥ lathavā rāghavasyāyam mahimā nātra saṃśayaḥ lal

rāmabāṇēna saṃviddhaḥ pūrvaṃ rāmamanusmaran l bhayātsarvaṃ parityajya gṛhavittādikaṃ ca yat 112211

hṛdi rāmaṃ sadā dhyātvā nirdhūtāśēṣakalmaṣaḥ l antē rāmēṇa nihataḥ paśyan rāmamavāpa saḥ ||23||

dvijō vā rākṣasō vāSpi pāpī vā dhārmikōSpi vā I

tyajan kalevaram ramam smrtva yati param padam ||24||

iti tē Snyōnyamābhāṣya tatō dēvā divaṃ yayuḥ l rāmastaccintayāmāsa mriyamāṇō Ssurādhamaḥ ||25||

hā lakṣmaṇēti madvākyamanukurvanmamāra kim l śrutvā madvākyasadrśam vākyam sītā Spi kim bhavēt ||26||

iti cintāparītātmā rāmō dūrānnyavartata | sītā tadbhāṣitaṃ śrutvā mārīcasya durātmanaḥ ||27||

bhītātiduḥkhasaṃvignā lakṣmaṇaṃ tvidamabravīt l gaccha lakṣmaṇa vēgēna bhrātā tēSsurapīḍitaḥ ||28||

hā lakṣmaṇēti vacanaṃ bhrātustē na śṛṇōṣi kim l tāmāha lakṣmaṇō dēvi rāmavākyaṃ na tadbhavēt ||29||

yaḥ kaścidrākṣasō dēvi mriyamāṇōSbravīdvacaḥ l rāmastrailōkyamapi yaḥ kruddhō nāśayati kṣaṇāt ||30||

sa katham dīnavacanam bhāṣatēSmarapūjitaḥ l kruddhā lakṣmaṇamālōkya sītā bāṣpavilōcanā 🛚 🗈 🗸

prāha lakṣmaṇa durbuddhē bhrāturvyasanamicchasi | prēṣitō bharatēnaiva rāmanāśābhikāṅkṣiṇā ||32||

māṃ nētumāgatōSsi tvaṃ rāmanāśa upasthitē ∣ na prāpsyasē tvaṃ māmadya paśya prāṇānstyajāmyaham ∥₃₃∥

na jānātīdṛśaṃ rāmastvāṃ bhāryāharaṇōdyatam I rāmādanyaṃ na spṛśāmi tvāṃ vā bharatamēva vā II34 II

ityuktvā vadhyamānā sā svabāhubhyām rurōda ha l tacchrutvā laksmanah karnau pidhāyātīva duhkhitah #35#

māmēvam bhāṣasē caṇḍi dhik tvām nāśamupaiṣyasi lityuktvā vanadēvībhyaḥ samarpya janakātmajām 🛚 36 🔻

yayau duḥkhātisaṃvignō rāmamēva śanaiḥ śanaiḥ I

tatōSntaram samālōkya rāvaņō bhikṣuvēṣadhṛk ||37||

sītāsamīpamagamat sphuraddaņḍakamaṇḍaluḥ I sītā tamavalōkyāऽऽśu natvā sampūjya bhaktitah ||38||

kandamūlaphalādīni dattvā svāgatamabravīt | munē bhunkṣva phalādīni viśramasva yathāsukham ||39||

idānīmēva bhartā mē hyāgamiṣyati tē priyam | kariṣyati viśēṣēṇa tiṣṭha tvaṃ yadi rōcatē ||40||

bhikşuruvāca

kā tvam kamalapatrākṣi kō vā bhartā tavānaghē I kimarthamatra tē vāsō vanē rākṣasasēvitē I brūhi bhadrē tataḥ sarvam svavṛttāntam nivēdayē II41 II

sītōvāca

ayōdhyādhipatiḥ śrīmān rājā daśarathō mahān l tasya jyēṣṭhaḥ sutō rāmaḥ sarvalakṣaṇalakṣitaḥ ||42||

tasyāhaṃ dharmataḥ patnī sītā janakanandinī l tasya bhrātā kanīyānśca lakṣmaṇō bhrātṛvatsalaḥ ||43||

piturājñām puraskṛtya daṇḍakē vastumāgataḥ l caturdaśa samāstvām tu jñātumicchāmi mē vada ||44||

bhikșuruvāca

paulastyatanayōShaṃ tu rāvaṇō rākṣasādhipaḥ l tvatkāmaparitaptōShaṃ tvāṃ nētuṃ puramāgataḥ ||45||

munivēṣēṇa rāmēṇa kiṃ kariṣyasi māṃ bhaja | bhuṅkṣva bhōgān mayā sārdham tyaja duḥkham vanōdbhavam ||46||

śrutvā tadvacanam sītā bhītā kiñciduvāca tam | yadyēvam bhāṣasē mām tvam nāśamēṣyasi rāghavāt ||47||

āgamiṣyati rāmōSpi kṣaṇaṃ tiṣṭha sahānujaḥ I māṃ kō dharṣayituṃ śaktō harērbhāryāṃ śaśō yathā ||48|| $\| \|_{49} \| \|$

rāmabānairvibhinnastvam patisyasi mahītalē

iti sītāvacaḥ śrutvā rāvaṇaḥ krōdhamūrcchitaḥ I svarūpaṃ darśayāmāsa mahāparvatasannibham I daśāsyaṃ viṃśatibhujaṃ kālamēghasamadyutim ||50||

taddṛṣṭvā vanadēvyaśca bhūtāni ca vitatrasuḥ l tatō vidārya dharaṇīṃ nakhairuddhṛtya bāhubhiḥ ||51||

tōlayitvā rathē kṣiptvā yayau kṣipraṃ vihāyasā l hā rāma hā lakṣmaṇēti rudatī janakātmajā ||52||

bhayōdvignamanā dīnā paśyantī bhuvamēva sā I śrutvā tatkranditam dīnam sītāyāh pakṣisattamah #53#

jaṭāyurutthitaḥ śīghraṃ nagāgrāttīkṣṇatuṇḍakaḥ l tiṣṭha tiṣṭhēti taṃ prāha kō gacchati mamāgrataḥ ||54||

muşitvā lōkanāthasya bhāryām śūnyādvanālayāt I śunakō mantrapūtam tvam purōḍāśamivādhvarē ||55||

ityuktvā tīkṣṇatuṇḍēna cūrṇayāmāsa tadratham | vāhān bibhēda pādābhyāṃ cūrṇayāmāsa taddhanuḥ ||56||

tataḥ sītāṃ parityajya rāvaṇaḥ khaḍgamādadē l cicchēda pakṣau sāmarṣaḥ pakṣirājasya dhīmataḥ ||57||

papāta kiñcicchēṣēṇa prāṇēna bhuvi pakṣirāṭ l punaranyarathēnāśu sītāmādāya rāvaṇaḥ ||58||

krōśantī rāmarāmēti trātāram nādhigacchati I hā rāma hā jagannātha mām na paśyasi duḥkhitām #59#

rakṣasā nīyamānām svām bhāryām mōcaya rāghava l hā lakṣmaṇa mahābhāga trāhi māmaparādhinīm lool

vākaḥśarēṇa hatastvaṃ mē kṣantumarhasi dēvara lityēvaṃ krōśamānāṃ tāṃ rāmāgamanaśaṅkayā l61 l

 $\| \|_{62} \| \|$

jagāma vāyuvēgēna sītāmādāya satvaraķ

vihāyasā nīyamānā sītāpaśyadadhōmukhī l parvatāgrē sthitān pañca vānarān vārijānanā l uttarīyārdhakhandēna vimucyābharanādikam ||63||

 $\| \|_{64} \| \|$

baddhvā cikṣēpa rāmāya kathayantviti parvatē

tataḥ samudramullaṅghya laṅkāṃ gatvā sa rāvaṇaḥ l svāntaḥpurē rahasyē tāmaśōkavipinēŚkṣipat l rākṣasībhiḥ parivṛtāṃ mātṛbuddhyānvapālayat l65 l

kṛśāStidīnā parikarmavarjitā duḥkhēna śuṣyadvadanāStivihvalā I hā rāma rāmēti vilapyamānā sītā sthitā rākṣasavṛndamadhyē ||66||

liti śrīmadadhyātmarāmayaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē saptamaḥ sargaḥ∥₁∥

∥aṣṭamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

rāmō māyāvinam hatvā rākṣasam kāmarūpiṇam l pratasthē svāśramam gantum tatō dūrāddadarśa tam li

āyāntam lakṣmaṇam dīnam mukhēna pariśuṣyatā ≀ rāghavaścintayāmāsa svātmanyēva mahāmatiḥ №

lakṣmaṇastanna jānāti māyāsītām mayā kṛtām l jñātvāSpyēnam vañcayitvā śōcāmi prākṛtō yathā l3 l

yadyaham viratō bhūtvā tūṣṇīm sthāsyāmi mandirē l tadā rākṣasakōṭīnām vadhōpāyaḥ katham bhavēt lal

yadi śōcāmi tāṃ duḥkhasantaptaḥ kāmukō yathā l tadā kramēṇānucinvan sītāṃ yāsyēSsurālayam l rāvaṇaṃ sakulaṃ hatvā sītāmagnau sthitāṃ punaḥ lsl

|| || || || mayaiva sthāpitām nītvā yātāyōdhyāmatandritaḥ

aham manuşyabhāvēna jātōSsmi brahmaṇārthitaḥ I manuşyabhāvamāpannaḥ kiñcitkālaṃ vasāmi kau I tatō māyāmanuşyasya caritaṃ mēSnuśṛṇvatām II7II

muktiḥ syādaprayāsēna bhaktimārgānuvartinām I niścityaivaṃ tadā dṛṣṭvā lakṣmaṇaṃ vākyamabravīt II s II

kimarthamāgatōSsi tvam sītām tyaktvā mama priyām I nītā vā bhakṣitā vāSpi rākṣasairjanakātmajā 🌬

lakṣmaṇaḥ prāñjaliḥ prāha sītāyā durvacō rudan l hā lakṣmaṇēti vacanam rākṣasōktam śrutam tayā ||10||

tvadvākyasadṛśaṃ śrutvā māṃ gacchēti tvarābravīt | rudantī sā mayā prōktā dēvi rākṣasabhāṣitam |

nēdam rāmasya vacanam svasthā bhava śucismitē ||11||

ityēvam sāntvitā sādhvī mayā prōvāca mām punaḥ | yaduktam durvacō rāma na vācyam puratastava ||12||

iti cintāparō rāmaḥ svāśramaṃ tvaritō yayau l tatrādṛṣṭvā janakajāṃ vilalāpātiduḥkhitaḥ #15#

hā priyē kva gatāsi tvam nāsi pūrvavadāśramē lathavā madvimōhārtham līlayā kva vilīyasē la

ityācinvan vanam sarvam nāpaśyajjānakīm tadā l vanadēvyah kutah sītām bruvantu mama vallabhām ||17||

mṛgāśca pakṣiṇō vṛkṣā darśayantu mama priyām lityēvam vilapannēva rāmaḥ sītām na kutracit ||18||

sarvajñaḥ sarvathā kvāpi nāpaśyadraghunandanaḥ lānandōSpyanvaśōcattāmacalōSpyanudhāvati ||19||

nirmamō nirahaṅkārōSpyakhaṇḍānandarūpavān I mama jāyēti sītēti vilalāpātiduḥkhitaḥ ||20||

ēvam māyāmanucarannasaktōSpi raghūttamaḥ lāsakta iva mūḍhānām bhāti tattvavidām na hi ||21||

ēvam vicinvan sakalam vanam rāmah salakṣmaṇah l bhagnam ratham chatracāpam kūbaram patitam bhuvi ||22||

dṛṣṭvā lakṣmaṇamāhēdaṃ paśya lakṣmaṇa kēnacit I nīyamānāṃ janakajāṃ taṃ jitvāSnyō jahāra tām ||23||

tataḥ kañcidbhuvō bhāgaṃ gatvā parvatasannibham I

rudhirāktavapurdrstvā rāmo vākyamathābravīt | 24 | |

ēṣa vai bhakṣayitvā tāṃ jānakīṃ śubhadarśanām l śētē viviktēStitṛptaḥ paśya hanmi niśācaram l25 l

cāpamānaya śīghram mē bāṇam ca raghunandana l tacchrutvā rāmavacanam jatāyuh prāha bhītavat ||26||

mām na māraya bhadram tē mriyamāṇam svakarmaṇā l aham jaṭāyustē bhāryāhāriṇam samanudrutah $\|27\|$

rāvaṇaṃ tatra yuddhaṃ mē babhūvārivimardana l tasya vāhān rathaṃ cāpaṃ chittvāShaṃ tēna ghātitaḥ ||28||

patitōSsmi jagannātha prāṇānstyakṣyāmi paśya mām l tacchrutvā rāghavō dīnaṃ kaṇṭhaprāṇaṃ dadarśa ha ||29||

hastābhyām saṃspṛśan rāmō duḥkhāśruvṛtalōcanaḥ jaṭāyō brūhi mē bhāryā kēna nītā śubhānanā l matkāryārtham hatōSsi tvamatō mē priyabāndhavaḥ ||31||

jaṭāyuḥ sannayā vācā vaktrādraktaṃ samudvaman l uvāca rāvaṇō rāma rākṣasō bhīmavikramaḥ ∥₃₂∥

ādāya maithilīm sītām dakṣiṇābhimukhō yayau I itō vaktum na mē śaktiḥ prāṇānstyakṣyāmi tēSgrataḥ ||33||

diṣṭyā dṛṣṭōSsi rāma tvaṃ mriyamāṇēna mēSnagha I paramātmāsi visnustvam māyāmanujarūpadhrk ||34||

antakālē Spi dṛṣṭvā tvāṃ muktō Shaṃ raghusattama l hastābhyāṃ spṛśa māṃ rāma punaryāsyāmi tē padam ||35||

tathēti rāmaḥ pasparśa tadaṅgaṃ pāṇinā smayan l tataḥ prānān parityajya jatāyuḥ patitō bhuvi ||36||

rāmastamanuśōcitvā bandhuvat sāśrulōcanaḥ lakṣmaṇēna samānāyya kāṣṭhāni pradadāha ||37||

snātvā duḥkhēna rāmōSpi lakṣmaṇēna samanvitaḥ l hatvā vanē mṛgaṃ tatra māṃsakhaṇḍān samantataḥ ||38||

śādvalē prākṣipadrāmaḥ pṛthak pṛthaganēkadhā I bhakṣantu pakṣinah sarvē trptō bhavatu pakṣirāṭ 🛚 39 🖡

ityuktvā rāghavaḥ prāha jaṭāyō gaccha matpadam | matsārūpyaṃ bhajasvādya sarvalōkasya paśyataḥ ||40||

tatōSnantaramēvāsau divyarūpadharaḥ śubhaḥ l vimānavaramāruhya bhāsvaraṃ bhānusannibham ||41||

śaṅkhacakragadāpadmakirīṭavarabhūṣaṇaiḥ I dyōtayan svaprakāśēna pītāmbaradharōSmalaḥ II42 II

caturbhiḥ pārṣadairviṣṇōstādṛśairabhipūjitaḥ | stūyamānō yōgigaṇaiḥ rāmamābhāṣya satvaraḥ | kṛtāñjalipuṭō bhūtvā tuṣṭāva raghunandanam ||43||

jațāyuruvāca

agaṇitaguṇamapramēyamādyam sakalajagatsthitisaṃyamādihētum | uparamaparamaṃ parātmabhūtam satatamahaṃ praṇatōSsmi rāmacandram ||44||

niravadhisukhamindirākaṭākṣam kṣapitasurēndracaturmukhādiduḥkham I naravaramaniśaṃ natō\$smi rāmam varadamahaṃ varacāpabāṇahastam II45

tribhuvanakamanīyarūpamīḍyam raviśatabhāsuramīhitapradānam | śaraṇadamaniśaṃ surāgamūlē kṛtanilayaṃ raghunandanaṃ prapadyē ||46||

bhavavipinadavāgnināmadhēyam bhavamukhadaivatadaivatam dayālum I danujapatisahasrakōṭināśam ravitanayāsadṛśam harim prapadyē ||47|| aviratabhavabhāvanātidūram bhavavimukhairmunibhiḥ sadaiva dṛśyam | bhavajaladhisutāraṇāṅghripōtam śaraṇamahaṃ raghunandanaṃ prapadyē ||48||

giriśagirisutāmanōnivāsam girivaradhāriṇamīhitābhirāmam | suravaradanujēndrasēvitāṅghrim suravaradaṃ raghunāyakaṃ prapadyē ||49||

paradhanaparadāravarjitānām paraguņabhūtiṣu tuṣṭamānasānām l parahitaniratātmanāṃ susēvyam raghuvaramambujalōcanam prapadyē ||50||

smitaruciravikāsitānanābjamatisulabham surarājanīlanīlam | sitajalaruhacārunētraśōbham raghupatimīśagurōrgurum prapadyē ||51||

harikamalajaśambhurūpabhēdāt tvamiha vibhāsi guņatrayānuvṛttaḥ I raviriva jalapūritōdapātrēṣvamarapatistutipātramīśamīḍē ||52||

ratipatiśatakōţisundarāṅgam śatapathagōcarabhāvanāvidūram | yatipatihṛdayē sadā vibhātam raghupatimārtiharaṃ prabhuṃ prapadyē ||53||

ityēvam stuvatastasya prasannōSbhūdraghūttamaḥ l uvāca gaccha bhadram tē mama viṣṇōḥ param padam ||54||

śṛṇōti ya idaṃ stōtraṃ likhēdvā niyataḥ paṭhēt I sa yāti mama sārūpyaṃ maraṇē matsmṛtiṃ labhēt I55 II

iti rāghavabhāṣitaṃ tadā śrutavān harṣasamākulō dvijaḥ I raghunandanasāmyamāsthitaḥ prayayau brahmasupūjitam padam ||56|| ${\tt liti}$ śrīmadadhyātmarāmayaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē aṣṭamaḥ sargaḥ ${\tt lis}{\tt ll}$

∥navamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

tatō rāmō lakṣmaṇēna jagāma vipināntaram | punarduḥkhaṃ samāśritya sītānvēṣaṇatatparaḥ ||1||

tatrādbhutasamākārō rākṣasaḥ pratyadṛśyata I vakṣasyēva mahāvaktraścakṣurādivivarjitaḥ II2II

bāhū yōjanamātrēṇa vyāpṛtau tasya rakṣasaḥ l kabandhō nāma daityēndrah sarvasattvavihimsakah l3 l

tadbāhvōrmadhyadēśē tau carantau rāmalakṣmaṇau I dadarśaturmahāsattvaṃ tadbāhuparivēṣṭitau II4II

rāmaḥ prōvāca vihasan paśya lakṣmaṇa rākṣasam l śiraḥpādavihīnōSyaṃ yasya vakṣasi cānanam lsl

bāhubhyām labhyatē yadyattattadbhakṣan sthitō dhruvam lāvāmapyētayōrbāhvōrmadhyē saṅkalitau dhruvam lal

gantumanyatra mārgō na dṛśyatē raghunandana l kim kartavyamitōSsmābhiridānīm bhaksayētsa nau ||7||

lakşmaṇastamuvācēdaṃ kiṃ vicārēṇa rāghava I āvāmēkaikamavyagrau chindyāvāsya bhujau dhruvam II8II

tathēti rāmaḥ khaḍgēna bhujaṃ dakṣiṇamacchinat l tathaiva lakṣmaṇō vāmaṃ cicchēda bhujamañjasā 🌬

tatōStivismitō daityaḥ kau yuvāṃ surapuṅgavau I madbāhucchēdakau lōkē divi dēvēṣu vā kutaḥ ||10||

tatōSbravīddhasannēva rāmō rājīvalōcanaḥ l ayōdhyādhipatiḥ śrīmān rājā daśarathō mahān lil rāmōShaṃ tasya putrōSsau bhrātā mē lakṣmaṇaḥ sudhīḥ l mama bhāryā janakajā sītā trailōkyasundarī ||12||

āvām mṛgayayā yātau tadā kēnāpi rakṣasā I nītām sītām vicinvantau cāgatau ghōrakānanē IIII

bāhubhyām vēṣṭitāvatra tava prāṇarirakṣayā | chinnau tava bhujau tvam ca kō vā vikaṭarūpadhṛk ||14||

kabandha uvāca

dhanyōShaṃ yadi rāmastvamāgatōSsi mamāntikam | purā gandharvarājōShaṃ rūpayauvanadarpitaḥ ||15||

vicaranllōkamakhilam varanārīmanōharaḥ lapasā brahmanō labdhamavadhyatvam raghūttama ||16||

aṣṭāvakraṃ muniṃ dṛṣṭvā kadācidahasaṃ purā l kruddhōṢsāvāha dusta tvam rāksasō bhava durmatē ||17||

aṣṭāvakraḥ punaḥ prāha vanditō mē dayāparaḥ l śāpasyāntam ca mē prāha tapasā dyōtitaprabhah ||18||

trētāyugē dāśarathirbhūtvā nārāyaṇaḥ svayam l āgamiṣyati tē bāhū chidyētē yōjanāyatau ||19||

tēna śāpādvinirmuktō bhaviṣyasi yathā purā l iti śaptōShamadrākṣaṃ rākṣasīṃ tanumātmanaḥ ||20||

kadāciddēvarājānamabhyadravamaham ruṣā I sōSpi vajrēṇa mām rāma śirōdēśēSbhyatāḍayat ||21||

tadā śirō gatam kukṣim pādau ca raghunandana | brahmadattavarānmṛtyurnābhūnmē vajratāḍanāt ||22||

mukhābhāvē katham jīvēdayamityamarādhipam I ūcuh sarvē dayāvistā mām vilōkyāSSsyavarjitam ||23||

tatō mām prāha maghavā jaṭharē tē mukham bhavēt l bāhū tē yōjanāyāmau bhaviṣyata itō vraja ||24|| ityuktōStra vasannityam bāhubhyām vanagōcarān l bhaksayāmyadhunā bāhū khanditau mē tvayāSnagha ||25||

itaḥ paraṃ māṃ śvabhrāsyē nikṣipāgnīndhanāvṛtē l agninā dahyamānōShaṃ tvayā raghukulōttama ||26||

|| || ₂₇ || || pūrvarūpamanuprāpya bhāryāmārgam vadāmi tē

ityuktē lakṣmaṇēnāśu śvabhraṃ nirmitya tatra tam l nikṣipya prādahatkāṣṭhaistatō dēhātsamutthitaḥ l kandarpasadṛśākāraḥ sarvābharaṇabhūṣitaḥ l28 l

rāmam pradakṣiṇam kṛtvā sāṣṭāṅgam praṇipatya ca l kṛtāñjaliruvācēdam bhaktigadgadayā girā ||29||

gandharva uvāca

stōtumutsahatē mē\$dya manō rāmātisambhramāt l tvāmanantamanādyantam manōvācāmagōcaram \$\|\sigma\|\]

sūkṣmaṃ tē rūpamavyaktaṃ dēhadvayavilakṣaṇam l dṛgrūpamitaratsarvaṃ dṛśyaṃ jaḍamanātmakam l tatkatham tvām vijānīyādvyatiriktam manah prabhō ||31||

buddhyātmābhāsayōraikyam jīva ityabhidhīyatē l buddhyādi sāksī brahmaiva tasminnirviṣayēSkhilam #32#

ārōpyatēSjñānavaśānnirvikārēSkhilātmani | hiraṇyagarbhastē sūkṣmaṃ dēhaṃ sthūlaṃ virāṭ smṛtam ||33||

bhāvanāviṣayō rāma sūkṣmaṃ tē dhyātṛmaṅgalam I bhūtaṃ bhavyaṃ bhaviṣyacca yatrēdaṃ dṛśyatē jagat ||34||

sthūlē Sṇḍakōśē dēhē tē mahadādibhirāvṛtē I saptabhiruttaraguṇairvairājō dhāraṇāśrayaḥ ||35||

tvamēva sarvakaivalyam lōkāstē Svayavāh smṛtāh l pātālam tē pādamūlam pārṣṇistava mahātalam ||36||

rasātalam tē gulphau tu talātalamitīryatē I

jānunī sutalam rāma ūrū tē vitalam tathā 🛚 🗷 🗸

atalam ca mahī rāma jaghanam nābhigam nabhah I uraḥsthalam tē jyōtīmṣi grīvā tē maha ucyatē ||38||

vadanam janalōkastē tapastē śaṅkhadēśagam I satyalōkō raghuśrēṣṭha śīrṣaṇyāstē sadā prabhō ||39||

indrādayō lōkapālā bāhavastē diśaḥ śrutī l aśvinau nāsikē rāma vaktraṃ tēSgnirudāhṛtaḥ ||40||

cakṣustē savitā rāma manaścandra udāhṛtaḥ | bhrūbhaṅga ēva kālastē buddhistē vākpatirbhavēt ||41||

rudrōShaṅkārarūpastē vācaśchandāṃsi tēSvyaya | yamastē daṃstradēśasthō nakṣatrāṇi dvijālayah ||42||

hāsō mōhakarī māyā sṛṣṭistē Spāṅgamōkṣaṇam l dharmah purastē Sdharmaśca prsthabhāga udīritah ||43||

nimiṣōnmēṣaṇē rātrirdivā caiva raghūttama | samudrāḥ sapta tē kukṣirnāḍyō nadyastava prabhō ||44||

rōmāṇi vṛkṣauṣadhayō rētō vṛṣṭistava prabhō l mahimā jñānaśaktistē ēvaṃ sthūlaṃ vapustava las

yadasmin sthūlarūpē tē manaḥ sandhāryatē naraiḥ l anāyāsēna muktiḥ syādatōSnyannahi kiñcana lab

atōShaṃ rāma rūpaṃ tē sthūlamēvānubhāvayē | yasmin dhyātē prēmarasaḥ sarōmapulakō bhavēt ||47||

tadaiva muktiḥ syādrāma yadā tē sthūlabhāvakaḥ l tadapyāstām tavaivāhamētadrūpam vicintayē ||48||

dhanurbāṇadharaṃ śyāmaṃ jaṭāvalkalabhūṣitam lapīcyavayasaṃ sītāṃ vicinvantaṃ salakṣmaṇam lab

∥∥₅₀∥ ∥ idamēva sadā mē syānmānasē raghunandana sarvajñaḥ śaṅkaraḥ sākṣātpārvatyā sahitaḥ sadā l tvadrūpamēva satataṃ dhyāyannāstē raghūttama l mumūrṣūṇāṃ tadā kāśyāṃ tārakaṃ brahmavācakam #51#

rāmarāmētyupadiśan sadā santuṣṭamānasaḥ l atastvam jānakīnātha paramātmā suniścitaḥ ||52||

sarvē tē māyayā mūḍhāstvām na jānanti tattvataḥ l namastē rāmabhadrāya vēdhasē paramātmanē ||53||

ayōdhyādhipatē tubhyam namaḥ saumitrisēvita l trāhi trāhi jagannātha mām māyā nāvṛṇōtu tē ||54||

śrīrāma uvāca

tuṣṭōShaṃ dēvagandharva bhaktyā stutyā ca tēSnagha I yāhi mē paramaṃ sthānaṃ yōgigamyaṃ sanātanam II 55 II

japanti yē nityamananyabuddhyā bhaktyā tvaduktam stavamāgamōktam l tēSjñānasambhūtabhavam vihāya mām yānti nityānubhavānumēyam ls6l

liti śrīmadadhyātmarāmayaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē navamaḥ sargaḥllall

||daśamaḥ sargaḥ||

śrīmahādēva uvāca

labdhvā varam sa gandharvaḥ prayāsyan rāmamabravīt l śabaryāstē purōbhāgē āśramē raghunandana III

bhaktyā tvatpādakamalē bhaktimārgaviśāradā l tām prayāhi mahābhāga sarvam tē kathayiṣyati ||2||

ityuktvā prayayau sōSpi vimānēnārkavarcasā I viṣṇōḥ padaṃ rāmanāmasmaraṇē phalamīdṛśam II3II

tyaktvā tadvipinam ghōram siṃhavyāghrādidūṣitam | śanairathāśramapadam śabaryā raghunandanaḥ ||4||

śabarī rāmamālōkya lakṣmaṇēna samanvitam l āyāntamārāddharṣēṇa pratyutthāyācirēṇa sā IsI

patitvā pādayōragrē harṣapūrṇāśrulōcanā I svāgatēnābhinandyātha svāsanē sannyavēśayat II6II

rāmalakṣmaṇayōḥ samyakpādau prakṣālya bhaktitaḥ l tajjalēnābhiṣicyāṅgamathārghyādibhirādṛtā lī

sampūjya vidhivadrāmam sasaumitrim saparyayā I sangrhītāni divyāni rāmārtham sabarī mudā IBI

phalānyamṛtakalpāni dadau rāmāya bhaktitaḥ I pādau sampūjya kusumaiḥ sugandhaiḥ sānulēpanaiḥ II s II s

kṛtātithyaṃ raghuśrēṣṭhamupaviṣṭaṃ sahānujam | śabarī bhaktisampannā prāñjalirvākyamabravīt | | 10 | |

atrāśramē raghuśrēṣṭha guravō mē maharṣayaḥ l sthitāḥ śuśrūṣaṇaṃ tēṣāṃ kurvatī samupasthitā ||11|| bahuvarṣasahasrāṇi gatāstē brahmaṇaḥ padam | gamisyantōSbruvanmām tvam vasātraiva samāhitā ||12||

rāmō dāśarathirjātaḥ paramātmā sanātanaḥ l rākṣasānām vadhārthāya ṛṣīṇām rakṣaṇāya ca ||13||

āgamiṣyati caikāgradhyānaniṣṭhā sthirā bhava I idānīm citrakūtādrāvāśramē vasati prabhuh ||14||

yāvadāgamanam tasya tāvadrakṣa kalēvaram I drstvaiva rāghavam dagdhvā dēham yāsyasi tatpadam ||15||

tathaivākaravam rāma tvaddhyānaikaparāyaṇā | pratīkṣyāgamanam tēSdya saphalam gurubhāṣitam ||16||

tava sandarśanam rāma gurūṇāmapi mē na hi l yōṣinmūḍhāSpramēyātman hīnajātisamudbhavā ||17||

tava dāsasya dāsānām śatasankhyōttarasya vā I dāsītvē nādhikārōSsti kutaḥ sākṣāttavaiva hi IIIBII

katham rāmādya mē dṛṣṭastvam manōvāgagōcaraḥ l stōtum na jānē dēvēśa kim karōmi prasīda mē ||19||

śrīrāma uvāca

puṃstvē strītvē viśēṣō vā jātināmāśramādayaḥ I na kāraṇaṃ madbhajanē bhaktirēva hi kāraṇam I20II

yajñadānatapōbhirvā vēdādhyayanakarmabhiḥ l naiva draṣṭumahaṃ śakyō madbhaktivimukhaiḥ sadā ||21||

|| || || || tasmādbhāmini saṅkṣēpādvakṣyēShaṃ bhaktisādhanam

satām saṅgatirēvātra sādhanam prathamam smṛtam | dvitīyam matkathālāpastṛtīyam madguṇēraṇam | vyākhyātṛtvam madvacasām caturtham sādhanam bhavēt ||23||

ācāryōpāsanam bhadrē sadbuddhyāSmāyayā sadā l pañcamam puṇyaśīlatvam yamādi niyamādi ca ||24|| niṣṭhā matpūjanē nityam ṣaṣṭham sādhanamīritam | mama mantrōpāsakatvam sāṅgam saptamamucyatē ||25||

madbhaktēṣvadhikā pūjā sarvabhūtēṣu manmatiḥ l bāhyārthēṣu virāgitvaṃ śamādisahitaṃ tathā ||26||

aṣṭamaṃ navamaṃ tattvavicārō mama bhāmini | ēvam navavidhā bhaktih sādhanam yasya kasya vā ||27||

striyō vā puruṣasyāpi tiryagyōnigatasya vā | bhaktiḥ sañjāyatē prēmalakṣaṇā śubhalakṣaṇē ||28||

bhaktau sañjātamātrāyām mattattvānubhavastadā I mamānubhavasiddhasya muktistatraiva janmani ||29||

syāttasmātkāraṇaṃ bhaktirmōkṣasyēti suniścitam | prathamaṃ sādhanaṃ yasya bhavēttasya kramēṇa tu ||30||

bhavētsarvam tatō bhaktirmuktirēva suniścitam | yasmānmadbhaktiyuktā tvam tatōSham tvāmupasthitah ||31||

itō maddarśanānmuktistava nāstyatra saṃśayaḥ l yadi jānāsi mē brūhi sītā kamalalōcanā ||32||

dēva jānāsi sarvajña sarvam tvam viśvabhāvana l tathāSpi pṛcchasē yanmām lōkānanusṛtaḥ prabhō ||34||

tatōShamabhidhāsyāmi sītā yatrādhunā sthitā I rāvaņēna hṛtā sītā laṅkāyām vartatēSdhunā 🛚 35 🗸

itaḥ samīpē rāmā55stē pampānāma sarōvaram I ṛṣyamūkagirirnāma tatsamīpē mahānagaḥ ||36||

caturbhirmantribhih sārdham sugrīvō vānarādhipah | bhītabhītah sadā yatra tiṣṭhatyatulavikramah ||37||

vālinasca bhayād bhrātustadagamyamṛṣērbhayāt I vālinastatra gaccha tvam tēna sakhyam kuru prabhō ||38||

sugrīvēņa sa sarvam tē kāryam sampādayiṣyati l ahamagnim pravēkṣyāmi tavāgrē raghunandana ||39||

muhūrtam tiṣṭha rājēndra yāvaddagdhvā kalēvaram I yāsyāmi bhagavan rāma tava viṣṇōḥ param padam II40 II

iti rāmam samāmantrya pravivēša hutāšanam l kṣaṇānnirdhūya sakalamavidyākṛtabandhanam l rāmaprasādācchabarī mōkṣaṃ prāpātidurlabham lal

kim durlabham jagannāthē śrīrāmē bhaktavatsalē | prasannē Sdhamajanmā Spi śabarī muktimāpa sā | | | | | |

kim punarbrāhmaņā mukhyāḥ puṇyāḥ śrīrāmacintakāḥ | muktim yāntīti tadbhaktirmuktirēva na saṃśayaḥ ||43||

bhaktirmuktividhāyinī bhagavataḥ śrīrāmacandrasya hē lōkāḥ kāmadughāṅghripadmayugalaṃ sēvadhvamatyutsukāḥ l nānājñānaviśēṣamantravitatiṃ tyaktvā sudūrē bhṛśam rāmam śvāmatanum smarārihrdavē bhāntam bhajadhvam budhāh ||44||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē araṇyakāṇḍē daśamaḥ sargaḥlloll iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē araṇyakāṇḍaḥ samāptaḥll

Chapter 5

 $\|$ kişkindhākāṇḍaḥ $\|$

∥prathamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

tataḥ salakṣmaṇō rāmaḥ śanaiḥ pampāsarastaṭam l āgatya sarasāṃ śrēṣṭhāṃ dṛṣṭvā vismayamāyayau li

krōśamātram suvistīrņamagādhāmalaśambaram utphullāmbujakalhārakumudōtpalamanditam ||2||

haṃsakāraṇḍavākīrṇaṃ cakravākādiśōbhitam l jalakukkuṭakōyaṣṭikrauñcanādōpanāditam l₃ l

nānāpuṣpalatākīrṇaṃ nānāphalasamāvṛtam | satāṃ manaḥsvacchajalaṃ padmakiñjalkavāsitam ||4||

tatropaspṛśya salilam pītvā śramaharam vibhuḥ l sānujaḥ sarasastīrē śītalēna pathā yayau lsl

rṣyamūkagirēḥ pārśvē gacchantau rāmalakṣmaṇau I dhanurbāṇakarau dāntau jaṭāvalkalamaṇḍitau I paśyantau vividhān vṛkṣān girēḥ śōbhāṃ suvikramau II6II

sugrīvastu girērmūrdhni caturbhiḥ saha vānaraiḥ l sthitvā dadarśa tau yāntāvārurōha girēḥ śiraḥ llīl

bhayādāha hanūmantam kau tau vīravarau sakhē I gaccha jānīhi bhadram tē vaṭurbhūtvā dvijākṛtiḥ 🏽 🖁 🗸

vālinā prēṣitau kiṃvā māṃ hantuṃ samupāgatau l tābhyāṃ sambhāṣaṇaṃ kṛtvā jānīhi hṛdayaṃ tayōḥ 🏽 🖢 🗸

yadi tau duṣṭahṛdayau saṃjñāṃ kuru karāgrataḥ l vinayāvanatō bhūtvā ēvam jānīhi niścayam ||10||

tathēti vaṭurūpēṇa hanumān samupāgataḥ l vinayāvanatō bhūtvā rāmaṃ natvēdamabravīt ||11|| kau yuvām puruṣavyāghrau yuvānau vīrasammatau l dyōtayantau diśaḥ sarvāḥ prabhayā bhāskarāviva ||12||

yuvām trailōkyakartārāviti bhāti manō mama | yuvām pradhānapuruṣau jagaddhētū jaganmayau ||13||

māyayā mānuṣākārau carantāviva līlayā l bhūbhāraharanārthāya bhaktānām pālanāya ca ||14||

avatīrņāviha parau carantau kṣatriyākṛtī | jagatsthitilayau sargam līlayā kartumudyatau ||15||

svatantrau prērakau sarvahṛdayasthāvihēśvarau l naranārāyaṇau lōkē carantāviti mē matiḥ ||16||

śrīrāmō lakṣmaṇaṃ prāha paśyainaṃ vaṭurūpiṇam l śabdaśāstramaśēṣēṇa śrutaṃ nūnamanēkadhā ||17||

anēna bhāṣitaṃ kṛtsnaṃ na kiñcidapaśabditam l tataḥ prāha hanūmantaṃ rāghavō jñānavigrahaḥ libl

aham dāśarathī rāmastvayam mē lakṣmaṇōSnujaḥ I sītayā bhāryayā sārdham piturvacanagauravāt ||19||

āgatastatra vipinē sthitōShaṃ daṇḍakē dvija l tatra bhāryā hṛtā sītā rakṣasā kēnacinmama l tāmanvēstumihāyātau tvam kō vā kasya vā vada ||20||

vațuruvāca

sugrīvō nāma rājā yō vānarāṇāṃ mahāmatiḥ l caturbhirmantribhiḥ sārdhaṃ girimūrdhani tiṣṭhati ||21||

bhrātā kaniyān sugrīvō vālinaḥ pāpacētasaḥ l tēna niskāsitō bhāryā hrtā tasyēha vālinā ||22||

tadbhayādṛṣyamūkākhyaṃ girimāśritya saṃsthitaḥ lahaṃ sugrīvasacivō vāyuputrō mahāmatē ||23||

hanumānnāma vikhyātō hyañjanīgarbhasambhavaḥ I

tēna sakhyam tvayā yuktam sugrīvēņa raghūttama 1241

bhāryāpahāriṇaṃ hantuṃ sahāyastē bhaviṣyati lidānīmēva gacchāma āgaccha yadi rōcatē ||25||

śrīrāma uvāca

ahamapyāgatastēna sakhyam kartum kapīśvara I sakhyustasyāpi yatkāryam tatkariṣyāmyasaṃśayam II26 II

hanumān svasvarūpēņa sthitō rāmamathābravīt I ārōhatām mama skandhau gacchāmaḥ parvatōpari ||27||

yatra tiṣṭhati sugrīvō mantribhirvālinō bhayāt l tathēti tasyārurōha skandhaṃ rāmōStha lakṣmaṇaḥ ||28||

utpapāta girērmūrdhni kṣaṇādēva mahākapiḥ | vṛkṣacchāyāṃ samāśritya sthitau tau rāmalakṣmaṇau ||29||

hanumānapi sugrīvamupagamya kṛtāñjaliḥ I vyētu tē bhayamāyātau rājan śrīrāmalakṣmaṇau II30 II

śīghramuttiṣṭha rāmēṇa sakhyaṃ tē yōjitaṃ mayā lagniṃ sākṣiṇamārōpya tēna sakhyaṃ drutaṃ kuru $\|31\|$

tatōStiharṣātsugrīvaḥ samāgamya raghūttamam | vrkṣaśākhām svayam chitvā viṣtarāya dadau mudā ||32||

hanūmānllakṣmaṇāyādātsugrīvāya ca lakṣmaṇaḥ l harṣēṇa mahatāSSviṣṭāḥ sarva ēvāvatasthirē ||33||

lakṣmaṇastvabravītsarvam rāmavṛttāntamāditaḥ l vanavāsābhigamanam sītāharaṇamēva ca ||34||

lakṣmaṇōktaṃ vacaḥ śrutvā sugrīvō rāmamabravīt l ahaṃ kariṣyē rājēndra sītāyāḥ parimārgaṇam #35#

sāhāyyamapi tē rāma kariṣyē śatrughātinaḥ I śṛṇu rāma mayā dṛṣṭaṃ kiñcittē kathayāmyaham II36II ēkadā mantribhiḥ sārdhaṃ sthitōShaṃ girimūrdhani l vihāyasā nīyamānāṃ kēnacitpramadōttamām ||37||

krōśantīm rāmarāmēti dṛṣṭvāSsmān parvatōpari l āmucyābharaṇānyāśu svōttarīyēṇa bhāminī ||38||

nirīkṣyādhaḥ parityajya krōśantī tēna rakṣasā l nītāhaṃ bhūṣaṇānyāśu guhāyāmakṣipaṃ prabhō ||39||

idānīmapi paśya tvam jānīhi tava vā na vā l ityuktvāSSnīya rāmāya darśayāmāsa vānarah ||40||

vimucya rāmastaddṛṣṭvā hā sītēti muhurmuhuḥ l hrdi niksipya tatsarvam rurōda prākrtō yathā ||41||

āśvāsya rāghavam bhrātā lakṣmaṇō vākyamabravīt l acirēṇaiva tē rāma prāpyatē jānakī śubhā l vānarēndrasahāyēna hatvā rāvanamāhavē ||42||

sugrīvōSpyāha hē rāma pratijñām karavāṇi tē I samarē rāvaṇam hatvā tava dāsyāmi jānakīm ||43||

tatō hanūmān prajvālya tayōragnim samīpatah l tāvubhau rāmasugrīvāvagnau sākṣiṇi tiṣṭhati ||44||

bāhū prasārya cālingya parasparamakalmaṣau l $samīp\bar{e}$ raghunāthasya sugrīvah samupāviśat $\|_{45}\|$

svodantam kathayāmāsa praņayādraghunāyakē I sakhē śṛṇu mamodantam vālinā yatkṛtam purā ||46||

mayaputrōStha māyāvī nāmnā paramadurmadaḥ l kiṣkindhāṃ samupāgatya vālinaṃ samupāhvayat lat

siṃhanādēna mahatā vālī tu tadamarṣaṇaḥ l niryayau krōdhatāmrākṣō jaghāna dṛḍhamuṣṭinā ||48||

dudrāva tēna saṃvignō jagāma svaguhāṃ prati l anududrāva taṃ vālī māyāvinamahaṃ tathā las las tataḥ praviṣṭamālōkya guhāṃ māyāvinaṃ ruṣā l vālī māmāha tiṣṭha tvaṃ bahirgacchāmyahaṃ guhām l ityuktvāSSviśya sa guhāṃ māsamēkaṃ na niryayau l50 l

māsādūrdhvam guhādvārānnirgatam rudhiram bahu l taddṛṣṭvā paritaptāṅgō mṛtō vālīti duḥkhitaḥ ||51||

guhādvāri śilāmēkām nidhāya gṛhamāgataḥ l tatōSbravam mrtō vālī guhāyām rakṣasā hatah ||52||

tacchrutvā duḥkhitāḥ sarvē māmanicchantamapyuta I rājyēSbhiṣēcanaṃ cakruḥ sarvē vānaramantriṇaḥ II 53 II

śiṣṭaṃ tadā mayā rājyaṃ kiñcitkālamarindama l tataḥ samāgatō vālī māmāha paruṣaṃ ruṣā l54

bahudhā bhartsayitvā mām nijaghāna ca muṣṭibhiḥ l tatō nirgatya nagarādadhāvam parayā bhiyā l55

lōkān sarvān parikramya ṛṣyamūkaṃ samāśritaḥ l ṛṣēḥ śāpabhayātsōSpi nāyātīmaṃ giriṃ prabhō ||56||

tadādi mama bhāryām sa svayam bhunktē vimūḍhadhīḥ l atō duḥkhēna santaptō hṛtadārō hṛtāśrayaḥ ls7 l

vasāmyadya bhavatpādasaṃsparśātsukhitōSsmyaham I mitraduḥkhēna santaptō rāmō rājīvalōcanaḥ II58 II

hanişyāmi tava dvēṣyaṃ śīghraṃ bhāryāpahāriṇam liti pratijñāmakarōtsugrīvasya purastadā ||59||

sugrīvōSpyāha rājēndra vālī balavatām balī l katham haniṣyati bhavān dēvairapi durāsadam 1160 ll

śṛṇu tē kathayiṣyāmi tadbalaṃ balināṃ vara l kadāciddundubhirnāma mahākāyō mahābalaḥ ||61||

kişkindhāmagamadrāma mahāmahişarūpadhṛk | yuddhāya vālinam rātrau samāhvayata bhīṣaṇaḥ ||62||

tacchrutvāSsahamānōSsau vālī paramakōpanaḥ I mahiṣaṃ śṛṅgayōrdhṛtvā pātayāmāsa bhūtalē ||63||

pādēnaikēna tatkāyamākramyāsya śirō mahat | hastābhyām bhrāmayamśchittvā tōlayitvāSksipadbhuvi ||64||

papāta tacchirō rāma mātaṅgāśramasannidhau I yōjanātpatitaṃ tasmānmunērāśramamaṇḍalē II65 II

raktavṛṣṭiḥ papātōccairdṛṣṭvā tāṃ krōdhamūrcchitaḥ I mātaṅgō vālinam prāha yadyāgantāsi mē girim ||66||

itaḥ paraṃ bhagnaśirā mariṣyasi na saṃśayaḥ l ēvam śaptastadārabhya rsyamūkam na yātyasau ||67||

ētajjñātvāShamapyatra vasāmi bhayavarjitaḥ l rāma paśya śirastasya dundubhēḥ parvatōpamam ||68||

tatkṣēpaṇē yadā śaktaḥ śaktastvaṃ vālinō vadhē I ityuktvā darśayāmāsa śirastadgirisannibham ||69||

dṛṣṭvā rāmaḥ smitaṃ kṛtvā pādāṅguṣṭhēna cākṣipat l daśayōjanaparyantaṃ tadadbhutamivābhavat ||70||

sādhu sādhviti samprāha sugrīvō mantribhiḥ saha | punarapyāha sugrīvō rāmaṃ bhaktaparāyaṇam ||71||

ētē tālā mahāsārāḥ sapta paśya raghūttama I ēkaikaṃ cālayitvāSsau niṣpatrān kurutēSñjasā ||72||

yadi tvamēkabāņēna viddhvā chidram karōṣi cēt l hatastvayā tadā vālī viśvāsō mē prajāyatē l tathēti dhanurādāya sāyakam tatra sandadhē ||73||

bibhēda ca tadā rāmaḥ sapta tālān mahābalaḥ l tālān sapta vinirbhidya girim bhūmim ca sāyakaḥ ||74||

punarāgatya rāmasya tūṇīrē pūrvavatsthitaḥ l tatōStiharṣātsugrīvō rāmamāhātivismitaḥ || 175 ||

dēva tvam jagatām nāthaḥ paramātmā na samsayaḥ l matpūrvakrtapunyaughaih sangatōSdya mayā saha #76#

tvām bhajanti mahātmānaḥ saṃsāravinivṛttayē I tvām prāpya mōkṣasacivam prārthayēSham katham bhavam #77#

dārāḥ putrā dhanam rājyam sarvam tvanmāyayā kṛtam l atōSham dēvadēvēśa nākāṅkṣēSnyatprasīda mē ||78||

ānandānubhavam tvāSdya prāptōSham bhāgyagauravāt I mrdartham yatamānēna nidhānamiva satpatē ||79||

anādyavidyāsaṃsiddhaṃ bandhanaṃ chinnamadya naḥ l yajñadānatapaḥkarmapūrtēṣṭādibhirapyasau llaoll

na jīryatē punardārḍhyaṃ bhajatē saṃsṛtiḥ prabhō l tvatpādadarśanātsadyō nāśamēti na saṃśayaḥ ll81 ll

kṣaṇārdhamapi yaccittam tvayi tiṣṭhatyacañcalam l tasyājñānamanarthānām mūlam naśyati tatkṣaṇāt ||82||

tattiṣṭhatu manō rāma tvayi nānyatra mē sadā rāmarāmēti yadvāṇī madhuraṃ gāyati kṣaṇam I sa brahmahā surāpō vā mucyatē sarvapātakaih ||84||

na kāṅkṣē vijayaṃ rāma na ca dārasukhādikam l bhaktimēva sadā kāṅkṣē tvayi bandhavimōcanīm l85 l

tvanmāyākṛtasaṃsārastvadaṃśōShaṃ raghūttama I svapādabhaktimādiśya trāhi māṃ bhavasaṅkaṭāt ||86||

pūrvam mitrāryudāsīnāstvanmāyāvṛtacētasaḥ lāsanmēSdya bhavatpādadarśanādēva rāghava 1871

sarvam brahmaiva mē bhāti kva mitram kva ca mē ripuḥ | yāvattvanmāyayā baddhastāvadguṇaviśēṣatā ||88||

sā yāvadasti nānātvam tāvadbhavati nānyathā I

yāvannānātvamajñānāttāvatkālakṛtaṃ bhayam | | 89 | |

atō Svidyāmupāstē yaḥ sō Sndhē tamasi majjati l māyāmūlamidaṃ sarvaṃ putradārādibandhanam l tadutsāraya māyāṃ tvaṃ dāsīṃ tava raghūttama 🏽 🖰 🖟

tvatpādapadmārpitacittavṛtti stvannāmasaṅgītakathāsu vāṇī I tvadbhaktasēvāniratau karau mē tvadaṅgasaṅgaṃ labhatāṃ madaṅgam 🏽 🖰 🔻

tvanmūrtibhaktān svagurum ca cakṣuḥ paśyatvajasram sa śṛṇōtu karṇaḥ l tvajjanmakarmāṇi ca pādayugmam vrajatvajasram tava mandirāṇi \$\| \| \| \| \| \| \|

aṅgāni tē pādarajōvimiśra tīrthāni bibhratvahiśatrukētō | śirastvadīyaṃ bhavapadmajādyair juṣṭaṃ padaṃ rāma namatvajasram ||93||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē prathamah sargah∥₁∥

||dvitīyaḥ sargaḥ||

ittham svātmaparisvanganirdhūtāśēṣakalmaṣam l rāmaḥ sugrīvamālōkya sasmitam vākyamabravīt la

māyām mōhakarīm tasmin vitanvan kāryasiddhayē I sakhē tvaduktam yattanmām satyamēva na saṃśayaḥ ||2||

kintu lõkā vadisyanti māmēvam raghunandanaḥ l kṛtavān kim kapīndrāya sakhyam kṛtvāSgnisākṣikam II3II

iti lōkāpavādō mē bhaviṣyati na saṃśayaḥ l tasmādāhvaya bhadraṃ tē gatvā yuddhāya vālinam ||4||

bāṇēnaikēna tam hatvā rājyē tvāmabhiṣēcayē l tathēti gatvā sugrīvaḥ kiṣkindhōpavanam drutam II5II

kṛtvā śabdam mahānādam tamāhvayata vālinam l tacchrutvā bhrātṛninadam rōṣatāmravilōcanaḥ llell

nirjagāma gṛhācchīghram sugrīvō yatra vānarah l tamāpatantam sugrīvah śīghram vakṣasyatāḍayat ||7||

sugrīvamapi muṣṭibhyāṃ jaghāna krōdhamūrchitaḥ l vālī tamapi sugrīva ēvaṃ kruddhau parasparam llall

ayuddhyētāmēkarūpau dṛṣṭvā rāmōStivismitaḥ I na mumōca tadā bāṇaṃ sugrīvavadhaśaṅkayā 🌬

tatō dudrāva sugrīvō vaman raktam bhayākulah l vālī svabhavanam vātah sugrīvō rāmamabravīt ||10||

kiṃ māṃ ghātayasē rāma śatruṇā bhrātṛrūpiṇā l yadi maddhananē vāñchā tvamēva jahi māṃ vibhō ||11||

ēvam mē pratyayam kṛtvā satyavādin raghūttama I

upēkṣasē kimartham mām śaraṇāgatavatsala ∥12∥

śrutvā sugrīvavacanam rāmah sāśruvilōcanah lālingya mā sma bhaiṣīstvam dṛṣṭvā vāmēkarūpiṇau 1131

mitraghātitvamāśankya muktavān sāyakam na hi lidānīmēva tē cihnam karişyē bhramaśāntayē | | 14 | |

gatvāSShvaya punaḥ śatruṃ hataṃ drakṣyasi vālinam l rāmōShaṃ tvāṃ śapē bhrātarhaniṣyāmi ripuṃ kṣaṇāt ||15||

ityāśvāsya sa sugrīvam rāmō lakṣmaṇamabravīt | sugrīvasya galē puṣpamālāmāmucya puṣpitām ||16||

prēṣayasva mahābhāga sugrīvam vālinam prati l lakṣmaṇastu tadā baddhvā gaccha gacchēti sādaram ||17||

prēṣayāmāsa sugrīvam sōSpi gatvā tathāSkarōt l punarapyadbhutam śabdam kṛtvā vālinamāhvayat ||18||

tacchrutvā vismitō vālī krōdhēna mahatā S Svṛtaḥ l baddhvā parikaraṃ samyaggamanāyōpacakramē ||19||

gacchantam vālinam tārā gṛhītvā niṣiṣēdha tam I na gantavyam tvayēdānīm śaṅkā mēStīva jāyatē ||20||

idānīmēva tē bhagnaḥ punarāyāti satvaraḥ l sahāyō balavāṃstasya kaścinnūnaṃ samāgataḥ l21 l

vālī tāmāha hē subhru śaṅkā tē vyētu tadgatā | priyē karam parityajya gaccha gacchāmi tam ripum ||22||

hatvā śīghram samāyāsyē sahāyastasya kō bhavēt I sahāyō yadi sugrīvastatō hatvōbhayam kṣaṇāt ||23||

āyāsyē mā śucaḥ śūraḥ kathaṃ tiṣṭhēd gṛhē ripum I jñātvāSpyāhvayamānaṃ hi hatvāSSyāsyāmi sundari ||24||

tārōvāca

mattōSnyacchṛṇu rājēndra śrutvā kuru yathōcitam l āha māmaṅgadaḥ putrō mṛgayāyāṃ śrutaṃ vacaḥ ||25||

ayōdhyādhipatiḥ śrīmān rāmō dāśarathiḥ kila I lakṣmaṇēna saha bhrātrā sītayā bhāryayā saha ||26||

āgatō daṇḍakāraṇyaṃ tatra sītā hṛtā kila I rāvaṇēna saha bhrātrā mārgamāṇōStha jānakīm ||27||

āgatō ṛṣyamūkādriṃ sugrīvēṇa samāgataḥ l cakāra tēna sugrīvah sakhyam cānalasāksikam ||28||

pratijnām kṛtavān rāmaḥ sugrīvāya salakṣmaṇaḥ l vālinam samarē hatvā rājānam tvām karōmyaham l29 l

iti niścitya tau yātau niścitam śrnu madvacah I idānīmēva tē bhagnah katham punarupāgatah ||30||

atastvam sarvathā vairam tyaktvā sugrīvamānaya l yauvarājyēSbhiṣiñcāśu rāmam tvam śaraṇam vraja ||31||

pāhi māmaṅgadaṃ rājyaṃ kulaṃ ca haripuṅgava lityuktvāSśrumukhī tārā pādayōh pranipatya tam ||32||

hastābhyām caraṇau dhṛtvā rurōda bhayavihvalā I tāmāliṅgya tadā vālī sasnēhamidamabravīt ||33||

strīsvabhāvādbibhēṣi tvaṃ priyē nāsti bhayaṃ mama l rāmō yadi samāyātō lakṣmaṇēna samaṃ prabhuḥ ||34||

tadā rāmēņa mē snēhō bhavişyati na saṃśayaḥ l rāmō nārāyaṇaḥ sākṣādavatīrṇōSkhilaprabhuḥ ||35||

bhūbhāraharaṇārthāya śrutaṃ pūrvaṃ mayāSnaghē I svapakṣaḥ parapakṣō vā nāsti tasya parātmanaḥ II36 II

ānēṣyāmi gṛhaṃ sādhvi natvā taccaraṇāmbujam l bhajatōSnubhajatyēṣa bhaktigamyaḥ surēśvaraḥ ||37|| yadi svayam samāyāti sugrīvō hanmi tam kṣaṇāt l yaduktam yauvarājyāya sugīvasyābhiṣēcanam ||38||

kathamāhūyamānōShaṃ yuddhāya ripuṇā priyē I śūrōShaṃ sarvalōkānāṃ sammataḥ śubhalakṣaṇē II39II

bhītabhītamidam vākyam katham vālī vadētpriyē l tasmācchōkam parityajya tiṣṭha sundari vēśmani ||40||

ēvamāśvāsya tārām tām śōcantīmaśrulōcanām I gatō vālī samudyuktah sugrīvasya vadhāya sah ||41||

dṛṣṭvā vālinamāyāntam sugrīvō bhīmavikramaḥ l utpapāta galē baddhapuṣpamālō mataṅgavat ||42||

muṣṭibhyāṃ tāḍayāmāsa vālinaṃ sōSpi taṃ tathā lahanvālī ca sugrīvaṃ sugrīvō vālinaṃ tathā lab

rāmam vilōkayannēva sugrīvō yuyudhē yudhi lityēvam yuddhyamānau tau dṛṣṭvā rāmaḥ pratāpavān ||44||

bāṇamādāya tūṇīrādaindrē dhanuṣi sandadhē I ākṛṣya karṇaparyantamadṛśyō vṛkṣakhaṇḍagaḥ ||45||

nirīkṣya vālinam samyaglakṣyam taddhṛdayam hariḥ l utsasarjāśanisamam mahāvēgam mahābalaḥ ||46||

bibhēda sa śarō vakṣō vālinaḥ kampayan mahīm l utpapāta mahāśabdam muñcan sa nipapāta ha ||47||

tadā muhūrttam niḥsamjñō bhūtvā cētanamāpa saḥ l tatō vālī dadarśāgrē rāmam rājīvalōcanam l dhanurālambya vāmēna hastēnānyēna sāyakam lab

bibhrāṇaṃ cīravasanaṃ jaṭāmukuṭadhāriṇam l viśālavakṣasaṃ bhrājadvanamālāvibhūṣitam lagl

pīnacārvāyatabhujam navadūrvādalacchavim | sugrīvalakṣmaṇābhyām ca pārśvayōḥ parisēvitam ||50||

vilōkya śanakaiḥ prāha vālī rāmaṃ vigarhayan l kiṃ mayāSpakṛtaṃ rāma tava yēna hatōSsmyaham l51 l

rājadharmamavijñāya garhitam karma tē kṛtam l vṛkṣakhandē tirōbhūtvā tyajatā mayi sāyakam ||52||

yaśaḥ kiṃ lapsyasē rāma cōravatkṛtasaṅgaraḥ l yadi kṣatriyadāyādō manōrvaṃśasamudbhavaḥ ||53||

yuddham kṛtvā samakṣam mē prāpyasē tatphalam tadā I sugrīvēṇa kṛtam kim tē mayā vā na kṛtam kimu II 54 II

rāvaņēna hṛtā bhāryā tava rāma mahāvanē I sugrīvaṃ śaraṇaṃ yātastadarthamiti śuśruma ||55||

bata rāma na jānīṣē madbalaṃ lōkaviśrutam l rāvanam sakulam baddhvā sasītam laṅkayā saha ||56||

ānayāmi muhūrttārddhādyadi cēcchāmi rāghava I dharmiṣṭha iti lōkēSsmin kathyasē raghunandana ||57||

vānaram vyādhavaddhatvā dharmam kam lapsyasē vada l abhaksyam vānaram māmsam hatvā mām kim karisyasi ||58||

ityēvam bahu bhāṣantam vālinam rāghavōSbravīt l dharmasya gōptā lōkēSsmimścarāmi saśarāsanaḥ ||59||

adharmakāriņam hatvā saddharmam pālayāmyaham l duhitā bhaginī bhrāturbhāryā caiva tathā snuṣā 1160 ll

samā yō ramatē tāsāmēkāmapi vimūḍhadhīḥ l pātakī sa tu vijñēyaḥ sa vadhyō rājabhiḥ sadā l61 l

tvam tu bhrātuḥ kaniṣṭhasya bhāryāyām ramasē balāt l atō mayā dharmavidā hatōSsi vanagōcara l62l

tvam kapitvānna jānīṣē mahāntō vicaranti yat l lōkam punānāḥ sañcārairatastānnātibhāṣayēt | 163 | 1 tacchrutvā bhayasantrastō jñātvā rāmaṃ ramāpatim । vālī praṇamya rabhasādrāmaṃ vacanamabravīt ||64||

rāma rāma mahābhāga jānē tvām paramēśvaram l ajānatā mayā kiñciduktam tatkṣantumarhasi l65 l

sākṣāttvaccharaghātēna viśēṣēṇa tavāgrataḥ l tyajāmyasūn mahāyōgidurlabhaṃ tava darśanam l66 l

yannāma vivašō gṛhṇan mriyamāṇaḥ paraṃ padam | yāti sākṣātsa ēvādya mumūrṣōrmē puraḥ sthitaḥ ||67||

dēva jānāmi puruṣaṃ tvāṃ śriyaṃ jānakīṃ śubhām l rāvanasya vadhārthāya jātam tvām brahmanā Srthitam ||68||

anujānīhi mām rāma yāntam tvatpadamuttamam I mama tulyabalē bālē aṅgadē tvam dayām kuru 1691

viśalyam kuru mē rāma hṛdayam pāṇinā spṛśan l tathēti bāṇamuddhṛtya rāmaḥ pasparśa pāṇinā l tyaktvā tadvānaram dēhamamarēndrōSbhavatkṣaṇāt ||70||

vālī raghūttamaśarābhihatō vimṛṣṭō rāmēṇa śītalakarēṇa sukhākarēṇa | sadyō vimucya kapidēhamananyalabhyam prāptaṃ padaṃ paramahaṃsagaṇairdurāpam ||71||

 $\|$ iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē dvitīyah sargah $\|_2\|$

∥tṛtīyaḥ sargaḥ∥

nihatē vālini raņē rāmēņa paramātmanā | dudruvurvānarāḥ sarvē kiṣkindhāṃ bhayavihvalāḥ ||1||

tārāmūcurmahābhāgē hatō vālī raṇājirē I aṅgadaṃ parirakṣādya mantriṇaḥ parinōdaya II2II

caturdvārakapāṭādīn baddhvā rakṣāmahē purīm l vānarāṇāṃ tu rājānamaṅgadaṃ kuru bhāmini lal

nihatam vālinam śrutvā tārā śōkavimūrchitā | atāḍayatsvapāṇibhyām śirō vakṣaśca bhūriśaḥ ||4||

kimangadēna rājyēna nagarēņa dhanēna vā lidānīmēva nidhanam yāsyāmi patinā saha IIs II

ityuktvā tvaritā tatra rudatī muktamūrdhajā I yayau tārāStiśōkārtā yatra bhartṛkalēvaram II6II

patitam vālinam dṛṣṭvā raktaiḥ pāmsubhirāvṛtam I rudatī nāthanāthēti patitā tasya pādayōḥ 🏽 🔻

karuṇaṃ vilapantī sā dadarśa raghunandanam I rāma māṃ jahi bāṇēna yēna vālī hatastvayā II II

gacchāmi patisālōkyam patirmāmabhikāṅkṣatē I svargēSpi na sukham tasya mām vinā raghunandana II9II

patnīviyōgajam duḥkhamanubhūtam tvayāSnagha I vālinē mām prayacchāśu patnīdānaphalam bhavēt ||10||

sugrīva tvam sukham rājyam dāpitam vālighātinā I rāmēņa rumayā sārdham bhunkṣva sāpatnavarjitam IIII

ityēvam vilapantīm tām tārām rāmō mahāmanāh I

sāntvayāmāsa dayayā tattvajñānōpadēśataḥ ||12||

kim bhīru śōcasi vyartham śōkasyāviṣayam patim l patistavāyam dēhō vā jīvō vā vada tattvataḥ liil

pañcātmakō jaḍō dēhastvaṅmāṃsarudhirāsthimān l kālakarmagunōtpannah sōṢpyāstēṢdyāpi tē purah ||14||

manyasē jīvamātmānam jīvastarhi nirāmayaḥ I na jāyatē na mriyatē na tiṣṭhati na gacchati ||15||

na strī pumānvā ṣaṇḍhō vā jīvaḥ sarvagatōSvyayaḥ l ēka ēvādvitīyōSyamākāśavadalēpakaḥ l nityō jñānamayaḥ śuddhaḥ sa kathaṃ śōkamarhati ||16||

tārōvāca

dēhōScitkāṣṭhavadrāma jīvō nityaścidātmakaḥ | sukhaduḥkhādisambandhaḥ kasya syādrāma mē vada ||17||

śrīrāma uvāca

ahaṅkārādisambandhō yāvaddēhēndriyaiḥ saha I saṃsārastāvadēva syādātmanastvavivēkinaḥ II18 II

mithyārōpitasaṃsārō na svayaṃ vinivartatē I viṣayān dhyāyamānasya svapnē mithyāgamō yathā IIIII

anādyavidyāsambandhāttatkāryāhaṅkṛtēstathā I saṃsārōSpārthakōSpi syādrāgadvēṣādisaṅkulaḥ ||20||

mana ēva hi saṃsārō bandhaścaiva manaḥ śubhē l ātmā manaḥsamānatvamētya tadgatabandhabhāk ||21||

yathā viśuddhaḥ sphaṭikōSlaktakādisamīpagaḥ l tattadvarṇayugābhāti vastutō nāsti rañjanam ||22||

buddhīndriyādisāmīpyādātmanaḥ saṃsṛtirbalāt | ātmā svaliṅgaṃ tu manaḥ parigṛhya tadudbhavān ||23||

kāmān juṣan guṇairbaddhaḥ saṃsārē vartatē Svaśaḥ I

ādau manogunān srstvā tatah karmānyanēkadhā ||24|| śuklalōhitakṛṣṇāni gatayastatsamānatah | ēvam karmavaśājjīvō bhramatyābhūtasamplavam ||25|| sarvopasamhrtau jīvo vāsanābhih svakarmabhih I anādyavidyāvaśagastisthatyabhinivēśatah | ||26|| srstikālē punah pūrvavāsanāmānasaih saha I jāyatē punarapyēvam ghatīyantramivāvaśah | | | | | | | | yadā punyaviśēsēna labhatē sangatim satām I madbhaktānām suśāntānām tadā madvisayā matih | | 28 | | matkathāśravanē śraddhā durlabhā jāyatē tatah I tatah svarūpavijnānamanāyāsēna jāyatē ||29|| tadā S S cārya prasādēna vākyārthaj ñānatah ksanāt I dēhēndriyamanahprānāhankrtibhyah prthak sthitam ||30|| svātmānubhavatah satyamānandātmānamadvayam I jñātvā sadyō bhavēnmuktah satyamēva mayōditam ||31|| ēvam mayoditam samyagālocayati yosniśam I tasya samsāraduhkhāni na spršanti kadācana | | 32 | | tvamapyētanmayā proktamālocaya viśuddhadhīh I na spršyasē duhkhajālaih karmabandhādvimōksyasē | | 33 | | pūrvajanmani tē subhru krtā madbhaktiruttamā I atastava vimōkṣāya rūpam mē darśitam śubhē ||34|| dhyātvā madrūpamaniśamālocaya mayoditam I pravāhapatitam kāryam kurvantyapi na lipyasē ||35|| śrīrāmēnoditam sarvam śrutvā tārāStivismitā I

ātmānubhavasantuṣṭā jīvanmuktā babhūva ha I

dēhābhimānajam śōkam tyaktvā natvā raghūttamam 🛚 36 🔻

kṣaṇasaṅgamamātrēṇa rāmēṇa paramātmanā ||37||

anādibandham nirdhūya muktā sāSpi vikalmaṣā I sugrīvōSpi ca tacchrutvā rāmavaktrātsamīritam || 138 ||

jahāvajñānamakhilam svasthacittōSbhavattadā l tatah sugrīvamāhēdam rāmō vānarapuṅgavam ||39||

bhrāturjyēṣṭhasya putrēṇa yaduktaṃ sāmparāyikam l kuru sarvaṃ yathānyāyaṃ saṃskārādi mamāऽऽjñayā 🛚 40 🗸

tathēti balibhirmukhyairvānaraiḥ pariṇīya tam | vālinaṃ puṣpakē kṣiptvā sarvarājōpacārakaiḥ ||41||

bhērīdundubhinirghōṣairbrāhmaṇairmantribhiḥ saha | yūthapairvānaraiḥ pauraistārayā cāṅgadēna ca | ||42||

gatvā cakāra tatsarvam yathāśāstram prayatnatah I snātvā jagāma rāmasya samīpam mantribhih saha II43 II

natvā rāmasya caraņau sugrīvah prāha hṛṣṭadhīḥ l rājyam praśādhi rājēndra vānarāṇām samṛddhimat ||44||

dāsōShaṃ tē pādapadmaṃ sēvē lakṣmaṇavacciram lityuktō rāghavah prāha sugrīvam sasmitam vacah ||45||

tvamēvāham na sandēhaḥ śīghram gaccha mam SSjñayā l purarājyādhipatyē tvam svātmānamabhiṣēcaya la6 l

nagaram na pravēkṣyāmi caturdaśa samāḥ sakhē | āgamiṣyati mē bhrātā lakṣmaṇaḥ pattanam tava ||47||

aṅgadaṃ yauvarājyē tvamabhiṣēcaya sādaram laham samīpē śikharē parvatasya sahānujah ||48||

vatsyāmi varṣadivasāṃstatastvaṃ yatnavān bhava l kiñcitkālaṃ purē sthitvā sītāyāḥ parimārgaṇē ||49||

sāṣṭāṅgaṃ praṇipatyāha sugrīvō rāmapādayōḥ I

yadājñāpayasē dēva tattathaiva karōmyaham ||50||

anujñātaśca rāmēṇa sugrīvastu salakṣmaṇaḥ | gatvā puraṃ tathā cakrē yathā rāmēṇa cōditaḥ ||51||

sugrivēņa yathānyāyam pūjitō lakṣmaṇastadā l āgatya rāghavam śīghram praṇipatyōpatasthivān ||52||

tatō rāmō jagāmāSSśu lakṣmaṇēna samanvitaḥ l pravarṣaṇagirērūrdhvaṃ śikharaṃ bhūrivistaram ||53||

tatraikam gahvaram dṛṣṭvā sphāṭikam dīptimacchubham l varṣavātātapasaham phalamūlasamīpagam l vāsāya rōcayāmāsa tatra rāmaḥ salakṣmaṇaḥ l54 l

divyamūlaphalapuṣpasaṃyutē mauktikōpamajalaughapalvalē l citravarṇamṛgapakṣiśōbhitē parvatē raghukulōttamōSvasat #55#

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē trtīyah sargah∥₃∥

||caturthah sargah||

tatra vārṣikadināni rāghavō līlayā maṇiguhāsu sañcaran l pakvamūlaphalabhōgatōṣitō lakṣmaṇēna sahitōSvasatsukham la

vātanunnajalapūritamēghānantarastanitavaidyutagarbhān l vīkṣya vismayamagādgajayūthān yadvadāhitasukāñcanakakṣān l2

navaghāsam samāsvādya hṛṣṭapuṣṭamṛgadvijāḥ I dhāvantō paritō rāmam vīkṣya visphāritēkṣaṇāḥ II3II

na calanti sadā dhyānaniṣṭhā iva munīśvarāḥ l rāmaṃ mānuṣarūpēṇa girikānanabhūmiṣu ||4||

carantam paramātmānam jñātvā siddhagaṇā bhuvi I mṛgapakṣigaṇā bhūtvā rāmamēvānusēvirē II5II

saumitrirēkadā rāmamēkāntē dhyānatatparam I samādhiviramē bhaktyā praṇayādvinayānvitaḥ II6II

abravīddēva tē vākyātpūrvōktādvigatō mama l anādyavidyāsambhūtaḥ saṃśayō hṛdi saṃsthitaḥ 🏽 🔻

idānīm śrōtumicchāmi kriyāmārgēna rāghava l bhavadārādhanam lōkē yathā kurvanti yōginah ||8||

idamēva sadā prāhuryōginō muktisādhanam । nāradōSpi tathā vyāsō brahmā kamalasambhavaḥ 🏽 🔻

brahmakṣatrādivarṇānāmāśramāṇāṃ ca mōkṣadam | strīśūdrāṇāṃ ca rājēndra sulabhaṃ muktisādhanam | tava bhaktāya mē bhrātrē brūhi lōkōpakārakam ||10||

śrīrāma uvāca

mama pūjāvidhānasya nāntōSsti raghunandana l tathāSpi vakṣyē saṅkṣēpādyathāvadanupūrvaśaḥ ||11|| svagrhyōktaprakārēṇa dvijatvam prāpya mānavaḥ l sakāśātsadgurōrmantram labdhvā madbhaktisamyutah l12

tēna sandaršitavidhirmāmēvārādhayētsudhīḥ l hrdayē vāSnalē vārcētpratimādau vibhāvasau ||13||

śālagrāmaśilāyām vā pūjayēnmāmatandritaḥ | prātahsnānam prakurvīta prathamam dēhaśuddhayē ||14||

vēdatantroditairmantrairmṛllēpanavidhānataḥ I sandhyādi karma yannityam tatkuryādvidhinā budhah IIII

saṅkalpamādau kurvīta siddhyartham karmaṇām sudhīḥ I svagurum pūjayēdbhaktyā madbuddhyā pūjakō mama II6I

śilāyām snapanam kuryāt
pratimāsu pramārjanam l $$\operatorname{prasiddhairgandhapuṣpādyairmatpūjā}$ siddhidāyikā
 $\|_{17}\|$

amāyikōSnuvṛttyā mām pūjayēnniyatavrataḥ l pratimādiṣvalaṅkāraḥ priyō mē kulanandana ||18||

agnau yajēta haviṣā bhāskarē sthaṇḍilē yajēt | bhaktēnōpahṛtaṃ prītyai śraddhayā mama vāryapi ||19||

kim punarbhakṣyabhōjyādi gandhapuṣpākṣatādikam l pūjādravyāṇi sarvāṇi sampādyaivaṃ samārabhēt l20 l

cailājinakuśaiḥ samyagāsanaṃ parikalpayēt | tatrōpaviśya dēvasya sammukhē śuddhamānasaḥ ||21||

tatō nyāsaṃ prakurvīta mātṛkābahirāntaram | kēśavādi tataḥ kuryāttattvanyāsaṃ tataḥ param ||22||

manmūrtipañjaranyāsaṃ mantranyāsaṃ tatō nyasēt l $pratimādāvapi tathā kuryānnityamatandritaḥ <math display="inline">\|{}_{23}\|$

kalaśam svapurō vāmē kṣipētpuṣpādi dakṣiṇē I arghyapādyapradānārtham madhuparkārthamēva ca ||24||

tathaivācamanārtham tu nyasētpātracatuṣṭayam l hṛtpadmē bhānuvimalē matkalām jīvasamjñitām ||25||

dhyāyētsvadēhamakhilam tayā vyāptamarindama l tāmēvāvāhayēnnityam pratimādisu matkalām ||26||

pādyārghyācamanīyādyaiḥ snānavastravibhūṣaṇaiḥ l yāvacchakyōpacārairvā tvarcayēnmāmamāyayā ||27||

vibhavē sati karpūrakuṅkumāgarucandanaiḥ l arcayēnmantravannityam sugandhakusumaih śubhaih ||28||

daśāvaraṇapūjām vai hyāgamōktām prakārayēt I nīrājanairdhūpadīpairnaivēdyairbahuvistaraih ||29||

śraddhayōpaharēnnityam śraddhābhugahamīśvaraḥ l hōmam kuryātprayatnēna vidhinā mantrakōvidaḥ ||30||

agastyēnōktamārgēṇa kuṇḍēnāgamavittamaḥ l juhuyānmūlamantrēṇa puṃsūktēnāthavā budhaḥ lal

athavaupāsanāgnau vā caruņā haviṣā tathā l taptajāmbūnadaprakhyam divyābharanabhūsitam ||32||

dhyāyēdanalamadhyastham hōmakālē sadā budhaḥ l pārṣadēbhyō balim dattvā hōmaśēṣam samāpayēt ||33||

tatō japam prakurvīta dhyāyēnmām yatavāk smaran \parallel mukhavāsam ca tāmbūlam dattvā prītisamanvitah \parallel 34 \parallel

madarthē nṛtyagītādi stutipāṭhādi kārayēt | praṇamēddaṇḍavadbhūmau hṛdayē māṃ nidhāya ca ||35||

śirasyādhāya maddattam prasādam bhāvanāmayam l pāṇibhyām matpadē mūrdhni gṛhītvā bhaktisamyutaḥ ||36||

rakṣa māṃ ghōrasaṃsārādityuktvā praṇamētsudhīḥ l udvāsayēdyathāpūrvaṃ pratyagjyōtiṣi saṃsmaran ||37|| ēvamuktaprakārēņa pūjayēdvidhivadyadi I ihāmutra ca saṃsiddhiṃ prāpnōti madanugrahāt ||38||

madbhaktō yadi māmēvam pūjām caiva dinē dinē l karōti mama sārūpyam prāpnōtyēva na samśayah ||39||

idam rahasyam paramam ca pāvanam mayaiva sākṣātkathitam sanātanam l paṭhatyajasram yadi vā śṛṇōti yaḥ sa sarvapūjāphalabhāṅna saṃśayaḥ ||40||

ēvam parātmā śrīrāmaḥ kriyāyōgamanuttamam | pṛṣṭaḥ prāha svabhaktāya śēṣāṃśāya mahātmanē ||41||

punaḥ prākṛtavadrāmō māyāmālambya duḥkhitaḥ l hā sītēti vadannaiva nidrām lēbhē kathañcana #42#

ētasminnantarē tatra kişkindhāyām subuddhimān l hanūmān prāha sugrīvamēkāntē kapināyakam ||43||

śṛṇu rājan pravakṣyāmi tavaiva hitamuttamam | rāmēṇa tē kṛtaḥ pūrvamupakārō hyanuttamaḥ ||44||

kṛtaghnavattvayā nūnaṃ vismṛtaḥ pratibhāti mē l tvatkṛtē nihatō vālī vīrastrailōkyasammataḥ ||45||

rājyē pratiṣṭhitōSsi tvam tārām prāptōSsi durlabhām I sa rāmah parvatasyāgrē bhrātrā saha vasan sudhīh ||46||

tvadāgamanamēkāgramīkṣatē kāryagauravāt \parallel tvam tu vānarabhāvēna strīsaktō nāvabuddhyasē \parallel 47 \parallel

karōmīti pratijñāya sītāyāḥ parimārgaṇam l na karōṣi kṛtaghnastvaṃ hanyasē vālivaddrutam lal

hanūmadvacanam śrutvā sugrīvō bhayavihvalaḥ l pratyuvāca hanūmantam satyamēva tvayōditam #49#

śīghram kuru mamājñām tvam vānarāṇām tarasvinām l sahasrāṇi daśēdānīm prēṣayāऽऽśu diśō daśa ||50|| saptadvīpagatān sarvān vānarānānayantu tē | pakṣamadhyē samāyāntu sarvē vānarapuṅgavāḥ ||51||

yē pakṣamativartantē tē vadhyā mē na saṃśayaḥ l ityājñāpya hanūmantaṃ sugrīvō gṛhamāviśat ||52||

sugrīvājñām puraskṛtya hanūmān mantrisattamaḥ l tatkṣaṇē prēṣayāmāsa harīn daśa diśaḥ sudhīḥ ||53||

agaņitaguņasattvān vāyuvēgapracārān vanacaragaņamukhyān parvatākārarūpān l pavanahitakumāraḥ prēṣayāmāsa dūtā natirabhasatarātmā dānamānāditṛptān ||54||

 $\|$ iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē caturthah sargah $\|$ 4 $\|$

∥pañcamaḥ sargaḥ∥

rāmastu parvatasyāgrē maņisānau niśāmukhē I sītāvirahajam śōkamasahannidamabravīt III

paśya lakṣmaṇa mē sītā rākṣasēna hṛtā balāt I mṛtāSmṛtā vā niścētuṃ na jānēSdyāpi bhāminīm ||2||

jīvatīti mama brūyātkaścidvā priyakṛt sa mē ∣ yadi jānāmi tāṃ sādhvīṃ jīvantīṃ yatra kutra vā ∥₃∥

haṭhādēvāhariṣyāmi sudhāmiva payōnidhēḥ l pratijñāṃ śṛṇu mē bhrātaryēna mē janakātmajā ||4||

nītā tam bhasmasātkuryām saputrabalavāhanam l hē sītē candravadanē vasantī rākṣasālayē IIs II

duḥkhārttā māmapaśyantī katham prāṇān dhariṣyasi l candrōSpi bhānuvadbhāti mama candrānanām vinā lel

candra tvam jānakīm spṛṣṭvā karairmām spṛśa śītalaih l sugrīvōSpi dayāhīnō duḥkhitam mām na paśyati la

rājyam niṣkaṇṭakam prāpya strībhiḥ parivṛtō rahaḥ l kṛtaghnō dṛśyatē vyaktam pānāsaktōStikāmukaḥ llell

nāssyāti śaradam paśyannapi mārgayitum priyām l pūrvōpakāriṇam duṣṭaḥ kṛtaghnō vismṛtō hi mām 💵

hanmi sugrīvamapyēvam sapuram sahabāndhavam l vālī yathā hatō mēSdya sugrīvōSpi tathā bhavēt lloll

iti ruṣṭaṃ samālōkya rāghavaṃ lakṣmaṇōSbravīt l idānīmēva gatvāShaṃ sugrīvaṃ duṣṭamānasam ||11||

māmājñāpaya hatvā tamāyāsyē rāma tē Sntikam I

ityuktvā dhanurādāya svayam tūnīramēva ca | | 12 | |

gantumabhyudyatam vīkṣya rāmō lakṣmaṇamabravīt I na hantavyastvayā vatsa sugrīvō mē priyaḥ sakhā IIII

kintu bhīṣaya sugrīvam vālivattvam haniṣyasē lityuktvā śīghramādāya sugrīvapratibhāṣitam ||14||

āgatya paścādyatkāryam tatkariṣyāmyasamśayam l tathēti lakṣmaṇōSgacchattvaritō bhīmavikramaḥ ||15||

kişkindhām prati kōpēna nirdahanniva vānarān l sarvajñō nityalakṣmīkō vijñānātmāSpi rāghavaḥ ||16||

sītāmanuśuśōcārttaḥ prākṛtaḥ prākṛtāmiva | buddhyādisākṣiṇastasya māyākāryātivartinah ||17||

rāgādirahitasyāsya tatkāryam kathamudbhavēt | brahmaņōktamṛtam kartum rājñō daśarathasya hi ||18||

tapasaḥ phaladānāya jātō mānuṣavēṣadhṛk l māyayā mōhitāḥ sarvē janā ajñānasaṃyutāḥ ligl

kathamēṣāṃ bhavēnmōkṣa iti viṣṇurvicintayan l kathāṃ prathayituṃ lōkē sarvalōkamalāpahām ||20||

rāmāyaṇābhidhām rāmō bhūtvā mānuṣacēṣṭakaḥ l krōdham mōham ca kāmam ca vyavahārārthasiddhayē ||21||

tattatkālōcitaṃ gṛhṇan mōhayatyavaśāḥ prajāḥ l anurakta ivāśēṣaguṇēṣu guṇavarjitaḥ l22 l

vijñānamūrtirvijñānaśaktiḥ sākṣyaguṇānvitaḥ lataḥ kāmādibhirnityamaviliptō yathā nabhaḥ ||23||

vindanti munayaḥ kēcijjānanti janakādayaḥ l tadbhaktā nirmalātmānaḥ samyagjānanti nityadā l bhaktacittānusārēṇa jāyatē bhagavānajaḥ ||24|| lakṣmaṇōSpi tadā gatvā kiṣkindhānagarāntikam | jyāghōṣamakarōttīvraṃ bhīṣayan sarvavānarān ||25||

tam dṛṣṭvā prākṛtāstatra vānarā vapramūrdhani l cakruḥ kilakilāśabdam dhṛtapāṣāṇapādapāḥ l26 l

tān dṛṣṭvā krōdhatāmrākṣō vānarān lakṣmaṇastadā I nirmūlān kartumudyuktō dhanurānamya vīryavān ||27||

|| || 28 || || tataḥ śīghraṃ samāplutya jñātvā lakṣmaṇamāgatam nivārya vānarān sarvānaṅgadō mantrisattamaḥ || gatvā lakṣmaṇasāmīpyam prananāma sa dandavat || 29 ||

tatōSngadam pariṣvajya lakṣmaṇaḥ priyavardhanaḥ l uvāca vatsa gaccha tvam pitrvyāya nivēdaya ||30||

māmāgatam rāghavēņa cōditam raudramūrtinā l tathēti tvaritam gatvā sugrīvāya nyavēdayat ||31||

lakṣmaṇaḥ krōdhatāmrākṣaḥ puradvāri bahiḥ sthitaḥ l tacchrutvāStīva santrastaḥ sugrīvō vānarēśvaraḥ ||32||

āhūya mantriņām śrēṣṭham hanūmantamathābravīt I gaccha tvamangadēnāśu laksmanam vinayānvitah ||33||

sāntvayan kōpitam vīram śanairānaya sādaram l prēṣayitvā hanūmantam tārāmāha kapīśvaraḥ ||34||

tvam gaccha sāntvayantī tam lakṣmaṇam mṛdubhāṣitaiḥ I śāntamantaḥpuram nītvā paścāddarśaya mēṢnaghē ||35||

bhavatviti tatastārā madhyakakṣaṃ samāviśat l hanumānaṅgadēnaiva sahitō laksmanāntikam ||36||

gatvā nanāma śirasā bhaktyā svāgatamabravīt lēhi vīra mahābhāga bhavadgṛhamaśaṅkitam ||37||

praviśya rājadārādīn dṛṣṭvā sugrīvamēva ca I

yadājñāpayasē paścāttatsarvam karavāni bhōh ||38||

ityuktvā lakṣmaṇaṃ bhaktyā karē gṛhya sa mārutiḥ l ānayāmāsa nagaramadhyādrājagṛhaṃ prati ||39||

paśyaṃstatra mahāsaudhān yūthapānāṃ samantataḥ l jagāma bhavanam rājñah surēndrabhavanōpamam ||40||

madhyakakṣē gatā tatra tārā tārādhipānanā I sarvābharaṇasampannā madaraktāntalōcanā ||41||

uvāca lakṣmaṇaṃ natvā smitapūrvābhibhāṣiṇī | ēhi dēvara bhadram tē sādhustvaṃ bhaktavatsalah ||42||

kimartham kopamākārṣīrbhaktē bhṛtyē kapīśvarē l bahukālamanāśvāsam duhkhamēvānubhūtavān #43#

idānīm bahuduḥkhaughādbhavadbhirabhirakṣitaḥ l bhavatprasādātsugrīvaḥ prāptasaukhyō mahāmatiḥ ||44||

kāmāsaktō raghupatēḥ sēvārtham nāgatō hariḥ l āgamiṣyanti harayō nānādēśagatāḥ prabhō ||45||

prēṣitō daśasāhasrā harayō raghusattama | ānētum vānarān digbhyō mahāparvatasannibhān ||46||

sugrīvaḥ svayamāgatya sarvavānarayūthapaiḥ l vadhayiṣyati daityaughān rāvaṇaṃ ca haniṣyati laīl

tvayaiva sahitōSdyaiva gantā vānarapuṅgavaḥ | paśyāntarbhavanaṃ tatra putradārasuhṛdvṛtam ||48||

dṛṣṭvā sugrīvamabhayam dattvā naya sahaiva tē l tārāyā vacanam śrutvā kṛśakrōdhōStha lakṣmaṇah #49#

jagāmāntaḥpuraṃ yatra sugrīvō vānarēśvaraḥ l rumāmāliṅgya sugrīvaḥ paryaṅkē paryavasthitaḥ ||50||

dṛṣṭvā lakṣmaṇamatyarthamutpapātātibhītavat I

tam drstvā laksmaņah kruddhō madavihvalitēksaņam ||51||

sugrīvam prāha durvṛtta vismṛtōssi raghūttamam l vālī yēna hatō vīraḥ sa bāṇōsdya pratīkṣatē ||52||

tvamēva vālinō mārgam gamiṣyasi mayā hataḥ l ēvamatyantaparuṣam vadantam lakṣmaṇam tadā ||53||

uvāca hanumān vīraḥ kathamēvaṃ prabhāṣasē l tvattōSdhikatarō rāmē bhaktōSyaṃ vānarādhipaḥ ||54||

rāmakāryārthamaniśam jāgarti na tu vismṛtaḥ l āgatāḥ paritaḥ paśya vānarāḥ kōṭiśaḥ prabhō lssl

gamişyantyacirēņaiva sītāyāḥ parimārgaṇam | sādhayişyati sugrīvō rāmakāryamaśēṣataḥ ||56||

śrutvā hanumatō vākyaṃ saumitrirlajjitōSbhavat I sugrīvōSpyarghyapādyādyairlaksmanam samapūjayat ||57||

āliṅgya prāha rāmasya dāsōShaṃ tēna rakṣitaḥ l rāmaḥ svatējasā lōkān kṣaṇārddhēnaiva jēṣyati ||58||

sahāyamātramēvāham vānaraih sahitah prabhō l saumitrirapi sugrīvam prāha kiñcinmayōditam ||59||

tatkṣamasva mahābhāga praṇayādbhāṣitaṃ mayā l gacchāmōSdyaiva sugrīva rāmastiṣṭhati kānanē lool

ēka ēvātiduḥkhārttō jānakīvirahātprabhuḥ l tathēti rathamāruhya lakṣmaṇēna samanvitaḥ l61 l

∥∥62∥ ∥ vānaraiḥ sahitō rājā rāmamēvānvapadyata

bhērīmṛdaṅgairbahuṛkṣavānaraiḥ śvētātapatrairvyajanaiśca śōbhitaḥ l nīlāṅgadādyairhanumatpradhānaiḥ samāvṛtō rāghavamabhyagāddhariḥ $\|_{63}\|$

 $\| iti \ sr\bar{i}madadhy\bar{a}tmar\bar{a}m\bar{a}yan\bar{e} \ um\bar{a}mah\bar{e}svarasamv\bar{a}d\bar{e} \ kişkindh\bar{a}k\bar{a}nd\bar{e}$ pañcamah sargah $\|_5\|$

∥şaşthah sargah∥

dṛṣṭvā rāmaṃ samāsīnaṃ guhādvāri śilātalē l cailājinadharaṃ śyāmaṃ jaṭāmaulivirājitam la

viśālanayanam śāntam smitacārumukhāmbujam | sītāvirahasantaptam paśyantam mṛgapakṣiṇaḥ ||2||

rathāddūrātsamutpatya vēgātsugrīvalakṣmaṇau I rāmasya pādayōragrē pētaturbhaktisaṃyutau II3 II

rāmaḥ sugrīvamāliṅgya pṛṣṭvāSnāmayamantikē | sthāpayitvā yathānyāyaṃ pūjayāmāsa dharmavit ||4||

tatōSbravīdraghuśrēṣṭhaṃ sugrīvō bhaktinamradhīḥ l dēva paśya samāyāntīṃ vānarāṇāṃ mahācamūm lsl

kulācalādrisambhūtā mērumandarasannibhāḥ I nānādvīpasaricchailavāsinaḥ parvatōpamāḥ II6II

asaṅkhyātāḥ samāyānti harayaḥ kāmarūpiṇaḥ l sarvē dēvāmśasambhūtāh sarvē yuddhaviśāradāh ||7||

atra kēcidgajabalāḥ kēciddaśagajōpamāḥ l gajāyutabalāḥ kēcidanyēSmitabalāḥ prabhō lal

kēcidañjanakūṭābhāḥ kēcitkanakasannibhāḥ l kēcidraktāntavadanā dīrghavālāstathāSparē 🌬

śuddhasphațikasankāśāḥ kēcidrākṣasasannibhāḥ l garjantaḥ paritō yānti vānarā yuddhakānkṣiṇaḥ lol

tvadājñākāriņaḥ sarvē phalamūlāśanāḥ prabhō l ŗkṣāṇāmadhipō vīrō jāmbavānnāma buddhimān ||11||

ēṣa mē mantriṇāṃ śrēṣṭhaḥ kōṭibhallūkavṛndapaḥ I

hanūmānēşa vikhyātō mahāsattvaparākramaḥ ||12||

vāyuputrō Stitējas vī mantrī buddhimatām varah I nalō nīlaśca gavayō gavāk sō gandhamādanah IIII

śarabhō maindavaścaiva gajaḥ panasa ēva ca l valīmukhō dadhimukhah susēnastāra ēva ca ||14||

kēsarī ca mahāsattvaḥ pitā hanumatō balī \mid ētē tē yūthapā rāma prādhānyēna mayōditāḥ \mid 15 \mid

mahātmānō mahāvīryāḥ śakratulyaparākramāḥ l ētē pratyēkataḥ kōṭikōṭivānarayūthapāḥ ||16||

tavājñākāriņah sarvē sarvē dēvāmsasambhavāh lēşa vālisutah śrīmānangadō nāma visrutah līj l

vālitulyabalō vīrō rākṣasānāṃ balāntakaḥ I ētē cānyē ca bahavastvadarthē tyaktajīvitāḥ ||18||

yōddhāraḥ parvatāgraiśca nipuṇāḥ śatrughātanē l ājñāpaya raghuśrēṣṭha sarvē tē vaśavartinaḥ lib

rāmaḥ sugrīvamāliṅgya harṣapūrṇāśrulōcanaḥ l prāha sugrīva jānāsi sarvam tvam kāryagauravam ||20||

mārgaņārtham hi jānakyā niyuṅkṣva yadi rōcatē \parallel śrutvā rāmasya vacanam sugrīvaḥ prītamānasaḥ \parallel 21 \parallel

prēṣayāmāsa balinō vānarān vānararṣabhaḥ | dikṣu sarvāsu vividhān vānarān prēṣya satvaram ||22||

dakṣiṇāṃ diśamatyarthaṃ prayatnēna mahābalān \parallel yuvarājaṃ jāmbavantaṃ hanūmantaṃ mahābalam \parallel 23 \parallel

nalam suṣēṇam śarabham maindam dvividamēva ca l prēṣayāmāsa sugrīvō vacanam cēdamabravīt ||24||

vicinvantu prayatnēna bhavantō jānakīm śubhām I

māsādarvānnivartadhvam macchāsanapuraņsarāņ ||25||

sītāmadṛṣṭvā yadi vō māsādūrdhvaṃ dinaṃ bhavēt l tadā prānāntikam dandam mattah prāpsyatha vānarāh ||26||

iti prasthāpya sugrīvō vānarān bhīmavikramān l rāmasya pārśvē śrīrāmam natvā cōpavivēśa saḥ ||27||

gacchantam mārutim dṛṣṭvā rāmō vacanamabravīt labhijñānārthamētanmē hyaṅgulīyakamuttamam ||28||

mannāmākṣarasaṃyuktaṃ sītāyai dīyatāṃ rahaḥ l asmin kāryē pramāṇaṃ hi tvamēva kapisattama l jānāmi sattvaṃ tē sarvaṃ gaccha panthāḥ śubhastava l29 l

ēvam kapīnām rājñā tē visrstāh parimārgaņē I sītāyā aṅgadamukhā babhramustatra tatra ha ||30||

bhramantō vindhyagahanē dadṛśuḥ parvatōpamam l rākṣasam bhīṣaṇākāram bhakṣayantam mṛgān gajān 🛚 31 🔻

rāvaņō Syamiti jñātvā kēcidvānarapungavāņ l jaghnuḥ kilakilāśabdaṃ muncantō muṣṭibhiḥ kṣaṇāt l32 l

nāyam rāvaņa ityuktvā yayuranyanmahadvanam l tṛṣārtā salilam tatra nāvindan haripuṅgavāḥ ||33||

vibhramantō mahāraṇyē śuṣkakaṇṭhōṣṭhatālukāḥ l dadṛśurgahvaraṃ tatra tṛṇagulmāvṛtaṃ mahat ||34||

ārdrapakṣān krauñcahaṃsānniḥsṛtān dadṛśustataḥ latrāstē salilaṃ nūnaṃ praviśāmō mahāguhām las l

ityuktvā hanumānagrē pravivēśa tamanvayuḥ | sarvē parasparaṃ dhṛtvā bāhūn bāhubhirutsukāḥ ||36||

andhakārē mahaddūram gatvā Spašyan kapīšvarāḥ l jalāšayān maṇinibhatōyān kalpadrumōpamān ||37|| vṛkṣān pakvaphalairnamrān madhudrōṇasamanvitān | gṛhān sarvaguṇōpētān maṇivastrādipūritān ||38||

divyabhakṣyānnasahitān mānuṣaiḥ parivarjitān l vismitāstatra bhavanē divyē kanakaviṣtarē ||39||

prabhayā dīpyamānām tu dadṛśuḥ striyamēkakām l dhyāyantīm cīravasanām yōginīm yōgamāsthitām ||40||

praņēmustām mahābhāgām bhaktyā bhītyā ca vānarāḥ l dṛṣṭvā tān vānarān dēvī prāha yūyam kimāgatāḥ ||41||

kutō vā kasya dūtā vā matsthānam kim pradharṣatha l tacchrutvā hanumānāha śrnu vaksyāmi dēvi tē ||42||

ayōdhyādhipatiḥ śrīmān rājā daśarathaḥ prabhuḥ l tasya putrō mahābhāgō jyēṣṭhō rāma iti śrutaḥ ||43||

piturājñām puraskṛtya sabhāryaḥ sānujō vanam l gatastatra hṛtā bhāryā tasya sādhvī durātmanā ||44||

rāvaņēna tatō rāma
ḥ sugrīvaṃ sānujō yayau \parallel sugrīvō mitrabhāvēna rāmasya priyaval
labhām \parallel 45 \parallel

mṛgayadhvamiti prāha tatō vayamupāgatāḥ l
 tatō vanaṃ vicinvantō jānakīṃ jalakāṅkṣiṇaḥ $\|46\|$

praviṣṭā gahvaraṃ ghōraṃ daivādatra samāgatāḥ l tvaṃ vā kimarthamatrāsi kā vā tvaṃ vada naḥ śubhē ||47||

yōginī ca tathā dṛṣṭvā vānarān prāha hṛṣṭadhīḥ l yathēṣṭaṃ phalamūlāni jagdhvā pītvāSmṛtaṃ payaḥ ||48||

āgacchata tatō vakṣyē mama vṛttāntamāditaḥ l tathēti bhuktvā pītvā ca hṛṣṭāstē sarvavānarāḥ lab

dēvyāḥ samīpaṃ gatvā tē baddhāñjalipuṭāḥ sthitāḥ l tataḥ prāha hanūmantaṃ yōginī divyadarśanā ||50|| hēmā nāma purā divyarūpiņī viśvakarmaņaḥ l putrī mahēśaṃ nṛtyēna tōṣayāmāsa bhāminī ||51||

tuṣṭō mahēśaḥ pradadāvidaṃ divyapuraṃ mahat l atra sthitā sā sudatī varṣāṇāmayutāyutam ||52||

tasyā aham sakhī viṣṇutatparā mōkṣakāṅkṣiṇī l nāmnā svayamprabhā divyagandharvatanayā purā ||53||

gacchantī brahmalōkam sā māmāhēdam tapaścara latraiva nivasantī tvam sarvaprānivivarjitē ||54||

trētāyugē dāśarathirbhūtvā nārāyaṇō Svyayaḥ I bhūbhāraharaṇārthāya vicariṣyati kānanē II55 II

mārgantō vānarāstasya bhāryāmāyānti tē guhām | pūjayitvāStha tān natvā rāmam stutvā prayatnatah | || 56 ||

yātāsi bhavanam viṣṇōryōgigamyam sanātanam l itōSham gantumicchāmi rāmam draṣṭum tvarānvitā ||57||

yūyam pidadhvamakṣīṇi gamiṣyatha bahirguhām l tathaiva cakrustē vēgādgatāḥ pūrvasthitam vanam ls8 l

sāSpi tyaktvā guhām śīghram yayau rāghavasannidhim l tatra rāmam sasugrīvam lakṣmaṇam ca dadarśa ha ||59||

kṛtvā pradakṣiṇaṃ rāmaṃ praṇamya bahuśaḥ sudhīḥ l āha gadgadayā vācā rōmāñcitatanūruhā lool

dāsī tavāham rājēndra darśanārthamihāSSgatā I bahuvarṣasahasrāṇi taptam mē duścaram tapaḥ ||61||

guhāyām darśanārtham tē phalitam mēSdya tattapaḥ l adya hi tvām namasyāmi māyāyāḥ parataḥ sthitam 1621

sarvabhūtēṣu cālakṣyaṃ bahirantaravasthitam | yōgamāyājavanikācchannō mānuṣavigrahaḥ | ||63||

na lakṣyasēSjñānadṛśāṃ śailūṣa iva rūpadhṛk | mahābhāgavatānāṃ tvaṃ bhaktiyōgavidhitsayā ||64||

avatīrņōSsi bhagavan katham jānāmi tāmasī l lōkē jānātu yaḥ kaścittava tattvam raghūttama ||65||

mamaitadēva rūpam tē sadā bhātu hṛdālayē I rāma tē pādayugalam darśitam mōkṣadarśanam ||66||

adarśanam bhavārṇānām sanmārgaparidarśanam l dhanaputrakalatrādivibhūtiparidarpitaḥ l akiñcanadhanam tvāSdya nābhidhātum janōSrhati l67 l

|| || 68 || || nivṛttaguṇamārgāya niṣkiñcanadhanāya tē || 68 || namaḥ svātmābhirāmāya nirguṇāya guṇātmanē || kālarūpiṇamīśānamādimadhyāntavarjitam || 69 ||

samam carantam sarvatra manyē tvām puruṣam param l dēva tē cēṣṭitam kaścinna vēda nṛviḍambanam l₇₀ll

na tēssti kaściddayitō dvēṣyō vāspara ēva ca l tvanmāyāpihitātmānastvāṃ paśyanti tathāvidham #71#

ajasyākarturīśasya dēvatiryannarādiņu l janmakarmādikam yadyattadatyantaviḍambanam #72#

tvāmāhurakṣaram jātam kathāśravaṇasiddhayē l kēcitkōsalarājasya tapasaḥ phalasiddhayē l₇₃ll

kausalyayā prārthyamānam jātamāhuḥ parē janāḥ l duṣṭarākṣasabhūbhāraharaṇāyārthitō vibhuḥ ||74||

brahmaṇā nararūpēṇa jātōSyamiti kēcana I śṛṇvanti gāyanti ca yē kathāstē raghunandana I75II

paśyanti tava pādābjam bhavārņavasutāraņam l tvanmāyāguṇabaddhāham vyatiriktam guṇāśrayam l₇₆ll katham tvām dēva jānīyām stōtum vā Sviṣayam vibhum I namasyāmi raghuśrēṣṭham bāṇāsanaśarānvitam I lakṣmaṇēna saha bhrātrā sugrīvādibhiranvitam II77 II

ēvam stutō raghuśrēṣṭhaḥ prasannaḥ praṇatāghahṛt l uvāca yōginīm bhaktām kim tē manasi kāṅkṣitam ||78||

sā prāha rāghavam bhaktyā bhaktim tē bhaktavatsala I yatra kutrāpi jātāyā niścalām dēhi mē prabhō ||79||

tvadbhaktēsu sadā saṅgō bhūyānmē prākṛtēsu na I jihvā mē rāmarāmēti bhaktyā vadatu sarvadā I80 II

mānasam śyāmalam rūpam sītālakṣmaṇasamyutam l dhanurbāṇadharam pītavāsasam mukuṭōjjvalam ll81 ll

aṅgadairnūpurairmuktāhāraiḥ kaustubhakuṇḍalaiḥ l bhāntam smaratu mē rāma varam nānyam vṛnē prabhō 1821

śrīrāma uvāca

bhavatvēvam mahābhāgē gaccha tvam badarīvanam l tatraiva mām smarantī tvam tyaktvēdam bhūtapancakam l māmēva paramātmānamacirātpratipadyasē ||83||

śrutvā raghūttamavacōSmṛtasārakalpam gatvā tadaiva badarītarukhaṇḍajuṣṭam l tīrthaṃ tadā raghupatiṃ manasā smarantī tyaktvā kalēvaramavāpa param padam sā ||84||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē ṣaṣṭhaḥ sargaḥllell

∥saptamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

atha tatra samāsīnā vṛkṣakhaṇḍēṣu vānarāḥ l cintayantō vimuhyantaḥ sītāmārgaṇakarśitāḥ lı

tatrōvācāṅgadaḥ kāṃścidvānarān vānararṣabhaḥ l bhramatāṃ gahvarēṢsmākaṃ māsō nūnaṃ gatōṢbhavat ||2||

sītā nādhigatā Ssmābhirna kṛtaṃ rājaśāsanam l yadi gacchāma kiṣkindhāṃ sugrīvō Ssmān haniṣyati 🛚 🗈 🗸

viśēṣataḥ śatrusutaṃ māṃ miṣānnihaniṣyati | mayi tasya kutaḥ prītirahaṃ rāmēṇa rakṣitaḥ ||4||

idānīm rāmakāryam mē na kṛtam tanmiṣam bhavēt l tasya maddhananē nūnam sugrīvasya durātmanaḥ ||5||

mātṛkalpāṃ bhrātṛbhāryāṃ pāpātmāSnubhavatyasau I na gacchēyamataḥ pārśvaṃ tasya vānarapuṅgavāḥ II6II

tyakṣyāmi jīvitaṃ cātra yēna kēnāpi mṛtyunā l ityaśrunayanam kēciddrstvā vānarapuṅgavāh ||7||

∥∥₈∥ ∥ vyathitāḥ sāśrunayanā yuvarājamathābruvan

kimartham tava śōkōstra vayam tē prāṇarakṣakāḥ l bhavāmō nivasāmōstra guhāyām bhayavarjitāḥ lləll

sarvasaubhāgyasahitam puram dēvapurōpamam | śanaiḥ parasparam vākyam vadatām mārutātmajaḥ ||10||

śrutvāSngadam samālingya prōvāca nayakōvidah I vicāryatē kimartham tē durvicārō na yujyatē ||11||

rājñōStyantapriyastvam hi tārāputrōStivallabhah I

rāmasya lakṣmaṇātprītistvayi nityam pravardhatē ||12||

atō na rāghavādbhītistava rājñō viśēṣataḥ l ahaṃ tava hitē saktō vatsa nānyaṃ vicāraya lil

guhāvāsaśca nirbhēdya ityuktam vānaraistu yat l tadētadrāmabānāmabhēdyam kim jagattrayē ||14||

yē tvām durbodhayantyētē vānarā vānararṣabha | putradārādikam tyaktvā katham sthāsyanti tē tvayā ||15||

anyadguhyatamam vakşyē rahasyam śṛṇu mē suta l rāmō na mānuṣō dēvaḥ sākṣānnārāyaṇō Svyayaḥ II16 II

sītā bhagavatī māyā janasammōhakāriņī l lakṣmaṇō bhuvanādhāraḥ sākṣācchēṣaḥ phaṇīśvaraḥ ||17||

brahmaṇā prārthitāḥ sarvē rakṣōgaṇavināśanē I māyāmānuṣabhāvēna jātā lōkaikarakṣakāḥ IIII

vayam ca pārṣadāḥ sarvē viṣṇōrvaikuṇṭhavāsinaḥ l manuṣyabhāvamāpannē svēcchayā paramātmani libl

vayam vānararūpēņa jātāstasyaiva māyayā I vayam tu tapasā pūrvamārādhya jagatām patim ||20||

tēnaivānugṛhītāḥ smaḥ pārṣadatvamupāgatāḥ lidānīmapi tasyaiva sēvām krtvaiva māyayā ||21||

punarvaikuņţhamāsādya sukham sthāsyāmahē vayam lityangadamathāSśvāsya gatā vindhyam mahācalam ||22||

vicinvantōStha śanakairjānakīm dakṣiṇāmbudhēḥ l tīrē mahēndrākhyagirēh pavitram pādamāyayuh ||23||

dṛṣṭvā samudram duṣpāramagādham bhayavardhanam l vānarā bhayasantrastāḥ kim kurma iti vādinaḥ 1124 ll

nișēdurudadhēstīrē sarvē cintāsamanvitāḥ I

mantrayāmāsuranyōnyamangadādyā mahābalāh ||25|| bhramatō mē vanē māsō gatōStraiva guhāntarē I na drsto rāvano vā Sdya sītā vā janakātmajā 1261 sugrīvastīksnadandōSsmānnihantyēva na samśayah | sugrīvavadhatōSsmākam śrēyah prāyōpavēśanam ||27|| iti niścitya tatraiva darbhānāstīrya sarvatah I upāvivēśustē sarvē maranē krtaniścayāh ||28|| ētasminnantarē tatra mahēndrādriguhāntarāt I nirgatya śanakairāgādgrdhrah parvatasannibhah ||29|| drstvā prāvopavēśēna sthitān vānarapungavān I uvāca śanakairgrdhrah prāptō bhaksyōSdya mē bahuh ||30|| ēkaikaśah kramātsarvān bhaksayāmi dinē dinē I śrutvā tadgrdhravacanam vānarā bhītamānasāh ||31|| bhakṣayiṣyati naḥ sarvānasau gṛdhrō na saṃśayaḥ I rāmakāryam ca nāsmābhih krtam kiñciddharīśvarāh ||32|| sugrīvasyāpi ca hitam na krtam svātmanāmapi I vrthāSnēna vadham prāptā gacchāmō yamasādanam ||33|| ahō jatāyurdharmātmā rāmasyārthē mrtah sudhīh I mōksam prāpa durāvāpam vogināmapyarindamah ||34|| sampātistu tadā vākyam śrutvā vānarabhāṣitam I

kē vā yūyam mama bhrātuḥ karṇapīyūṣasannibham 🛚 35 🗸

jaţāyuriti nāmādya vyāharantah parasparam I ucyatām vo bhayam mā bhūnmattah plavagasattamāh ||36||

tamuvācāngadah śrīmānutthitō grdhrasannidhau I rāmō dāśarathih śrīmān laksmanēna samanvitah ||37||

sītayā bhāryayā sārdham vicacāra mahāvanē I

tasya sītā hṛtā sādhvī rāvaṇēna durātmanā 🛚 🗷 🗷

mṛgayām nirgatē rāmē lakṣmaṇē ca hṛtā balāt | rāmarāmēti krōśantī śrutvā gṛdhraḥ pratāpavān ||39||

jaṭāyurnāma pakṣīndrō yuddham kṛtvā sudāruṇam l rāvaṇēna hatō vīrō rāghavārtham mahābalaḥ ||40||

rāmēṇa dagdhō rāmasya sāyujyamagamatkṣaṇāt l rāmah sugrīvamāsādya sakhyam krtvāSgnisāksikam ||41||

sugrīvacōditō hatvā vālinam sudurāsadam | rājyam dadau vānarāṇām sugrīvāya mahābalaḥ ||42||

sugrīvaḥ prēṣayāmāsa sītāyāḥ parimārgaṇē | asmān vānaravṛndān vai mahāsattvān mahābalaḥ ||43||

māsādarvānnivartadhvam no cētprānān harāmi vaņ lityājnayā bhramantossmin vanē gahvaramadhyagāņ ||44||

gatō māsō na jānīmaḥ sītāṃ vā rāvaṇaṃ ca vā l martuṃ prāyōpaviṣṭā smastīrē lavaṇavāridhēḥ ||45||

yadi jānāsi hē pakṣin sītām kathaya naḥ śubhām l aṅgadasya vacaḥ śrutvā sampātirhṛṣṭamānasaḥ labl

uvāca matpriyō bhrātā jaṭāyuḥ plavagēśvarāḥ l bahuvarṣasahasrāntē bhrātṛvārtā śrutā mayā ||47||

vāksāhāyyam kariṣyēSham bhavatām plavagēśvarāḥ l bhrātuḥ saliladānāya nayadhvam mām jalāntikam ||48||

paścātsarvam śubham vakṣyē bhavatām kāryasiddhayē l $tath\bar{e}ti$ ninyustē tīram samudrasya vihangamam $\|_{49}\|$

sōSpi tatsalilē snātvā bhrāturdattvā jalāñjalim | punaḥ svasthānamāsādya sthitō nītō harīśvaraiḥ | sampātiḥ kathayāmāsa vānarān pariharṣayan ||50||

lankā nāma nagaryāstē trikūṭagirimūrdhani l tatrāśōkavanē sītā rākṣasībhiḥ surakṣitā lsil

samudramadhyē sā laṅkā śatayōjanadūrataḥ l drśyatē mē na sandēhah sītā ca paridrśyatē ||52||

gṛdhratvāddūradṛṣṭirmē nātra saṃśayituṃ kṣamam | śatayōjanavistīrṇaṃ samudraṃ yastu laṅghayēt ||53||

sa ēva jānakīm dṛṣṭvā punarāyāsyati dhruvam lahamēva durātmānam rāvaṇam hantumutsahē lbhrāturhantāramēkākī kintu pakṣavivarjitaḥ ||54||

yatadhvamatiyatnēna laṅghitum saritām patim l tatō hantā raghuśrēṣṭhō rāvaṇam rākṣasādhipam lssl

ullanghya sindhum śatayōjanāyatam lankām praviśyātha vidēhakanyakām l dṛṣṭvā samābhāṣya ca vāridhim punaḥ tartum samarthaḥ katamō vicāryatām ||56||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē saptamah sargah∥¬∥

∥aṣṭamaḥ sargaḥ∥

atha tē kautukāviṣṭāḥ sampātiṃ sarvavānarāḥ | papracchurbhagavan brūhi svamudantaṃ tvamāditaḥ ||1||

sampātiḥ kathayāmāsa svavṛttāntaṃ purā kṛtam lahaṃ purā jaṭāyuśca bhrātarau rūḍhayauvanau l2 l

balēna darpitāvāvām balajijñāsayā khagau I sūryamaṇḍalaparyantam gantumutpatitau madāt II3 II

bahuyōjanasāhasram gatau tatra pratāpitaḥ l jaṭāyustam paritrātum pakṣairācchādya mōhataḥ lal

sthitōShaṃ raśmibhirdagdhapakṣōSsmin vindhyamūrdhani l patitō dūrapatanānmūrcchitōShaṃ kapīśvarāḥ lsl

dinatrayātpunaḥ prāṇasahitō dagdhapakṣakaḥ l dēśaṃ vā girikūṭān vā na jānē bhrāntamānasaḥ lel

śanairunmīlya nayanē dṛṣṭvā tatrāऽśramaṃ śubham I śanaiḥ śanairāśramasya samīpaṃ gatavānaham ⅡァⅡ

candramā nāma munirāḍ ldṛṣṭvā māṃ vismitō Svadat sampātē kimidaṃ tē Sdya virūpaṃ kēna vā kṛtam 💵

jānāmi tvāmaham pūrvamatyantam balavānasi I dagdhau kimartham tē pakṣau kathyatām yadi manyasē II9II

tataḥ svacēṣṭitaṃ sarvaṃ kathayitvāStiduḥkhitaḥ labravaṃ muniśārdūla dahyēShaṃ dāvavahninā lo

katham dhārayitum śaktō vipakṣō jīvitam prabhō lityuktō Stha munirvīkṣya mām dayārdravilōcanaḥ ||11||

śṛṇu vatsa vacō mēSdya śrutvā kuru yathēpsitam I

dēhamūlamidam duḥkham dēhaḥ karmasamudbhavaḥ ||12||

karma pravartatē dēhē Shambuddhyā puruṣasya hi lahankārastvanādih syādavidyāsambhavō jaḍah lal

cicchāyayā sadā yuktastaptāyaḥpiṇḍavat sadā l tēna dēhasya tādātmyāddēhaścētanavān bhavēt ||14||

dēhōShamiti buddhiḥ syādātmanōShaṅkṛtērbalāt l tanmūla ēṣa saṃsāraḥ sukhaduḥkhādisādhakaḥ ||15||

ātmanō nirvikārasya mithyā tādātmyataḥ sadā l dēhōShaṃ karmakartāShamiti saṅkalpya sarvadā ||16||

jīvaḥ karōti karmāṇi tatphalairbaddhyatēSvaśaḥ ∣ ūrdhvādhō bhramatē nityaṃ pāpapuṇyātmakaḥ svayam ∥17∥

kṛtaṃ mayāSdhikaṃ puṇyaṃ yajñadānādi niścitam I svargaṃ gatvā sukhaṃ bhōkṣya iti saṅkalpavān bhavēt ||18||

tathaivādhyāsatastatra ciram bhuktvā sukham mahat l kṣīṇapuṇyaḥ patatyarvāganicchan karmacōditaḥ ||19||

patitvā maṇḍalē cēndōstatō nīhārasaṃyutaḥ | bhūmau patitvā vrīhyādau tatra sthitvā ciram punah ||20||

bhūtvā caturvidham bhōjyam puruṣairbhujyatē tataḥ l rētō bhūtvā punastēna ṛtau strīyōnisiñcitaḥ l21 l

yōniraktēna saṃyuktaṃ jarāyuparivēṣṭitam l dinēnaikēna kalalam bhūtvā rūdhatvamāpnuyāt ||22||

tatpunaḥ pañcarātrēṇa budbudākāratāmiyāt I saptarātrēna tadapi māmsapēśitvamāpnuyāt ||23||

pakṣamātrēṇa sā pēśī rudhirēṇa pariplutā l tasyā ēvāṅkurōtpattiḥ pañcaviṃśatirātriṣu ||24||

grīvā śiraśca skandhaśca pṛṣṭhavaṃśastathōdaram I

pañcadhāngāni caikaikam jāyantē māsatah kramāt 1251 pānipādau tathā pārśvah katirjānu tathaiva ca I māsadvayāt prajāyantē kramēnaiva na cānyathā ||26|| tribhirmāsaih prajāyantē angānām sandhayah kramāt I sarvāngulyah prajāyantē kramānmāsacatustayē | | 27 | | nāsā karņau ca nētrē ca jāyantē pañcamāsataļ I dantapanktirnakhā guhyam pancamē jāyatē tathā ||28|| arvāk sanmāsataśchidram karnayōrbhavati sphutam I pāyurmēdhramupastham ca nābhiścāpi bhavēnnrnām | 129 | 1 saptamē māsi rōmāni śirah kēśāstathaiva ca I vibhaktāvayavatvam ca sarvam sampadyatē Sstamē | | 30 || jatharē vardhatē garbhah striyā ēvam vihangama I pañcamē māsi caitanyam jīvah prāpnōti sarvaśah ||31|| nābhisūtrālparandhrēna mātrbhuktānnasāratah I vardhatē garbhatah pindō na mriyēta svakarmatah ||32|| smrtvā sarvāni janmāni pūrvakarmāni sarvašah I

jatharānalataptō Syamidam vacanamabravīt ||33||

nānāyōnisahasrēsu jāyamānōSnubhūtavān I putradārādisambandham kōtiśah paśubāndhavān ||34||

kutumbabharanāsaktyā nyāyānyāyairdhanārjanam I krtam nākaravam visnucintām svapnēSpi durbhagah ||35||

idānīm tatphalam bhuñjē garbhaduḥkham mahattaram I aśāśvatē śāśvatavaddēhē trsnāsamanvitah ||36||

akāryānyēva krtavānna krtam hitamātmanah I ityēvam bahudhā duhkhamanubhūya svakarmatah ||37||

kadā niskramanam mē syādgarbhānnirayasannibhāt I

```
ita ūrdhvam nityamaham viṣṇumēvānupūjayē ||38||
ityādi cintayan jīvō yōniyantraprapīḍitaḥ |
jāyamānōStiduhkhēna narakātpātakī yathā ||39||
```

pūtivraṇānnipatitaḥ kṛmirēṣa ivāparaḥ l tatō bālyādiduḥkhāni sarva ēvam vibhuñjatē ||40||

tvayā caivānubhūtāni sarvatra viditāni ca I na varņitāni mē gṛdhra yauvanādişu sarvataḥ ||41||

ēvam dēhōShamityasmādabhyāsānnirayādikam | garbhavāsādiduḥkhāni bhavantyabhinivēśataḥ ||42||

tasmāddēhadvayādanyamātmānam prakṛtēḥ param | jñātvā dēhādimamatām tyaktvāSStmajñānavān bhavēt ||43||

jāgradādivinirmuktam satyajñānādilakṣaṇam | śuddham buddham sadā śāntamātmānamavadhārayēt ||44||

cidātmani parijñātē naṣṭē mōhēSjñasambhavē l dēhah patatu vāSrabdhakarmavēgēna tisthatu ||45||

yōginō na hi duḥkhaṃ vā sukhaṃ vāSjñānasambhavam l tasmāddēhēna sahitō yāvatprārabdhasaṅkṣayaḥ ||46||

tāvattiṣṭha sukhēna tvaṃ dhṛtakañcukasarpavat l anyadvaksyāmi tē paksin śrnu mē paramam hitam ||47||

trētāyugē dāśarathirbhūtvā nārāyaṇōSvyayaḥ I rāvaṇasya vadhārthāya daṇḍakānāgamiṣyati ||48||

sītayā bhāryayā sārdham lakṣmaṇēna samanvitaḥ l tatrāSśramē janakajām bhrātṛbhyām rahitē vanē ||49||

rāvaņaścōravannītvā laṅkāyāṃ sthāpayiṣyati l tasyāḥ sugrīvanirdēśādvānarāḥ parimārgaṇē ||50||

āgamişyanti jaladhēstīram tatra samāgamah I

tvayā taiḥ kāraṇavaśādbhaviṣyati na saṃśayaḥ ||51||

tadā sītāsthitim tēbhyah kathayasva yathārthatah I tadaiva tava pakṣau dvāvutpatsyētē punarnavau ||52||

sampātiruvāca

bōdhayāmāsa mām candranāmā munikulēśvaraḥ l paśyantu pakṣau mē jātau nūtanāvatikōmalau #53#

svasti võSstu gamiṣyāmi sītāṃ drakṣyatha niścayam l yatnaṃ kurudhvaṃ durlaṅghyasamudrasya vilaṅghanē ||54||

yannāmasmṛtimātratōSparimitam saṃsāravārānnidhim tīrtvā gacchati durjanōSpi paramam viṣṇōḥ padam śāśvatam l tasyaiva sthitikāriṇastrijagatām rāmasya bhaktāḥ priyā yūyam kim na samudramātrataraṇē śaktāḥ katham vānarāḥ ||55||

 $\|$ iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē aṣṭamaḥ sargaḥ $\|$ 8 $\|$

∥navamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

gatē vihāyasā gṛdhrarājē vānarapuṅgavāḥ l harṣēṇa mahatā S S viṣṭāḥ sītādarśanalālasāḥ la

ūcuḥ samudraṃ paśyantō nakracakrabhayaṅkaram laraṅgādibhirunnaddhamākāśamiva durgraham ∥2∥

parasparamavōcan vai kathamēnam tarāmahē I uvāca cāṅgadastatra śṛṇudhvaṃ vānarōttamāḥ II3II

bhavantōStyantabalinaḥ śūrāśca kṛtavikramāḥ l kō vātra vāridhiṃ tīrtvā rājakāryaṃ kariṣyati lal

ētēṣāṃ vānarāṇāṃ sa prāṇadātā na saṃśayaḥ l taduttiṣṭhatu mē śīghraṃ puratō yō mahābalaḥ lsl

vānarāṇāṃ ca sarvēṣāṃ rāmasugrīvayōrapi l sa ēva pālakō bhūyānnātra kāryā vicāraṇā lel

ityuktē yuvarājēna tūṣṇīṃ vānarasainikāḥ lāsannōcuḥ kiñcidapi parasparavilōkinaḥ lī

angada uvāca

ucyatām vai balam sarvaih pratyēkam kāryasiddhayē I kēna vā sādhyatē kāryam jānīmastadanantaram II8II

angadasya vacah śrutvā prōcurvīrā balam pṛthak I yōjanānām daśārabhya daśōttaraguṇam jaguh II II

śatādarvāgjāmbavāṃstu prāha madhyē vanaukasām I purā trivikramē dēvē pādaṃ bhūmānalakṣaṇam II 10 II

triḥsaptakṛtvōShamagāṃ pradakṣiṇavidhānataḥ I idānīṃ vārdhakagrastō na śaknōmi vilaṅghitum ||11||

aṅgadōSpyāha mē gantuṃ śakyaṃ pāraṃ mahōdadhēḥ l punarlaṅghanasāmarthyaṃ na jānāmyasti vā na vā ||12||

tamāha jāmbavān vīrastvam rājā nō niyāmakaḥ l na yuktam tvām niyōktum mē tvam samarthōSsi yadyapi ||13||

aṅgada uvāca

ēvam cētpūrvavatsarvē svapsyāmō darbhaviṣṭarē l kēnāpi na kṛtam kāryam jīvitum ca na śakyatē ||14||

tamāha jāmbavān vīrō darśayiṣyāmi tē suta | yēnāsmākam kāryasiddhirbhaviṣyatyacirēṇa ca ||15||

ityuktvā jāmbavān prāha hanūmantamavasthitam I hanūman kim rahastūṣṇīm sthīyatē kāryagauravē ∥₁6∥

prāptē Sjñēnēva sāmarthyam darśayādya mahābala I tvam sāksādvāyutanayō vāyutulyaparākramah || 17 ||

rāmakāryārthamēva tvam janitōssi mahātmanā l jātamātrēņa tē pūrvam dṛṣṭvōdyantam vibhāvasum ||18||

pakvam phalam jighrkṣāmītyutplutam bālacēṣṭayā I yōjanānām pañcaśatam patitōSsi tatō bhuvi IIII

atastvadbalamāhātmyam kō vā śaknōti varņitum l uttiṣṭha kuru rāmasya kāryam naḥ pāhi suvrata l20 l

śrutvā jāmbavatō vākyam hanūmānatiharṣitaḥ l cakāra nādam simhasya brahmāṇḍam sphōṭayanniva ||21||

babhūva parvatākārastrivikrama ivāparaḥ l laṅghayitvā jalanidhiṃ kṛtvā laṅkāṃ ca bhasmasāt ||22||

rāvaṇaṃ sakulaṃ hatvāSnēṣyē janakanandinīm l yadvā baddhvā galē rajjvā rāvanam vāmapāninā ||23||

lankām saparvatām dhrtvā rāmasyāgrē kṣipāmyaham I yadvā dṛṣṭvaiva yāsyāmi jānakīm śubhalakṣaṇām II 24 II

śrutvā hanumatō vākyam jāmbavānidamabravīt | dṛṣṭvaivāऽऽgaccha bhadram tē jīvantīm jānakīm śubhām ||25||

paścādrāmēṇa sahitō darśayiṣyasi pauruṣam | kalyāṇam bhavatādbhadra gacchatastē vihāyasā ||26||

gacchantam rāmakāryārtham vāyustvāmanugacchatu lityāśīrbhih samāmantrya visrstah plavagādhipaih ||27||

|| || ₂₈ || || mahēndrādriśirō gatvā babhūvādbhutadarśanaḥ

mahānagēndrapratimō mahātmā suvarņavarņōSruņacāruvaktraķ l mahāphaņīndrābhasudīrghabāhurvātātmajōSdṛśyata sarvabhūtaiķ ||29||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē kiṣkindhākāṇḍē navamaḥ sargaḥllulli iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē kiṣkindhākāṇḍaḥ samāptaḥll

Chapter 6

 $\|$ sundarakāṇḍaḥ $\|$

∥prathamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

śatayōjanavistīrṇaṃ samudraṃ makarālayam lilaṅghayiṣurānandasandōhō mārutātmajaḥ lil

dhyātvā rāmam parātmānamidam vacanamabravīt | paśyantu vānarāh sarvē gacchantam mām vihāyasā ||2||

amōghaṃ rāmanirmuktaṃ mahābāṇamivākhilāḥ l paśyāmyadyaiva rāmasya patnīṃ janakanandinīm II3II

kṛtārthōShaṃ kṛtārthōShaṃ punaḥ paśyāmi rāghavam | prāṇaprayāṇasamayē yasya nāma sakṛtsmaran ||4||

narastīrtvā bhavāmbhōdhimapāram yāti tatpadam l kim punastasya dūtōSham tadaṅgāṅgulimudrikaḥ II5II

tamēva hṛdayē dhyātvā laṅghayāmyalpavāridhim lityuktvā hanumān bāhū prasāryāyatavāladhiḥ liel

rjugrīvōrdhvadṛṣṭiḥ sannākuñcitapadadvayaḥ l daksinābhimukhastūrnam pupluvēSnilavikramah ||7||

ākāśāttvaritam dēvairvīkṣyamāṇō jagāma saḥ l dṛṣṭvāSnilasutam dēvā gacchantam vāyuvēgataḥ 💵

parīkṣaṇārthaṃ sattvasya vānarasyēdamabruvan I gacchatyēsa mahāsattvō vānarō vāyuvikramah II gl

lankām pravēstum šaktō vā na vā jānīmahē balam I ēvam vicārya nāgānām mātaram surasābhidhām IIOI

abravīddēvatāvṛndaḥ kautūhalasamanvitaḥ | gaccha tvaṃ vānarēndrasya kiñcidvighnaṃ samācara | | 11 | |

jñātvā tasya balam buddhim punarēhi tvarānvitā lityuktā sā yayau śīghram hanumadvighnakāranāt ∥12∥

āvṛtya mārgaṃ purataḥ sthitvā vānaramabravīt l ēhi mē vadanam śīghram praviśasva mahāmatē ∥₁₃∥

dēvaistvam kalpitō bhakṣyaḥ kṣudhāsampīḍitātmanaḥ l tāmāha hanumān mātaraham rāmasya śāsanāt ||14||

gacchāmi jānakīm drasṭum punarāgamya satvaraḥ l rāmāya kuśalam tasyāḥ kathayitvā tvadānanam #15#

nivēkṣyē dēhi mē mārgaṃ surasāyai namōSstu tē l ityuktā punarēvāha surasā kṣudhitāiSsmyaham II16II

praviśya gaccha mē vaktram nō cēttvām bhakṣayāmyaham lityuktō hanumānāha mukham śīghram vidāraya ||17||

praviśya vadanam tēsdya gacchāmi tvarayānvitah lityuktvā yōjanāyāmadēhō bhūtvā purah sthitah lib

dṛṣṭvā hanūmatō rūpaṃ surasā pañcayōjanam | mukham cakāra hanumān dvigunam rūpamādadhat ||19||

tataścakāra surasā yōjanānām ca viṃśatim | vaktram cakāra hanumānstriṃśadyōjanasammitam ||20||

tataścakāra surasā pañcāśadyōjanāyatam \mid vaktram tadā hanūmāṃstu babhūvāṅguṣṭhasannibhaḥ $\parallel_{21} \parallel$

praviśya vadanam tasyāḥ punarētya puraḥ sthitaḥ l praviṣṭō nirgatōSham tē vadanam dēvi tē namaḥ ||22||

ēvam vadantam dṛṣṭvā sā hanūmantamathābravīt | gaccha sādhaya rāmasya kāryam buddhimatām vara ||23||

dēvaiḥ samprēṣitāShaṃ tē balaṃ jijñāsubhiḥ kapē | dṛṣṭvā sītāṃ punargatvā rāmaṃ drakṣyasi gaccha bhōḥ ||24||

ityuktvā sā yayau dēvalōkam vāyusutah punah l jagāma vāyumārgēņa garutmāniva pakṣirāṭ ||25||

samudrō Spyāha mainākam manikāñ canaparvatam l gacchatyēsa mahāsattvō hanumānmārutātmajah ||26||

rāmasya kāryasiddhyartham tasya tvam sacivō bhava | sagarairvarddhitō yasmātpurāham sāgarōSbhavam ||27||

tasyānvayē babhūvāsau rāmō dāśarathiḥ prabhuḥ l tasya kāryārthasiddhyartham gacchatyēṣa mahākapiḥ ||28||

tvamuttiṣṭha jalāttūrṇaṃ tvayi viśramya gacchatu l sa tathēti prādurabhūjjalamadhyānmahōnnataḥ ||29||

nānāmaṇimayaiḥ śṛṅgaistasyōpari narākṛtiḥ l prāha yāntam hanūmantam mainākōSham mahākapē ||30||

samudrēņa samādiṣṭastvadviśrāmāya mārutē I āgacchāmṛtakalpāni jagdhvā pakvaphalāni mē ||31||

viśramyātra kṣaṇaṃ paścādgamiṣyasi yathāsukham l ēvamuktōStha tam prāha hanumānmārutātmajah ||32||

ityuktvā spṛṣṭaśikharaḥ karāgrēṇa yayau kapiḥ l kiñciddūraṃ gatasyāsya chāyāṃ chāyāgrahōSgrahīt ||34||

siṃhikā nāma sā ghōrā jalamadhyē sthitā sadā l ākāśagāmināṃ chāyāmākramyāSSkṛṣya bhakṣayēt ||35||

tayā gṛhītō hanumānścintayāmāsa vīryavān l kēnēdam mē kṛtam vēgarōdhanam vighnakāriṇā ||36||

dṛśyatē naiva kōSpyatra vismayō mē prajāyatē l ēvaṃ vicintya hanumānadhō dṛṣṭiṃ prasārayat ||37|| tatra dṛṣṭvā mahākāyāṃ siṃhikāṃ ghōrarūpiṇīm l papāta salilē tūrṇaṃ padbhyāmēvāhanadruṣā lab

punarutplutya hanumān dakṣiṇābhimukhō yayau l tatō dakṣinamāsādya kūlam nānāphaladrumam ||39||

nānāpakṣimṛgākīrṇaṃ nānāpuṣpalatāvṛtam latō dadarśa nagaraṃ trikūṭācalamūrdhani laol

prākārairbahubhiryuktam parikhābhiśca sarvatah | pravēksyāmi katham laṅkāmiti cintāparōSbhavat ||41||

rātrau vēkṣyāmi sūkṣmōShaṃ laṅkāṃ rāvaṇapālitām lēvaṃ vicintya tatraiva sthitvā laṅkāṃ jagāma saḥ ||42||

dhṛtvā sūkṣmam vapurdvāram pravivēśa pratāpavān l tatra laṅkāpurī sākṣādrākṣasīvēṣadhāriṇī ||43||

praviśantam hanūmantam dṛṣṭvā laṅkā vyatarjayat l kastvam vānararūpēṇa māmanādṛtya laṅkinīm #44#

praviśya cōravadrātrau kim bhavān kartumicchati l ityuktvā rōṣatāmrākṣī pādēnābhijaghāna tam las l

hanumānapi tām vāmamuṣṭināSvajñayāShanat l tadaiva patitā bhūmau raktamudvamatī bhṛśam ||46||

utthāya prāha sā laṅkā hanūmantaṃ mahābalam l hanūman gaccha bhadraṃ tē jitā laṅkā tvayāSnagha ||47||

purāham brahmaņā prōktā hyaṣṭāviṃśatiparyayē l trētāyugē dāśarathī rāmō nārāyaṇōSvyayaḥ ||48||

janiṣyatē yōgamāyā sītā janakavēśmani | bhūbhāraharaṇārthāya prārthitōSyaṃ mayā kvacit ||49||

sabhāryō rāghavō bhrātrā gamiṣyati mahāvanam l tatra sītāṃ mahāmāyāṃ rāvaṇōSpahariṣyati lol paścādrāmēṇa sācivyaṃ sugrīvasya bhaviṣyati l sugrīvō jānakīṃ draṣṭuṃ vānarān prēṣayiṣyati lsīl

tatraikō vānarō rātrāvāgamiṣyati tēSntikam l tvayā ca bhartsitaḥ sōSpi tvām haniṣyati muṣṭinā ||52||

tēnāhatā tvam vyathitā bhaviṣyasi yadā Snaghē I tadaiva rāvaņasyāntō bhaviṣyati na saṃśayaḥ ||53||

tasmāt tvayā jitā laṅkā jitaṃ sarvaṃ tvayā Snagha I rāvaṇāntaḥpuravarē krīḍākānanamuttamam II54 II

tanmadhyē Sśōkavanikā divyapādapasankulā lasti tasyām mahāvṛkṣaḥ śiṃśapā nāma madhyagaḥ lssl

tatrā 5 Sstē jānakī ghōrarāk sasībhiḥ surak sitā I dṛṣṭvaiva gaccha tvaritam rāghavāya nivēdaya ||56||

dhanyāShamapyadya cirāya rāghavasmṛtirmamāSSsīdbhavapāśamōcinī l tadbhaktasaṅgōSpyatidurlabhō mama prasīdatāṃ dāśarathiḥ sadā hṛdi ||57||

ullanghitē Sbdhau pavanātmajēna dharāsutāyāśca daśānanasya I pusphōra vāmākṣi bhujaśca tīvram rāmasya dakṣāngamatīndriyasya ||58||

 $\| iti \ sr\bar{i}madadhy\bar{a}tmar\bar{a}m\bar{a}yan\bar{e} \ um\bar{a}mah\bar{e}svarasamv\bar{a}d\bar{e} \ sundarak\bar{a}nd\bar{e}$ prathamah sargah $\|_1\|$

∥dvitīyaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

tatō jagāma hanumān laṅkām paramaśōbhanām l rātrau sūkṣmatanurbhūtvā babhrāma paritaḥ purīm lil

sītānvēṣaṇakāryārthī pravivēśa nṛpālayam l tatra sarvapradēśēṣu vivicya hanumān kapiḥ ||2||

nāpaśyajjānakīm smṛtvā tatō laṅkābhibhāṣitam l jagāma hanumān śīghramaśōkavanikām śubhām l3l

surapādapasambādhām ratnasōpānavāpikām I nānāpakṣimṛgākīrṇām svarṇaprāsādaśōbhitām II4II

phalairānamraśākhāgrapādapaiḥ parivāritām l vicinvan jānakīm tatra prativṛkṣam marutsutaḥ II5II

dadarśābhramliham tatra caityaprāsādamuttamam l dṛṣṭvā vismayamāpannō maṇistambhaśatānvitam lel

samatītya punargatvā kiñciddūram sa mārutiḥ l dadarśa śiṃśapāvṛkṣamatyantanibiḍacchadam ||7||

adṛṣṭātapamākīrṇaṃ svarṇavarṇavihaṅgamam l tanmūlē rākṣasīmadhyē sthitām janakanandinīm lal

dadarśa hanumān vīrō dēvatāmiva bhūtalē | ēkavēṇīṃ kṛśāṃ dīnāṃ malināmbaradhāriṇīm ||9||

bhūmau śayānām śōcantīm rāmarāmēti bhāṣiṇīm l trātāram nādhigacchantīmupavāsakṛśām śubhām ||10||

śākhāntacchadamadhyasthō dadarśa kapikuñjaraḥ l kṛtārthōShaṃ kṛtārthōShaṃ dṛṣṭvā janakanandinīm ||11|| mayaiva sādhitam kāryam rāmasya paramātmanah l tataḥ kilakilāśabdō babhūvāntaḥpurādbahiḥ ||12||

kimētaditi săllīnō vṛkṣapatrēṣu mārutiḥ l āyāntam rāvanam tatra strījanaih parivāritam ||13||

daśāsyam vimśatibhujam nīlāñjanacayōpamam I dṛṣṭvā vismayamāpannaḥ patrakhaṇḍēṣvalīyata ||14||

rāvaņō rāghavēṇāśu maraṇaṃ mē kathaṃ bhavēt I sītārthamapi nāssyāti rāmaḥ kiṃ kāraṇaṃ bhavēt IIII

ityēvam cintayannityam rāmamēva sadā hṛdi l tasmin dinē Spararātrau rāvaņō rākṣasādhipaḥ ||16||

svapnē rāmēņa sandiṣṭaḥ kaścidāgatya vānaraḥ l kāmarūpadharaḥ sūkṣmō vṛkṣagrasthōSnupaśyati ||17||

iti dṛṣṭvāSdbhutaṃ svapnaṃ svātmanyēvānucintya saḥ l svapnaḥ kadācitsatyaḥ syādēvaṃ tatra karōmyaham ||18||

jānakīm vākśarairviddhvā duḥkhitām nitarāmaham l karōmi dṛṣṭvā rāmāya nivēdayatu vānaraḥ ∥₁9∥

ityēvam cintayan sītāsamīpamagamaddrutam I nūpurāṇām kiṅkiṇīnām śrutvā śiñjitamaṅganā I20 II

sītā bhītā līyamānā svātmanyēva sumadhyamā ladhōmukhyaśrunayanā sthitā rāmārpitāntarā l21 l

rāvaņōSpi tadā sītāmālōkyāSSha sumadhyamē | māṃ dṛṣṭvā kiṃ vṛthā subhru svātmanyēva vilīyasē ||22||

rāmō vanacarāṇāṃ hi madhyē tiṣṭhati sānujaḥ l $kad\bar{a}ciddr\acute{s}yat\bar{e}$ kaiścitkadācinnaiva dr\acute{s}yatē $\|{}_{23}\|$

mayā tu bahudhā lōkāḥ prēṣitāstasya darśanē I na paśyanti prayatnēna vīkṣamāṇāḥ samantataḥ ||24|| kiṃ kariṣyasi rāmēṇa niḥspṛhēṇa sadā tvayi l tvayā sadā SSliṅgitō Spi samīpasthō Spi sarvadā ||25||

hṛdayēSsya na ca snēhastvayi rāmasya jāyatē l tvatkrtān sarvabhōgāmśca tvadgunānapi rāghavah ||26||

bhuñjānōSpi na jānāti kṛtaghnō nirguṇōSdhamaḥ l tvamānītā mayā sādhvī duhkhaśōkasamākulā ||27||

idānīmapi nāSSyāti bhaktihīnaḥ kathaṃ vrajēt l nihsattvō nirmamō mānī mūdhah panditamānavān ||28||

narādhamam tvadvimukham kim kariṣyasi bhāmini l tvayyatīva samāsaktam mām bhajasvāsurōttamam l29 l

dēvagandharvanāgānām yakṣakinnarayōṣitām l bhaviṣyasi niyōktrī tvam yadi mām pratipadyasē ||30||

rāvaṇasya vacaḥ śrutvā sītāSmarṣasamanvitā l uvācādhōmukhī bhūtvā nidhāya tṛṇamantarē ||31||

rāghavādbibhyatā nūnam bhikṣurūpam tvayā dhṛtam I rahitē rāghavābhyām tvam śunīva haviradhvarē ||32||

hṛtavānasi māṃ nīca tatphalaṃ prāpsyasēScirāt \parallel yadā rāmaśarāghātavidāritavapurbhavān \parallel 33 \parallel

jñāsyasēSmānuṣaṃ rāmaṃ gamiṣyasi yamāntikam l samudraṃ śōṣayitvā vā śarairbaddhvāStha vāridhim ||34||

hantum tvām samarē rāmō lakṣmaṇēna samanvitaḥ l āgamiṣyatyasandēhō drakṣyasē rākṣasādhama lasl

tvām saputram sahabalam hatvā nēṣyati mām puram I śrutvā rakṣaḥpatiḥ kruddhō jānakyāḥ paruṣākṣaram II36II

vākyam krōdhasamāviṣṭaḥ khaḍgamudyamya satvaraḥ l hantum janakarājasya tanayām tāmralōcanaḥ II37 II mandōdarī nivāryāha patim patihitē ratā | tyajainām mānusīm dīnām duhkhitām kṛpanām kṛśām ||38||

dēvagandharvanāgānām bahvyaḥ santi varāṅganāḥ l tvāmēva varayantyuccairmadamattavilōcanāḥ ||39||

tatōSbravīddaśagrīvō rākṣasīrvikṛtānanāḥ l yathā mē vaśagā sītā bhaviṣyati sakāmanā l tathā yatadhvaṃ tvaritaṃ tarjanādaraṇādibhiḥ ||40||

dvimāsābhyantarē sītā yadi mē vaśagā bhavēt l tadā sarvasukhōpētā rājyam bhōkṣyati sā mayā ||41||

yadi māsadvayādūrdhvam macchayyām nābhinandati l tadā mē prātarāśāya hatvā kuruta mānusīm ||42||

ityuktvā prayayau strībhī rāvaṇōSntaḥpurālayam | rākṣasyō jānakīmētya bhīṣayantyaḥ svatarjanaiḥ ||43||

tatraikā jānakīmāha yauvanam tē vṛthā gatam I rāvaņēna samāsādya saphalam tu bhaviṣyati ||44||

aparā cāha kōpēna kiṃ vilambēna jānaki lidānīṃ chēdyatāmaṅgaṃ vibhajya ca pṛthak pṛthak ||45||

anyā tu khaḍgamudyamya jānakīṃ hantumudyatā l anyā karālavadanā vidāryāsyamabhīṣayat l46 l

ēvam tām bhīṣayantīstā rākṣasīrvikṛtānanāḥ l nivārya trijaṭā vṛddhā rākṣasī vākyamabravīt ||47||

āruhyairāvatam śubhram lakṣmaṇēna samāgataḥ l dagdhvā laṅkāpurīm sarvām hatvā rāvaṇamāhavē ||50|| ārōpya jānakīm svānkē sthitō dṛṣṭōSgamūrdhani l rāvaṇō gōmayahradē tailābhyaktō digambaraḥ ||51||

agāhatputrapautraiśca kṛtvā vadanamālikām l vibhīsanastu rāmasya sannidhau hṛstamānasah ||52||

sēvām karōti rāmasya pādayōrbhaktisaṃyutaḥ I sarvathā rāvaṇaṃ rāmō hatvā sakulamañjasā ||53||

vibhīṣaṇāyādhipatyam dattvā sītām śubhānanām lankē nidhāya svapurīm gamiṣyati na saṃśayaḥ ||54||

trijaṭāyā vacaḥ śrutvā bhītāstā rākṣasastriyaḥ l tūṣṇīmāsaṃstatra tatra nidrāvaśamupāgatāḥ ||55||

tarjitā rākṣasībhiḥ sā sītā bhītātivihvalā I trātāram nādhigacchantī duḥkhēna parimūrcchitā ||56||

aśrubhiḥ pūrṇanayanā cintayantīdamabravīt | prabhātē bhakṣayiṣyanti rākṣasyō māṃ na saṃśayaḥ | idānīmēva maraṇaṃ kēnōpāyēna mē bhavēt ||57||

ēvam suduḥkhēna pariplutā sā vimuktakaṇṭham rudatī cirāya I ālambya śākhām kṛtaniścayā mṛtau na jānatī kaścidupāyamaṅganā ||58||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē sundarakāṇḍē dvitīyah sargah∥²∥

∥tṛtīyaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

udbandhanēna vā mōkṣyē śarīraṃ rāghavaṃ vinā l jīvitēna phalaṃ kiṃ syānmama rakṣōSdhimadhyataḥ ||1||

dīrghā vēṇī mamātyarthamudbandhāya bhaviṣyati lēvam niścitabuddhim tām maraṇāyātha jānakīm ||2||

vilōkya hanumān kiñcidvicāryaitadabhāṣata | śanaiḥ śanaiḥ sūkṣmarūpō jānakyāḥ śrōtragaṃ vacaḥ ||3||

ikṣvākuvaṃśasambhūtō rājā daśarathō mahān l ayōdhyādhipatistasya catvārō lōkaviśrutāḥ lall

putrā dēvasamāḥ sarvē lakṣaṇairupalakṣitāḥ l rāmaśca lakṣmaṇaścaiva bharataścaiva śatruhā II5II

jyēṣṭhō rāmaḥ piturvākyāddaṇḍakāraṇyamāgataḥ lakṣmaṇēna saha bhrātrā sītayā bhāryayā saha lel

uvāsa gautamītīrē pañcavaţyām mahāmanāḥ l tatra nītā mahābhāgā sītā janakanandinī ||7||

rahitē rāmacandrēņa rāvaņēna durātmanā l tatō rāmōStiduḥkhārtō mārgamāṇōStha jānakīm 💵

jaṭāyuṣaṃ pakṣirājamapaśyatpatitaṃ bhuvi l tasmai dattvā divaṃ śīghramṛṣyamūkamupāgamat 🌬

sugrīvēņa kṛtā maitrī rāmasya viditātmanaḥ l tadbhāryāhāriṇaṃ hatvā vālinaṃ raghunandanaḥ lloll

rājyēSbhiṣicya sugrīvam mitrakāryam cakāra saḥ l sugrīvastu samānāyya vānarān vānaraprabhuḥ ||11||

prēṣayāmāsa paritō vānarān parimārgaņē | sītāyāstatra caikōSham sugrīvasacivō hariḥ ||12||

sampātivacanācchīghramullanghya śatayōjanam | samudram nagarīm lankām vicinvan jānakīm śubhām ||13||

śanairaśōkavanikām vicinvan śiṃśapātarum ∣ adrākṣaṃ jānakīmatra śōcantīṃ duḥkhasamplutām ∥14∥

rāmasya mahiṣīm dēvīm kṛtakṛtyōShamāgataḥ lityuktvōpararāmātha mārutirbuddhimattaraḥ lib

sītā kramēņa tatsarvam śrutvā vismayamāyayau l kimidam mē śrutam vyōmni vāyunā samudīritam ||16||

svapnō vā mē manōbhrāntiryadi vā satyamēva tat I nidrā mē nāsti duḥkhēna jānāmyētatkutō bhramaḥ ||17||

yēna mē karņapīyuṣaṃ vacanaṃ samudīritam I sa drśyatām mahābhāgah priyavādī mamāgratah III8II

śrutvā tajjānakīvākyam hanumān patrakhandatah l avatīrya śanaih sītāpuratah samavasthitah l

kalaviṅkapramāṇāṅgō raktāsyaḥ pītavānaraḥ l nanāma śanakaiḥ sītāṃ prāñjaliḥ purataḥ sthitaḥ ||20||

dṛṣṭvā taṃ jānakī bhītā rāvaṇōSyamupāgataḥ l māṃ mōhayitumāyātō māyayā vānarākṛtiḥ l21 l

ityēvam cintayitvā sā tūṣṇīmāsīdadhōmukhī l punarapyāha tāṃ sītāṃ dēvi yattvaṃ viśaṅkasē ||22||

nāhaṃ tathāvidhō mātastyaja śaṅkāṃ mayi sthitām l dāsōShaṃ kōsalēndrasya rāmasya paramātmanaḥ ||23||

sacivōSham harīndrasya sugrīvasya śubhapradē | vāyōḥ putrōShamakhilaprāṇabhūtasya śōbhanē ||24||

tacchrutvā jānakī prāha hanūmantam kṛtāñjalim l vānarānām manusyānām saṅgatirghatatē katham ||25||

yathā tvam rāmacandrasya dāsōShamiti bhāṣasē l tāmāha mārutiḥ prītō jānakīm purataḥ sthitaḥ ||26||

rsyamūkamagādrāmaḥ śabaryā nōditaḥ sudhīḥ l sugrīvō rsyamūkasthō drstavān rāmalaksmaṇau ||27||

bhītō mām prēṣayāmāsa jñātum rāmasya hṛdgatam l brahmacārivapurdhṛtvā gatōSham rāmasannidhim ||28||

jñātvā rāmasya sadbhāvam skandhōpari nidhāya tau I nītvā sugrīvasāmīpyam sakhyam cākaravam tayōḥ ||29||

sugrīvasya hṛtā bhāryā vālinā taṃ raghūttamaḥ l jaghānaikēna bāṇēna tatō rājyēSbhyaṣēcayat l30 l

sugrīvam vānarāṇām sa prēṣayāmāsa vānarān l digbhyō mahābalān vīrān bhavatyāḥ parimārgaṇē ||31||

gacchantam rāghavō dṛṣṭvā māmabhāṣata sādaram tvayi kāryamaśēṣam mē sthitam mārutanandana l brūhi mē kuśalam sarvam sītāyai lakṣmaṇasya ca ||33||

aṅgulīyakamētanmē parijñānārthamuttamam I sītāyai dīyatāṃ sādhu mannāmākṣaramudritam II34 II

ityuktvā pradadau mahyam karāgrādaṅgulīyakam | prayatnēna mayāSSnītam dēvi paśyāṅgulīyakam ||35||

ityuktvā pradadau dēvyai mudrikām mārutātmajah l namaskrtya sthitō dūrādbaddhāñjaliputō harih ||36||

dṛṣṭvā sītā pramuditā rāmanāmāṅkitāṃ tadā I mudrikāṃ śirasā dhṛtvā sravadānandanētrajā ||37||

kapē mē prāṇadātā tvam buddhimānasi rāghavē I

bhaktōSsi priyakārī tvam viśvāsōSsti tavaiva hi ||38||

nō cēnmatsannidhim cānyam puruṣam prēṣayētkatham l hanūman dṛṣṭamakhilam mama duḥkhādikam tvayā 🏽 🕽 🔻

sarvam kathaya rāmāya yathā mē jāyatē dayā I māsadvayāvadhi prānāh sthāsyanti mama sattama ||40||

nā S S gami syati cēdrām o bhak sayi syati mām khalah latah sīghram kapīndrēna sugrīvēna samanvitah lal l

vānarānīkapaiḥ sārdhaṃ hatvā rāvaṇamāhavē | saputraṃ sabalaṃ rāmō yadi māṃ mōcayētprabhuḥ ||42||

tattasya sadṛśaṃ vīryaṃ vīra varṇaya varṇitam | yathā māṃ tārayēdrāmō hatvā śīghraṃ daśānanam ||43||

tathā yatasva hanuman vācā dharmamavāpnuhi l hanumānapi tāmāha dēvi dṛṣṭō yathā mayā ||44||

rāmaḥ salakṣmaṇaḥ śīghramāgamiṣyati sāyudhaḥ l sugrīvēṇa sasainyēna hatvā daśamukhaṃ balāt ||45||

samānēṣyati dēvi tvāmayōdhyām nātra samśayaḥ l tamāha jānakī rāmaḥ katham vāridhimātatam ||46||

tīrtvā S Syāsyatyamē yātmā vānarānīka pai ḥ saha | hanumānāha mē skandhā vāruhya puru ṣar ṣabhau | | 47 | |

āyāsyataḥ sasainyaśca sugrīvō vānarēśvaraḥ l vihāyasā kṣaṇēnaiva tīrtvā vāridhimātatam ||48||

nirdahişyati rakşaughāṃstvatkṛtē nātra saṃśayaḥ l anujñāṃ dēhi mē dēvi gacchāmi tvarayānvitaḥ lab

drastum rāmam saha bhrātrā tvarayāmi tavāntikam I dēvi kiñcidabhijñānam dēhi mē yēna rāghavaḥ II50 II

viśvasēnmām prayatnēna tatō gantā samutsukaņ I

tatah kiñcidvicāryātha sītā kamalalōcanā ||51||

vimucya kēśapāśāntē sthitam cūḍāmaṇim dadau l anēna viśvasēdrāmastvām kapīndra salakṣmaṇaḥ ||52||

abhijñānārthamanyacca vadāmi tava suvrata l citrakūṭagirau pūrvamēkadā rahasi sthitaḥ l madaṅkē śira ādhāya nidrāti raghunandanah ls3ll

aindraḥ kākastadā S Sgatya nakhaistuņdēna cāsakṛt l matpādāṅguṣṭhamāraktaṃ vidadārāmiṣāśayā ||54||

tatō rāmaḥ prabuddhyātha dṛṣṭvā pādaṃ kṛtavraṇam l kēna bhadrē kṛtam caitadvipriyam mē durātmanā lssl

ityuktvā puratō Spaśyadvāyasam mām punaḥ punaḥ labhidravantam raktāktanakhatundam cukōpa ha ||56||

tṛṇamēkamupādāya divyāstrēṇābhiyōjya tat l cikṣēpa līlayā rāmō vāyasōpari tajjvalan #57#

abhyadravadvāyasaśca bhītō lōkān bhraman punaḥ lindrabrahmādibhiścāpi na śakyō rakṣituṃ tadā ||58||

rāmasya pādayōragrēSpatadbhītyā dayānidhēḥ I śaraṇāgatamālōkya rāmastamidamabravīt ||59||

amōghamētadastram mē datvaikākṣimitō vraja I savyam dattvā gataḥ kāka ēvam pauruṣavānapi II 60 II

upēkṣatē kimartham māmidānīm sōSpi rāghavaḥ l hanumānapi tāmāha śrutvā sītānubhāṣitam l61 ll

dēvi tvām yadi jānāti sthitāmatra raghūttamaḥ l kariṣyati kṣaṇādbhasma laṅkām rākṣasamaṇḍitām l62 l

jānakī prāha taṃ vatsa kathaṃ tvaṃ yōtsyasēSsuraiḥ l atisūkṣmavapuḥ sarvē vānarāśca bhavādṛśāḥ l63 l śrutvā tadvacanam dēvyai pūrvarūpamadarśayat | mērumandarasankāśam rakṣōgaṇavibhīṣaṇam ||64||

dṛṣṭvā sītā hanūmantam mahāparvatasannibham l harsēna mahatāSSvistā prāha tam kapikuñjaram lesl

samarthōSsi mahāsattva drakṣyanti tvāṃ mahābalam I rākṣasyastē śubhaḥ panthā gaccha rāmāntikaṃ drutam II66 II

bubhukṣitaḥ kapiḥ prāha darśanātpāraṇaṃ mama | bhaviṣyati phalaiḥ sarvaistava dṛṣṭau sthitairhi mē | || 67 ||

tathētyuktaḥ sa jānakyā bhakṣayitvā phalaṃ kapiḥ l tataḥ prasthāpitōSgacchajjānakīṃ praṇipatya saḥ l kiñciddūramathō gatvā svātmanyēvānvacintayat ||68||

kāryārthamāgatō dūtaḥ svāmikāryāvirōdhataḥ l anyatkiñcidasampādya gacchatyadhama ēva saḥ lleb ll

atōShaṃ kiñcidanyacca kṛtvā dṛṣṭvāStha rāvaṇam I sambhāṣya ca tatō rāmadarśanārthaṃ vrajāmyaham I 70 II

iti niścitya manasā vṛkṣakhaṇḍān mahābalaḥ l utpāṭyāśōkavanikāṃ nirvṛkṣāmakarōtkṣaṇāt ||71||

sītā S S śrayanagam tyaktvā vanam śūnyam cakāra saḥ l utpāṭayantam vipinam dṛṣṭvā rākṣasayōṣitaḥ ||72||

|| || ₇₃ || || apṛcchan jānakīṃ kōऽsau vānarākṛtirudbhaṭaḥ **jānakyuvāca**

bhavatya ēva jānanti māyām rākṣasanirmitām l nāhamēnam vijānāmi duḥkhaśōkasamākulā ||74||

ityuktāstvaritam gatvā rākṣasyō bhayapīḍitāḥ l hanūmatā krtam sarvam rāvaṇāya nyavēdayan #75#

dēva kaścinmahāsattvō vānarākṛtidēhabhṛt | sītayā saha sambhāṣya hyaśōkavanikāṃ kṣaṇāt | utpāţya caityaprāsādam babhañjāmitavikramaḥ 117611

prāsādarakṣiṇaḥ sarvān hatvā tatraiva tasthivān l tacchrutvā tūrṇamutthāya vanabhaṅgaṃ mahāSpriyam ||77||

kińkarān prēṣayāmāsa niyutam rākṣasādhipaḥ l nibhagnacaityaprāsādaprathamāntarasamsthitah || 178 ||

hanumān parvatākārō lōhastambhakṛtāyudhaḥ lkiñcillāṅgūlacalanō raktāsyō bhīṣaṇākṛtiḥ || 179 ||

āpatantam mahāsaṅgham rākṣasānām dadarśa saḥ l cakāra siṃhanādam ca śrutvā tē mumuhurbhṛśam l80 l

hanumantamathō dṛṣṭvā rākṣasā bhīṣaṇākṛtim I nirjaghnurvividhāstraughaiḥ sarvarākṣasaghātinam ||81||

tata utthāya hanumān mudgarēņa samantataņ I nispipēṣa kṣaṇādēva maśakāniva yūthapaḥ ||82||

nihatān kiṅkarān śrutvā rāvaṇaḥ krōdhamūrcchitaḥ I pañca sēnāpatīmstatra prēsayāmāsa durmadān ||83||

hanūmānapi tān sarvāmllōhastambhēna cāhanat l tataḥ kruddhō mantrisutān prēṣayāmāsa sapta saḥ ||84||

āgatānapi tān sarvān pūrvavadvānarēśvaraḥ l kṣaṇānniḥśēṣatō hatvā lōhastambhēna mārutiḥ ||85||

pūrvasthānamupāśritya pratīkṣan rākṣasān sthitaḥ l tatō jagāma balavān kumārōSkṣaḥ pratāpavān l86 l

tamutpapāta hanumān dṛṣṭvāSSkāśē samudgaraḥ I gaganāttvaritō mūrdhni mudgarēṇa vyatāḍayat ||87||

|| || || || || || || hatvā tamakṣaṃ niḥśēṣaṃ balaṃ sarvaṃ cakāra saḥ tataḥ śrutvā kumārasya vadhaṃ rākṣasapuṅgavaḥ || krōdhēna mahatā S S vista indrajētārama bravīt || || || ||

putra gacchāmyaham tatra yatrāsstē putrahā ripuḥ l hatvā tamathavā baddhvā ānayiṣyāmi tēsntikam 🏽 🖰 🗸

indrajitpitaram prāha tyaja śōkam mahāmatē I mayi sthitē kimartham tvam bhāsasē duhkhitam vacah ||91||

baddhvā S S nē syē drutam tāta vā naram brahmapā sataļ lityuktvā rathamāruhya rāk sasairbahubhir vṛtaļ ligal

jagāma vāyuputrasya samīpam vīravikramaḥ l tatōStigarjitam śrutvā stambhamudyasya vīryavān ||93||

utpapāta nabhōdēśaṃ garutmāniva mārutiḥ l tatō bhramantam nabhasi hanūmantam śilīmukhaih ||94||

viddhvā tasya śirōbhāgamiṣubhiścāṣṭabhiḥ punaḥ l hṛdayaṃ pādayugalaṃ ṣaḍbhirēkēna vāladhim #95#

bhēdayitvā tatō ghōraṃ siṃhanādamathākarōt l tatōStiharṣāddhanumān stambhamudyasya vīryavān ||96||

jaghāna sārathim sāśvam ratham cācūrņayatkṣaṇāt l tatōSnyam rathamādāya mēghanādō mahābalaḥ lgall

śīghram brahmāstramādāya baddhvā vānarapungavam I nināya nikaṭam rājñō rāvaṇasya mahābalaḥ II98 II

yasya nāma satatam japanti yē-Sjñānakarmakṛtabandhanam kṣaṇāt I sadya ēva parimucya tatpadam yānti kōṭiravibhāsuram śivam 🏻 199 🗷

tasyaiva rāmasya padāmbujam sadā hṛtpadmamadhyē sunidhāya mārutih I sadaiva nirmuktasamastabandhanah kim tasya pāśairitaraiśca bandhanaih ||100||

∥iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē sundarakāṇḍē trtīyah sargah∥₃∥

||caturthah sargah||

śrīmahādēva uvāca

yāntam kapīndram dhṛtapāśabandhanam vilōkayantam nagaram vibhītavat l atāḍayanmuṣṭitalaiḥ sukōpanāḥ paurāḥ samantādanuyānta īkṣitum ||1||

brahmāstramēnam kṣaṇamātrasaṅgamam kṛtvā gatam brahmavarēṇa satvaram l jñātvā hanūmānapi phalgurajjubhiḥ dhṛtō yayau kāryaviśēṣagauravāt l2||

sabhāntarasthasya ca rāvaṇasya tam purō nidhāyāSSha balārijittadā I baddhō mayā brahmavarēṇa vānaraḥ samāgatōSnēna hatā mahāsurāḥ II3II

yaduktamatrārya vicārya mantribhiḥ vidhīyatāmēṣa na laukikō hariḥ I tatō vilōkyāSSha sa rākṣasēśvaraḥ prahastamagrē sthitamañjanādribham II4II

prahasta pṛcchainamasau kimāgataḥ kimatra kāryaṃ kuta ēva vānaraḥ I vanaṃ kimarthaṃ sakalaṃ vināśitam hatāḥ kimarthaṃ mama rākṣasā balāt II5II

tataḥ prahastō hanumantamādarāt papraccha kēna prahitōSsi vānara I bhayaṃ ca tē māSstu vimōkṣyasē mayā satyaṃ vadasvākhilarājasannidhau II6II

tatōStiharṣātpavanātmajō ripum nirīkṣya lōkatrayakaṇṭakāsuram | vaktuṃ pracakrē raghunāthasatkathām kramēna rāmam manasā smaranmuhuh ||7|| śṛṇu sphuṭaṃ dēvagaṇādyamitra hē rāmasya dūtōShamaśēṣahṛtsthitēḥ I yasyākhilēśasya hṛtāSdhunā tvayā bhāryā svanāśāya śunēva saddhaviḥ II8II

sa rāghavōSbhyētya mataṅgaparvatam sugrīvamaitrīmanalasya sannidhau l kṛtvaikabāṇēna nihatya vālinam sugrīvamēvādhipatiṃ cakāra tam 🏽 🖰 🖺

sa vānarāṇāmadhipō mahābalī mahābalairvānarayūthakōṭibhiḥ I rāmēṇa sārdhaṃ saha lakṣmaṇēna bhōḥ pravarṣaṇēSmarṣayutōSvatiṣṭhatē ||10||

sañcōditāstēna mahāharīśvarā dharāsutāṃ mārgayituṃ diśō daśa I tatrāhamēkaḥ pavanātmajaḥ kapiḥ sītāṃ vicinvan śanakaiḥ samāgataḥ ||11||

dṛṣṭā mayā padmapalāśalōcanā sītā kapitvādvipinaṃ vināśitam I dṛṣṭvā tatōShaṃ rabhasā samāgatān māṃ hantukāmān dhṛtacāpasāyakān ||12||

mayā hatāstē parirakṣitaṃ vapuḥ priyō hi dēhōSkhiladēhināṃ prabhō l brahmāstrapāśēna nibadhya māṃ tataḥ samāgamanmēghaninādanāmakaḥ ||13||

spṛṣṭvaiva māṃ brahmavaraprabhāvataḥ tyaktvā gataṃ sarvamavaimi rāvaṇa l tathāSpyahaṃ baddha ivāSSgatō hitam pravaktukāmaḥ karuṇārasārdradhīḥ ||14||

vicārya lōkasya vivēkatō gatim na rākṣasīṃ buddhimupaihi rāvaṇa l daivīṃ gatiṃ saṃsṛtimōkṣahaitukīm samāśrayātyantahitāya dēhinaḥ ||15||

tvam brahmaņō hyuttamavamsasambhavaņ

paulastyaputrōSsi kubērabāndhavaḥ l dēhātmabuddhyāSpi ca paśya rākṣasō nāsyātmabuddhyā kimu rākṣasō nahi ||16||

śarīrabuddhīndriyaduḥkhasantatiḥ na tē na ca tvaṃ tava nirvikārataḥ l ajñānahētōśca tathaiva santatēḥ asattvamasyāḥ svapatō hi dṛśyavat ||17||

idam tu satyam tava nāsti vikriyā vikārahēturna ca tēSdvayatvatah I yathā nabhah sarvagatam na lipyatē tathā bhavān dēhagatōSpi sūkṣmakah ||18||

dēhēndriyaprāṇaśarīrasaṅgataḥ tvātmēti baddhvākhilabandhabhāgbhavēt I cinmātramēvāhamajōShamakṣarō hyānandabhāvōShamiti pramucyatē ||19||

dēhōSpyanātmā pṛthivīvikārajō na prāṇa ātmāSnila ēṣa ēva saḥ I manōSpyahaṅkāravikāra ēva nō na cāpi buddhiḥ prakṛtērvikārajā ||20||

ātmā cidānandamayō Svikāravān dēhādisaṅghādvyatirikta īśvaraḥ I nirañjanō mukta upādhitaḥ sadā jñātvaivamātmānamitō vimucyatē ||21||

atōShamātyantikamōkṣasādhanam vakṣyē śṛṇuṣvāvahitō mahāmatē | viṣṇōrhi bhaktiḥ suviśōdhanaṃ dhiyaḥ tatō bhavējjñānamatīva nirmalam ||22||

viśuddhatattvānubhavō bhavēttataḥ samyagviditvā paramaṃ padaṃ vrajēt l atō bhajasvādya hariṃ ramāpatim rāmaṃ purāṇaṃ prakṛtēḥ paraṃ vibhum ||23||

visrjya maurkhyam hṛdi śatrubhāvanām bhajasva rāmam śaraṇāgatapriyam I sītām puraskṛtya saputrabāndhavō rāmam namaskṛtya vimucyasē bhayāt ||24||

rāmam parātmānamabhāvayan janō bhaktyā hṛdistham sukharūpamadvayam l katham param tīramavāpnuyājjanō bhavāmbudhērduḥkhataraṅgamālinaḥ ||25||

nō cēttvamajñānamayēna vahninā jvalantamātmānamarakṣitārivat I nayasyadhōSdhaḥ svakṛtaiśca pātakaiḥ vimōkṣaśaṅkā na ca tē bhaviṣyati ||26||

śrutvā Smṛtās vādas amā na bhā ṣitam tadvā yus ūn ōrda śakandhar ō Ssura ḥ lamṛṣyamā ṇō Stiruṣā kapī śvaram jagāda raktānta vilocan ō jvalan ||27||

katham mamāgrē vilapasyabhītavat plavangamānāmadhamōssi duṣṭadhīḥ l ka ēṣa rāmaḥ katamō vanēcarō nihanmi sugrīvayutam narādhamam ||28||

tvām cādya hatvā janakātmajām tatō nihanmi rāmam sahalakṣmaṇam tataḥ I sugrīvamagrē balinam kapīśvaram savānaram hanmyacirēṇa vānara ||29||

śrutvā daśagrīvavacaḥ sa mārutiḥ vivṛddhakōpēna dahannivāsuram I na mē samā rāvaṇakōṭayōSdhama rāmasya dāsōShamapāravikramaḥ ||30||

śrutvāStikōpēna hanūmatō vacō daśānanō rākṣasamēvamabravīt | pārśvē sthitaṃ māraya khaṇḍaśaḥ kapim paśyantu sarvēSsuramitrabāndhavāḥ ||31||

nivārayāmāsa tatō vibhīṣaṇō mahāsuraṃ sāyudhamudyataṃ vadhē I rājan vadhārhō na bhavētkathañcana pratāpayuktaih pararājavānarah | | | 32 | |

hatēSsmin vānarē dūtē vārtā kō vā nivēdayēt I rāmāya tvam yamuddiśya vadhāya samupasthitaḥ ||33||

atō vadhasamaṃ kiñcidanyaccintaya vānarē I sacihnō gacchatu hariryam drstvāSSyāsyati drutam ||34||

rāmaḥ sugrīvasahitastatō yuddhaṃ bhavēttava I vibhīṣanavacaḥ śrutvā rāvanōSpyētadabravīt ||35||

vānarāṇāṃ hi lāṅgūlē mahāmānō bhavētkila I atō vastrādibhih puccham vēstayitvā prayatnatah ||36||

vahninā yōjayitvainam bhrāmayitvā purēSbhitaḥ I visarjayata paśyantu sarvē vānarayūthapāḥ ||37||

tathēti śaṇapaṭṭaiśca vastrairanyairanēkaśaḥ l tailāktairvēṣṭayāmāsurlāṅgūlaṃ mārutērdṛḍham ||38||

pucchāgrē kiñcidanalam dīpayitvāStha rākṣasāḥ l rajjubhih sudrdham baddhvā dhrtvā tam balinōSsurāh ||39||

samantādbhrāmayāmāsuścōrōSyamiti vādinaḥ l tūryaghōṣairghōṣayantastāḍayantō muhurmuhuḥ laol

hanūmatā Spi tatsarvam sōḍham kinciccikīrṣuṇā l gatvā tu paścimadvārasamīpam tatra mārutih ||41||

sūkṣmō babhūva bandhēbhyō niḥsṛtaḥ punarapyasau l babhūva parvatākārastata utplutya gōpuram ||42||

tatraikam stambhamādāya hatvā tān rakṣiṇaḥ kṣaṇāt l vicārya kāryaśēṣam sa prāsādāgrādgṛhādgṛham lail

utplutyōplutya sandīptapucchēna mahatā kapiḥ l dadāha laṅkāmakhilāṃ sāṭṭaprāsādatōraṇām ||44||

hā tāta putra nāthēti krandamānāḥ samantataḥ I

vyāptāḥ prāsādaśikharēSpyārūḍhā daityayōṣitaḥ #45#

dēvatā iva dṛśyantē patantyaḥ pāvakēSkhilāḥ | vibhīṣanagrham tyaktvā sarvam bhasmīkṛtam puram ||46||

tata utplutya jaladhau hanumānmārutātmajaḥ l lāṅgūlaṃ majjayitvā Sntaḥ svasthacittō babhūva saḥ ||47||

vāyōḥ priyasakhitvācca sītayā prārthitōSnalaḥ I na dadāha harēḥ pucchaṃ babhūvātyantaśītalaḥ II48 II

yannāmasaṃsmaraṇadhūtasamastapāpāḥ tāpatrayānalamapīha taranti sadyaḥ l tasyaiva kiṃ raghuvarasya viśiṣṭadūtaḥ santapyatē kathamasau prakṛtāSnalēna ||49||

 ${\tt liti}$ śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē sundarakāṇḍē caturthaḥ sargaḥ ${\tt l}_4{\tt ll}$

∥pañcamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

tataḥ sītāṃ namaskṛtya hanūmānabravīdvacaḥ l ājñāpayatu māṃ dēvi bhavatī rāmasannidhim lal

gacchāmi rāmastvām drastumāgamisyati sānujah lityuktvā trihparikramya jānakīm mārutātmajah liz

praņamya prasthitō gantumidam vacanamabravīt I dēvi gacchāmi bhadram tē tūrņam drakṣyasi rāghavam 💵

lakşmaṇam ca sasugrīvam vānarāyutakōṭibhiḥ l tataḥ prāha hanūmantam jānakī duḥkhakarśitā ||4||

tvām dṛṣṭvā vismṛtam duḥkhamidānīm tvam gamiṣyasi litah param katham vartē rāmavārtāśrutim vinā Is

mārutiruvāca

yadyēvam dēvi mē skandhamārōha kṣaṇamātrataḥ l rāmēna yōjayiṣyāmi manyasē yadi jānaki lal

sītōvāca

rāmaḥ sāgaramāśōṣya baddhvā vā śarapañjaraiḥ lāgatya vānaraiḥ sārdhaṃ hatvā rāvaṇamāhavē lī lī

mām nayēdyadi rāmasya kīrtirbhavati śāśvatī I atō gaccha katham cāpi prāṇān sandhārayāmyaham II 8 II

iti prasthāpitō vīraḥ sītayā praṇipatya tām | jagāma parvatasyāgrē gantuṃ pāraṃ mahōdadhēḥ ||9||

tatra gatvā mahāsattvaḥ pādābhyāṃ pīḍayan girim l jagāma vāyuvēgēna parvataśca mahītalam ||10||

gatō mahīsamānatvam trimsadyōjanamucchritah I

mārutirgaganāntaḥsthō mahāśabdam cakāra saḥ ||11||

taṃ śrutvā vānarāḥ sarvē jñātvā mārutimāgatam l harsēna mahatā S Svistāh śabdam cakrurmahās vanam ||12||

śabdēnaiva vijānīmaḥ kṛtakāryaḥ samāgataḥ l hanūmānēva paśyadhvaṃ vānarā vānararṣabham ||13||

ēvam bruvatsu vīrēșu vānarēșu sa mārutih l avatīrya girērmūrdhni vānarānidamabravīt ||14||

dṛṣṭā sītā mayā laṅkā dharṣitā ca sakānanā l sambhāsitō daśagrīvastatōSham punarāgatah ||15||

idānīmēva gacchāmō rāmasugrīvasannidhim lityuktā vānarāḥ sarvē harṣēṇāliṅgya mārutim liel

kēciccucumburlāṅgūlaṃ nanṛtuḥ kēcidutsukāḥ l hanūmatā samētāstē jagmuḥ prasravaṇaṃ girim ||17||

gacchantō dadṛśurvīrā vanaṃ sugrīvarakṣitam | madhusaṃjñaṃ tadā prāhuraṅgadaṃ vānararṣabhāḥ ||18||

kṣudhitāḥ smō vayaṃ vīra dēhyanujñāṃ mahāmatē l bhakṣayāmaḥ phalānyadya pibāmōSmṛtavanmadhu ||19||

∥∥₂₀∥ ∥ santuṣṭā rāghavaṃ draṣṭuṃ gacchāmōऽdyaiva sānujam **aṅgada uvāca**

hanumān kṛtakāryōSyaṃ pibataitatprasādataḥ | jakṣadhvaṃ phalamūlāni tvaritaṃ harisattamāḥ ||21||

tataḥ praviśya harayaḥ pātumārēbhirē madhu l rakṣiṇastānanādṛtya dadhivaktrēṇa nōditān ||22||

pibatastāḍayāmāsurvānarān vānararṣabhāḥ l tatastān muṣṭibhiḥ pādaiścūrṇayitvā papurmadhu ||23||

tatō dadhimukhaḥ kruddhaḥ sugrīvasya sa mātulaḥ I

jagāma raksibhih sārdham yatra rājā kapīśvarah ||24||

gatvā tamabravīddēva cirakālābhirakṣitam I naṣṭaṃ madhuvanaṃ tēSdya kumārēṇa hanūmatā I25I

śrutvā dadhimukhēnōktam sugrīvō hṛṣṭamānasaḥ l drstvā SSgatō na sandēhah sītām pavananandanah ||26||

nō cēnmadhuvanam draṣṭum samarthaḥ kō bhavēnmama l tatrāpi vāyuputrēṇa kṛtam kāryam na samśayaḥ ||27||

śrutvā sugrīvavacanam hṛṣṭō rāmastamabravīt | kimucyatē tvayā rājan vacah sītākathānvitam ||28||

sugrīvastvabravīdvākyam dēva dṛṣṭāSvanīsutā l hanumatpramukhāḥ sarvē praviṣṭā madhukānanam 1129 ll

bhakṣayanti sma sakalaṃ tāḍayanti sma rakṣiṇaḥ l akṛtvā dēvakāryam tē drastum madhuvanam mama 🛚 30 🔻

na samarthāstatō dēvī dṛṣṭā sītēti niścitam l rakṣiṇō vō bhayaṃ māSstu gatvā brūta mamāSSjñayā 🛭 31 🔻

vānarānaṅgadamukhānānayadhvaṃ mamāntikam I śrutvā sugrīvavacanaṃ gatvā tē vāyuvēgataḥ ||32||

hanūmatpramukhānūcurgacchatēśvaraśāsanāt I draṣṭumicchati sugrīvaḥ sarāmō lakṣmaṇānvitaḥ ||33||

yuşmānatīva hṛṣṭāstē tvarayanti mahābalāḥ l tathētyambaramāsādya yayustē vānarōttamāḥ ||34||

hanūmantam puraskṛtya yuvarājam tathā Sngadam l rāmasugrīvayōragrē nipēturbhuvi satvaram l35 ll

hanumān rāghavam prāha dṛṣṭā sītā nirāmayā | sāṣṭāṅgam praṇipatyāgrē rāmam paścāddharīśvaram ||36||

kuśalam prāha rājēndra jānakī tvām śucānvitā I

aśōkavanikāmadhyē śiṃśapāmūlamāśritā ||37||

rākṣasībhiḥ parivṛtā nirāhārā kṛśā prabhō l hā rāma rāma rāmēti śōcantī malināmbarā ||38||

ēkavēņī mayā dṛṣṭā śanairāśvāsitā śubhā I vrkṣaśākhāntarē sthitvā sūksmarūpēna tē kathām II39II

janmārabhya tavātyartham daṇḍakāgamanam tathā I daśānanēna haraṇam jānakyā rahitē tvayi ∥₄₀∥

sugrīvēņa yathā maitrī kṛtvā vālinibarhaṇam | mārganārtham ca vaidēhyā sugrīvēna visarjitāh ||41||

mahābalā mahāsattvā harayō jitakāśinaḥ l gatāh sarvatra sarvē vai tatraikōShamihāgatah lal

aham sugrīvasacivō dāsōSham rāghavasya hi l dṛṣṭā yajjānakī bhāgyātprayāsaḥ phalitōSdya mē ||43||

ityudīritamākarņya sītā visphāritēkṣaṇā | kēna vā karṇapīyuṣaṃ śrāvitaṃ mē śubhākṣaram ||44||

yadi satyam tadāyātu maddarśanapatham tu saḥ l tatōSham vānarākārah sūkṣmarūpēna jānakīm lasl

praņamya prāñjalirbhūtvā dūrādēva sthitaḥ prabhō l pṛṣṭōShaṃ sītayā kastvamityādi bahuvistaram ll46 ll

mayā sarvam kramēṇaiva vijñāpitamarindama l paścānmayāSrpitam dēvyai bhavaddattāṅgulīyakam ||47||

tēna māmativiśvastā vacanam cēdamabravīt l yathā drstāSsmi hanuman pīdyamānā divāniśam ||48||

rākṣasīnām tarjanaistatsarvam kathaya rāghavē I mayōktam dēvi rāmōSpi tvaccintāpariniṣṭhitaḥ ||49||

pariśōcatyahōrātram tvadvārtām nādhigamya sah I

idānīmēva gatvāSham sthitim rāmāya tē bruvē ||50||

rāmaḥ śravaṇamātrēṇa sugrīvēṇa salakṣmaṇaḥ l vānarānīkapaiḥ sārdhamāgamiṣyati tē Sntikam ||51||

rāvaņam sakulam hatvā nēṣyati tvām svakam puram labhijnām dēhi mē dēvi yathā mām viśvasēdvibhuh | | | | | |

ityuktā sā śirōratnam cūḍāpāśē sthitam priyam I dattvā kākēna yadvrttam citrakūtagirau purā ||53||

tadapyāhāśrupūrṇākṣī kuśalaṃ brūhi rāghavam l laksmanam brūhi mē kiñcidduruktam bhāsitam purā ||54||

tatkṣamasvājñabhāvēna bhāṣitaṃ kulanandana l tārayēnmāṃ yathā rāmastathā kuru kṛpānvitaḥ ||55||

ityuktvā rudatī sītā duḥkhēna mahatā S S vṛtā I mayā S pyā śvā sitā rāma vadatā sarvamēva tē | | 56 ||

tataḥ prasthāpitō rāma tvatsamīpamihāgataḥ l tadāgamanavēlāyāmaśōkavanikāṃ priyām ls7 l

utpātya rākṣasāṃstatra bahūn hatvā kṣaṇādaham I rāvaṇasya sutaṃ hatvā rāvaṇēnābhibhāṣya ca IsBI

lankāmaśēṣatō dagdhvā punarapyāgamam kṣaṇāt l śrutvā hanūmatō vākyam rāmōStyantaprahṛṣṭadhīḥ ||59||

hanūmaṃstē kṛtaṃ kāryaṃ dēvairapi suduṣkaram l upakāraṃ na paśyāmi tava pratyupakāriṇaḥ 1160 ||

idānīm tē prayacchāmi sarvasvam mama mārutē l ityālingya samākrsya gādham vānarapungavam ||61||

sārdranētrō raghuśrēṣṭhaḥ parāṃ prītimavāpa saḥ l hanūmantamuvācēdaṃ rāghavō bhaktavatsalaḥ l62 l

parirambhō hi mē lōkē durlabhaḥ paramātmanaḥ I

atastvam mama bhaktōssi priyōssi haripungava | 63 ||

yatpādapadmayugalam tulasīdalādyaih sampūjya viṣṇupadavīmatulām prayānti l tēnaiva kim punarasau parirabdhamūrtī rāmēṇa vāyutanayah kṛtapuṇyapuñjah ||64||

 \blacksquare iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē sundarakāṇḍē pañcamaḥ sargaḥ $\blacksquare_5\blacksquare$ iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē sundarakāṇḍaḥ samāptaḥ \blacksquare

Chapter 7

 $\|yuddhak\bar{a}ndah\|$

∥prathamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

yathāvadbhāṣitaṃ vākyaṃ śrutvā rāmō hanūmataḥ l uvācānantaraṃ vākyaṃ harṣēṇa mahatāऽऽvṛtaḥ ll

kāryaṃ kṛtaṃ hanumatā dēvairapi suduṣkaram ∣ manasāSpi yadanyēna smartum śakyam na bhūtalē ∥2∥

śatayōjanavistīrṇaṃ laṅghayētkaḥ payōnidhim laṅkāṃ ca rākṣasairguptāṃ kō vā dharṣayituṃ kṣamaḥ 🏽 🖁

bhṛtyakāryam hanumatā kṛtam sarvamaśēṣataḥ I sugrīvasyēdṛśō lōkē na bhūtō na bhaviṣyati II4II

aham ca raghuvamsásca laksmanasca kapisvarah l jānakyā darsanēnādya raksitāh smō hanūmatā lsl

sarvathā sukṛtaṃ kāryaṃ jānakyāḥ parimārgaṇam I samudraṃ manasā smṛtvā sīdatīva manō mama II6II

katham nakrajhaṣākīrṇam samudram śatayōjanam laṅghayitvā ripum hanyām katham drakṣyāmi jānakīm ||7||

śrutvā tu rāmavacanam sugrīvah prāha rāghavam I samudram laṅghayiṣyāmō mahānakrajhaṣākulam II8II

lankām ca vidhamiṣyāmō haniṣyāmō Sdya rāvaṇam l cintām tyaja raghuśrēṣṭha cintā kāryavināśinī lol

ētān paśya mahāsattvān śūrān vānarapuṅgavān l tvatpriyārthaṃ samudyuktān pravēṣṭumapi pāvakam lo

samudrataraņē buddhim kuruṣva prathamam tataḥ l dṛṣṭvā laṅkām daśagrīvō hata ityēva manmahē ||11||

nahi paśyāmyaham kañcittriṣu lōkēṣu rāghava | gṛhītadhanuṣō yastē tiṣṭhēdabhimukhō raṇē ||12||

sarvathā nō jayō rāma bhaviṣyati na saṃśayaḥ l nimittāni ca paśyāmi tathā bhūtāni sarvaśah lill

sugrīvavacanam śrutvā bhaktivīryasamanvitam | aṅgīkṛtyābravīdrāmō hanūmantam puraḥsthitam ||14||

yēna kēna prakārēņa laṅghayāmō mahārṇavam l laṅkāsvarūpam mē brūhi duḥsādhyam dēvadānavaih #15#

jñātvā tasya pratīkāram kariṣyāmi kapīśvara | śrutvā rāmasya vacanam hanūmān vinayānvitah ||16||

uvāca prānjalirdēva yathā dṛṣṭaṃ bravīmi tē l laṅkā divyā purī dēva trikūṭaśikharē sthitā ||17||

svarņaprākārasahitā svarņāṭṭālakasaṃyutā | parikhābhiḥ parivṛtā pūrṇābhirnirmalōdakaiḥ ||18||

nānōpavanaśōbhāḍhyā divyavāpībhirāvṛtā | grhairvicitraśōbhādhyairmanistambhamayaih śubhaih ||19||

paścimadvāramāsādya gajavāhāḥ sahasraśaḥ l uttarē dvāri tiṣṭhanti sāśvavāhāḥ sapattayaḥ l20 l

tiṣṭhantyarbudasaṅkhyākāḥ prācyāmapi tathaiva ca l rakṣiṇō rākṣasā vīrā dvāraṃ dakṣiṇamāśritāḥ ||21||

madhyakakṣēSpyasaṅkhyātā gajāśvarathapattayaḥ l rakṣayanti sadā laṅkāṃ nānāstrakuśalāḥ prabhō ||22||

sankramairvividhairlankā śataghnībhiśca saṃyutā l ēvaṃ sthitēSpi dēvēśa śṛṇu mē tatra cēṣṭitam ||23||

daśānanabalaughasya caturthāṃśō mayā hataḥ l dagdhvā laṅkāṃ purīṃ svarṇaprāsādō dharṣitō mayā ||24|| śataghnyaḥ saṅkramāścaiva nāśitā mē raghūttama I dēva tvaddarśanādēva laṅkā bhasmīkṛtā bhavēt ∥25∥

prasthānam kuru dēvēśa gacchāmō lavaṇāmbudhēḥ l tīram saha mahāvīrairvānaraughaih samantatah ||26||

śrutvā hanūmatō vākyamuvāca raghunandanaḥ I sugrīva sainikān sarvān prasthānāyābhinōdaya | | 27 | |

idānīmēva vijayō muhūrtaḥ parivartatē I asminmuhūrtē gatvāSham laṅkām rāksasasaṅkulām ||28||

saprākārām sudurdharṣām nāśayāmi sarāvaṇām l ānēsyāmi ca sītām mē daksināksi sphuratyadhah ||29||

prayātu vāhinī sarvā vānarāṇāṃ tarasvinām l rakṣantu yūthapāḥ sēnāmagrē pṛṣṭhē ca pārśvayōḥ 🛚 30 🔻

hanūmantamathāruhya gacchāmyagrēSngadam tataḥ lāruhya lakṣmaṇō yātu sugrīva tvam mayā saha lal

gajō gavākṣō gavayō maindō dvivida ēva ca l nalō nīlaḥ suṣēṇaśca jāmbavāṃśca tathāṢparē ||32||

sarvē gacchantu sarvatra sēnāyāḥ śatrughātinaḥ l
 ityājñāpya harīn rāmaḥ pratasthē sahalakṣmaṇaḥ $\|33\|$

sugrīvasahitō harṣātsēnāmadhyagatō vibhuḥ l vāraṇēndranibhāḥ sarvē vānarāḥ kāmarūpiṇaḥ ||34||

kṣvēlantaḥ parigarjantō jagmustē dakṣiṇāṃ diśam l bhakṣayantō yayuḥ sarvē phalāni ca madhūni ca 🌬

bruvantō rāghavasyāgrē haniṣyāmōSdya rāvaṇam lēvaṃ tē vānaraśrēṣṭhā gacchantyatulavikramāḥ ||36||

haribhyāmuhyamānau tau śuśubhātē raghūttamau I nakṣatraiḥ sēvitau yadvaccandrasūryāvivāmbarē ||37||

āvṛtya pṛthivīm kṛtsnām jagāma mahatī camūḥ l prasphōṭayantaḥ pucchāgrānudvahantaśca pādapān ||38||

śailānārōhayantaśca jagmurmārutavēgataḥ lasaṅkhyātāśca sarvatra vānarāḥ paripūritāḥ lasel

hṛṣṭāstē jagmuratyartham rāmēṇa paripālitāḥ l gatā camūrdivārātram kvacinnāsajjata kṣaṇam ||40||

kānanāni vicitrāņi paśyanmalayasahyayōḥ l tē sahyam samatikramya malayam ca tathā girim ||41||

āyayuścānupūrvyēṇa samudram bhīmaniḥsvanam l avatīrya hanūmantam rāmah sugrīvasamyutah ||42||

salilābhyāśamāsādya rāmō vacanamabravīt | āgatāḥ smō vayaṃ sarvē samudraṃ makarālayam ||43||

itō gantumaśakyam nō nirupāyēna vānarāḥ l atra sēnānivēśōSstu mantrayāmōSsya tāraṇē ||44||

śrutvā rāmasya vacanam sugrīvah sāgarāntikē | sēnām nyavēśayat kṣipram rakṣitām kapikuñjaraih || || || ||

tē paśyantō viṣēdustaṃ sāgaraṃ bhīmadarśanam \parallel mahōnnatataraṅgāḍhyaṃ bhīmanakrabhayaṅkaram \parallel 46 \parallel

agādhaṃ gaganākāraṃ sāgaraṃ vīkṣya duḥkhitāḥ l tariṣyāmaḥ kathaṃ ghōraṃ sāgaraṃ varuṇālayam layl

hantavyōSsmābhiradyaiva rāvaṇō rākṣasādhamaḥ liti cintākulāḥ sarvē rāmapārśvē vyavasthitāḥ ||48||

rāmaḥ sītāmanusmṛtya duḥkhēna mahatā S Svṛtaḥ l vilapya jānakīm sītām bahudhā kāryamānuṣaḥ ||49||

advitīyaścidātmaikaḥ paramātmā sanātanaḥ l yastu jānāti rāmasya svarūpaṃ tattvatō janaḥ lsol tam na spršati duḥkhādi kimutānandamavyayam l duḥkhaharṣabhayakrōdhalōbhamōhamadādayaḥ ||51||

ajñānaliṅgānyētāni kutaḥ santi cidātmani l dēhābhimāninō duhkham na dēhasya cidātmanah ||52||

samprasādē dvayābhāvātsukhamātram hi dṛśyatē I buddhyādyabhāvātsaṃśuddhē duḥkham tatra na dṛśyatē I atō duḥkhādikam sarvam buddhērēva na saṃśayaḥ II53 II

rāmaḥ parātmā puruṣaḥ purāṇō nityōditō nityasukhō nirīhaḥ l tathāSpi māyāguṇasaṅgatōSsau sukhīva duḥkhīva vibhāvyatēSbudhaiḥ ||54||

 $\| iti \ sr\bar{i}madadhy\bar{a}tmar\bar{a}m\bar{a}yan\bar{e} \ um\bar{a}mah\bar{e}svarasamv\bar{a}d\bar{e} \ yuddhak\bar{a}nd\bar{e}$ prathamah sargah $\|_1\|$

∥dvitīyaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

lankāyām rāvaņō dṛṣṭvā kṛtam karma hanūmatā I duṣkaram daivatairvāSpi hriyā kincidavānmukhah III

āhūya mantriņaḥ sarvānidaṃ vacanamabravīt l hanūmatā kṛtaṃ karma bhavadbhirdṛṣṭamēva tat 11211

praviśya lankām durdharṣām dṛṣṭvā sītām durāsadām latvā ca rākṣasān vīrānakṣam mandōdarīsutam 🖫

dagdhvā laṅkāmaśēṣēṇa laṅghayitvā ca sāgaram l yuṣmān sarvānatikramya svasthōSgātpunarēva saḥ ||4||

kim kartavyamitōSsmābhiryūyam mantraviśāradāḥ I mantrayadhvam prayatnēna yatkṛtam mē hitam bhavēt IIsII

rāvaṇasya vacaḥ śrutvā rākṣasāstamathābruvan I dēva śaṅkā kutō rāmāttava lōkajitō raṇē II6II

indrastu baddhvā nikṣiptaḥ putrēṇa tava pattanē I jitvā kubēramānīya puṣpakaṃ bhujyatē tvayā II7II

yamō jitaḥ kāladaṇḍādbhayaṃ nābhūttava prabhō l varuṇō huṅkṛtēnaiva jitaḥ sarvēSpi rākṣasāḥ lall

mayō mahāsurō bhītyā kanyām dattvā svayam tava l tvadvaśē vartatēSdyāpi kimutānyē mahāsurāḥ 🏽 🔻

hanūmaddharṣaṇaṃ yattu tadavajñākṛtaṃ ca naḥ l vānarōSyaṃ kimasmākamasmin pauruṣadarśanē ||10||

ityupēkṣitamasmābhirdharṣaṇaṃ tēna kiṃ bhavēt l vayaṃ pramattāḥ kiṃ tēna vañcitāḥ smō hanūmatā ||11|| jānīmō yadi tam sarvē katham jīvan gamiṣyati l ājñāpaya jagatkṛtsnamavānaramamānuṣam ||12||

kṛtvāSSyāsyāmahē sarvē pratyēkaṃ vā niyōjaya l kumbhakarnastadā prāha rāvanam rāksasēśvaram ||13||

ārabdham yattvayā karma svātmanāśāya kēvalam I na dṛṣṭōṢsi tadā bhāgyāttvam rāmēṇa mahātmanā II14II

yadi paśyati rāmastvām jīvannāyāsi rāvaņa l rāmō na mānuṣō dēvaḥ sākṣānnārāyaṇōऽvyayaḥ 💵

sītā bhagavatī lakṣmī rāmapatnī yaśasvinī l rākṣasānāṃ vināśāya tvayāऽऽnītā sumadhyamā ||16||

viṣapiṇḍamivāgīrya mahāmīnō yathā tathā l ānītā jānakī paścāttvayā kim vā bhaviṣyati ||17||

yadyapyanucitam karma tvayā kṛtamajānatā | sarvam samam kariṣyāmi svasthacittō bhava prabhō ||18||

kumbhakarṇavacaḥ śrutvā vākyamindrajidabravīt I dēhi dēva mamānujñāṃ hatvā rāmaṃ salakṣmaṇam I sugrīvaṃ vānarāṃścaiva punaryāsyāmi tē\$ntikam II19II

tatrā S Sgatō bhāgavatapradhānō vibhī ṣaṇō buddhimatām vari ṣṭhaḥ I śrīrāmapādadvaya ēkatānaḥ praṇamya dēvārimupōpavi ṣṭaḥ II 20 II

vilōkya kumbhaśravaṇādidaityān mattapramattānativismayēna | vilōkya kāmāturamapramattō daśānanaṃ prāha viśuddhabuddhiḥ ||21||

na kumbhakarṇēndrajitau ca rājan tathā mahāpārśvamahōdarau tau I nikumbhakumbhau ca tathāStikāyaḥ sthātum na śaktā yudhi rāghavasya ||22|| sītābhidhānēna mahāgrahēṇa grastōssi rājan na ca tē vimōkṣaḥ l tāmēva satkṛtya mahādhanēna dattvāsbhirāmāya sukhī bhava tvam ||23||

yāvanna rāmasya śitāḥ śilīmukhā laṅkāmabhivyāpya śirāṃsi rakṣasām l chindanti tāvadraghunāyakasya bhō-stām jānakīm tvam pratidātumarhasi ||24||

yāvannagābhāḥ kapayō mahābalā harīndratulyā nakhadaṃṣṭrayōdhinaḥ l laṅkāṃ samākramya vināśayanti tē tāvaddrutaṃ dēhi raghūttamāya tām ||25||

jīvanna rāmēņa vimōkṣyasē tvam guptaḥ surēndrairapi śaṅkarēṇa I na dēvarājāṅkagatō na mṛtyōḥ pātālalōkānapi sampraviṣṭaḥ ||26||

śubham hitam pavitram ca vibhīṣaṇavacaḥ khalaḥ | pratijagrāha naivāsau mriyamāṇa ivauṣadham ||27||

kālēna nōditō daityō vibhīṣaṇamathābravīt | maddattabhōgaiḥ puṣṭāṅgō matsamīpē vasannapi ||28||

pratīpamācaratyēṣa mamaiva hitakāriṇaḥ | mitrabhāvēna śatrurmē jātō nāstyatra saṃśayaḥ ||29||

anāryēṇa kṛtaghnēna saṅgatirmē na yujyatē I vināśamabhikāṅkṣanti jñātīnāṃ jñātayaḥ sadā 🏽 30 🔻

yōSnyastvēvaṃvidhaṃ brūyādvākyamēkaṃ niśācaraḥ l hanmi tasmin kṣaṇē ēva dhik tvāṃ rakṣaḥkulādhamam II31 II

rāvaņēnaivamuktah san paruṣam sa vibhīṣaṇah l utpapāta sabhāmadhyādgadāpāṇirmahābalah l32 l

caturbhirmantribhih sārdham gaganasthōSbravīdvacah l krōdhēna mahatāSSviṣṭō rāvaṇam daśakandharam l mā vināśamupaihi tvam priyavādinamēva mām ||33||

dhikkarōṣi tathāSpi tvaṃ jyēṣṭhō bhrātā pituḥ samaḥ l kālō rāghavarūpēṇa jātō daśarathālayē ||34||

kālī sītābhidhānēna jātā janakanandinī l tāvubhāvāgatāvatra bhūrmēbhārāpanuttayē ||35||

tēnaiva prēritastvam tu na śṛṇōṣi hitam mama | śrīrāmaḥ prakṛtēḥ sākṣātparastātsarvadā sthitaḥ ||36||

bahirantaśca bhūtānām samaḥ sarvatra saṃsthitaḥ l nāmarūpādibhēdēna tattanmaya ivāmalaḥ ||37||

yathā nānāprakārēṣu vṛkṣēṣvēkō mahānalaḥ l tattadākṛtibhēdēna bhidyatēSjñānacakṣuṣām ||38||

pañcakōśādibhēdēna tattanmaya ivābabhau I nīlapītādiyōgēna nirmalaḥ sphaṭikō yathā ||39||

sa ēva nityamuktōSpi svamāyāguņabimbitaḥ l kālaḥ pradhānaṃ puruṣōSvyaktaṃ cēti caturvidhaḥ laol

pradhānapuruṣābhyāṃ sa jagatkṛtsnaṃ sṛjatyajaḥ l kālarūpēṇa kalanāṃ jagataḥ kurutēSvyayaḥ lail

kālarūpī sa bhagavān rāmarūpēņa māyayā

brahmaṇā prārthitō dēvastvadvadhārthamihāgataḥ l tadanyathā kathaṃ kuryātsatyasaṅkalpa īśvaraḥ ||42||

hanişyati tvām rāmastu saputrabalavāhanam l hanyamānam na śaknōmi draṣṭum rāmēṇa rāvaṇa ||43||

tvām rākṣasakulam kṛtsnam tatō gacchāmi rāghavam I mayi yātē sukhībhūtvā ramasva bhavanē ciram II44II

vibhīṣaṇō rāvaṇavākyataḥ kṣaṇādvisṛjya sarvaṃ saparicchadaṃ gṛham l jagāma rāmasya padāravindayōḥ sēvābhikāṅkṣī paripūrṇamānasaḥ ||45|| $\| iti \ sr\bar{i}madadhy\bar{a}tmar\bar{a}m\bar{a}yaṇ\bar{e} \ um\bar{a}mah\bar{e}svarasaṃvād\bar{e} \ yuddhakāṇḍ\bar{e} \ dvit\bar{i}yaḥ \ sargaḥ \|_2 \|$

∥tṛtīyaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

vibhīṣaṇō mahābhāgaścaturbhirmantribhiḥ saha lāgatya gaganē rāmasammukhē samavasthitaḥ līl

uccairuvāca bhōḥ svāmin rāma rājīvalōcana l rāvaṇasyānujōShaṃ tē dāraharturvibhīṣaṇaḥ l2l

nāmnā bhrātrā nirastōShaṃ tvāmēva śaraṇaṃ gataḥ l hitamuktaṃ mayā dēva tasya cāviditātmanaḥ ∥₃∥

sītām rāmāya vaidēhīm prēṣayēti punaḥ punaḥ luktōSpi na śṛṇōtyēva kālapāśavaśam gataḥ ||4||

hantum mām khaḍgamādāya prādravadrākṣasādhamaḥ l tatōScirēṇa sacivaiścaturbhiḥ sahitō bhayāt ∥₅∥

tvāmēva bhavamōkṣāya mumukṣuḥ śaraṇaṃ gataḥ l vibhīṣaṇavacaḥ śrutvā sugrīvō vākyamabravīt lel

viśvāsārhō na tē rāma māyāvī rākṣasādhamaḥ I sītāharturviśēsēna rāvanasyānujō balī I7

mantribhiḥ sāyudhairasmān vivarē nihaniṣyati l tadājñāpaya mē dēva vānarairhanyatāmayam 💵

mamaivam bhāti mē rāma buddhyā kim niścitam vada I śrutvā sugrīvavacanam rāmah sasmitamabravīt II9II

yadīcchāmi kapiśrēṣṭha lōkān sarvān sahēśvarān l nimiṣārdhēna samhanyām srjāmi nimiṣārdhatah ||10||

atō mayāSbhayaṃ dattaṃ śīghramānaya rākṣasam sakṛdēva prapannāya tavāsmīti ca yācatē I

abhayam sarvabhūtēbhyō dadāmyētadvratam mama ||12||

rāmasya vacanam śrutvā sugrīvō hṛṣṭamānasaḥ l vibhīṣaṇamathānāyya darśayāmāsa rāghavam ||13||

vibhīṣaṇastu sāṣṭāṅgaṃ praṇipatya raghūttamam l harṣagadgadayā vācā bhaktyā ca parayānvitaḥ ||14||

rāmam śyāmam viśālākṣam prasannamukhapaṅkajam l dhanurbāṇadharam śāntam lakṣmaṇēna samanvitam ||15||

|| || 16 || || kṛtāñjalipuṭō bhūtvā stōtuṃ samupacakramē vibhīsana uvāca

namastē rāma rājēndra namaḥ sītāmanōrama I namastē caṇḍakōdaṇḍa namastē bhaktavatsala ||17||

namōSnantāya śāntāya rāmāyāmitatējasē I sugrīvamitrāya ca tē raghūnām patayē namah ||18||

jagadutpattināśānām kāraṇāya mahātmanē l trailōkyaguravēSnādigrhasthāya namō namah ||19||

tvamādirjagatām rāma tvamēva sthitikāraņam l tvamantē nidhanasthānam svēcchācārastvamēva hi ||20||

carācarāṇāṃ bhūtānāṃ bahirantaśca rāghava | vyāpyavyāpakarūpēṇa bhavān bhāti jaganmayaḥ ||21||

tvanmāyayā hṛtajñānā naṣṭātmānō vicētasaḥ l $_{22}$ gatāgataṃ prapadyantē pāpapuṇyavaśātsadā $\|_{22}\|$

tāvatsatyam jagadbhāti śuktikārajatam yathā I yāvanna jñāyatē jñānam cētasāSnanyagāminā ||23||

tvadajñānātsadā yuktāḥ putradāragṛhādiṣu | ramantē viṣayān sarvānantē duḥkhapradān vibhō ||24||

tvamindrōSgniryamō rakṣō varuṇaśca tathāSnilaḥ I

kubēraśca tathā rudrastvamēva puruṣōttama 1125 ||

tvamaņōrapyaṇīyāṃśca sthūlāt sthūlataraḥ prabhō l tvam pitā sarvalōkānām mātā dhātā tvamēva hi ||26||

ādimadhyāntarahitaḥ paripūrṇōScyutōSvyayaḥ l tvaṃ pāṇipādarahitaścakṣuḥśrōtravivarjitaḥ ||27||

śrōtā draṣṭā grahītā ca javanastvam kharāntaka l kōśēbhyō vyatiriktastvam nirguṇō nirupāśrayaḥ ||28||

nirvikalpō nirvikārō nirākārō nirīśvaraḥ | şaḍbhāvarahitōSnādiḥ puruṣaḥ prakṛtēḥ paraḥ ||29||

māyayā gṛhyamāṇastvaṃ manuṣya iva bhāvyasē I jñātvā tvāṃ nirguṇamajaṃ vaiṣṇavā mōkṣagāminaḥ ||30||

aham tvatpādasadbhaktiniḥśrēṇīm prāpya rāghava licchāmi jñānayōgākhyam saudhamārōḍhumīśvara ||31||

namaḥ sītāpatē rāma namaḥ kāruṇikōttama | rāvanārē namastubhyam trāhi mām bhavasāgarāt ||32||

tataḥ prasannaḥ prōvāca śrīrāmō bhaktavatsalaḥ I varaṃ vṛṇīṣva bhadraṃ tē vāñchitaṃ varadōSsmyaham II33 II

vibhīṣaṇa uvāca

dhanyōSsmi kṛtakṛtyōSsmi kṛtakāryōSsmi rāghava I tvatpādadarśanādēva vimuktōSsmi na saṃśayaḥ ||34||

nāsti matsadṛśō dhanyō nāsti matsadṛśaḥ śuciḥ l nāsti matsadṛśō lōkē rāma tvanmūrtidarśanāt l35 l

karmabandhavināśāya tvajjñānam bhaktilakṣaṇam l tvaddhyānam paramārtham ca dēhi mē raghunandana ls6l

na yācē rāma rājēndra sukham viṣayasambhavam l tvatpādakamalē saktā bhaktirēva sadāstu mē ||37|| ōmityuktvā punaḥ prītō rāmaḥ prōvāca rākṣasam | śrnu vaksyāmi tē bhadram rahasyam mama niścitam ∥₃8∥

madbhaktānām praśāntānām yōginām vītarāgiņām l hṛdayē sītayā nityam vasāmyatra na saṃśayaḥ 🏾 39 🔻

tasmāttvam sarvadā śāntaḥ sarvakalmaṣavarjitaḥ l mām dhyātvā mōksyasē nityam ghōrasamsārasāgarāt ||40||

stōtramētatpaṭhēdyastu likhēdyaḥ śṛṇuyādapi | matprītayē mamābhīstam sārūpyam samavāpnuyāt ||41||

ityuktvā lakṣmaṇaṃ prāha śrīrāmō bhaktabhaktimān l paśyatvidānīmēvaiṣa mama sandarśanē phalam lal

lankārājyē Sbhiṣēkṣyāmi jalamānaya sāgarāt I yāvaccandraśca sūryaśca yāvattiṣṭhati mēdinī ||43||

yāvanmama kathā lōkē tāvadrājyam karōtvasau lityuktvā lakṣmaṇēnāmbu hyānāyya kalaśēna tam ||44||

lankārājyādhipatyārthamabhiṣēkam ramāpatiḥ l kārayāmāsa sacivairlakṣmaṇēna viśēṣataḥ las

sādhu sādhviti tē sarvē vānarāstuṣṭuvurbhṛśam l sugrīvōSpi pariṣvajya vibhīṣaṇamathābravīt lab

vibhīṣaṇa vayaṃ sarvē rāmasya paramātmanaḥ l kiṅkarāstatra mukhyastvaṃ bhaktyā rāmaparigrahāt l rāvaṇasya vināśē tvaṃ sāhāyyaṃ kartumarhasi lat

vibhīṣaṇa uvāca

ahaṃ kiyān sahāyatvē rāmasya paramātmanaḥ l kim tu dāsyam karisyēSham bhaktyā śaktyā hyamāyayā ||48||

daśagrīvēņa sandiṣṭaḥ śukō nāma mahāsuraḥ I saṃsthitō hyambarē vākyaṃ sugrīvamidamabravīt ||49||

tvāmāha rāvaņō rājā bhrātaram rākṣasādhipaḥ I

mahākulaprasūtastvam rājā Ssi vanacāriņām 150 11

mama bhrātṛsamānastvaṃ tava nāstyarthaviplavaḥ l aham yadaharam bhāryām rājaputrasya kim tava ||51||

kişkindhām yāhi haribhirlankā śakyā na daivataih | prāptum kim mānavairalpasattvairvānarayūthapaih ||52||

tam prāpayantam vacanam tūrņamutplutya vānarāh l prāpadyanta tadā kṣipram nihantum dṛḍhamuṣṭibhih ||53||

vānarairhanyamānastu śukō rāmamathābravīt | na dūtān ghnanti rājēndra vānarān vāraya prabhō ||54||

rāmaḥ śrutvā tadā vākyaṃ śukasya paridēvitam I mā vadhiṣṭēti rāmastān vārayāmāsa vānarān II 55 II

punarambaramāsādya śukaḥ sugrīvamabravīt | brūhi rājan daśagrīvaṃ kiṃ vakṣyāmi vrajāmyaham ||56||

sugrīva uvāca

yathā vālī mama bhrātā tathā tvam rākṣasādhama l hantavyastvam mayā yatnātsaputrabalavāhanaḥ ls7 l

brūhi mē rāmacandrasya bhāryām hṛtvā kva yāsyasi l tatō rāmājñayā dhrtvā śukam badhvāSnvaraksayat ||58||

śārdūlōSpi tataḥ pūrvaṃ dṛṣṭvā kapibalaṃ mahat I yathāvatkathayāmāsa rāvaṇāya sa rākṣasaḥ ||59||

dīrghacintāparō bhūtvā niḥśvasannāsa mandirē l tataḥ samudramāvēkṣya rāmō raktāntalōcanaḥ ||60||

paśya lakṣmaṇa duṣṭōऽsau vāridhirmāmupāgatam । nābhinandati duṣṭātmā darśanārthaṃ mamānagha ||61||

jānāti mānuṣōSyaṃ mē kiṃ kariṣyati vānaraiḥ ladya paśya mahābāhō śōṣayiṣyāmi vāridhim l62 l

pādēnaiva gamiṣyanti vānarā vigatajvarāḥ lityuktvā krōdhatāmrākṣa ārōpitadharnurdharaḥ ligall

tūṇīrādbāṇamādāya kālāgnisadṛśaprabham | sandhāya cāpamākrsya rāmō vākyamathābravīt | || 64 ||

paśyantu sarvabhūtāni rāmasya śaravikramam | idānīm bhasmasātkuryām samudram saritām patim ||65||

ēvam bruvati rāmē tu saśailavanakānanā l cacāla vasudhā dyauśca diśaśca tamasāvṛtāḥ ||66||

cukṣubhē sāgarō vēlām bhayādyōjanamatyagāt l timinakrajhaṣā mīnāḥ prataptāḥ paritatrasuḥ ||67||

ētasminnantarē sākṣātsāgarō divyarūpadhṛk | divyābharaṇasampannaḥ svabhāsā bhāsayan diśaḥ ||68||

svāntaḥsthadivyaratnāni karābhyām parigṛhya saḥ l pādayōḥ purataḥ kṣiptvā rāmasyōpāyanam bahu lebl

daṇḍavatpraṇityāha rāmaṃ raktāntalōcanam l trāhi trāhi jagannātha rāma trailōkyarakṣaka ||70||

jaḍōShaṃ rāma tē sṛṣṭaḥ sṛjatā nikhilaṃ jagat I svabhāvamanyathā kartuṃ kaḥ śaktō dēvanirmitam ||71||

sthūlāni pañcabhūtāni jaḍānyēva svabhāvataḥ | sṛṣṭāni bhavataitāni tvadājñāṃ laṅghayanti na ||72||

tāmasādahamō rāma bhūtāni prabhavanti hi | kāraṇānugamāttēṣāṃ jaḍatvaṃ tāmasaṃ svataḥ ||173||

nirguņastvam nirākārō yadā māyāguņān prabhō līlayā Sngīkarōṣi tvam tadā vairājanāmavān ||74||

guņātmanō virājaśca sattvāddēvā babhūvirē \parallel rajōguņātprajēśādyā manyōrbhūtapatistava \parallel 75 \parallel

tvāmaham māyayā channam līlayā mānuṣākṛtim

jaḍabuddhirjaḍō mūrkhaḥ kathaṃ jānāmi nirguṇam l danda ēva hi mūrkhānām sanmārgaprāpakah prabhō ||76||

bhūtānāmamaraśrēṣṭha paśūnām laguḍō yathā I śaraṇam tē vrajāmīśam śaraṇyam bhaktavatsala I abhayam dēhi mē rāma laṅkāmārgam dadāmi tē ||77||

śrīrāma uvāca

amōghōSyaṃ mahābāṇaḥ kasmin dēśē nipātyatām lakṣyaṃ darśaya mē śīghraṃ bāṇasyāmōghapātinaḥ ||78||

rāmasya vacanam śrutvā karē dṛṣṭvā mahāśaram l mahōdadhirmahātējā rāghavam vākyamabravīt | | 179 | |

rāmōttarapradēśē tu drumakulya iti śrutaḥ I pradēśastatra bahavaḥ pāpātmānō divāniśam 🛭 80 🔻

bādhantē mām raghuśrēṣṭha tatra tē pātyatām śaraḥ l rāmēna srstō bānastu ksanādābhīramandalam ||81||

hatvā punaḥ samāgatya tūṇīrē pūrvavatsthitaḥ l tatōSbravīdraghuśrēstham sāgarō vinayānvitah || 82 ||

nalaḥ sētuṃ karōtvasmin jalē mē viśvakarmaṇaḥ l sutō dhīmān samarthōSsmin kāryē labdhavarō hariḥ ||83||

kīrtim jānantu tē lōkāḥ sarvalōkamalāpahām lityuktvā rāghavam natvā yayau sindhuradṛśyatām ||84||

tatō rāmastu sugrīvalakṣmaṇābhyāṃ samanvitaḥ l nalamājñāpayacchīghraṃ vānaraiḥ sētubandhanē l85 l

tatōStihṛṣṭaḥ plavagēndrayūthapairmahānagēndrapratimairyutō nalaḥ l babandha sētuṃ śatayōjanāyatam suvistṛtaṃ parvatapādapairdṛḍham ||86||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē trtīyah sargah∥₃∥

||caturthah sargah||

śrīmahādēva uvāca

sētumārabhamāṇastu tatra rāmēśvaraṃ śivam | saṃsthāpya pūjayitvāSha rāmō lōkahitāya ca ||1||

praņamētsētubandham yō dṛṣṭvā rāmēśvaram śivam | brahmahatyādipāpēbhyō mucyatē madanugrahāt ||2||

sētubandhē naraḥ snātvā dṛṣṭvā rāmēśvaraṃ haram I saṅkalpaniyatō bhūtvā gatvā vārāṇasīṃ naraḥ II3II

ānīya gaṅgāsalilam rāmēśamabhiṣicya ca | samudrē kṣiptatadbhārō brahma prāpnōtyasaṃśayam ||4||

kṛtāni prathamēnāhnā yōjanāni caturdaśa I dvitīyēna tathā cāhnā yōjanāni tu viṃśatiḥ II5II

tṛtīyēna tathā cāhnā yōjanānyēkaviṃśatiḥ l caturthēna tathā cāhnā dvāviṃśatiriti śrutam lel

pañcamēna trayōviṃśadyōjanāni samantataḥ l babandha sāgarē sētum nalō vānarasattamah ||7||

tēnaiva jagmuḥ kapayō yōjanānāṃ śataṃ drutam l asaṅkhyātāḥ suvēlādriṃ rurudhuḥ plavagōttamāḥ $\|\mathbf{s}\|$

āruhya mārutim rāmō lakṣmaṇōSpyaṅgadam tathā l didṛkṣū rāghavō laṅkāmārurōhācalam mahat 🏽 🔻

dṛṣṭvā laṅkāṃ suvistīrṇāṃ nānācitradhvajākulām l citraprāsādasambādhāṃ svarṇaprākāratōraṇām lol

parikhābhiḥ śataghnībhiḥ saṅkramaiśca virājitām | prāsādōpari vistīrṇapradēśē daśakandharaḥ ||11||

mantribhih sahitō vīraih kirīṭadaśakōjjvalah l nīlādriśikharākārah kālamēghasamaprabhah l12

ratnadaṇḍaiḥ sitacchatrairanēkaiḥ pariśōbhitaḥ l ētasminnantarē baddhō muktō rāmēna vai śukah lil

vānaraistāḍitaḥ samyag daśānanamupāgataḥ l prahasan rāvaṇaḥ prāha pīḍitaḥ kiṃ paraiḥ śuka ||14||

rāvaṇasya vacaḥ śrutvā śukō vacanamabravīt | sāgarasyōttarē tīrēSbravaṃ tē vacanaṃ yathā | tata utplutya kapayō gṛhītvā māṃ kṣaṇāttataḥ ||15||

muştibhirnakhadantaiśca hantum lōptum pracakramuh l tatō mām rāma rakṣēti krōśantam raghupuṅgavaḥ ||16||

visrjyatāmiti prāha visrṣṭōShaṃ kapīśvaraiḥ l tatōShamāgatō bhītyā dṛṣṭvā tadvānaraṃ balam ||17||

rākṣasānām balaughasya vānarēndrabalasya ca I naitayōrvidyatē sandhirdēvadānavayōriva II8II

puraprākāramāyānti kṣipramēkataram kuru I sītām vāSsmai prayacchāSSśu yuddham vā dīyatām prabhō II19II

māmāha rāmastvam brūhi rāvaņam madvacah śuka I yadbalam ca samāśritya sītām mē hṛtavānasi II 20 II

taddarśaya yathākāmam sasainyaḥ sahabāndhavaḥ l śvaḥkālē nagarīm laṅkām saprākārām satōraṇām ||21||

rākṣasaṃ ca balaṃ paśya śarairvidhvaṃsitaṃ mayā \parallel ghōrarōṣamahaṃ mōkṣyē balaṃ dhāraya rāvaṇa \parallel 22 \parallel

ityuktvõpararāmātha rāmaḥ kamalalōcanaḥ l ēkasthānagatā yatra catvāraḥ puruṣarṣabhāḥ ||23||

śrīrāmō lakṣmaṇaścaiva sugrīvaśca vibhīṣaṇaḥ l ēta ēva samarthāstē laṅkāṃ nāśayituṃ prabhō ||24|| utpāţya bhasmīkaraṇē sarvē tiṣṭhantu vānarāḥ l tasya yādṛgbalaṃ dṛṣṭaṃ rūpaṃ praharaṇāni ca ||25||

vadhişyati puram sarvamēkastişthantu tē trayah l paśya vānarasēnām tāmasankhyātām prapūritām ||26||

garjanti vānarāstatra pašya parvatasannibhāḥ I na šakyāstē gaṇayituṃ prādhānyēna bravīmi tē ||27||

ēṣa yōSbhimukhō laṅkāṃ nadaṃstiṣṭhati vānaraḥ l yūthapānāṃ sahasrāṇāṃ śatēna parivāritaḥ ||28||

sugrīvasēnādhipatirnīlō nāmāgninandanaḥ lēṣa parvataśṛṅgābhah padmakiñjalkasannibhah l29 l

sphōṭayatyabhisaṃrabdhō lāṅgūlaṃ ca punaḥ punaḥ l yuvarājōSṅgadō nāma vāliputrōStivīryavān ||30||

yēna dṛṣṭā janakajā rāmasyātīvavallabhā l hanūmānēṣa vikhyātō hatō yēna tavāSStmajaḥ ||31||

śvētō rajatasaṅkāśō mahābuddhiparākramaḥ l tūrnam sugrīvamāgatya punargacchati vānarah ||32||

yastvēṣa siṃhasaṅkāśaḥ paśyatyatulavikramaḥ l rambhō nāma mahāsattvō laṅkāṃ nāśayituṃ kṣamaḥ l33 l

ēṣa paśyati vai laṅkāṃ didhakṣanniva vānaraḥ l śarabhō nāma rājēndra kōṭiyūthapanāyakaḥ ||34||

panasaśca mahāvīryō maindaśca dvividastathā I nalaśca sētukartāSsau viśvakarmasutō balī ||35||

vānarāṇāṃ varṇanē vā saṅkhyānē vā ka īśvaraḥ l śūrāḥ sarvē mahākāyāḥ sarvē yuddhābhikāṅkṣiṇaḥ lsell

śaktāḥ sarvē cūrṇayitum laṅkām rakṣōgaṇaiḥ saha l ētēṣām balasaṅkhyānam pratyēkam vacmi tē śṛṇu ||37|| ēṣāṃ kōṭisahasrāṇi nava pañca ca sapta ca lathā śaṅkhasahasrāṇi tathāSrbudaśatāni ca lal

sugrīvasacivānām tē balamētatprakīrtitam I anyēsām tu balam nāham vaktum śaktōSsmi rāvaṇa II39II

rāmō na mānuṣaḥ sākṣādādinārāyaṇaḥ paraḥ l sītā sāksājjagaddhētuścicchaktirjagadātmikā ||40||

tābhyāmēva samutpannam jagatsthāvarajangamam lasmādrāmasca sītā ca jagatastasthuṣasca tau ||41||

pitarau pṛthivīpāla tayōrvairī kathaṃ bhavēt l ajānatā tvayāSSnītā jaganmātaiva jānakī ||42||

kṣaṇanāśini saṃsārē śarīrē kṣaṇabhaṅgurē | pañcabhūtātmakē rājaṃścaturviṃśatitattvakē ||43||

malamāṃsāsthidurgandhabhūyiṣṭhēShaṅkṛtālayē | kaivāsthā vyatiriktasya kāyē tava jaḍātmakē | | | 44 | |

yatkṛtē brahmahatyādipātakāni kṛtāni ca | bhōgabhōktā tu yō dēhah sa dēhōStra patisyati ||45||

puṇyapāpē samāyātō jīvēna sukhaduḥkhayōḥ l kāraṇē dēhayōgādināSStmanaḥ kurutōSniśam ||46||

yāvaddēhōSsmi kartāSsmītyātmāShaṃ kurutēSvaśaḥ l adhyāsāttāvadēva syājjanmanāśādisambhavaḥ ||47||

tasmāttvam tyaja dēhādāvabhimānam mahāmatē l ātmātiSnirmalaḥ śuddhō vijñānātmāScalōSvyayaḥ ||48||

svājñānavaśatō bandham pratipadya vimuhyati l tasmāttvam śuddhabhāvēna jñātvāSStmānam sadā smara ||49||

viratim bhaja sarvatra putradāragṛhādiṣu l nirayēṣvapi bhōgaḥ syācchvaśūkaratanāvapi lsoll dēham labdhvā vivēkāḍhyam dvijatvam ca viśēṣataḥ l tatrāpi bhāratē varṣē karmabhūmau sudurlabham ||51||

kō vidvānātmasātkṛtvā dēhaṃ bhōgānugō bhavēt l atastvam brāhmanō bhūtvā paulastyatanayaśca san \$\| \|_{52} \|_{\text{l}}\$

ajñānīva sadā bhōgānanudhāvasi kim mudhā litah param vā tyaktvā tvam sarvasangam samāśraya ||53||

rāmamēva parātmanam bhaktibhāvēna sarvadā I sītām samarpya rāmāya tatpādānucarō bhava ||54||

vimuktah sarvapāpēbhyō viṣṇulōkam prayāsyasi I nō cēdgamiṣyasēSdhōSdhah punarāvṛttivarjitah I aṅgīkuruṣva madvākyam hitamēva vadāmi tē II55II

satsangatim kuru bhajasva harim śaranyam śrīrāghavam marakatōpalakāntikāntam I sītāsamētamaniśam dhṛtacāpabāṇam sugrīvalakṣmaṇavibhīṣaṇasēvitāṅghrim ||56||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē caturthah sargah ||4||

∥pañcamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

śrutvā śukamukhōdgītam vākyamajñānanāśanam l rāvaṇaḥ krōdhatāmrākṣō dahanniva tamabravīt la

anujīvya sudurbuddhē guruvadbhāṣasē katham | śāsitāSham trijagatām tvam mām śikṣanna lajjasē ||2||

idānīmēva hanmi tvām kintu pūrvakṛtam tava I smarāmi tēna rakṣāmi tvām yadyapi vadhōcitam II3II

itō gaccha vimūḍha tvamēvaṃ śrōtuṃ na mē kṣamam I mahāprasāda ityuktvā vēpamānō gṛhaṃ yayau II4II

śukōSpi brāhmaṇaḥ pūrvaṃ brahmiṣṭhō brahmavittamaḥ l vānaprasthavidhānēna vanē tiṣṭhan svakarmakṛt II5II

dēvānāmabhivṛddhyartham vināśāya suradviṣām l cakāra yajñavitatimavicchinnām mahāmatiḥ llell

rākṣasānāṃ virōdhōSbhūcchukō dēvahitōdyataḥ l vajradaṃṣṭra iti khyātastatraikō rākṣasō mahān la

antaram prēpsurātisthacchukāpakaraņōdyatah l kadācidāgatōSgastyastasyāSSśramapadam munēh lall

tēna sampūjitōSgastyō bhōjanārthaṃ nimantritaḥ I gatē snātuṃ munau kumbhasambhavē prāpya cāntaram 💵

agastyarūpadhṛk sōSpi rākṣasaḥ śukamabravīt | yadi dāsyasi mē brahman bhōjanaṃ dēhi sāmiṣam ||10||

bahukālam na bhuktam mē māmsam chāgāngasambhavam l tathēti kārayāmāsa māmsabhōjyam savistaram ll11 ll upaviṣṭē munau bhōktuṃ rākṣasōStīva sundaram | śukabhāryāvapurdhrtvā tām cāntarmōhayan khalaḥ ||12||

naramāṃsaṃ dadau tasmai supakvaṃ bahuvistaram l dattvaivāntardadhē rakṣastatō drstvā cukōpa sah ||13||

amēdhyam mānuṣam māmsamagastyaḥ śukamabravīt l abhakṣyam mānuṣam māmsam dattavānasi durmatē ||14||

mahyam tvam rākṣasō bhūtvā tiṣṭha tvam mānuṣāśanaḥ liti śaptaḥ śukō bhītyā prāhāgastyam munē tvayā lib

idānīm bhāṣitam mēṢdya māṃsaṃ dēhīti vistaram l tathaiva dattam bhō dēva kim mē śāpam pradāsyasi ||16||

śrutvā śukasya vacanam muhūrtam dhyānamāsthitah I jñātvā rakṣaḥkṛtam sarvam tataḥ prāha śukam sudhīḥ ||17||

tavāpakāriņā sarvam rākṣasēna kṛtam tvidam l avicāryaiva mē dattaḥ śāpastē munisattama lal

tathāSpi mē vacōSmōghamēvamēva bhavişyati l rāksasam vapurāsthāya rāvanasya sahāyakrt ||19||

tiṣṭha tāvadyadā rāmō daśānanavadhāya hi l $\,$ āgamiṣyati laṅkāyāḥ samīpaṃ vānaraiḥ saha $\,$ $\,$ $\,$ $\,$ $\,$ $\,$ $\,$ $\,$ $\,$

prēṣitō rāvaṇēna tvaṃ cārō bhūtvā raghūttamam l dṛṣṭvā śāpādvinirmuktō bōdhayitvā ca rāvaṇam l21 l

tattvajñānam tatō muktaḥ param padamavāpsyasi l ityuktōSgastyamuninā śukō brāhmaṇasattamaḥ ||22||

babhūva rākṣasaḥ sadyō rāvaṇaṃ prāpya saṃsthitaḥ l idānīṃ cārarūpēṇa dṛṣṭvā rāmaṃ sahānujam ||23||

rāvaṇaṃ tattvavijñānaṃ bōdhayitvā punardrutam | pūrvavadbrāhmaṇō bhūtvā sthitō vaikhānasaiḥ saha ||24||

tataḥ samāgamadvṛddhō mālyavān rākṣasō mahān l buddhimānnītinipuṇō rājñō mātuḥ priyaḥ pitā ||25||

prāha tam rākṣasam vīram praśāntēnāntarātmanā l śrnu rājan vacō mēSdya śrutvā kuru yathēpsitam ||26||

yadā praviṣṭā nagarīm jānakī rāmavallabhā l tadādi puryām dṛśyantē nimittāni daśānana ||27||

ghōrāṇi nāśahētūni tāni mē vadataḥ śṛṇu l kharastanitanirghōṣā mēghā atibhayaṅkarāḥ ||28||

śōṇitēnābhivarṣanti laṅkāmuṣṇēna sarvadā l rudanti dēvaliṅgāni svidyanti pracalanti ca ||29||

kālikā pāṇḍurairdantaiḥ prahasatyagrataḥ sthitā l kharā gōṣu prajāyantē mūṣakā nakulaiḥ saha 🛚 30 🔻

mārjārēņa tu yuddhyanti pannagā garuḍēna tu l karālō vikaṭō muṇḍaḥ puruṣaḥ kṛṣṇapiṅgalaḥ 🏽31 🔻

kālō gṛhāṇi sarvēṣāṃ kālē kālē tvavēkṣatē l ētānyanyāni dṛśyantē nimittānyudbhavanti ca ||32||

ataḥ kulasya rakṣārthaṃ śāntiṃ kuru daśānana I sītāṃ satkṛtya sadhanāṃ rāmāyāऽऽśu prayaccha bhōḥ 🛚 🖂 🔻

rāmam nārāyaṇam viddhi vidvēṣam tyaja rāghavē I yatpādapōtamāśritya jñāninō bhavasāgaram 🛚 34 🖡

taranti bhaktipūtāntāstatō rāmō na mānuṣaḥ l
 bhajasva bhaktibhāvēna rāmaṃ sarvahṛdālayam $\|35\|$

yadyapi tvam durācārō bhaktyā pūtō bhaviṣyasi I madvākyam kuru rājēndra kulakauśalahētavē | || 36 ||

tattu mālyavatō vākyam hitamuktam daśānanah I na marṣayati duṣṭātmā kālasya vaśamāgatah II37 II rāmēṇa prēṣitō nūnaṃ bhāṣasē tvamanargalam | gaccha vṛddhōSsi bandhustvaṃ sōḍhaṃ sarvaṃ tvayōditam ||39||

itō matkarṇapadavīṃ dahatyētadvacastava I ityuktvā sarvasacivaih sahitah prasthitastadā ||40||

prāsādāgrē samāsīnaḥ paśyan vānarasainikān | yuddhāyāSSyōjayatsarvarākṣasān samupasthitān ||41||

rāmōSpi dhanurādāya lakṣmaṇēna samāhṛtam l drstvā rāvaṇamāsīnam kōpēna kaluṣīkrtah #42#

kirīţinam samāsīnam mantribhih parivēṣţitam I śaśāṅkārdhanibhēnaiva bāṇēnaikēna rāghavah II43II

śvētacchatrasahasrāṇi kirīṭadaśakaṃ tathā l cicchēda nimiṣārdhēna tadadbhutamivābhavat ||44||

lajjitō rāvaṇastūrṇaṃ vivēśa bhavanaṃ svakam | āhūya rākṣasān sarvān prahastapramukhān khalaḥ ||45||

vānaraiḥ saha yuddhāya nōdayāmāsa satvaraḥ l tatō bhērīmṛdaṅgādyaiḥ paṇavānakagōmukhaiḥ ||46||

mahişōşṭraiḥ kharaiḥ siṃhairdvīpibhiḥ kṛtavāhanāḥ l khaḍgaśūladhanuḥpāśayaṣṭitōmaraśaktibhiḥ ||47||

lakṣitāḥ sarvatō laṅkāṃ pratidvāramupāyayuḥ l tatpūrvamēva rāmēṇa nōditā vānararṣabhāḥ ||48||

udyamya giriśṛṅgāṇi śikharāṇi mahānti ca l tarūṃścōtpāṭya vividhān yuddhāya hariyūthapāḥ ||49||

prēkṣamāṇā rāvaṇasya tānyanīkāni bhāgaśaḥ l rāghavapriyakāmārthaṃ laṅkāmāruruhustadā l50 l tē drumaiḥ parvatāgraiśca muṣṭibhiśca plavaṅgamāḥ l tataḥ sahasrayūthāśca kōṭiyūthāśca yūthapāḥ l51 l

kōṭīśatayutāścānyē rurudhurnagaram bhṛśam | āplavantaḥ plavantaśca garjantaśca plavaṅgamāḥ ||52||

rāmō jayatyatibalō lakṣmaṇaśca mahābalaḥ l rājā jayati sugrīvō rāghavēṇānupālitaḥ ls3 l

ityēvam ghōṣayantaśca samam yuyudhirēSribhiḥ l hanūmānaṅgadaścaiva kumudō nīla ēva ca ||54||

nalaśca śarabhaścaiva maindō dvivida ēva ca | jāmbavān dadhivaktraśca kēsarī tāra ēva ca | | 55 ||

anyē ca balinaḥ sarvē yūthapāśca plavaṅgamāḥ l dvārāṇyutplutya laṅkāyāḥ sarvatō rurudhurbhṛśam l tadā vṛkṣairmahākāyāḥ parvatāgraiśca vānarāḥ l56

nijaghnustāni rakṣāṃsi nakhairdantaiśca vēgitāḥ l rākṣasāśca tadā bhīmā dvārēbhyaḥ sarvatō ruṣā ||57||

nirgatya bhindipālaiśca khaḍgaiḥ śūlaiḥ paraśvadhaiḥ l nijaghnurvānarānīkaṃ mahākāyā mahābalāḥ lsel

rākṣasāṃśca tathā jaghnurvānarā jitakāśinaḥ l tadā babhūva samarō māṃsaśōṇitakardamaḥ lsəll

rakṣasāṃ vānarāṇāṃ ca sambabhūvādbhutōpamaḥ l tē hayaiśca gajaiścaiva rathaiḥ kāñcanasannibhaiḥ lool

rakṣōvyāghrā yuyudhirē nādayantō diśō daśa l rākṣasāśca kapīndrāśca parasparajayaiṣiṇaḥ ||61||

rākṣasān vānarā jaghnurvānarāṃścaiva rākṣasāḥ l rāmēṇa viṣṇunā dṛṣtā harayō divijāmśajāḥ l62l

babhūvurbalinō hṛṣṭāstadā pītāmṛtā iva I sītābhimarśapāpēna rāvaṇēnābhipālitān II63 II hataśrīkān hatabalān rākṣasān jaghnurōjasā l caturthāṃśāvaśēṣēṇa nihataṃ rākṣasaṃ balam 1641

svasainyam nihatam dṛṣṭvā mēghanādōStha duṣṭadhīḥ l brahmadattavarah śrīmānantardhānam gatōSsurah ll65 ll

sarvāstrakuśalō vyōmni brahmāstrēņa samantataḥ l nānāvidhāni śastrāṇi vānarānīkamardayan ||66||

vavarṣa śarajālāni tadadbhutamivābhavat | rāmōSpi mānayan brāhmamastramastravidāṃ varaḥ ||67||

kṣaṇaṃ tūṣṇīmuvāsātha dadarśa patitaṃ balam I vānarāṇāṃ raghuśrēṣṭhaścukōpānalasannibhaḥ II68 II

cāpamānaya saumitrē brahmāstrēņāsuram kṣaṇāt l bhasmīkarōmi mē paśya balamadya raghūttama 1691

mēghanādōSpi tacchrutvā rāmavākyamatandritaḥ l tūrnam jagāma nagaram māyayā māyikōSsurah | | 70 | |

patitam vānarānīkam dṛṣṭvā rāmōStiduḥkhitaḥ l uvāca mārutim śīghram gatvā ksīramahōdadhim ||71||

tatra drōṇagirirnāma divyauṣadhisamudbhavaḥ l tamānaya drutaṃ gatvā sañjīvaya mahāmatē | | 172 | |

vānaraughān mahāsattvān kīrtistē susthirā bhavēt l ājñāpramāṇamityuktvā jagāmānilanandanaḥ ||173||

ānīya ca girim sarvān vānarān vānararṣabhaḥ l jīvayitvā punastatra sthāpayitvāSSyayau drutam ||74||

pūrvavadbhairavam nādam vānarāṇām balaughataḥ l śrutvā vismayamāpannō rāvaṇō vākyamabravīt ||75||

rāghavō mē mahān śatruḥ prāptō dēvavinirmitaḥ l hantuṃ taṃ samarē śīghraṃ gacchantu mama yūthapāḥ ||176|| mantriņō bāndhavāḥ śūrā yē ca matpriyakāṅkṣiṇaḥ I sarvē gacchantu yuddhāya tvaritaṃ mama śāsanāt ||77||

yē na gacchanti yuddhāya bhīravaḥ prāṇaviplavāt l tān hanisyāmyaham sarvān macchāsanaparāṅmukhān ||78||

tacchrutvā bhayasantrastā nirjagmū raṇakōvidāḥ l atikāyaḥ prahastaśca mahānādamahōdarau ||79||

dēvašatrurnikumbhašca dēvāntakanarāntakau laparē balinah sarvē yayuryuddhāya vānaraih led

ētē cānyē ca bahavaḥ śūrāḥ śatasahasraśaḥ | praviśya vānaraṃ sainyaṃ mamanthurbaladarpitāḥ ||81||

bhuśuṇḍībhindipālaiśca bāṇaiḥ khaḍgaiḥ paraśvadhaiḥ lanyaiśca vividhairastrairnijaghnurhariyūthapān l82 l

tē pādapaiḥ parvatāgrairnakhadaṃṣṭraiśca muṣṭibhiḥ l prāṇairvimōcayāmāsuḥ sarvarākṣasayūthapān lasl

rāmēṇa nihatāḥ kēcitsugrīvēṇa tathāSparē | hanūmatā cāṅgadēna lakṣmaṇēna mahātmanā | yūthapairvānarāṇāṃ tē nihatāḥ sarvarākṣasāḥ ||84||

rāmatējaḥ samāviśya vānarā balinōSbhavan I rāmaśaktivihīnānāmēvam śaktiḥ kutō bhavēt #85#

sarvēśvaraḥ sarvamayō vidhātā māyāmanuṣyatvaviḍambanēna I sadā cidānandamayōSpi rāmō yuddhādilīlāṃ vitanōti māyām ||86||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē pañcamaḥ sargaḥ∥₅∥

∥şaşthah sargah∥

śrīmahādēva uvāca

śrutvā yuddhē balam naṣṭamatikāyamukham mahat I rāvaṇō duḥkhasantaptaḥ krōdhēna mahatāऽऽvṛtaḥ 💵

nidhāyēndrajitam laṅkārakṣaṇārtham mahādyutiḥ I svayam jagāma yuddhāya rāmēṇa saha rākṣasaḥ ||2||

divyam syandanamāruhya sarvaśastrāstrasamyutam l rāmamēvābhidudrāva rākṣasēndrō mahābalaḥ 💵

vānarān bahuśō hatvā bāṇairāśīviṣōpamaiḥ l pātayāmāsa sugrīvapramukhān yūthanāyakān ||4||

gadāpāṇiṃ mahāsattvaṃ tatra dṛṣṭvā vibhīṣaṇam l utsasarja mahāśaktiṃ mayadattāṃ vibhīṣaṇē ls

tāmāpatantīmālōkya vibhīṣaṇavighātinīm l dattābhayōSyaṃ rāmēṇa vadhārhō nāyamāsuraḥ lel

ityuktvā lakṣmaṇō bhīmaṃ cāpamādāya vīryavān ≀ vibhīṣaṇasya purataḥ sthitōऽkampa ivācalaḥ ∥ァ∥

sā śaktirlakṣmaṇatanuṃ vivēśāmōghaśaktitaḥ I yāvantyaḥ śaktayō lōkē māyāyāḥ sambhavanti hi II 8 II

tāsāmādhārabhūtasya lakṣmaṇasya mahātmanaḥ I māyāśaktyā bhavētkim vā śēṣāmśasya harēstanōḥ 🏽 🔻

tathāSpi mānuṣaṃ bhāvamāpannastadanuvrataḥ | mūrcchitaḥ patitō bhūmau tamādātuṃ daśānanaḥ ||10||

hastaistōlayitum śaktō na babhūvātivismitaḥ I sarvasya jagataḥ sāram virājam paramēśvaram ||11||

katham lōkāśrayam viṣṇum tōlayēllaghurākṣasaḥ l grahītukāmam saumitrim rāvaṇam vīkṣya mārutiḥ ||12||

ājaghānōrasi kruddhō vajrakalpēna muṣṭinā l tēna muṣṭiprahārēṇa jānubhyāmapatadbhuvi ||13||

āsyaiśca nētraśravaṇairudvaman rudhiraṃ bahu l vighūrnamānanayanō rathōpastha upāviśat ||14||

atha lakṣmaṇamādāya hanūmān rāvaṇārditam lānayadrāmasāmīpyam bāhubhyām parigrhya tam līs

hanūmataḥ suhṛttvēna bhaktyā ca paramēśvaraḥ laghutvamagamaddēvō gurūnām gururapyajah ||16||

sā śaktirapi taṃ tyaktvā jñātvā nārāyaṇāṃśajam l rāvaṇasya rathaṃ prāgādrāvaṇōSpi śanaistataḥ ||17||

samjñāmavāpya jagrāha bāṇāsanamathō ruṣā l rāmamēvābhidudrāva dṛṣṭvā rāmōSpi taṃ krudhā ||18||

āruhya jagatām nāthō hanūmantam mahābalam l rathastham rāvaṇam dṛṣṭvā abhidudrāva rāghavaḥ libl

jyāśabdamakarōttīvram vajraniṣpēṣaniṣṭhuram l rāmō gambhīrayā vācā rākṣasēndramuvāca ha ||20||

rākṣasādhama tiṣṭhādya kva gamiṣyasi mē puraḥ l kṛtvāSparādhamēvaṃ mē sarvatra samadarśinaḥ ||21||

yēna bāṇēna nihatā rākṣasāstē janālayē | tēnaiva tvāṃ haniṣyāmi tiṣṭhādya mama gōcarē ||22||

śrīrāmasya vacaḥ śrutvā rāvaṇō mārutātmajam l vahantaṃ rāghavaṃ saṅkhyē śaraistīkṣṇairatāḍayat l23 l

hatasyāpi śaraistīkṣṇairvāyusūnōḥ svatējasā l vyavardhata punastējō nanarda ca mahākapiḥ ||24|| tatō dṛṣṭvā hanūmantam savraṇam raghusattamaḥ l krōdhamāhārayāmāsa kālarudra ivāparaḥ l25||

sāśvam ratham dhvajam sūtam śastraugham dhanurañjasā l chatram patākām tarasā cicchēda śitasāyakaih ||26||

tatō mahāśarēṇāśu rāvaṇaṃ raghusattamaḥ l vivyādha vajrakalpēna pākāririva parvatam ||27||

rāmabāṇahatō vīraścacāla ca mumōha ca | hastānnipatitaścāpastam samīkṣya raghūttamah ||28||

ardhacandrēņa cicchēda tatkirīṭam raviprabham lanujānāmi gaccha tvamidānīm bāṇapīḍitaḥ lanujānāmi gaccha tvamidānīm banujāmi banu

praviśya laṅkāmāśvāsya śvaḥ paśyasi balaṃ mama l rāmabāṇēna saṃviddhō hatadarpōStha rāvaṇaḥ ||30||

mahatyā lajjayā yuktō laṅkāṃ prāviśadāturaḥ l rāmōSpi lakṣmaṇaṃ dṛṣṭvā mūrcchitaṃ patitaṃ bhuvi ||31||

mānuṣatvamupāśritya līlayāSnuśuśōca ha l tataḥ prāha hanūmantaṃ vatsa jīvaya lakṣmaṇam ||32||

mahauṣadhīḥ samānīya pūrvavadvānarānapi l tathēti raghavēṇōktō jagāmāऽऽśu mahākapiḥ ||33||

hanūmān vāyuvēgēna kṣaṇāttīrtvā mahōdadhim l ētasminnantarē cārā rāvaṇāya nyavēdayan 🛚 34 🔻

rāmēņa prēṣitō dēva hanūmān kṣīrasāgaram I gatō nētum lakṣmaṇasya jīvanārtham mahauṣadhīḥ ||35||

śrutvā taccāravacanam rājā cintāparōSbhavat I jagāma rātrāvēkākī kālanēmigṛham kṣaṇāt 🛚 36 🗒

gṛhāgataṃ samālōkya rāvaṇaṃ vismayānvitaḥ l kālanēmiruvācēdaṃ prāñjalirbhayavihvalaḥ l arghyādikaṃ tataḥ kṛtvā rāvaṇasyāgrataḥ sthitaḥ ll37 ll kiṃ tē karōmi rājēndra kimāgamanakāraṇam l kālanēmimuvācēdaṃ rāvaṇō duḥkhapīḍitaḥ ||38||

mamāpi kālavaśataḥ kaṣṭamētadupasthitam | mayā śaktyā hatō vīrō lakṣmaṇah patitō bhuvi ||39||

tam jīvayitumānētumōṣadhīrhanumān gataḥ l yathā tasya bhavēdvighnastathā kuru mahāmatē ||40||

māyayā munivēṣēṇa mōhayasva mahākapim | kālātyayō yathā bhūyāttathā kṛtvaihi mandirē ||41||

rāvaṇasya vacaḥ śrutvā kālanēmiruvāca tam I rāvaṇēśa vacō mēSdya śrnu dhāraya tattvataḥ ||42||

priyam tē karavānyēva na prāṇān dhārayāmyaham I mārīcasya yathāSraṇyē purāSbhūnmṛgarūpiṇaḥ ||43||

tathaiva mē na sandēhō bhaviṣyati daśānana l hatāḥ putrāśca pautrāśca bāndhavā rākṣasāśca tē ||44||

ghātayitvā Ssurakulam jīvitēnāpi kim tava I rājyēna vā sītayā vā kim dēhēna jadātmanā II45 II

sītām prayaccha rāmāya rājyam dēhi vibhīṣaṇē l vanam yāhi mahābāhō ramyam munigaṇāśrayam ||46||

snātvā prātaḥ śubhajalē kṛtvā sandhyādikāḥ kriyāḥ l tata ēkāntamāśritya sukhāsanaparigrahaḥ ||47||

visṛjya sarvataḥ saṅgamitarān viṣayān bahiḥ l bahiḥpravṛttākṣagaṇaṃ śanaiḥ pratyak pravāhaya ||48||

prakṛtērbhinnamātmānam vicāraya sadāSnagha l carācaram jagatkṛtsnam dēhabuddhīndriyādikam ||49||

ābrahmastambaparyantam dṛśyatē śrūyatē ca yat I saiṣā prakṛtirityuktā saiva māyēti kīrtitā ||50||

sargasthitivināśānām jagadvṛkṣasya kāraṇam l lōhitaśvētakṛṣṇādi prajāḥ sṛjati sarvadā #51#

kāmakrōdhādiputrādyān hiṃsātṛṣṇādikanyakāḥ l mōhayantyaniśam dēvamātmānam svairgunairvibhum ||52||

kartṛtvabhōktṛtvamukhān svaguṇānātmanīśvarē I ārōpya svavaśam kṛtvā tēna krīḍati sarvadā II53 II

śuddhōSpyātmā yayā yuktaḥ paśyatīva sadā bahiḥ I vismṛtya ca svamātmānaṃ māyāguṇavimōhitaḥ ||54||

yadā sadguruņā yuktō bōdhyatē bōdharūpiņā I nivṛttadṛṣṭirātmānaṃ paśyatyēva sadā sphuṭam II55 II

jīvanmuktaḥ sadā dēhī mucyatē prākṛtairguṇaiḥ l tvamapyēvaṃ sadāSStmānaṃ vicārya niyatēndriyaḥ ls6ll

prakṛtēranyamātmānam jñātvā muktō bhaviṣyasi I dhyātum yadyasamarthōSsi saguṇam dēvamāśraya ||57||

hṛtpadmakarṇikē svarṇapīṭhē maṇigaṇānvitē | mṛduślakṣṇatarē tatra jānakyā saha saṃsthitam ||58||

vīrāsanam viśālākṣam vidyutpuñjanibhāmbaram l kirītahārakēyūrakaustubhādibhiranvitam ||59||

nūpuraiḥ kaṭakairbhāntaṃ tathaiva vanamālayā lakṣmaṇēna dhanurdvandvakarēṇa parisēvitam 1160 ||

ēvam dhyātvā sadā SStmānam rāmam sarvahṛdi sthitam I bhaktyā paramayā yuktō mucyatē nātra saṃśayaḥ ||61||

śṛṇu vai caritaṃ tasya bhaktairnityamananyadhīḥ l ēvaṃ cētkṛtapūrvāṇi pāpāni ca mahāntyapi l kṣaṇādēva vinaśyanti yathāSgnēstūlarāśayaḥ l62 l

bhajasva rāmam paripūrņamēkam vihāya vairam nijabhaktiyuktah I hrdā sadā bhāvitabhāvarūpam anāmarūpam puruṣam purāṇam 🛚 63 🔻

 ${\tt liti}$ śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē ṣaṣṭhaḥ sargaḥ ${\tt liti}$

∥saptamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

kālanēmivacaḥ śrutvā rāvaṇōSmṛtasannibham | jajvāla krōdhatāmrākṣaḥ sarpiradbhirivāgnimat ||1||

nihanmi tvām durātmānam macchāsanaparānmukham l paraiḥ kiñcidgṛhītvā tvam bhāṣasē rāmakinkaraḥ ||2||

kālanēmiruvācēdam rāvaņam dēva kim krudhā I na rōcatē mē vacanam yadi gatvā karōmi tat II3II

ityuktvā prayayau śīghram kālanēmirmahāsurah I nōditō rāvaņēnaiva hanūmadvighnakāranāt II4II

sa gatvā himavatpārśvam tapōvanamakalpayat l tatra śiṣyaiḥ parivṛtō munivēṣadharaḥ khalaḥ ||5||

gacchatō mārgamāsādya vāyusūnōrmahātmanaḥ l tatō gatvā dadarśātha hanūmānāśramaṃ śubham lel

cintayāmāsa manasā śrīmān pavananandanaḥ I purā na drstamētanmē munimandalamuttamam II7

mārgō vibhraṃśitō vā mē bhramō vā cittasambhavaḥ I yadvāऽऽviśyāऽऽśramapadaṃ dṛṣṭvā munimaśēṣataḥ 🏽 🖁 🔻

pītvā jalam tatō yāmi drōṇācalamanuttamam lityuktvā pravivēśātha sarvatō yōjanāyatam lgl

āśramam kadalīśālakharjūrapanasādibhiḥ | samāvṛtam pakvaphalairnamraśākhaiśca pādapaiḥ ||10||

vairabhāvavinirmuktam śuddham nirmalalakṣaṇam l tasminmahāśramē ramyē kālanēmiḥ sa rākṣasaḥ lil indrayōgaṃ samāsthāya cakāra śivapūjanam l hanūmānabhivādyāSSha gauravēṇa mahāsuram l12

bhagavan rāmadūtōShaṃ hanūmānnāma nāmataḥ I rāmakāryēna mahatā kṣīrābdhim gantumudyatah ||13||

tṛṣā māṃ bādhatē brahmannudakaṃ kutra vidyatē I yathēcchaṃ pātumicchāmi kathyatāṃ mē munīśvara ||14||

tacchrutvā mārutērvākyam kālanēmistamabravīt I kamaṇḍalugatam tōyam mama tvam pātumarhasi ||15||

bhunkṣva cēmāni pakvāni phalāni tadanantaram I nivasasva sukhēnātra nidrāmēhi tvarāstu mā II16II

bhūtam bhavyam bhaviṣyam ca jānāmi tapasā svayam l utthitō laksmanah sarvē vānarā rāmavīksitāh l₁₇||

tacchrutvā hanumānāha kamaṇḍalujalēna mē I na śāmyatyadhikā tṛṣṇā tatō darśaya mē jalam IIII

tathētyājñāpayāmāsa vaṭuṃ māyāvikalpitam l vaṭō darśaya vistīrṇaṃ vāyusūnōrjalāśayam ligl

nimīlya cākṣiṇī tōyaṃ pītvāSSgaccha mamāntikam l\$upadēkṣyāmi tē mantraṃ yēna drakṣyasi cauṣadhīḥ $\|{}_{20}\|$

tathēti daršitam šīghram vaṭunā salilāśayam l pravišya hanumāmstōyamapibanmīlitēkṣaṇaḥ ||21||

tataścā S Sgatya makarī mahāmāyā mahākapim lagrasattam mahāvēgānmārutim ghōrarūpinī l22 l

tatō dadarśa hanumān grasantīm makarīm ruṣā | dārayāmāsa hastābhyām vadanam sā mamāra ha ||23||

tatōSntarikṣē dadṛśē divyarūpadharāṅganā I dhānyamālīti vikhyātā hanūmantamathābravīt ||24|| tvatprasādādaham śāpādvimuktāSsmi kapīśvara l śaptāSham muninā pūrvamapsarā kāraṇāntarē ||25||

āśramē yastu tē dṛṣṭaḥ kālanēmirmahāsuraḥ l rāvaṇaprahitō mārgē vighnam kartum tavānagha ||26||

munivēṣadharō nāsau munirvipravihiṃsakaḥ l jahi dustam gaccha śīghram drōnācalamanuttamam ||27||

gacchāmyaham brahmalōkam tvatsparśāddhatakalmaṣā lityuktvā sā yayau svargam hanūmānapyathāSSśramam ||28||

āgatam tam samālōkya kālanēmirabhāṣata l kim vilambēna mahatā tava vānarasattama ||29||

gṛhāṇa mattō mantrāṃstvaṃ dēhi mē gurudakṣiṇām lityuktō hanumānmustim drdham baddhvāSSha rāksasam ligoll

gṛhāṇa dakṣiṇāmētāmityuktvā nijaghāna tam l visṛjya munivēṣaṃ sa kālanēmirmahāsuraḥ ||31||

yuyudhē vāyuputrēņa nānāmāyāvidhānataḥ l mahāmāyikadūtōSsau hanūmānmāyinām ripuh ||32||

jaghāna muṣṭinā śīrṣṇi bhagnamūrdhā mamāra saḥ l tataḥ kṣīranidhiṃ gatvā dṛṣṭvā drōṇaṃ mahāgirim 🛚 🖂 🔻

adṛṣṭvā cauṣadhīstatra girimutpāṭya satvaraḥ l gṛhītvā vāyuvēgēna gatvā rāmasya sannidhim ||34||

uvāca hanumān rāmamānītōSyam mahāgiriḥ l yadyuktam kuru dēvēśa vilambō nātra yujyatē ||35||

śrutvā hanūmatō vākyam rāmaḥ santuṣṭamānasaḥ l gṛhītvā cauṣadhīḥ śīghram suṣēṇēna mahāmatiḥ ||36||

cikitsām kārayāmāsa lakṣmaṇāya mahātmanē l tataḥ suptōtthita iva buddhvā prōvāca lakṣmaṇaḥ ||37|| tiṣṭha tiṣṭha kva gantāsi hanmīdānīm daśānana l iti bruvantamālōkya mūrdhnyavaghrāya rāghavaḥ ||38||

mārutim prāha vatsādya tvatprasādānmahākapē I nirāmayam prapaśyāmi laksmanam bhrātaram mama ||39||

ityuktvā vānaraiḥ sārdhaṃ sugrīvēṇa samanvitaḥ l vibhīṣaṇamatēnaiva yuddhāya samavasthitaḥ ll40 ll

pāṣāṇaiḥ pādapaiścaiva parvatāgraiśca vānarāḥ l yuddhāyābhimukhā bhūtvā yayuh sarvē yuyutsavaḥ lal

rāvaņō vivyathē rāmabāṇairviddhō mahāsuraḥ I mātaṅga iva simhēna garudēnēva pannagah ||42||

abhibhūtōSgamadrājā rāghavēņa mahātmanā I siṃhāsanē samāviśya rākṣasānidamabravīt ||43||

mānuṣēṇaiva mē mṛtyumāha pūrvaṃ pitāmahaḥ l mānuṣō hi na māṃ hantuṃ śaktōSsti bhuvi kaścana ||44||

tatō nārāyaṇaḥ sākṣānmānuṣōSbhūnna saṃśayaḥ I rāmō dāśarathirbhūtvā māṃ hantuṃ samupasthitaḥ $II_{45}II$

anaraņyēna yatpūrvam śaptōSham rākṣasēśvara l utpatsyatē ca madvamśē paramātmā sanātanaḥ ||46||

tēna tvam putrapautraiśca bāndhavaiśca samanvitaḥ l haniṣyasē na sandēha ityuktvā mām divam gataḥ ||47||

sa ēva rāmaḥ sañjātō madarthē māṃ haniṣyati l kumbhakarṇastu mūḍhātmā sadā nidrāvaśaṃ gataḥ ||48||

tam vibōdhya mahāsattvamānayantu mamāntikam lityuktāstē mahākāyāstūrnam gatvā tu yatnatah $\|49\|$

vibōdhya kumbhaśravaṇaṃ ninyū rāvaṇasannidhim I namaskṛtya sa rājānamāsanōpari saṃsthitaḥ ||50||

tamāha rāvaņō rājā bhrātaram dīnayā girā | kumbhakarna nibōdha tvam mahatkastamupasthitam ||51||

rāmēņa nihatāḥ śūrāḥ putrāḥ pautrāśca bāndhavāḥ l kim kartavyamidānīm mē mṛtyukāla upasthitē ||52||

ēṣa dāśarathī rāmaḥ sugrīvasahitō balī I samudraṃ sabalastīrtvā mūlaṃ naḥ parikṛntati ||53||

yē rākṣasā mukhyatamāstē hatā vānarairyudhi | vānarānām kṣayam yuddhē na paśyāmi kadācana ||54||

nāśayasva mahābāhō yadartham paribōdhitaḥ l bhrāturarthē mahāsattva kuru karma suduskaram ||55||

śrutvā tadrāvaņēndrasya vacanam paridēvitam | kumbhakarņō jahāsōccairvacanam cēdamabravīt ||56||

purā mantravicārē tē gaditam yanmayā nṛpa l tadadya tvāmupagatam phalam pāpasya karmaṇaḥ ||57||

pūrvamēva mayā prōktō rāmō nārāyaṇaḥ paraḥ l sītā ca yōgamāyēti bōdhitōSpi na budhyasē ||58||

ēkadā Shaṃ vanē sānau viśālāyāṃ sthitō niśi l dṛṣṭō mayā muniḥ sākṣānnāradō divyadarśanaḥ ||59||

tamabravam mahābhāga kutō gantāsi mē vada l ityuktō nāradaḥ prāha dēvānām mantraņē sthitaḥ 🏽 🕫 🗒

tatrōtpannamudantam tē vakṣyāmi śṛṇu tattvataḥ l yuvābhyām pīḍitā dēvāḥ sarvē viṣṇumupāgatāḥ l61 l

ūcustē dēvadēvēśaṃ stutvā bhaktyā samāhitāḥ I jahi rāvaṇamakṣōbhyaṃ dēva trailōkyakaṇṭakam ||62||

mānuṣēṇa mṛtistasya kalpitā brahmaṇā purā l atastvaṃ mānuṣō bhūtvā jahi rāvaṇakaṇṭakam 🛚 63 🔻 tathētyāha mahāviṣṇuḥ satyasaṅkalpa īśvaraḥ I jātō raghukulē dēvō rāma ityabhiviśrutaḥ ||64||

sa hanişyati vah sarvānityuktvā prayayau munih l atō jānīhi rāmam tvam param brahma sanātanam ||65||

tyaja vairaṃ bhajasvādya māyāmānuṣavigraham l bhajatō bhaktibhāvēna prasīdati raghūttamaḥ 1166 ||

bhaktirjanitrī jñānasya bhaktirmōkṣapradāyinī l bhaktihīnēna yatkiñcitkṛtaṃ sarvamasatsamam ||67||

avatārāḥ subahavō viṣṇōrlīlānukāriṇaḥ l tēṣāṃ sahasrasadṛśō rāmō jñānamayaḥ śivaḥ lebl

rāmam bhajanti nipuṇā manasā vacasā Sniśam lanāyāsēna saṃsāram tīrtvā yānti harēḥ padam legl

yē rāmamēva satatam bhuvi śuddhasattvā dhyāyanti tasya caritāni paṭhanti santaḥ l muktāsta ēva bhavabhōgamahāhipāśaiḥ sītāpatēḥ padamanantasukham prayānti ||70||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē saptamaḥ sargah || 7 ||

∥aṣṭamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

kumbhakarṇavacaḥ śrutvā bhrukuṭīvikaṭānanaḥ l daśagrīvō jagādēdamāsanādutpatanniva lı

tvamānītō na mē jñānabōdhanāya subuddhimān I mayā kṛtaṃ samīkṛtya yudhyasva yadi rōcatē ||2||

nō cēdgaccha suṣuptyartham nidrā tvām bādhatē Sdhunā I rāvaṇasya vacaḥ śrutvā kumbhakarṇō mahābalaḥ ∥₃∥

ruṣṭōSyamiti vijñāya tūrṇaṃ yuddhāya niryayau I sa laṅghayitvā prākāraṃ mahāparvatasannibhaḥ ||4||

niryayau nagarāttūrņam bhīṣayan harisainikān l sa nanāda mahānādam samudramabhinādayan lsl

vānarān kālayāmāsa bāhubhyām bhakṣayan ruṣā l kumbhakarṇam tadā dṛṣṭvā sapakṣamiva parvatam llell

dudruvurvānarāḥ sarvē kālāntakamivākhilāḥ l bhramantaṃ harivāhinyāṃ mudgarēṇa mahābalam ||7||

kālayantam harīn vēgādbhakṣayantam samantataḥ l cūrṇayantam mudgarēṇa pāṇipādairanēkadhā 🌬 ll

kumbhakarṇaṃ tadā dṛṣṭvā gadāpāṇirvibhīṣaṇaḥ I nanāma caraṇaṃ tasya bhrāturjyēṣṭhasya buddhimān 🌬

vibhīṣaṇōShaṃ bhrāturmē dayāṃ kuru mahāmatē I rāvaṇastu mayā bhrātarbahudhā paribōdhitaḥ II10II

sītām dēhīti rāmāya rāmaḥ sākṣājjanārdanaḥ I na śṛṇōti ca mām hantum khaḍgamudyamya cōktavān IIII dhik tvām gacchēti mām hatvā padā pāpibhirāvṛtaḥ l caturbhirmantribhiḥ sārdham rāmam śaraṇamāgataḥ ||12||

tacchrutvā kumbhakarņō Spi jñātvā bhrātaramāgatam I samālingya ca vatsa tvam jīva rāmapadāśrayāt II3I

kulasamrakṣaṇārthāya rākṣasānām hitāya ca l mahābhāgavatōSsi tvam purā mē nāradācchrutam ||14||

gaccha tāta mamēdānīm dṛśyatē na ca kiñcana I madīyō vā parō vāSpi madamattavilōcanaḥ II15II

ityuktōSśrumukhō bhrātuścaraṇāvabhivandya saḥ l rāmapārśvamupāgatya cintāpara upasthitah ||16||

kumbhakarṇōSpi hastābhyāṃ pādābhyāṃ pēṣayan harīn l cacāra vānarīṃ sēnāṃ kālayan gandhahastivat ||17||

dṛṣṭvā taṃ rāghavaḥ kruddhō vāyavyaṃ śastramādarāt l cikṣēpa kumbhakarṇāya tēna cicchēda rakṣasaḥ lall

samudgaram dakṣahastam tēna ghōram nanāda saḥ l sa hastaḥ patitō bhūmāvanēkānardayan kapīn l19ll

paryantamāśritāḥ sarvē vānarā bhayavēpitāḥ l $_{20}$ rāmarākṣasayōryuddhaṃ paśyantaḥ paryavasthitāḥ $\|_{20}$

kumbhakarṇaśchinnahastaḥ śālamudyamya vēgataḥ l samarē rāghavaṃ hantuṃ dudrāva tamathōScchinat l21 l

śālēna sahitam vāmahastamaindrēņa rāghavaḥ | chinnabāhumathāyāntam nardantam vīkṣya rāghavaḥ | | | | | | | |

dvāvardhacandrau niśitāvādāyāsya padadvayam l cicchēda patitau pādau laṅkādvāri mahāsvanau ||23||

nikṛttapāṇipādōSpi kumbhakarṇōStibhīṣaṇaḥ | vaḍavāmukhavadvaktraṃ vyādāya raghunandanam ||24||

abhidudrāva ninadan rāhuścandramasam yathā l apūrayacchitāgraiśca sāyakaistadraghūttamaḥ ||25||

śarapūritavaktrōSsau cukrōśātibhayaṅkaraḥ l atha sūryapratīkāśamaindram śaramanuttamam ||26||

vajrāśanisamam rāmaścikṣēpāsuramṛtyavē | sa tatparvatasaṅkāśam sphuratkuṇḍaladaṃṣṭrakam ||27||

cakarta rakṣōSdhipatēḥ śirō vṛtramivāśaniḥ l tacchirah patitam laṅkādvāri kāyō mahōdadhau ||28||

śirōSsya rōdhayaddvāram kāyō nakrādyacūrṇayat l tatō dēvāḥ saṛṣayō gandharvāḥ pannagāḥ khagāḥ ||29||

siddhā yakṣā guhyakāśca apsarōbhiśca rāghavam līḍirē kusumāsārairvarṣantaścābhinanditāḥ ||30||

ājagāma tadā rāmam draṣṭum dēvamunīśvaraḥ I nāradō gaganātturṇam svabhāsā bhāsayan diśaḥ ||31||

rāmamindīvaraśyāmamudārāṅgaṃ dhanurdharam līṣattāmraviśālākṣamaindrāstrāñcitabāhukam ||32||

dayārdradṛṣṭyā paśyantam vānarāñcharapīḍitān l dṛṣṭvā gadgadayā vācā bhaktyā stōtum pracakramē ||33||

nārada uvāca

dēvadēva jagannātha paramātman sanātana I nārāyaṇākhilādhāra viśvasākṣinnamōSstu tē ||34||

viśuddhajñānarūpōSpi tvam lōkānativañcayan l māyayā manujākārah sukhaduḥkhādimāniva ||35||

tvam māyayā guhyamānah sarvēṣām hṛdi saṃsthitah l svayanjyōtih svabhāvastvam vyakta ēvāmalātmanām ||36||

unmīlayan srjasyētannētrē rāma jagattrayam l upasaṃhriyatē sarvaṃ tvayā cakṣurnimīlanāt ||37|| yasmin sarvamidam bhāti yataścaitaccarācaram I yasmānna kiñcillōkēSsmimstasmai tē brahmaņē namaḥ ||38||

prakṛtim puruṣam kālam vyaktāvyaktasvarūpiṇam l yam jānanti muniśrēṣṭhāstasmai rāmāya tē namaḥ ||39||

vikārarahitam śuddham jñānarūpam śrutirjagau l tvām sarvajagadākāramūrtim cāpyāha sā śrutih #40#

virōdhō dṛśyatē dēva vaidikō vēdavādinām I niścayaṃ nādhigacchanti tvatprasādaṃ vinā budhāḥ II41 II

māyayā krīḍatō dēva na virōdhō manāgapi I raśmijālam ravēryadvaddrśyatē jalavad #42#bhramāt

bhrāntijñānāttathā rāma tvayi sarvam prakalpyatē I manasōSviṣayō dēva rūpam tē nirguṇam param ||43||

katham drśyam bhavēddēva drśyābhāvē bhajētkatham I atastavāvatārēşu rūpāņi nipuņā bhuvi II44II

bhajanti buddhisampannāstarantyēva bhavārṇavam l kāmakrōdhādayastatra bahavaḥ paripanthinaḥ ||45||

bhīṣayanti sadā cētō mārjārā mūṣakaṃ yathā l tvannāma smaratāṃ nityaṃ tvadrūpamapi mānasē ||46||

tvatpūjāniratānām tē kathāmṛtaparātmanām l tvadbhaktasaṅginām rāma saṃsārō gōṣpadāyatē ||47||

atastē saguņam rūpam dhyātvā Sham sarvadā hṛdi | muktaścarāmi lōkēṣu pūjyō Sham sarvadaivataiḥ ||48||

rāma tvayā mahatkāryam kṛtam dēvahitēcchayā l kumbhakarṇavadhēnādya bhūbhārōSyam gataḥ prabhō ||49||

śvō haniṣyati saumitririndrajētāramāhavē I haniṣyasēStha rāma tvaṃ paraśvō daśakandharam ||50||

paśyāmi sarvam dēvēśa siddhaih saha nabhōgatah I

anugṛhṇīṣva mām dēva gamiṣyāmi surālayam ||51||

ityuktvā rāmamāmantrya nāradō bhagavānṛṣiḥ l yayau dēvaiḥ pūjyamānō brahmalōkamakalmaṣam ||52||

bhrātaram nihatam śrutvā kumbhakarnam mahābalam I rāvanah śōkasantaptō rāmēnāklistakarmanā II53II

mūrcchitaḥ patitō bhūmāvutthāya vilalāpa ha | pitrvyam nihatam śrutvā pitaram cātivihvalam ||54||

indrajitprāha śōkārtam tyaja śōkam mahāmatē | vyētu tē duḥkhamakhilam svasthō bhava mahīpatē ||55||

sarvam samīkariṣyāmi haniṣyāmi ca vai ripūn l gatvā nikumbhilām sadyastarpayitvā hutāśanam ||56||

labdhvā rathādikam tasmādajēyōSham bhavāmyarēḥ I ityuktvā tvaritam gatvā nirdiṣṭam havanasthalam ||57||

raktamālyāmbaradharō raktagandhānulēpanaḥ I nikumbhilāsthalē maunī havanāyōpacakramē | | 58 | |

vibhīṣaṇōStha tacchrutvā mēghanādasya cēṣṭitam | prāha rāmāya sakalaṃ hōmārambhaṃ durātmanaḥ ||59||

samāpyatē cēddhōmōSyam mēghanādasya durmatēḥ l tadāSjēyō bhavēdrāma mēghanādaḥ surāsuraiḥ ||60||

ataḥ śīghraṃ lakṣmaṇēna ghātayiṣyāmi rāvaṇim l ājñāpaya mayā sārdhaṃ lakṣmaṇaṃ balināṃ varam l haniṣyati na sandēhō mēghanādaṃ tavānujaḥ ||61||

śrīrāmacandra uvāca

ahamēvāgamiṣyāmi hantumindrajitam ripum l āgnēyēna mahāstrēna sarvarākṣasaghātinā ||62||

vibhīṣaṇōSpi taṃ prāha nāsāvanyairnihanyatē I yastu dvādaśa varṣāṇi nidrāhāravivarjitaḥ II 63 II tēnaiva mṛtyurnirdiṣṭō brahmaṇā Ssya durātmanaḥ lakṣmaṇastu ayōdhyāyā nirgamyāyāttvayā saha ||64||

tadādi nidrāhārādīnna jānāti raghūttama I sēvārtham tava rājēndra jñātam sarvamidam mayā ||65||

tadājñāpaya dēvēśa lakṣmaṇaṃ tvarayā mayā l haniṣyati na sandēhaḥ śēṣaḥ sākṣāddharādharaḥ ||66||

tvamēva sākṣājjagatāmadhīśō nārāyaṇō lakṣmaṇa ēva śēṣaḥ I yuvāṃ dharābhāranivāraṇārtham jātau jagannāṭakasūtradhārau ||67||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē aṣṭamaḥ sargaḥllell

∥navamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

vibhīṣaṇavacaḥ śrutvā rāmō vākyamathābravīt | jānāmi tasya raudrasya māyām kṛtsnām vibhīṣaṇa ||1||

sa hi brahmāstravicchūrō māyāvī ca mahābalaḥ l jānāmi lakṣmaṇasyāpi svarūpaṃ mama sēvanam l2 l

jñātvaivāsamaham tūṣṇīm bhaviṣyatkāryagauravāt lityuktvā laksmanam prāha rāmō jñānavatām varah ||3||

gaccha lakṣmaṇa sainyēna mahatā jahi rāvaṇim l hanūmatpramukhaiḥ sarvairyūthapaiḥ saha lakṣmaṇa lal

jāmbavānṛkṣarājōऽyaṃ saha sainyēna saṃvṛtaḥ ≀ vibhīṣaṇaśca sacivaiḥ saha tvāmabhiyāsyati ∥₅∥

abhijñastasya dēśasya jānāti vivarāṇi saḥ l rāmasya vacanaṃ śrutvā lakṣmaṇaḥ savibhīṣaṇaḥ lel

jagrāha kārmukam śrēṣṭhamanyadbhīmaparākramaḥ I rāmapādāmbujam sprṣtvā hrṣṭah saumitrirabravīt ||7||

adya matkārmukānmuktāḥ śarā nirbhidya rāvaṇim I gamiṣyanti hi pātālaṃ snātuṃ bhōgavatījalē IsI

ēvamuktvā sa saumitriḥ parikramya praṇamya tam lindrajinnidhanākāṅkṣī yayau tvaritavikramaḥ 🏽 🔻

vānarairbahusāhasrairhanūmān pṛṣṭhatōSnvagāt l vibhīṣaṇaśca sahitō mantribhistvaritaṃ yayau ||10||

jāmbavatpramukhā rkṣāḥ saumitrim tvarayānvayuḥ I gatvā nikumbhilādēśam lakṣmaṇō vānaraiḥ saha ||11||

apaśyadbalasaṅghātaṃ dūrādrākṣasasaṅkulam | dhanurāyamya saumitriryattōSbhūdbhūrivikramaḥ ||12||

aṅgadēna ca vīrēṇa jāmbavān rākṣasādhipaḥ l tadā vibhīsanah prāha saumitrim paśya rākṣasān ||13||

yadētadrākṣasānīkaṃ mēghaśyāmaṃ vilōkyatē l asyānīkasya mahatō bhēdanē yatnavān bhava ||14||

rākṣasēndrasutōSpyasmin bhinnē dṛśyō bhaviṣyati l abhidravāSSśu yāvadvai naitatkarma samāpyatē | | 15 | |

jahi vīra durātmānam himsāparamadhārmikam l vibhīsanavacah śrutvā laksmanah śubhalaksmanah ||16||

vavarṣa śaravarṣāṇi rākṣasēndrasutaṃ prati l pāṣāṇaiḥ parvatāgraiśca vṛkṣaiśca hariyūthapāḥ ||17||

nirjaghnuḥ sarvatō daityāṃstēSpi vānarayūthapān l paraśvadhaiḥ śitairbāṇairasibhiryaṣṭitōmaraiḥ II18 II

nirjaghnurvānarānīkam tadā śabdō mahānabhūt I sa samprahārastumulah sañjajñē hariraksasām ||19||

indrajitsvabalam sarvamardyamānam vilōkya saḥ l nikumbhilām ca hōmam ca tyaktvā śīghram vinirgataḥ ||20||

rathamāruhya sadhanuḥ krōdhēna mahatā SSgamat I samāhvayan sa saumitriṃ yuddhāya raṇamūrdhani ||21||

saumitrē mēghanādōShaṃ mayā j $\bar{1}$ vanna m $\bar{0}$ kṣyasē l tatra dṛṣṭvā pitṛvyaṃ sa prāha niṣṭhurabhāṣaṇam $\|22\|$

ihaiva jātaḥ saṃvṛddhaḥ sākṣād Ibhrātā piturmama yastvaṃ svajanamutsṛjya parabhṛtyatvamāgataḥ ||23||

katham druhyasi putrāya pāpīyānasi durmatih lityuktvā laksmaņam drstvā hanūmatprsthatah sthitam ||24||

udyadāyudhanistriṃśē rathē mahati saṃsthitaḥ I mahāpramāṇamudyamya ghōraṃ visphārayan dhanuḥ ||25||

adya võ māmakā bāṇāḥ prāṇān pāsyanti vānarāḥ l tatah śaram dāśarathih sandhāyāmitrakarṣaṇah ||26||

sasarja rākṣasēndrāya kruddhaḥ sarpa iva śvasan lindrajidraktanayanō lakṣmaṇaṃ samudaikṣata ||27||

śakrāśanisamasparśairlakṣmaṇēnāhataḥ śaraiḥ | muhūrtamabhavanmūdhah punah pratyāhrtēndriyah ||28||

dadarśāvasthitam vīram vīrō daśarathātmajam | sōSbhicakrāma saumitrim krōdhasamraktalōcanah ||29||

śarān dhanuşi sandhāya lakşmaṇaṃ cēdamabravīt I yadi tē prathamē yuddhē na drstō mē parākramah ||30||

adya tvām daršayiṣyāmi tiṣṭhēdānīm vyavasthitaḥ lityuktvā saptabhirbāṇairabhivivyādha lakṣmaṇam ||31||

daśabhiśca hanūmantam tīkṣṇadhāraiḥ śarōttamaiḥ l tataḥ śaraśatēnaiva samprayuktēna vīryavān ||32||

krōdhadviguṇasaṃrabdhō nirbibhēda vibhīṣaṇam lakṣmaṇōSpi tathā śatruṃ śaravarṣairavākirat ||33||

tasya bāṇaiḥ susaṃviddhaṃ kavacaṃ kāñcanaprabham l vyaśīryata rathōpasthē tilaśaḥ patitaṃ bhuvi ||34||

tataḥ śarasahasrēṇa saṅkruddhō rāvaṇātmajaḥ l bibhēda samarē vīraṃ lakṣmaṇaṃ bhīmavikramam l35 l

vyaśīryatāpataddivyam kavacam lakṣmaṇasya ca l kṛtapratikṛtānyōnyam babhūvaturabhidrutau ||36||

abhīkṣṇaṃ niḥśvasantau tau yudhyētāṃ tumulaṃ punaḥ l śarasaṃvṛtasarvāṅgau sarvatō rudhirōkṣitau ||37|| sudīrghakālam tau vīrāvanyōnyam niśitaih śaraih l ayudhyētām mahāsattvau jayājayavivarjitau ||38||

ētasminnantarē vīrō lakṣmaṇaḥ pañcabhiḥ śaraiḥ l rāvanēh sārathim sāśvam ratham ca samacūrnayat ||39||

cicchēda kārmukam tasya darśayan hastalāghavam | sōSnyattu kārmukam bhadram sajyam cakrē tvarānvitah ||40||

taccāpamapi cicchēda lakṣmaṇastribhirāśugaiḥ l tamēva chinnadhanvānaṃ vivyādhānēkasāyakaiḥ lal

punaranyatsamādāya kārmukam bhīmavikramaḥ lindrajillaksmanam bānaih śitairādityasannibhaih #42#

bibhēda vānarān sarvān bāṇairāpūrayan diśaḥ l tata aindram samādāya lakṣmaṇō rāvaṇim prati ||43||

sandhāyākṛṣya karṇāntam kārmukam dṛḍhaniṣṭhuram l uvāca lakṣmaṇō vīraḥ smaran rāmapadāmbujam ||44||

dharmātmā satyasandhaśca rāmō dāśarathiryadi \parallel trilōkyāmapratidvandvastadēnam jahi rāvanim \parallel 45 \parallel

ityuktvā bāṇamākarṇādvikṛṣya tamajihmagam l lakṣmaṇaḥ samarē vīraḥ sasarjēndrajitaṃ prati #46#

sa śaraḥ saśirastrāṇaṃ śrīmajjvalitakuṇḍalam I pramathyēndrajitaḥ kāyātpātayāmāsa bhūtalē ||47||

tataḥ pramuditā dēvāḥ kīrtayantō raghūttamam | vavarṣuḥ puṣpavarṣāṇi stuvantaśca muhurmuhuḥ ||48||

jaharşa śakrō bhagavān saha dēvairmaharşibhiḥ lākāśēSpi ca dēvānāṃ śuśruvē dundubhisvanaḥ ||49||

vimalam gaganam cāssītsthirāsbhūdviśvadhāriņī I nihatam rāvaņim dṛṣṭvā jayajalpasamanvitaḥ ||50|| gataśramaḥ sa saumitriḥ śaṅkhamāpūrayadraṇē I siṃhanādaṃ tataḥ kṛtvā jyāśabdamakarōdvibhuḥ ||51||

tēna nādēna saṃhṛṣṭā vānarāśca gataśramāḥ l vānarēndraiśca sahitah stuvadbhirhrstamānasaih ||52||

lakṣmaṇaḥ parituṣṭātmā dadarśābhyētya rāghavam l hanūmadrākṣasābhyāṃ ca sahitō vinayānvitaḥ ||53||

vavandē bhrātaram rāmam jyēṣṭham nārāyaṇam vibhum l tvatprasādādraghuśrēṣṭha hatō rāvaṇirāhavē l54 l

śrutvā tallakṣmaṇādbhaktyā tamāliṅgya raghūttamaḥ I mūrdhnyavaghrāya muditaḥ sasnēhamidamabravīt ||55||

sādhu lakṣmaṇa tuṣṭōSsmi karma tē duṣkaraṃ kṛtam I mēghanādasya nidhanē jitaṃ sarvamarindama II56II

ahōrātraistribhirvīraḥ kathañcidvinipātitaḥ l niḥsapatnaḥ kṛtōSsmyadya niryāsyati hi rāvaṇaḥ l57 l putraśōkānmayā yōddhuṃ taṃ haniṣyāmi rāvaṇam mēghanādaṃ hataṃ śrutvā lakṣmaṇēna mahābalam l rāvaṇaḥ patitō bhumau mūrcchitaḥ punarutthitaḥ l vilalāpātidīnātmā putraśōkēna rāvanah l58 l

putrasya guṇakarmāṇi saṃsmaran paryadēvayat l adya dēvagaṇāḥ sarvē lōkapālā maharṣayaḥ ||59||

hatamindrajitam jñātvā sukham svapsyanti nirbhayāḥ lityādi bahuśaḥ putralālasō vilalāpa ha lol

tataḥ paramasaṅkruddhō rāvaṇō rākṣasādhipaḥ l uvāca rākṣasān sarvānnināśayiṣurāhavē lal

sa putravadhasantaptaḥ śūraḥ krōdhavaśaṃ gataḥ l saṃvīkṣya rāvaṇō buddhyā hantuṃ sītāṃ pradudruvē l62 l

khadgapāṇimathāyāntam kruddham dṛṣṭvā daśānanam l rākṣasīmadhyagā sītā bhayaśōkākulābhavat l63 l ētasminnantarē tasya sacivō buddhimān śuciḥ I supārśvō nāma mēdhāvī rāvaṇaṃ vākyamabravīt ||64||

nanu nāma daśagrīva sākṣādvaiśravaṇānujaḥ l vēdavidyāvratasnātaḥ svakarmapariniṣṭhitaḥ ||65||

anēkaguņasampannaḥ kathaṃ strīvadhamicchasi l asmābhiḥ sahitō yuddhē hatvā rāmaṃ ca lakṣmaṇam l prāpsyasē jānakīṃ śīghramityuktaḥ sa nyavartata l66 l

tatō durātmā suhṛdā nivēditam vacaḥ sudharmyaṃ pratigṛhya rāvaṇaḥ l gṛhaṃ jagāmāऽऽśu śucā vimūḍhadhīḥ punaḥ sabhāṃ ca prayayau suhṛdvṛtaḥ ||67||

 ${{\mathbb I}}$ iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē navamaḥ sargaḥ ${{\mathbb I}}_9{{\mathbb I}}$

||daśamaḥ sargaḥ||

śrīmahādēva uvāca

sa vicārya sabhāmadhyē rākṣasaiḥ saha mantribhiḥ l niryayau yē Svaśiṣṭāstai rākṣasaiḥ saha rāghavam la

śalabhaḥ śalabhairyuktaḥ prajvalantamivānalam l tatō rāmēṇa nihatāḥ sarvē tē rākṣasā yudhi ∥₂∥

svayam rāmēņa nihatastīkṣṇabāṇēna vakṣasi l vyathitastvaritam laṅkām pravivēśa daśānanaḥ ||3||

dṛṣṭvā rāmasya bahuśaḥ pauruṣaṃ cāpyamānuṣam l rāvaṇō mārutēścaiva śīghraṃ śukrāntikaṃ yayau ||4||

namaskṛtya daśagrīvaḥ śukraṃ prāñjalirabravīt | bhagavan rāghavēṇaivaṃ laṅkā rākṣasayūthapaiḥ ||5||

vināśitā mahādaityā nihatāḥ putrabāndhavāḥ | katham mē duhkhasandōhastvayi tisthati sadgurau | | 6 | |

iti vijñāpitō daityaguruḥ prāha daśānanam l hōmaṃ kuru prayatnēna rahasi tvaṃ daśānana la vadi vighnō na cēddhōmē tarhi hōmānalōtthitah

mahān rathaśca vāhāśca cāpatūṇīrasāyakāḥ l sambhavisyanti tairyuktastvamajēyō bhavisyasi lal

gṛhāṇa mantrān maddattān gaccha hōmaṃ kuru drutam lityuktastvaritaṃ gatvā rāvaṇō rākṣasādhipaḥ 🏻 🔻

guhām pātālasadrśīm mandirē svē cakāra ha l laṅkādvārakapāṭādi baddhvā sarvatra yatnataḥ ||10||

hōmadravyāṇi sampādya yānyuktānyābhicārikē I guhāṃ praviśya caikāntē maunī hōmaṃ pracakramē ||11|| utthitam dhūmamālōkya mahāntam rāvaṇānujaḥ l rāmāya darśayāmāsa hōmadhūmam bhayākulaḥ ||12||

paśya rāma daśagrīvō hōmam kartum samārabhat I yadi hōmah samāptah syāttadā Sjēyō bhavisyati ||13||

atō vighnāya hōmasya prēṣayāऽऽśu harīśvarān l tathēti rāmah sugrīvasammatēnāṅgadam kapim ||14||

hanūmatpramukhān vīrānādidēśa mahābalān | prākāram laṅghayitvā tē gatvā rāvanamandiram ||15||

daśakōṭyaḥ plavaṅgānāṃ gatvā mandirarakṣakān l cūrṇayāmāsuraśvāmśca gajāmśca nyahanan ksanāt ||16||

tataśca saramā nāma prabhātē hastasaṃjñayā l vibhīṣaṇasya bhāryā sā hōmasthānamasūcayat ||17||

guhāpidhānapāṣāṇamaṅgadaḥ pādaghaṭṭanaiḥ l cūrṇayitvā mahāsattvaḥ pravivēśa mahāguhām lal

dṛṣṭvā daśānanaṃ tatra mīlitākṣaṃ dṛḍhāsanam l tatōSṅgadājñayā sarvē vānarā viviśurdrutam ||19||

tatra kōlāhalam cakrustāḍayantaśca sēvakān l\$sambhārāmścikṣipustasya hōmakunḍē samantatah $\|{}_{20}\|$

sruvamācchidya hastācca rāvaņasya balādruṣā l tēnaiva sañjaghānāśu hanūmān plavagāgraṇīḥ ||21||

ghnanti dantaiśca kāṣṭhaiśca vānarāstamitastataḥ l na jahau rāvaṇō dhyānaṃ hatōSpi vijigīṣayā ||22||

praviśyāntaḥpurē vēśmanyaṅgadō vēgavattaraḥ l samānayatkēśabandhē dhṛtvā mandōdarīṃ śubhām l23 l

rāvaṇasyaiva puratō vilapantīmanāthavat | vidadārāṅgadastasyāḥ kañjukaṃ ratnabhūṣitam ||24||

muktā vimuktāḥ patitāḥ samantādratnasañcayaiḥ l śrōṇisūtram nipatitam truṭitam ratnacitritam ||25||

kațipradēśādvisrastā nīvī tasyaiva paśyataḥ l bhūsanāni ca sarvāni patitāni samantatah ||26||

dēvagandharvakanyāśca nītā hṛṣṭaiḥ plavaṅgamaiḥ l mandōdarī rurōdātha rāvaṇasyāgratō bhṛśam ||27||

krōśantī karuṇaṃ dīnā jagāda daśakandharam I nirlajjōSsi parairēvaṃ kēśapāśē vikṛṣyatē ||28||

bhāryā tavaiva purataḥ kiṃ juhōṣi na lajjasē I hanyatē paśyatō yasya bhāryā pāpaiśca śatrubhiḥ ||29||

martavyam tēna tatraiva jīvitānmaraņam varam l hā mēghanāda tē mātā kliśyatē bata vānaraiḥ ||30||

tvayi jīvati mē duḥkhamīdṛśaṃ ca kathaṃ bhavēt l bhāryā lajjā ca santyaktā bhartrā mē jīvitāśayā ||31||

śrutvā taddēvitam rājā mandōdaryā daśānanah I uttasthau khadgamādāya tyaja dēvīmiti bruvan ||32||

jaghānāṅgadamavyagraḥ kaṭidēśē daśānanaḥ l tadōtsṛjya yayuḥ sarvē vidhvaṃsya havanaṃ mahat II33 II rāmapārśvamupāgamya tasthuḥ sarvē praharṣitāḥ rāvaṇastu tatō bhāryāmuvāca parisāntvayan l daivādhīnamidaṃ bhadrē jīvatā kiṃ na dṛśyatē l tyaja śōkam viśālāksi jñānamālambya niścitam II34 II

ajñānaprabhavaḥ śōkaḥ śōkō jñānavināśakṛt l ajñānaprabhavāhandhīḥ śarīrādiṣvanātmasu ||35||

tanmūlaḥ putradārādisambandhaḥ saṃsṛtistataḥ l harṣaśōkabhayakrōdhalōbhamōhaspṛhādayaḥ ||36||

ajñānaprabhavā hyētē janmamṛtyujarādayaḥ lātmā tu kēvalaṃ śuddhō vyatiriktō hyalēpakaḥ l37 l

ānandarūpō jñānātmā sarvabhāvavivarjitaḥ I na saṃyōgō viyōgō vā vidyatē kēnacitsataḥ ||38||

ēvam jñātvā svamātmānam tyaja śōkamaninditē I idānīmēva gacchāmi hatvā rāmam salaksmanam ||39||

āgamiṣyāmi nō cēnmām dārayiṣyati sāyakaiḥ l śrīrāmō vajrakalpaiśca tatō gacchāmi tatpadam ||40||

tadā tvayā mē kartavyā kriyā macchāsanātpriyē | sītām hatvā mayā sārdham tvam pravēksyasi pāvakam ||41||

ēvam śrutvā vacastasya rāvanasyātiduḥkhitā I uvāca nātha mē vākyam śrnu satyam tathā kuru ||42||

śakyō na rāghavō jētum tvayā cānyaiḥ kadācana I rāmō dēvavaraḥ sākṣātpradhānapuruṣēśvaraḥ II43 II

matsyō bhūtvā purā kalpē manum vaivasvatam prabhuḥ l rarakṣa sakalāpadbhyō rāghavō bhaktavatsalaḥ ||44||

rāmaḥ kūrmōSbhavatpūrvaṃ lakṣayōjanavistṛtaḥ l samudramathanē pṛṣṭhē dadhāra kanakācalam ||45||

hiraņyākṣōStidurvṛttō hatōSnēna mahātmanā l krōḍarūpēṇa vapuṣā kṣōṇīmuddharatā kvacit ||46||

trilōkakaṇṭakaṃ daityaṃ hiraṇyakaśipuṃ purā l hatavānnārasiṃhēna vapuṣā raghunandanaḥ ||47||

vikramaistribhirēvāsau balim baddhvā jagattrayam l ākramyādātsurēndrāya bhṛtyāya raghusattamaḥ ||48||

rākṣasāḥ kṣatriyākārā jātā bhūmērbharāvahāḥ l tān hatvā bahuśō rāmō bhuvaṃ jitvā hyadānmunēḥ ||49||

sa ēva sāmpratam jātō raghuvamsē parātparah l bhavadarthē raghusrēṣṭhō mānuṣatvamupāgatah lol tasya bhāryā kimartham vā hṛtā sītā vanādbalāt I mama putravināśārtham svasyāpi nidhanāya ca ||51||

itaḥ paraṃ vā vaidēhīṃ prēṣayasva raghūttamē l vibhīṣanāya rājyam tu dattvā gacchāmahē vanam ||52||

mandōdarīvacaḥ śrutvā rāvaṇō vākyamabravīt | kathaṃ bhadrē raṇē putrān bhrātṛn rākṣasamaṇḍalam ||53||

ghātayitvā rāghavēņa jīvāmi vanagōcaraḥ l rāmēņa saha yōtsyāmi rāmabāṇaiḥ suśīghragaiḥ II54 II

vidāryamāņō yāsyāmi tadviṣṇōḥ paramaṃ padam l jānāmi rāghavaṃ viṣṇuṃ lakṣmīṃ jānāmi jānakīm l jñātvaiva jānakī sītā mayāSSnītā vanādbalāt lssl

rāmēṇa nidhanam prāpya yāsyāmīti param padam I vimucya tvām tu saṃsārādgamiṣyāmi saha priyē ||56||

parānandamayī śuddhā sēvyatē yā mumukṣubhiḥ l tām gatim tu gamiṣyāmi hatō rāmēṇa saṃyugē \$\|57\|\$

|| ||₅₈|| || prakṣālya kalmaṣāṇīha muktim yāsyāmi durlabhām

klēśādipañcakataraṅgayutaṃ bhramāḍhyam dārātmajāptadhanabandhujhaṣābhiyuktam laurvānalābhanijarōṣamanaṅgajālam saṃsārasāgaramatītya hariṃ vrajāmi ||59||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē daśamaḥ sargahlıol

∥ēkādaśaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

ityuktvā vacanam prēmņā rājñīm mandōdarīm tadā I rāvaņah prayayau yōddhum rāmēņa saha saṃyugē III

dṛḍhaṃ syandanamāsthāya vṛtō ghōrairniśācaraiḥ l cakraiḥ ṣōḍaśabhiryuktaṃ savarūthaṃ sakūbaram l2l

piśācavadanairghōraiḥ kharairyuktam bhayāvaham | sarvāstraśastrasahitam sarvōpaskarasamyutam ||3||

niścakrāmātha sahasā rāvaņō bhīṣaṇākṛtiḥ I āyāntaṃ rāvaṇaṃ dṛṣṭvā bhīṣaṇaṃ raṇakarkaśam II4II santrastāSbhūttadā sēnā vānarī rāmapālitā

hanūmānatha cōtplutya rāvaṇaṃ yōddhumāyayau I āgatya hanumān rakṣōvakṣasyatulavikramaḥ ∥₅∥

muştibandham drdham baddhvā tādayāmāsa vēgatah I tēna muştiprahārēņa jānubhyāmapatadrathē II6II

mūrcchitōStha muhūrtēna rāvaņaḥ punarutthitaḥ $\| v$ uvāca ca hanūmantaṃ śūrōSsi mama sammataḥ $\| v \|$

hanūmānāha tam dhinmām yastvam jīvasi rāvaņa l tvam tāvanmuṣṭinā vakṣō mama tāḍaya rāvaṇa lsl

paścānmayā hataḥ prāṇānmōkṣyasē nātra saṃśayaḥ l tathēti muṣṭinā vakṣō rāvaṇēnāpi tāḍitaḥ 🏽 🔻

vighūrņamānanayanaḥ kiñcitkaśmalamāyayau | saṃjñāmavāpya kapirāḍ rāvaṇaṃ hantumudyataḥ ||10||

tatōSnyatra gatō bhītyā rāvaṇō rākṣasādhipaḥ l hanūmānaṅgadaścaiva nalō nīlastathaiva ca ||11|| catvāraḥ samavētyāgrē dṛṣṭvā rākṣasapuṅgavān lagnivarnam tathā sarparōmānam khadgarōmakam ||12||

tathā vṛścikarōmāṇaṃ nirjaghnuḥ kramaśōssurān l catvāraścaturō hatvā rākṣasān bhīmavikramān l siṃhanādaṃ pṛthak kṛtvā rāmapārśvamupāgatāḥ ||13||

|| || || || tataḥ kruddhō daśagrīvaḥ sandaśya daśanacchadam
vivṛtya nayanē krūrō rāmamēvānvadhāvata |
daśagrīvō rathasthastu rāmaṃ vajrōpamaiḥ śaraiḥ || || || ||

ājaghāna mahāghōrairdhārābhiriva tōyadaḥ I rāmasya purataḥ sarvān vānarānapi vivyadhē ||16||

tataḥ pāvakasaṅkāśaiḥ śaraiḥ kāñcanabhūṣaṇaiḥ l abhyavarṣadraṇē rāmō daśagrīvaṃ samāhitaḥ ||17||

rathastham rāvaṇam dṛṣṭvā bhūmiṣṭham raghunandanam lāhūya mātalim śakrō vacanam cēdamabravīt ||18||

rathēna mama bhūmiṣṭhaṃ śīghraṃ yāhi raghūttamam l tvaritaṃ bhūtalaṃ gatvā kuru kāryaṃ mamānagha lal

ēvamuktōStha tam natvā mātalirdēvasārathiḥ l tatō hayaiśca saṃyōjya haritaiḥ syandanōttamam ||20||

svargājjayārtham rāmasya hyupacakrāma mātaliḥ l prāñjalirdēvarājēna prēṣitōSsmi raghūttama ||21||

rathōSyam dēvarājasya vijayāya tava prabhō | prēṣitaśca mahārāja dhanuraindram ca bhūṣitam ||22||

abhēdyam kavacam khadgam divyatūnīyugam tathā lāruhya ca ratham rāma rāvaņam jahi rākṣasam ||23||

mayā sārathinā dēva vṛtram dēvapatiryathā | ityuktastam parikramya namaskṛtya rathōttamam ||24||

ārurōha ratham rāmō lōkāllakṣmyā niyōjayan l tatōSbhavanmahāyuddham bhairavam rōmaharṣaṇam ||25||

mahātmanō rāghavasya rāvaṇasya ca dhīmataḥ l āgnēyēna ca āgnēyaṃ daivaṃ daivēna rāghavaḥ ||26||

astram rākṣasarājasya jaghāna paramāstravit l tatastu sasṛjē ghōram rākṣasam cāstramastravit l krōdhēna mahatā\$\$viṣṭō rāmasyōpari rāvaṇaḥ \$\mathbb{1}_{27}\$\$

rāvaṇasya dhanurmuktāḥ sarpā bhūtvā mahāviṣāḥ l śarāh kāñcanapuṅkhābhā rāghavam paritōSpatan ||28||

taiḥ śaraiḥ sarpavadanairvamadbhiranalaṃ mukhaiḥ l diśaśca vidiśaścaiva vyāptāstatra tadāSbhavan ||29||

rāmaḥ sarpāṃstatō dṛṣṭvā samantātparipūritān | sauparṇamastraṃ tad ||30||ghōraṃ puraḥ prāvartayadraṇē rāmēṇa muktāstē bāṇā bhūtvā garuḍarūpiṇaḥ | cicchiduh sarpabānāmstān samantāt sarpaśatravah ||31||

astrē pratihatē yuddhē rāmēṇa daśakandharaḥ l abhyavarṣattatō rāmaṃ ghōrābhiḥ śaravṛṣṭibhiḥ ||32||

tataḥ punaḥ śarānīkai rāmamakliṣṭakāriṇam I ardayitvā tu ghōrēṇa mātalim pratyavidhyata ||33||

pātayitvā rathōpasthē rathakētum ca kāñcanam l aindrānaśvānabhyahanadrāvaṇaḥ krōdhamūrcchitaḥ ||34||

viṣēdurdēvagandharvāścāraṇāḥ pitarastathā | ārttākāraṃ hariṃ dṛṣṭvā vyathitāśca maharṣayaḥ ||35||

vyathitā vānarēndrāśca babhūvuḥ savibhīṣaṇāḥ l daśāsyō viṃśatibhujaḥ pragṛhītaśarāsanaḥ ll 36 ll

dadṛśē rāvaṇastatra maināka iva parvataḥ I rāmastu bhrukuṭiṃ baddhvā krōdhasaṃraktalōcanaḥ ||37||

kōpaṃ cakāra sadṛśaṃ nirdahanniva rākṣasam | dhanurādāya dēvēndradhanurākāramadbhutam ||38||

gṛhītvā pāṇinā bāṇaṃ kālānalasamaprabham l nirdahanniva caksurbhyām dadrśē ripumantikē ||39||

parākramam daršayitum tējasā prajvalanniva l pracakramē kālarūpī sarvalōkasya pašyatah ||40||

vikṛṣya cāpaṃ rāmastu rāvaṇaṃ pratividhya ca l harṣayan vānarānīkaṃ kālāntaka ivābabhau ||41||

kruddham rāmasya vadanam dṛṣṭvā śatrum pradhāvataḥ l tatrasuh sarvabhūtāni cacāla ca vasundharā ||42||

rāmam dṛṣṭvā mahāraudramutpātāmśca sudāruṇān l trastāni sarvabhūtāni rāvaṇam cāviśadbhayam ||43||

vimānasthā suragaṇāḥ siddhagandharvakinnarāḥ l dadṛśuḥ sumahāyuddhaṃ lōkasaṃvartakōpamam l aindramastraṃ samādāya rāvaṇasya śirōScchinat ||44||

mūrdhānō rāvaṇasyātha bahavō rudhirōkṣitāḥ l gaganātprapatanti sma tālādiva phalāni hi ||45||

na dinam na ca vai rātrirna sandhyām na diśōSpi vā l prakāśantē na tadrūpam dṛśyatē tatra saṅgarē ||46||

tatō rāmō babhūvātha vismayāviṣṭamānasaḥ I śatamēkōttaraṃ chinnaṃ śirasāṃ caikavarcasām ||47||

na caiva rāvaṇaḥ śāntō dṛśyatē jīvitakṣayāt l tataḥ sarvāstraviddhīraḥ kausalyānandavardhanaḥ ||48||

astraiśca bahubhiryuktaścintayāmāsa rāghavaḥ | yairyairbāṇairhatā daityā mahāsattvaparākramāḥ ||49||

ta ētē niṣphalaṃ yātā rāvaṇasya nipātanē I iti cintākulē rāmē samīpasthō vibhīṣaṇaḥ ||50|| uvāca rāghavam vākyam brahmadattavarō hyasau I vicchinnā bāhavō Spyasya vicchinnāni śirāmsi ca ||51||

utpatsyanti punaḥ śīghramityāha bhagavānajaḥ l nābhidēśēSmṛtaṃ tasya kuṇḍalākārasaṃsthitam ||52||

tacchōṣayānalāstrēṇa tasya mṛtyustatō bhavēt | vibhīṣaṇavacaḥ śrutvā rāmaḥ śīghraparākramaḥ ||53||

pāvakāstrēņa saṃyōjya nābhiṃ vivyādha rakṣasaḥ l anantaraṃ ca cicchēda śirāṃsi ca mahābalaḥ ||54||

bāhūnapi ca saṃrabdhō rāvaṇasya raghūttamaḥ l tatō ghōrāṃ mahāśaktimādāya daśakandharaḥ ||55||

vibhīṣaṇavadhārthāya cikṣēpa krōdhavihvalaḥ l cicchēda rāghavō bāṇaistāṃ śitairhēmabhūṣitaiḥ ls6ll

daśagrīvaśiraśchēdāttadā tējō vinirgatam | mlānarūpō babhūvātha chinnaih śīrsairbhayaṅkaraih ||57||

ēkēna mukhyaśirasā bāhubhyām rāvaņō babhau I rāvaņastu punaḥ kruddhō nānāśastrāstravṛṣṭibhiḥ ||58||

vavarṣa rāmaṃ taṃ rāmastathā bāṇairvavarṣa ca l tatō yuddhamabhūd ||59||ghōram tumulam lōmaharsanam

atha saṃsmārayāmāsa mātalī rāghavaṃ tadā \parallel visṛjāstraṃ vadhāyāsya brāhmaṃ śīghraṃ raghūttama \parallel 60 \parallel

vināśakālaḥ prathitō yaḥ suraiḥ sōSdya vartatē I uttamāṅgaṃ na caitasya chēttavyaṃ rāghava tvayā II61

naiva śīrṣṇi prabhō vadhyō vadhya ēva hi marmaṇi l tataḥ saṃsmāritō rāmastēna vākyēna mātalēḥ \$\| \| \| \| \| \| \|

jagrāha sa śaram dīptam niḥśvasantamivōragam I yasya pārśvē tu pavanaḥ phalē bhāskarapāvakau II63 II

śarīramākāśamayam gauravē mērumandarau I

parvasvapi ca vinyastā lōkapālā mahaujasaḥ ||64||

jājvalyamānam vapuṣā bhātam bhāskaravarcasā l tamugramastram lōkānām bhayanāśanamadbhutam ||65||

abhimantrya tatō rāmastam mahēṣum mahābhujaḥ l vēdaprōktēna vidhinā sandadhē kārmukē balī ll66 ll

tasmin sandhīyamānē tu rāghavēņa śarōttamē I sarvabhūtāni vitrēsuścacāla ca vasundharā | | | | | |

sa rāvaṇāya saṅkruddhō bhṛśamānamya kārmukam l ciksēpa paramāyattastamastram marmaghātinam ||68||

sa vajra iva durdharṣō vajrapāṇivisarjitaḥ l krtānta iva ghōrāsyō nyapatadrāvanōrasi ||69||

sa nimagnō mahāghōraḥ śarīrāntakaraḥ paraḥ l bibhēda hṛdayaṃ tūrṇaṃ rāvaṇasya mahātmanaḥ ||70||

rāvaṇasyāharatprāṇān vivēśa dharaṇītalē I sa śarō rāvanam hatvā rāmatūnīramāviśat ||71||

tasya hastātpapātāśu saśaram kārmukam mahat I gatāsurbhramivēgēna rākṣasēndrōSpatadbhuvi ||72||

tam dṛṣṭvā patitam bhūmau hataśēṣāśca rākṣasāḥ l hatanāthā bhayatrastā dudruvuḥ sarvatōdiśam ||73||

daśagrīvasya nidhanam vijayam rāghavasya ca l tatō vinēduḥ samhṛṣṭā vānarā jitakāśinaḥ ||74||

vadantō rāmavijayam rāvaṇasya ca tadvadham l athāntarikṣē vyanadatsaumyastridaśadundubhiḥ ||175||

papāta puṣpavṛṣṭiśca samantādrāghavōpari l tuṣṭuvurmunayaḥ siddhāścāraṇāśca divaukasaḥ ||176||

athāntarikṣē nanṛtuḥ sarvatōSpsarasō mudā I

rāvaņasya ca dēhōttham jyōtirādityavatsphurat 1771

pravivēśa raghuśrēṣṭhaṃ dēvānāṃ paśyatāṃ satām l dēvā ūcurahō bhāgyaṃ rāvaṇasya mahātmanaḥ ||78||

vayam tu sāttvikā dēvā viṣṇōḥ kāruṇyabhājanāḥ l bhayaduḥkhādibhirvyāptāḥ saṃsārē parivartinaḥ ||79||

ayam tu rākṣasaḥ krūrō brahmahāStīva tāmasaḥ l paradāraratō viṣṇudvēṣī tāpasahiṃsakaḥ ll80 ll

paśyatsu sarvabhūtēṣu rāmamēva praviṣṭavān l ēvam bruvatsu dēvēsu nāradah prāha susmitah ||81||

śṛṇutātra surā yūyaṃ dharmatattvavicakṣaṇāḥ l rāvaṇō rāghavadvēṣādaniśaṃ hṛdi bhāvayan ||82||

bhṛtyaiḥ saha sadā rāmacaritaṃ dvēṣasaṃyutaḥ l śrutvā rāmātsvanidhanam bhayātsarvatra rāghavam ||83||

paśyannanudinam svapnē rāmamēvānupaśyati l krōdhōSpi rāvanasyāSSśu gurubōdhādhikōSbhavat ||84||

rāmēņa nihataścāntē nirdhūtāśēṣakalmaṣaḥ l rāmasāyujyamēvāSSpa rāvaņō muktabandhanaḥ llas ll

pāpiṣṭhō vā durātmā paradhanaparadārēṣu saktō yadi syānnityaṃ snēhādbhayādvā raghukulatilakaṃ bhāvayan samparētaḥ l bhūtvā śuddhāntaraṅgō bhavaśatajanitānēkadōṣairvimuktaḥ sadyō rāmasya viṣṇōḥ suravaravinutaṃ yāti vaikuṇṭhamādyam #86#

hatvā yuddhē daśāsyam tribhuvanaviṣamam vāmahastēna cāpam bhumau viṣṭabhya tiṣṭhannitarakaradhṛtam bhrāmayan bāṇamēkam l āraktōpāntanētraḥ śaradalitavapuḥ sūryakōṭiprakāśō vīraśrībandhurāṅgastridaśapatinutaḥ pātu mām vīrarāmaḥ laīl

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē ēkādaśaḥ sargaḥlil

∥dvādaśaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

rāmō vibhīṣaṇaṃ dṛṣṭvā hanūmantaṃ tathāSṅgadam laksmanam kapirājam ca jāmbavantam tathā parān li

parituṣṭēna manasā sarvānēvābravīdvacaḥ l bhavatām bāhuvīryēna nihatō rāvanō mayā l2 l

kīrtiḥ sthāsyati vaḥ puṇyā yāvaccandradivākarau l kīrtayiṣyanti bhavatāṃ kathāṃ trailōkyapāvanīm 🛚 3 🔻

mayōpētām kaliharām yāsyanti paramām gatim l ētasminnantarē dṛṣṭvā rāvaṇam patitam bhuvi ||4||

mandōdarīmukhāḥ sarvāḥ striyō rāvaṇapālitāḥ l patitā rāvaṇasyāgrē śōcantyaḥ paryadēvayan IsI

vibhīṣaṇaḥ śuśōcārtaḥ śōkēna mahatāSSvṛtaḥ l patitō rāvaṇasyāgrē bahudhā paryadēvayat lel

rāmastu lakṣmaṇaṃ prāha bōdhayasva vibhīṣaṇam l karōtu bhrātṛsaṃskāraṃ kiṃ vilambēna mānada la

striyō mandōdarīmukhyāḥ patitā vilapanti ca I nivārayatu tāḥ sarvā rākṣasī rāvaṇapriyāḥ II8II

ēvamuktōStha rāmēṇa lakṣmaṇōSgādvibhīṣaṇam luvāca mṛtakōpāntē patitaṃ mṛtakōpamam lloll

śōkēna mahatāssviṣṭaṃ saumitriridamabravīt | yaṃ śōcasi tvaṃ duḥkhēna kōsyaṃ tava vibhīṣaṇa ||10||

tvam vāsya katamaḥ sṛṣṭēḥ purēdānīmataḥ param I yadvattōyaughapatitāḥ sikatā yānti tadvaśāḥ ||11||

saṃyujyantē viyujyantē tathā kālēna dēhinaḥ I yathā dhānāsu vai dhānā bhavanti na bhavanti ca ||12||

ēvam bhūtēṣu bhūtāni prēritānīśamāyayā | tvam cēmē vayamanyē ca tulyāh kālavaśōdbhavāh ||13||

janmamṛtyū yadā yasmāttadā tasmādbhaviṣyataḥ I īśvaraḥ sarvabhūtāni bhūtaiḥ sṛjati hantyajaḥ II4II

ātmasṛṣṭairasvatantrairnirapēkṣōSpi bālavat I dēhēna dēhinō jīvā dēhāddēhōSbhijāyatē IIISII

bījādēva yathā bījam dēhānya iva śāśvataḥ l dēhidēhavibhāgōSyamavivēkakṛtah purā ||16||

nānātvam janma nāśaśca kṣayō vṛddhiḥ kriyāphalam l draṣṭurābhāntyataddharmā yathāgnērdāruvikriyāḥ ||17||

ta imē dēhasaṃyōgādātmanā bhāntyasadgrahāt I yathā yathā tathā cānyaddhyāyatōSsatsadāgrahāt III8II

prasuptasyānahambhāvāttadā bhāti na saṃsṛtiḥ l jīvatōSpi tathā tadvadvimuktasyānahaṅkrtēh light

tasmānmāyāmanōdharmam jahyahammamatābhramam l
rāmabhadrē bhagavati manō dhēhyātmanīśvarē $\|{}_{20}\|$

sarvabhūtātmani parē māyāmānuṣarūpiṇi | bāhyēndriyārthasambandhāttyājayitvā manaḥ śanaiḥ ||21||

tatra dōṣān darśayitvā rāmānandē niyōjaya \mid dēhabuddhyā bhavēdbhrātā pitā mātā suhṛtpriyaḥ $\parallel_{22} \parallel$

vilakṣaṇaṃ yadā dēhājjānātyātmānamātmanā l tadā kaḥ kasya vā bandhurbhrātā mātā pitā suhṛt ||23||

mithyājñānavaśājjātā dārāgārādayaḥ sadā | śabdādayaśca viṣayā vividhāścaiva sampadaḥ ||24||

balam kōśō bhṛtyavargō rājyam bhūmiḥ sutādayaḥ l ajñānajatvātsarvē tē kṣaṇasaṅgamabhaṅgurāḥ l25 l

athōttiṣṭha hṛdā rāmaṃ bhāvayan bhaktibhāvitam lanuvartasva rājyādi bhuñjan prārabdhamanvaham labl

bhūtam bhaviṣyadabhajan vartamānamathācaran l viharasva yathānyāyam bhavadōṣairna lipyasē ||27||

ājñāpayati rāmastvām yadbhrātuḥ sāmparāyikam latkuruṣva yathāśāstram rudatīścāpi yōṣitaḥ ||28||

nivāraya mahābuddhē lankām gacchantu mā ciram I śrutvā yathāvadvacanam laksmanasya vibhīsanah ||29||

tyaktvā śōkam ca mōham ca rāmapārśvamupāgamat I vimṛśya buddhyā dharmajñō dharmārthasahitam vacaḥ ||30||

rāmasyaivānuvṛttyarthamuttaram paryabhāṣata | nṛśaṃsamanṛtam krūram tyaktadharmavratam prabhō ||31||

nārhōSsmi dēva saṃskartuṃ paradārābhimarśinam | śrutvā tadvacanam prītō rāmō vacanamabravīt ||32||

maraṇāntāni vairāṇi nivṛttaṃ naḥ prayōjanam l kriyatāmasya saṃskārō mamāpyēṣa yathā tava 🛚 🖂 🔻

rāmājñām śirasā dhṛtvā śīghramēva vibhīṣaṇaḥ l sāntvavākyairmahābuddhim rājñīm mandōdarīm tadā ||34||

sāntvayāmāsa dharmātmā dharmabuddhirvibhīṣaṇaḥ l tvarayāmāsa dharmajñaḥ saṃskārārthaṃ svabāndhavān l35 l

cityām nivēśya vidhivatpitṛmēdhavidhānataḥ l āhitāgnēryathā kāryam rāvaṇasya vibhīṣaṇaḥ l36 l

tathaiva sarvamakarōdbandhubhiḥ saha mantribhiḥ l dadau ca pāvakaṃ tasya vidhiyuktaṃ vibhīṣaṇaḥ ||37|| snātvā caivārdravastrēņa tilān darbhābhimiśritān I udakēna ca sammiśrān pradāya vidhipūrvakam ||38||

pradāya cōdakam tasmai mūrdhnā cainam praṇamya ca l tāḥ striyōSnunayāmāsa sāntvamuktvā punaḥ punaḥ ||39||

gamyatāmiti tāḥ sarvā viviśurnagaraṃ tadā l praviṣṭāsu ca sarvāsu rākṣasīṣu vibhīṣaṇaḥ ||40||

rāmapārśvamupāgatya tadā Stiṣṭhadvinītavat | rāmō Spi saha sainyēna sasugrīvah salaksmanah | | | | | |

harṣaṃ lēbhē ripūn hatvā yathā vṛtraṃ śatakratuḥ I mātaliśca tadā rāmam parikramyābhivandya ca I42I

anujñātaśca rāmēṇa yayau svargaṃ vihāyasā l tatō hṛṣṭamanā rāmō lakṣmaṇaṃ cēdamabravīt #43#

vibhīṣaṇāya mē laṅkārājyam dattam puraiva hi lidānīmapi gatvā tvam laṅkāmadhyē vibhīṣaṇam ||44||

abhiṣēcaya vipraiśca mantravadvidhipūrvakam | ityuktō lakṣmaṇastūrṇaṃ jagāma saha vānaraiḥ ||45||

lankām suvarņakalaśaih samudrajalasamyutaih l abhiṣēkam śubham cakrē rākṣasēndrasya dhīmatah lab

tataḥ paurajanaiḥ sārdhaṃ nānōpāyanapāṇibhiḥ l vibhīṣaṇaḥ sasaumitrirupāyanapuraskṛtaḥ laīl

daņḍapraṇāmamakarōdrāmasyākliṣṭakarmaṇaḥ l rāmō vibhīṣaṇaṃ dṛṣṭvā prāptarājyaṃ mudānvitaḥ ||48||

kṛtakṛtyamivātmānamamanyata sahānujaḥ | sugrīvaṃ ca samāliṅgya rāmō vākyamathābravīt | | 49 | |

sahāyēna tvayā vīra jitō mē rāvaņō mahān l vibhīṣaṇōSpi laṅkāyāmabhiṣiktō mayāSnagha lol tataḥ prāha hanūmantaṃ pārśvasthaṃ vinayānvitam l vibhīṣaṇasyānumatērgaccha tvaṃ rāvaṇālayam l51 l

jānakyai sarvamākhyāhi rāvaņasya vadhādikam I jānakyāh prativākyam mē śīghramēva nivēdaya ∥52∥

ēvamājñāpitō dhīmān rāmēņa pavanātmajaḥ l pravivēśa purīm lankām pūjyamānō niśācaraih l53 l

praviśya rāvaṇagṛhaṃ śiṃśapāmūlamāśritām l dadarśa jānakīm tatra krśām dīnāmaninditām l54 l

rākṣasībhiḥ parivṛtāṃ dhyāyantīṃ rāmamēva hi l vinayāvanatō bhūtvā praṇamya pavanātmajaḥ ||55||

kṛtāñjalipuṭō bhūtvā prahvō bhaktyāSgrataḥ sthitaḥ l taṃ dṛṣṭvā jānakī tūṣṇīṃ sthitvā pūrvasmṛtiṃ yayau ||56||

jñātvā taṃ rāmadūtaṃ sā harṣātsaumyamukhī babhau I sa tāṃ saumyamukhīṃ dṛṣṭvā tasyai pavananandanaḥ I rāmasya bhāṣitaṃ sarvamākhyātumupacakramē ||57||

dēvi rāmaḥ sasugrīvō vibhīṣaṇasahāyavān l kuśalī vānarāṇāṃ ca sainyaiśca sahalakṣmaṇaḥ ||58||

rāvaṇaṃ sasutaṃ hatvā sabalaṃ saha mantribhiḥ l tvāmāha kuśalaṃ rāmō rājyē kṛtvā vibhīṣaṇam lsell

śrutvā bhartuḥ priyaṃ vākyaṃ harṣagadgadayā girā lkiṃ tē priyaṃ karōmyadya na paśyāmi jagattrayē 1601

samam tē priyavākyasya ratnānyābharaṇāni ca l ēvamuktastu vaidēhyā pratyuvāca plavaṅgamaḥ ||61||

ratnaughādvividhādvāSpi dēvarājyādviśiṣyatē | hataśatrum vijayinam rāmam paśyāmi susthiram ||62||

tasya tadvacanam śrutvā maithilī prāha mārutim I sarvē saumyā guņā saumya tvayyēva pariniṣṭhitāḥ 163 ||

rāmam drakṣyāmi śīghram māmājñāpayatu rāghavaḥ l tathēti tām namaskṛtya yayau draṣṭum raghūttamam ||64||

jānakyā bhāṣitaṃ sarvaṃ rāmasyāgrē nyavēdayat l yannimittōSyamārambhaḥ karmaṇāṃ ca phalōdayaḥ ||65||

tām dēvīm śōkasantaptām draṣṭumarhasi maithilīm l ēvamuktō hanumatā rāmō jñānavatām varaḥ ||66||

māyāsītām parityaktum jānakīmanalē sthitām | ādātum manasā dhyātvā rāmah prāha vibhīsanam | ||67||

gaccha rājan janakajāmānayā S S śu mamāntikam I snātām virajavastrādhyām sarvābharanabhūsitām | 168 | 1

vibhīṣaṇōṢpi tacchrutvā jagāma sahamārutiḥ l rāksasībhih suvrddhābhih snāpayitvā tu maithilīm ||69||

sarvābharaṇasampannāmārōpya śibikōttamē | yāṣṭīkairbahubhirguptāṃ kañcukōṣṇīṣibhiḥ śubhām || 70 ||

tām draṣṭumāgatāh sarvē vānarā janakātmajām l \tan vārayantō bahavah sarvatō vētrapāṇayah $\| \mathbf{z}_1 \|$

kōlāhalam prakurvantō rāmapārśvamupāyayuḥ l dṛṣṭvā tām śibikārūḍhām dūrādatha raghūttamaḥ ||12|

vibhīṣaṇa kimarthaṃ tē vānarān vārayanti hi l paśyantu vānarāḥ sarvē maithilīṃ mātaraṃ yathā ||173||

pādacārēṇa sāSSyātu jānakī mama sannidhim | śrutvā tadrāmavacanaṃ śibikādavaruhya sā ||74||

pādacārēņa śanakairāgatā rāmasannidhim | rāmōSpi dṛṣṭvā tāṃ māyāsītāṃ kāryārthanirmitām ||175||

avācyavādān bahuśaḥ prāha tāṃ raghunandanaḥ l amṛṣyamāṇā sā sītā vacanaṃ rāghavōditam #76# lakṣmaṇaṃ prāha mē śīghraṃ prajvālaya hutāśanam l viśvāsārthaṃ hi rāmasya lōkānāṃ pratyayāya ca | | 77 | |

rāghavasya matam jñātvā lakṣmaṇōSpi tadaiva hi l mahākāṣṭhacayam kṛtvā jvālayitvā hutāśanam ||78|| rāmapārśvamupāgamya tasthau tūṣṇīmarindamaḥ tataḥ sītā parikramya rāghavam bhaktisaṃyutā l paśyatām sarvalōkānām dēvarākṣasayōṣitām ||79||

praṇamya dēvatābhyaśca brāhmaṇēbhyaśca maithilī l baddhāñjalipuṭā cēdamuvācāgnisamīpagā 🛮 🕫 🗸

yathā mē hṛdayaṃ nityaṃ nāpasarpati rāghavāt l tathā lōkasya sākṣī māṃ sarvataḥ pātu pāvakaḥ 🏿 🔻 🔻

ēvamuktvā tadā sītā parikramya hutāśanam I vivēśa jvalanam dīptam nirbhayēna hṛdā satī 1821

dṛṣṭvā tatō bhūtagaṇāḥ sasiddhāḥ sītāṃ mahāvahnigatāṃ bhṛśārtāḥ I parasparaṃ prāhurahō sa sītām rāmaḥ śriyaṃ svāṃ kathamatyajajjñaḥ ||83||

 $\| iti \ sr\bar{i} madadhyātmarāmāyaṇē umāmahēsvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē dvādaśaḥ sargaḥ \|_{12} \|$

"trayodaśah sargah"

śrīmahādēva uvāca

tataḥ śakraḥ sahasrākṣō yamaśca varuṇastathā l kubēraśca mahātējāḥ pinākī vṛṣavāhanaḥ lll

brahmā brahmavidām śrēṣṭhō munibhiḥ siddhacāraṇaiḥ I ṛṣayaḥ pitaraḥ sādhyā gandharvāpsarasōragāḥ ||2||

ētē cānyē vimānāgryairājagmuryatra rāghavaḥ l abruvan paramātmānam rāmam prānjalayaśca tē ||3||

kartā tvam sarvalōkānām sākṣī vijñānavigrahaḥ l vasūnāmaṣṭamōSsi tvam rudrāṇām śaṅkarō bhavān lal

ādikartā Ssi lōkānām brahmā tvam caturānanah l aśvinau ghrānabhūtau tē cakṣuṣī candrabhāskarau IIsII

lōkānāmādirantōSsi nitya ēkaḥ sadōditaḥ I sadā śuddhah sadā buddhah sadā muktōSgunōSdvayah II6II

tvanmāyāsamvṛtānām tvam bhāsi mānuṣavigrahaḥ l tvannāma smaratām rāma sadā bhāsi cidātmakaḥ lī

rāvaņēna hṛtaṃ sthānamasmākaṃ tējasā saha l tvayāSdya nihatō duṣṭaḥ punaḥ prāptaṃ padaṃ svakam 💵

ēvam stuvatsu dēvēsu brahmā sākṣātpitāmahaḥ l abravītpraṇatō bhūtvā rāmam satyapathē sthitam lləll

brahmōvāca

vandē dēvam viṣṇumaśēṣasthitihētum tvāmadhyātmajñānibhirantarhṛdi bhāvyam l hēyāhēyadvandvavihīnam paramēkam sattāmātram sarvahrdistham drśirūpam lo prāṇāpānau niścayabuddhyā hṛdi ruddhvā chitvā sarvaṃ saṃśayabandhaṃ viṣayaughān l paśyantīśaṃ yaṃ gatamōhā yatayastam vandē rāmaṃ ratnakirīṭaṃ ravibhāsam lııl

māyātītam mādhavamādyam jagadādim mānātītam mōhavināśam munivandyam I yōgidhyēyam yōgavidhānam paripūrņam vandē rāmam rañjitalōkam ramanīyam II2

bhāvābhāvapratyayahīnam bhavamukhyaiḥ yōgāsaktairarcitapādāmbujayugmam l nityam śuddham buddhamanantam praṇavākhyam vandē rāmam vīramaśēṣāsuradāvam li3||

tvam mē nāthō nāthitakāryākhilakārī mānātītō mādhavarūpōskhiladhārī I bhaktyā gamyō bhāvitarūpō bhavahārī yōgābhyāsairbhāvitacētaḥsahacārī ||14||

tvāmādyantam lōkatatīnām paramīśam lōkānām nō laukikamānairadhigamyam l bhaktiśraddhābhāvasamētairbhajanīyam vandē rāmam sundaramindīvaranīlam ||15||

kō vā jñātuṃ tvāmatimānaṃ gatamānam māyāsaktō mādhava śaktō munimānyam | vṛndāraṇyē vanditavṛndārakavṛndam vandē rāmaṃ bhavamukhavandyaṃ sukhakandam ||16||

nānāśāstrairvēdakadambaiḥ pratipādyam nityānandaṃ nirviṣayajñānamanādim | matsēvārthaṃ mānuṣabhāvaṃ pratipannam vandē rāmaṃ marakatavarṇaṃ mathurēśam ||17||

śraddhāyuktō yaḥ paṭhatīmaṃ stavamādyam brāhmaṃ brahmajñānavidhānaṃ bhuvi martyaḥ I rāmaṃ śyāmaṃ kāmitakāmapradamīśam dhyātvā dhyātā pātakajālairvigataḥ syāt IIBI

śrutvā stutim lokagurorvibhāvasuh

svānkē samādāya vidēhaputrikām l vibhrājamānām vimalāruņadyutim raktāmbarām divyavibhūṣaṇānvitām l19l

prōvāca sākṣī jagatām raghūttamam prapannasarvārtiharam hutāśanaḥ l gṛhāṇa dēvīm raghunātha jānakīm purā tvayā mayyavarōpitām vanē ||20||

vidhāya māyājanakātmajām harē daśānanaprāṇavināśanāya ca | hatō daśāsyaḥ saha putrabāndhavaiḥ nirākṛtōSnēna bharō bhuvaḥ prabhō ||21||

tirōhitā sā pratibimbarūpiņī kṛtā yadarthaṃ kṛtakṛtyatāṃ gatā l tatōStihṛṣṭāṃ parigṛhya jānakīm rāmaḥ prahṛṣṭaḥ pratipūjya pāvakam ||22||

> svāṅkē samāvēśya sadā Snapāyinīm śriyaṃ trilōkījananīṃ śriyaḥ patiḥ I

dṛṣṭvāStha rāmaṃ janakātmajāyutam śriyā sphurantaṃ suranāyakō mudā l bhaktyā girā gadgadayā samētya kṛtāñjaliḥ ||23||stōtumathōpacakramē

indra uvāca

bhajē Shaṃ sadā rāmamindīvarābham bhavāraṇyadāvānalābhābhidhānam | bhavānīhṛdā bhāvitānandarūpam bhavābhāvahētuṃ bhavādiprapannam ||24||

surānīkaduḥkhaughanāśaikahētum narākāradēham nirākāramīḍyam | parēśam parānandarūpam varēṇyam harim rāmamīśam bhajē bhāranāśam ||25||

prapannākhilānandadōham prapannam prapannārtiniḥśēṣanāśābhidhānam l tapōyōgayōgīśabhāvābhibhāvyam kapīśādimitram bhajē rāmamitram ||26|| sadā bhōgabhājām sudūrē vibhāntam sadā yōgabhājāmadūrē vibhāntam l cidānandakandam sadā rāghavēśam vidēhātmajānandarūpam prapadyē ||27||

mahāyōgamāyāviśēṣānuyuktō vibhāsīśa līlānarākāravṛttiḥ I tvadānandalīlākathāpūrṇakarṇāḥ sadānandarūpā bhavantīha lōkē ||28||

aham mānapānābhimattapramattō na vēdākhilēśābhimānābhimānaḥ I idānīm bhavatpādapadmaprasādāt trilōkādhipatyābhimānō vinaṣṭaḥ ||29||

sphuradratnakēyūrahārābhirāmam dharābhārabhūtāsurānīkadāvam | śaraccandravaktram lasatpadmanētram durāvārapāram bhajē rāghavēśam ||30||

surādhīśanīlābhranīlāṅgakāntim virādhādirakṣōvadhāllōkaśāntim | kirīṭādiśōbhaṃ purārātilābham bhajē rāmacandraṃ raghūṇāmadhīśam ||31||

lasaccandrakōṭiprakāśādipīṭhē samāsīnamaṅkē samādhāya sītām | sphuraddhēmavarṇāṃ taḍitpuñjabhāsām bhajē rāmacandraṃ nivṛttārtitandram ||32||

āgamiṣyāmyayōdhyāyām draṣṭum tvām rājyasatkṛtam lidānīm paśya pitaramasya dēhasya rāghava ligal

tatō Spaśyadvimānastham rāmō daśaratham puraḥ l nanāma śirasā pādau mudā bhaktyā sahānujaḥ ||35||

āliṅgya mūrdhnyavaghrāya rāmaṃ daśarathōSbravīt l tāritōSsmi tvayā vatsa saṃsārādduḥkhasāgarāt 🛚 36 🗷 ityuktvā punarālingya yayau rāmēņa pūjitaņ l rāmōSpi dēvarājam tam dṛṣṭvā prāha kṛtānjalim 🛚 37 🗸

matkṛtē nihatān saṅkhyē vānarān patitān bhuvi I jīvayāऽऽśu sudhāvṛṣṭyā sahasrākṣa mamāऽऽjñayā ॥38॥

tathētyamṛtavṛṣṭyā tān jīvayāmāsa vānarān | yē yē mṛtā mṛdhē pūrvaṃ tē tē suptōtthitā iva | pūrvavadbalinō hṛṣṭā rāmapārśvamupāyayuḥ ||39||

nōtthitā rākṣasāstatra pīyūṣasparśanādapi | vibhīsanastu sāstāṅgam pranipatyābravīdvacah ||40||

dēva māmanugṛhṇīṣva mayi bhaktiryadā tava | maṅgalasnānamadya tvaṃ kuru sītāsamanvitaḥ ||41||

alankṛtya saha bhrātrā śvō gamiṣyāmahē vayam I vibhīṣaṇavacaḥ śrutvā pratyuvāca raghūttamaḥ ||42||

sukumārōStibhaktō mē bharatō māmavēkṣatē | jaṭāvalkaladhārī sa śabdabrahmasamāhitaḥ ||43||

katham tēna vinā snānamalankārādikam mama latah sugrīvamukhyāmstvam pūjayā S S su višē satah | ||44||

pūjitēsu kapīndrēsu pūjitōSham na samsayah lityuktō rāghavēnāsu svarņaratnāmbarāni ca ||45||

vavarṣa rākṣasaśrēṣṭhō yathākāmaṃ yathāruci l tatastān pūjitān dṛṣṭvā rāmō ratnaiśca yūthapān ||46||

abhinandya yathānyāyam visasarja harīśvarān l vibhīṣaṇasamānītam puṣpakam sūryavarcasam lat

ārurōha tatō rāmastadvimānamanuttamam | aṅkē nidhāya vaidēhīm lajjamānām yaśasvinīm ||48||

lakṣmaṇēna saha bhrātrā vikrāntēna dhanuṣmatā l abravīcca vimānasthaḥ śrīrāmaḥ sarvavānarān lagl sugrīvam harirājam ca aṅgadam ca vibhīṣaṇam l mitrakāryam kṛtam sarvam bhavadbhiḥ saha vānaraiḥ ||50||

anujñātā mayā sarvē yathēṣṭaṃ gantumarhatha I sugrīva pratiyāhyāśu kiṣkindhāṃ sarvasainikaiḥ ||51||

svarājyē vasa laṅkāyāṃ mama bhaktō vibhīṣaṇa l na tvāṃ dharṣayituṃ śaktāḥ sēndrā api divaukasaḥ ||52||

ayōdhyāṃ gantumicchāmi rājadhānīṃ piturmama l ēvamuktāstu rāmēṇa vānarāstē mahābalāḥ ||53||

ūcuḥ prāñjalayaḥ sarvē rākṣasaśca vibhīṣaṇaḥ l ayōdhyāṃ gantumicchāmastvayā saha raghūttama l54 l

dṛṣṭvā tvāmabhiṣiktam tu kausalyāmabhivādya ca l paścādvṛṇīmahē rājyamanujñām dēhi naḥ prabhō lssl

rāmastathēti sugrīva vānaraiḥ savibhīṣaṇaḥ | puṣpakaṃ sahanūmāṃśca śīghramārōha sāmpratam ||56||

tatastu puṣpakam divyam sugrīvaḥ saha sēnayā l vibhīṣaṇaśca sāmātyaḥ sarvē cāruruhurdrutam #57#

tēṣvārūḍhēṣu sarvēṣu kaubēraṃ paramāsanam l rāghavēṇābhyanujñātamutpapāta vihāyasā ||58||

babhau tēna vimānēna haṃsayuktēna bhāsvatā I prahṛṣṭaśca tadā rāmaścaturmukha ivāparaḥ \$\|\|_{59}\|

tatō babhau bhāskarabimbatulyam kubērayānam tapasānulabdham I rāmēṇa śōbhām nitarām prapēdē sītāsamētēna sahānujēna 1160 11

 $\| iti \ sr\bar{i}madadhy\bar{a}tmar\bar{a}m\bar{a}yan\bar{e} \ um\bar{a}mah\bar{e}svarasamv\bar{a}d\bar{e} \ yuddhak\bar{a}nd\bar{e} \ tray\bar{o}dasah \ sargah \|_{13} \|$

∥caturdaśaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

pātayitvā tataścakṣuḥ sarvatō raghunandanaḥ l abravīnmaithilīm sītām rāmaḥ śaśinibhānanām lı

trikūṭaśikharāgrasthām paśya laṅkām mahāprabhām lētām raṇabhuvam paśya māmsakardamapaṅkilām l2 l

asurāṇāṃ plavaṅgānāmatra vaiśasanaṃ mahat latra mē nihataḥ śētē rāvaṇō rākṣasēśvaraḥ 🏽 🖁

kumbhakarņēndrajinmukhyāḥ sarvē cātra nipātitāḥ l ēṣa sēturmayā baddhaḥ sāgarē salilāśayē lal

ētacca dṛśyatē tīrthaṃ sāgarasya mahātmanaḥ I sētubandhamiti khyātaṃ trailōkyēna ca pūjitam II5II

ētatpavitram paramam darśanātpātakāpaham l atra rāmēśvarō dēvō mayā śambhuḥ pratiṣṭhitaḥ lel

atra mām śaraṇam prāptō mantribhiśca vibhīṣaṇaḥ l ēṣā sugrīvanagarī kiskindhā citrakānanā ||7||

tatra rāmājñayā tārāpramukhā hariyōṣitaḥ l ānayāmāsa sugrīvaḥ sītāyāḥ priyakāmyayā lal

tābhiḥ sahōtthitaṃ śīghraṃ vimānaṃ prēkṣya rāghavaḥ l prāha cādrimṛṣyamūkaṃ paśya vālyatra mē hataḥ 🏽 🔻

ēṣā pañcavaṭī nāma rākṣasā yatra mē hatāḥ l agastyasya sutīkṣṇasya paśyāśramapadē śubhē ||10||

ētē tē tāpasāḥ sarvē dṛśyantē varavarṇini lasau śailavarō dēvi citrakūṭaḥ prakāśatē ||11||

atra mām kaikayīputrah prasādayitumāgatah | bharadvājāśramam paśya dṛśyatē yamunātaṭē ||12||

ēṣā bhāgīrathī gaṅgā dṛśyatē lōkapāvanī l ēṣā sā dṛśyatē sītē sarayūyūpamālinī ||13||

ēṣā sā dṛśyatēSyōdhyā praṇāmaṃ kuru bhāmini l ēvam kramēna samprāptō bharadvājāśramam harih ||14||

pūrņē caturdaśē varṣē pañcamyām raghunandanaḥ l bharadvājam munim dṛṣṭvā vavandē sānujaḥ prabhuḥ ||15||

papraccha munimāsīnam vinayēna raghūttamah l śṛṇōṣi kaccidbharatah kuśalyāstē sahānujah llall

subhikṣā vartatē Syōdhyā jīvanti ca hi mātaraḥ l śrutvā rāmasya vacanaṃ bharadvājaḥ prahṛṣṭadhīḥ ||17||

prāha sarvē kuśalinō bharatastu mahāmanāḥ l phalamūlakṛtāhārō jaṭāvalkaladhārakaḥ III8II

pādukē sakalam nyasya rājyam tvām supratīkṣatē I yadyatkṛtam tvayā karma daṇḍakē raghunandana II19II

rākṣasānāṃ vināśaṃ ca sītāharaṇapūrvakam | sarvaṃ jñātaṃ mayā rāma tapasā tē prasādataḥ ||20||

tvam brahma paramam sākṣādādimadhyāntavarjitaḥ l tvamagrē salilam sṛṣṭvā tatra suptōSsi bhūtakṛt l21 l

nārāyaṇōSsi viśvātmannarāṇāmantarātmakaḥ l tvannābhikamalōtpannō brahmā lōkapitāmahaḥ l22|

atastvam jagatāmīśah sarvalōkanamaskṛtah l tvam viṣṇurjānakī lakṣmīh śēṣōSyam lakṣmaṇābhidhah l23 l

ātmanā sṛjasīdaṃ tvamātmanyēvāऽऽtmamāyayā । na sajjasē nabhōvattvaṃ cicchaktyā sarvasākṣikaḥ ||24|| bahirantaśca bhūtānām tvamēva raghunandana | pūrṇōSpi mūḍhadṛṣṭīnām vicchinna iva lakṣyasē ||25||

jagattvam jagadādhārastvamēva paripālakaḥ l tvamēva sarvabhūtānām bhōktā bhōjyam jagatpatē ||26||

dṛśyatē śrūyatē yadyatsmaryatē vā raghūttama | tvamēva sarvamakhilam tvadvināSnyanna kiñcana ||27||

māyā sṛjati lōkāṃśca svaguṇairahamādibhiḥ l tvacchaktiprēritā rāma tasmāttvayyupacaryatē ||28||

yathā cumbakasānnidhyāccalantyēvāyasādayaḥ | jadāstathā tvayā drstā māyā srjati vai jagat ||29||

dēhadvayamadēhasya tava višvam rirakṣiṣōḥ l virāṭ sthūlam śarīram tē sūtram sūkṣmamudāhṛtam ||30||

virājaḥ sambhavantyētē avatārāḥ sahasraśaḥ l kāryāntē praviśantyēva virājaṃ raghunandana ||31||

avatārakathām lōkē yē gāyanti gṛṇanti ca l ananyamanasō muktistēṣāmēva raghūttama 🛚 🖂 🔻

tvam brahmaņā purā bhūmērbhārahārāya rāghava \parallel prārthitastapasā tuṣṭastvam jātō \Im si raghō \pitchfork kulē \parallel 33 \parallel

dēvakāryamaśēṣēṇa kṛtaṃ tē rāma duṣkaram l bahuvarṣasahasrāṇi mānuṣaṃ dēhamāśritaḥ ||34||

kurvan duşkarakarmāṇi lōkadvayahitāya ca | pāpahārīṇi bhuvanaṃ yaśasā pūrayiṣyasi ||35||

prārthayāmi jagannātha pavitram kuru mē gṛham l sthitvāSdya bhuktvā sabalaḥ śvō gamiṣyasi pattanam l36 l

tathēti rāghavōStiṣṭhattasminnāśrama uttamē I sasainyaḥ pūjitastēna sītayā lakṣmaṇēna ca ||37|| tatō rāmaścintayitvā muhūrtam prāha mārutim I itō gaccha hanūmamstvamayōdhyām prati satvarah ||38||

jānīhi kuśalī kaccijjanō nṛpatimandirē ∣ śṛṅgavērapuraṃ gatvā brūhi mitraṃ guhaṃ mama ∥₃9∥

jānakīlakṣmaṇōpētamāgataṃ māṃ nivēdaya I nandigrāmaṃ tatō gatvā bhrātaraṃ bharataṃ mama II40II

dṛṣṭvā brūhi sabhāryasya sabhrātuḥ kuśalaṃ mama | sītāpaharaṇādīni rāvanasya vadhādikam ||41||

brūhi kramēņa mē bhrātuḥ sarvaṃ tatra vicēṣṭitam l hatvā śatrugaṇān sarvān sabhāryaḥ sahalakṣmaṇaḥ ||42||

upayāti samṛddhārthaḥ saha ṛkṣaharīśvaraiḥ lityuktvā tatra vṛttāntaṃ bharatasya vicēṣṭitam ||43||

sarvam jñātvā punaḥ śīghramāgaccha mama sannidhim l tathēti hanumāṃstatra mānuṣaṃ vapurāsthitaḥ ||44||

nandigrāmam yayau tūrņam vāyuvēgēna mārutiḥ I garutmāniva vēgēna jighṛkṣan bhujagōttamam II45 II

śṛṅgavērapuraṃ prāpya guhamāsādya mārutiḥ l uvācā madhuraṃ vākyaṃ prahṛṣṭēnāntarātmanā lab

rāmō dāśarathiḥ śrīmān sakhā tē saha sītayā | salakṣmaṇastvāṃ dharmātmā kṣēmī kuśalamabravīt ||47||

anujñātōSdya muninā bharadvājēna rāghavaḥ I āgamiṣyati taṃ dēvaṃ drakṣyasi tvaṃ raghūttamam ||48||

ēvamuktvā mahātējāḥ samprahṛṣṭatanūruham l utpapāta mahāvēgō vāyuvēgēna mārutiḥ ||49||

sōSpaśyadrāmatīrtham ca sarayūm ca mahānadīm l tāmatikramya hanumānnandigrāmam yayau mudā ||50|| krōśamātrē tvayōdhyāyāścīrakṛṣṇājināmbaram I dadarśa bharatam dīnam kṛśamāśramavāsinam II51 II

malapankavidigdhāngam jaṭilam valkalāmbaram l phalamūlakṛtāhāram rāmacintāparāyanam ls2l

pādukē tē puraskṛtya śāsayantam vasundharām | mantribhih pauramukhyaiśca kāṣāyāmbaradhāribhih ||53||

vṛtadēhaṃ mūrtimantaṃ sākṣāddharmamiva sthitam l uvāca prāñjalirvākyaṃ hanūmānmārutātmajaḥ ||54||

yam tvam cintayasē rāmam tāpasam daņḍakē sthitam I anuśōcasi kākutsthah sa tvām kuśalamabravīt II 55 II

priyamākhyāmi tē dēva śōkaṃ tyaja sudāruṇam l asminmuhūrtē bhrātrā tvam rāmēna saha saṅgatah ||56||

samarē rāvaņam hatvā rāmah sītāmavāpya ca l upayāti samrddhārthah sasītah sahalakṣmaṇah ||57||

ēvamuktō mahātējā bharatō harṣamūrcchitaḥ l papāta bhuvi cāsvasthaḥ kaikayīpriyanandanaḥ ||58||

ālingya bharatah sīghram mārutim priyavādinam lānandajairasrujalaih siṣēca bharatah kapim l59 l

dēvō vā mānuṣō vā tvamanukrōśādihāgataḥ | priyākhyānasya tē saumya dadāmi bruvataḥ priyam | | 60 ||

gavām śatasahasram ca grāmāṇām ca śatam varam l sarvābharaṇasampannā mugdhāḥ kanyāstu ṣōḍaśa l61 l

ēvamuktvā punaḥ prāha bharatō mārutātmajam l bahūnīmāni varṣāṇi gatasya sumahadvanam l62 l

śṛṇōmyahaṃ prītikaraṃ mama nāthasya kīrtanam l kalyāṇī bata gāthēyaṃ laukikī pratibhāti mē l63 l ēti jīvantamānandō naram varṣaśatādapi | rāghavasya harīṇām ca kathamāsītsamāgamaḥ ||64||

tattvamākhyāhi bhadram tē viśvasēyam vacastava l ēvamuktōStha hanumān bharatēna mahātmanā ||65||

ācacakṣēStha rāmasya caritaṃ kṛtsnaśaḥ kramāt l śrutvā tu paramānandaṃ bharatō mārutātmajāt ll66 ll

ājñāpayacchatruhaṇaṃ mudā yuktaṃ mudānvitaḥ l daivatāni ca yāvanti nagarē raghunandana ||67||

nānōpahārabalibhiḥ pūjayantu mahādhiyaḥ | sūtā vaitālikāścaiva vandinaḥ stutipāthakāh ||68||

vāramukhyāśca śataśō niryāntvadyaiva saṅghaśaḥ l rājadārāstathāSmātyāḥ sēnā hastyaśvapattayaḥ lleg ll

brāhmaṇāśca tathā paurā rājānō yē samāgatāḥ I niryāntu rāghavasyādya draṣṭuṃ śaśinibhānanam ||70||

bharatasya vacaḥ śrutvā śatrughnaparicōditāḥ l alañcakruśca nagarīm muktāratnamayōjjvalaih | | | | | | |

tōraṇaiśca patākābhirvicitrābhiranēkadhā l alaṅkurvanti vēśmāni nānābalivicaksanāh ||72||

niryānti vṛndaśaḥ sarvē rāmadarśanalālasāḥ l hayānāṃ śatasāhasraṃ gajānāmayutaṃ tathā ||73||

rathānām daśasāhasram svarņasūtravibhūṣitam l pāramēṣṭhīnyupādāya dravyāṇyuccāvacāni ca ||74||

tatastu śibikārūḍhā niryayū rājayōṣitaḥ l bharataḥ pādukē nyasya śirasyēva kṛtāñjaliḥ ||175||

śatrughnasahitō rāmaṃ pādacārēṇa niryayau l tadaiva dṛśyatē dūrādvimānaṃ candrasannibham ||76|| puṣpakaṃ sūryasaṅkāśaṃ manasā brahmanirmitam l ētasmin bhrātarau vīrau vaidēhyā rāmalakṣmaṇau ||77||

sugrīvaśca kapiśrēṣṭhō mantribhiśca vibhīṣaṇaḥ l dṛśyatē paśyata janā ityāha pavanātmajaḥ ||78||

tatō harṣasamudbhūtō niḥsvanō divamaspṛśat | strībālayuvavṛddhānāṃ rāmōSyamiti kīrtanāt | 179 | 1

rathakuñjaravājisthā avatīrya mahīm gatāḥ l dadṛśustē vimānastham janāḥ sōmamivāmbarē ||80||

prānjalirbharatō bhūtvā prahṛṣṭō rāghavōnmukhaḥ latō vimānāgragatam bharatō rāghavam mudā lai l

vavandē praņatō rāmam mērusthamiva bhāskaram l tatō rāmābhyanujñātam vimānamapatadbhuvi l82 l

ārōpitō vimānam tadbharataḥ sānujastadā I rāmamāsādya muditaḥ punarēvābhyavādayat #83#

samutthāya cirāddṛṣṭaṃ bharataṃ raghunandanaḥ l bhrātaraṃ svāṅkamārōpya mudā taṃ pariṣasvajē ||84||

tatō lakṣmaṇamāsādya vaidēhīṃ nāma kīrtayan l abhyavādayata prītō bharataḥ prēmavihvalaḥ ||85||

sugrīvam jāmbavantam ca yuvarājam tathā Snigadam I maindadvividanīlāmsca rṣabham caiva sasvajē ||86||

suṣēṇaṃ ca nalaṃ caiva gavākṣaṃ gandhamādanam l śarabhaṃ panasaṃ caiva bharataḥ pariṣasvajē ||87||

sarvē tē mānuṣaṃ rūpaṃ kṛtvā bharatamādṛtāḥ l papracchuḥ kuśalaṃ saumyāḥ prahṛṣṭāśca plavaṅgamāḥ l88 l

tataḥ sugrīvamāliṅgya bharataḥ prāha bhaktitaḥ l tvatsahāyēna rāmasya jayōSbhūdrāvaṇō hataḥ ls9ll tvamasmākam caturņām tu bhrātā sugrīva pañcamaḥ l śatrughnaśca tadā rāmamabhivādya salakṣmaṇam ll90 ll

sītāyāścaraṇau paścādvavandē vinayānvitaḥ l rāmō mātaramāsādya vivarnām śōkavihvalām ||91||

jagrāha praṇataḥ pādau manō mātuḥ prasādayan l kaikēyīṃ ca sumitrāṃ ca nanāmētaramātarau lg2 l

bharataḥ pādukē tē tu rāghavasya supūjitē I yōjayāmāsa rāmasya pādayōrbhaktisaṃyutaḥ 🏽 🖠 🗸

rājyamētannyāsabhūtam mayā niryātitam tava l adya mē saphalam janma phalitō mē manōrathaḥ 🏽 🖠 🔻

yatpaśyāmi samāyātamayōdhyām tvāmaham prabhō l kōṣṭhāgāram balam kōśam kṛtam daśaguṇam mayā l95 l

tvattējasā jagannātha pālayasva puram svakam l iti bruvāņam bharatam drstvā sarvē kapīśvarāh 119611

mumucurnētrajam tōyam praśaśamsurmudānvitāḥ l tatō rāmaḥ prahṛṣṭātmā bharatam svāṅkagam mudā 🏻 🖰 🗸

yayau tēna vimānēna bharatasyāśramam tadā l avaruhya tadā rāmō vimānāgryānmahītalam 11981

abravītpuṣpakam dēvō gaccha vaiśravaṇam vaha lanugacchānujānāmi kubēram dhanapālakam l99l

rāmō vasiṣṭhasya gurōḥ padāmbujam natvā yathā dēvagurōḥ śatakratuḥ I dattvā mahārhāsanamuttamaṃ gurōrupāvivēśātha gurōḥ samīpataḥ ||100||

 $\| iti \ sr\bar{i}madadhy\bar{a}tmar\bar{a}m\bar{a}yan\bar{e} \ um\bar{a}mah\bar{e}svarasamv\bar{a}d\bar{e} \ yuddhak\bar{a}nd\bar{e}$ caturdasah sargah $\| _{14}\|$

∥pañcadaśaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

tatastu kaikayīputrō bharatō bhaktisaṃyutaḥ I śirasyañjalimādhāya jyēṣṭhaṃ bhrātaramabravīt III

mātā mē satkṛtā rāma dattam rājyam tvayā mama l dadāmi tattē ca punaryathā tvamadadā mama l2l

ityuktvā pādayōrbhaktyā sāṣṭāṅgaṃ praṇipatya ca l bahudhā prārthayāmāsa kaikēyyā guruṇā saha 🛚 🗈 🗎

tathēti pratijagrāha bharatādrājyamīśvaraḥ | māyāmāśritya sakalāṃ naracēṣṭāmupāgataḥ ||4||

svārājyānubhavō yasya sukhajñānaikarūpiṇaḥ l nirastātiśayānandarūpiṇaḥ paramātmanaḥ lsl

mānuṣēṇa tu rājyēna kiṃ tasya jagadīśituḥ I yasya bhrūbhaṅgamātrēṇa trilōkī naśyati kṣaṇāt II6II

yasyānugrahamātrēņa bhavantyākhaṇḍalaśriyaḥ līlāsṛṣṭamahāsṛṣṭēḥ kiyadētadramāpatēḥ ||7||

tathāSpi bhajatām nityam kāmapūravidhitsayā Ilīlāmānuṣadēhēna sarvamapyanuvartatē II8II

tataḥ śatrughnavacanānnipuṇaḥ śmaśrukṛntakaḥ I sambhārāścābhiṣēkārthamānītā rāghavasya hi II 9 II

pūrvam tu bharatē snātē lakṣmaṇē ca mahātmani I sugrīvē vānarēndrē ca rākṣasēndrē vibhīṣaṇē ||10||

viśōdhitajaṭaḥ snātaścitramālyānulēpanaḥ | mahārhavasanōpētastasthau tatra śriyā jvalan ||11||

pratikarma ca rāmasya lakṣmaṇaśca mahāmatiḥ l kārayāmāsa bharataḥ sītāyā rājayōṣitaḥ l12 l

mahārhavastrābharaṇairalañcakruḥ sumadhyamām l tatō vānarapatnīnām sarvāsāmēva śōbhanā lal

akārayata kausalyā prahṛṣṭā putravatsalā l tatah syandanamādāya śatrughnavacanātsudhīh ||14||

sumantrah sūryasankāśam yōjayitvāSgratah sthitah lārurōha ratham rāmah satyadharmaparāyanah līb

sugrīvō yuvarājaśca hanumāṃśca vibhīṣaṇaḥ | snātvā divyāmbaradharā divyābharaṇabhūṣitāḥ ||16||

rāmamanvīyuragrē ca rathāśvagajavāhanāḥ I sugrīvapatnyaḥ sītā ca yayuryānaiḥ puraṃ mahat ||17||

vajrapāṇiryathā dēvairharitāśvarathē sthitaḥ | prayayau rathamāsthāya tathā rāmō mahatpuram ||18||

sārathyam bharataścakrē ratnadandam mahādyutih I śvētātapatram śatrughnō lakṣmanō vyajanam dadhē ||19||

cāmaram ca samīpasthō nyavījayadarindamaḥ l śaśiprakāśam tvaparam jagrāhāsuranāyakah ||20||

divijaiḥ siddhasaṅghaiśca ṛṣibhirdivyadarśanaiḥ l stūyamānasya rāmasya śuśruvē madhuradhvaniḥ l21 l

mānuṣaṃ rūpamāsthāya vānarā gajavāhanāḥ l bhērīśaṅkhaninādaiśca mṛdaṅgapaṇavānakaiḥ ||22||

prayayau rāghavaśrēṣṭhastām purīm samalaṅkṛtām l dadṛśustē samāyāntam rāghavam puravāsinaḥ ||23||

dūrvādalaśyāmatanum mahārhakirīṭaratnābharaṇāñcitāṅgam | āraktakañjāyatalōcanāntam dṛṣṭvā yayurmōdamatīva puṇyāḥ ||24|| vicitraratnāñcitasūtranaddhapītāmbaram pīnabhujāntarālam | anarghyamuktāphaladivyahāraiḥ virōcamānam raghunandanam prajāḥ ||25||

sugrīvamukhyairharibhiḥ praśāntaiḥ niṣēvyamāṇaṃ ravitulyabhāsam | kastūrikācandanaliptagātram nivītakalpadrumapuṣpamālam ||26||

śrutvā striyō rāmamupāgatam mudā praharṣavēgōtkalitānanaśriyah I apāsya sarvam gṛhakāryamāhitam harmyāṇi caivāruruhuḥ svalaṅkṛtāḥ ||27||

dṛṣṭvā hariṃ sarvadṛgutsavākṛtim puṣpaiḥ kirantyaḥ smitaśōbhitānanāḥ l dṛgbhiḥ punarnētramanōrasāyanam svānandamūrtiṃ manasābhirēbhirē ||28||

rāmaḥ smitasnigdhadṛśā prajāstathā paśyan prajānātha ivāparaḥ prabhuḥ I śanairjagāmātha pituḥ svalaṅkṛtam gṛhaṃ mahēndrālayasannibhaṃ hariḥ ||29||

praviśya vēśmāntarasaṃsthitō mudā rāmō vavandē caraṇau svamātuḥ I kramēṇa sarvāḥ pitṛyōṣitaḥ prabhuḥ nanāma bhaktyā raghuvaṃśakētuḥ ||30||

tatō bharatamāhēdam rāmah satyaparākramah l $_{31}$ sarvasampatsamāyuktam mama mandiramuttamam $\parallel_{31}\parallel$

mitrāya vānarēndrāya sugrīvāya pradīyatām | sarvēbhyaḥ sukhavāsārthaṃ mandirāṇi prakalpaya ||32||

rāmēṇaivam samādiṣṭō bharataśca tathāSkarōt l uvāca ca mahātējāḥ sugrīvam rāghavānujaḥ ||33||

rāghavasyābhiṣēkārtham catuḥsindhujalam śubham l ānētum prēṣayasvāऽऽśu dūtāmstvaritavikramān ||34|| prēṣayāmāsa sugrīvō jāmbavantam marutsutam l aṅgadam ca suṣēṇam ca tē gatvā vāyuvēgataḥ 🛚 35 🔻

jalapūrņān śātakumbhakalaśāṃśca samānayan l ānītam tīrthasalilam śatrughnō mantribhih saha ||36||

rāghavasyābhiṣēkārtham vasiṣṭhāya nyavēdayat l tatastu prayatō vrddhō vasisthō brāhmanaih saha ||37||

rāmam ratnamayē pīṭhē sasītam sannyavēśayat I vasiṣṭhō vāmadēvaśca jābālirgautamastathā ||38||

vālmīkiśca tathā cakruḥ sarvē rāmābhiṣēcanam l kuśāgratulasīyuktapunyagandhajalairmudā ||39||

abhyaşiñcan raghuśrēṣṭhaṃ vāsavaṃ vasavō yathā l rtvigbhirbrāhmanaih śrēsthaih kanyābhih saha mantribhih laol

sarvauṣadhirasaiścaiva daivatairnabhasi sthitaiḥ l caturbhirlōkapālaiśca stuvadbhiḥ sagaṇaistathā ||41||

chatram ca tasya jagrāha śatrughnaḥ pāṇḍuram śubham I sugrīvarākṣasēndrau tau dadhatuḥ śvētacāmarē ||42||

mālām ca kāncanīm vāyurdadau vāsavacoditah l sarvaratnasamāyuktam maņikāncanabhūṣitam ||43||

dadau hāram narēndrāya svayam śakrastu bhaktitah l prajagurdēvagandharvā nanṛtuścāpsarōgaṇāh ||44||

dēvadundubhayō nēduḥ puṣpavṛṣṭiḥ papāta khāt I navadūrvādalaśyāmaṃ padmapatrāyatēkṣaṇam ||45||

ravikōṭiprabhāyuktakirīṭēna virājitam | kōṭikandarpalāvaṇyaṃ pītāmbarasamāvṛtam | | 46 | |

divyābharaṇasampannaṃ divyacandanalēpanam layutādityasaṅkāśaṃ dvibhujaṃ raghunandanam lay

vāmabhāgē samāsīnām sītām kāncanasannibhām I sarvābharanasampannām vāmānkē samupasthitām II48 II

raktōtpalakarāmbhōjām vāmēnāSSliṅgya saṃsthitam I sarvātiśayaśōbhāḍhyaṃ dṛṣṭvā bhaktisamanvitaḥ ||49||

umayā sahitō dēvaḥ śaṅkarō raghunandanam I sarvadēvagaṇairyuktaḥ stōtuṃ samupacakramē II50 II

śrīmahādēva uvāca

namōstu rāmāya saśaktikāya nīlōtpalaśyāmalakōmalāya I kirīṭahārāṅgadabhūṣaṇāya simhāsanasthāya mahāprabhāya ||51||

tvamādimadhyāntavihīna ēkaḥ srjasyavasyatsi ca lōkajātam I svamāyayā tēna na lipyasē tvam yatsvē sukhēSjasraratōSnavadyaḥ ||52||

līlām vidhatsē guņasamvṛtastvam prapannabhaktānuvidhānahētōḥ I nānāvatāraiḥ suramānuṣādyaiḥ pratīyasē jñānibhirēva nityam #53#

svāṃśēna lōkaṃ sakalaṃ vidhāya tam bibharṣi ca tvaṃ tadadhaḥ phaṇīśvaraḥ l uparyadhō bhānvanilōḍupauṣadhipravarṣarūpōSvasi naikadhā jagat ||54||

tvamiha dēhabhṛtāṃ śikhirūpaḥ pacasi bhuktamaśēṣamajasram l pavanapañcakarūpasahāyō jagadakhaṇḍamanēna bibharṣi ||55||

candrasūryaśikhimadhyagatam yat tēja īśa cidaśēṣatanūnām | prābhavattanubhṛtāmiva dhairyam śauryamāyurakhilam tava sattvam ||56|| tvam virinciśivaviṣṇuvibhēdāt kālakarmaśaśisūryavibhāgāt | vādinām pṛthagivēśa vibhāsi brahma niścitamananyadihaikam ||57||

matsyādirūpēṇa yathā tvamēkaḥ śrutau purāṇēṣu ca lōkasiddhaḥ l tathaiva sarvaṃ sadasadvibhāgastvamēva nānyadbhavatō vibhāti ||58||

yadyatsamutpannamanantasṛṣṭāvutpatsyatē yacca bhavacca yacca l na dṛśyatē sthāvarajaṅgamādau tvayā vinātaḥparataḥ parastvam ||59||

tattvam na jānanti parātmanastē janāḥ samastāstava māyayātaḥ l tvadbhaktasēvāSmalamānasānām vibhāti tattvam paramēkamaiśam ||60||

brahmādayastē na viduḥ svarūpam cidātmatattvaṃ bahirarthabhāvāḥ l tatō budhastvāmidamēva rūpam bhaktyā bhajanmuktimupaityaduḥkhaḥ ||61||

ahaṃ bhavannāma gṛṇan kṛtārthō vasāmi kāśyāmaniśaṃ bhavānyā I mumūrṣamāṇasya vimuktayē Sham diśāmi mantraṃ tava rāma nāma ||62||

imam stavam nityamananyabhaktyā śṛṇvanti gāyanti likhanti yē vai I tē sarvasaukhyam paramam ca labdhvā bhavatpadam yāntu bhavatprasādāt ||63||

indra uvāca

rakṣōSdhipēnākhiladēva saukhyam hṛtaṃ ca mē brahmavarēṇa dēva I punaśca sarvaṃ bhavataḥ prasādāt prāptaṃ hatō rākṣasaduṣṭaśatruḥ ||64||

dēvā ūcuḥ

hṛtā yajñabhāgā dharādēvadattā murārē khalēnādidaityēna viṣṇō l hatōSdya tvayā nō vitānēṣu bhāgāḥ purāvadbhaviṣyanti yusmatprasādāt ||65||

pitara ūcuḥ

hatōSdya tvayā duṣṭadaityō mahātman gayādau narairdattapiṇḍādikānnaḥ l balādatti hatvā gṛhītvā samastānidānīṃ punarlabdhasattvā bhavāmaḥ ||66||

yakşā ūcuh

sadā viṣṭikarmaṇyanēnābhiyuktā vahāmō daśāsyaṃ balādduḥkhayuktāḥ l durātmā hatō rāvaṇō rāghavēśa tvayā tē vayaṃ duḥkhajātādvimuktāḥ ||67||

gandharvā ūcuh

vayam sangītanipuņā gāyantastē kathāmṛtam I ānandāmṛtasandōhayuktāḥ pūrṇāḥ sthitāḥ purā IGBI

paścāddurātmanā rāma rāvaņēnābhividrutāḥ l tamēva gāyamānāśca tadārādhanatatparāḥ ||69||

sthitāstvayā paritrātā hatōSyaṃ duṣṭarākṣasaḥ l ēvaṃ mahōragāḥ siddhāḥ kinnarā marutastathā ||70||

vasavō munayō gāvō guhyakāśca patattriṇaḥ l saprajāpatayaścaitē tathā cāpsarasāṃ gaṇāḥ ||71||

sarvē rāmam samāsādya dṛṣṭvā nētramahōtsavam l stutvā pṛthak pṛthak sarvē rāghavēṇābhivanditāḥ ||172||

yayuḥ svaṃ svaṃ padaṃ sarvē brahmarudrādayastathā I praśaṃsantō mudā rāmaṃ gāyantastasya cēṣṭitam #73#

dhyāyantastvabhiṣēkārdram sītālakṣmaṇasaṃyutam | siṃhāsanastham rājēndram yayuḥ sarvē hṛdi sthitam ||74||

khē vādyēṣu dhvanatsu pramuditahṛdayairdēvavṛndaiḥ stuvadbhiḥ varṣadbhiḥpuṣpavṛṣṭiṃ divi muninikarairīḍyamānaḥ samantāt l rāmaḥ śyāmaḥ prasannasmitaruciramukhaḥ sūryakōṭiprakāśaḥ sītāsaumitrivātātmajamuniharibhiḥ sēvyamānō vibhāti ||75||

 $\| iti \ sr\bar{i}madadhyātmarāmāyaṇē umāmahēsvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē pañcadaśaḥ sargaḥ \|_{15} \|$

∥ṣōḍaśaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

rāmēSbhiṣiktē rājēndrē sarvalōkasukhāvahē I vasudhā sasyasampannā phalavantō mahīruhāḥ III

gandhahīnāni puṣpāṇi gandhavanti cakāśirē I sahasraśatamaśvānāṃ dhēnūnāṃ ca gavāṃ tathā ||2||

dadau śatavṛṣān pūrvaṃ dvijēbhyō raghunandanaḥ l triṃśatkōṭiṃ suvarṇasya brāhmaṇēbhyō dadau punaḥ 🏽 🔻

vastrābharaṇaratnāni brāhmaṇēbhyō mudā tathā I sūryakāntisamaprakhyāṃ sarvaratnamayīṃ srajam II4II

sugrīvāya dadau prītyā rāghavō bhaktavatsalaḥ I aṅgadāya dadau divyē hyaṅgadē raghunandanaḥ II5II

candrakōṭipratīkāśaṃ maṇiratnavibhūṣitam | sītāyai pradadau hāraṃ prītyā raghukulōttamaḥ ||6||

avamucyātmanaḥ kaṇṭhāddhāraṃ janakanandinī l avaikṣata harīn sarvān bhartāram ca muhurmuhuh ||7||

rāmastāmāha vaidēhīmingitajñō vilōkayan I vaidēhi yasya tuṣṭāSsi dēhi tasmai varānanē IIsII

hanūmatē dadau hāram paśyatō rāghavasya ca l tēna hārēna śuśubhē mārutirgauravēna ca lal

rāmōSpi mārutim dṛṣṭvā kṛtāñjalimupasthitam I bhaktyā paramayā tuṣṭa idam vacanamabravīt ∥₁0∥

hanūmaṃstē prasannōSsmi varaṃ varaya kāṅkṣitam I dāsyāmi dēvairapi yaddurlabhaṃ bhuvanatrayē ∥₁1∥ hanūmānapi tam prāha natvā rāmam prahṛṣṭadhīḥ l tvannāma smaratō rāma na tṛpyati manō mama ||12||

atastvannāma satatam smaran sthāsyāmi bhūtalē I yāvatsthāsyati tē nāma lōkē tāvatkalēvaram II3I

mama tiṣṭhatu rājēndra varōSyaṃ mēSbhikāṅkṣitaḥ l rāmastathēti taṃ prāha muktastiṣṭha yathāsukham ||14||

kalpāntē mama sāyujyam prāpsyasē nātra saṃśayaḥ l tamāha jānakī prītā yatra kutrāpi mārutē ||15||

sthitam tvāmanuyāsyanti bhōgāḥ sarvē mam SSjñayā lityuktō mārutistābhyāmīśvarābhyām prahṛṣṭadhīḥ ||16||

ānandāśruparītākṣō bhūyō bhūyaḥ praṇamya tau l kṛcchrādyayau tapastaptum himavantam mahāmatiḥ ||17||

tatō guhaṃ samāsādya rāmaḥ prāñjalimabravīt | sakhē gaccha puraṃ ramyaṃ śṛṅgavēramanuttamam ||18||

māmēva cintayannityam bhunkṣva bhōgānnijārjitān lantē mamaiva sārūpyam prāpsyasē tvam na samśayah ||19||

ityuktvā pradadau tasmai divyānyābharaṇāni ca l rājyaṃ ca vipulaṃ dattvā vijñānaṃ ca dadau vibhuḥ ||20||

rāmēṇāSSliṅgitō hṛṣṭō yayau svabhavanaṃ guhaḥ l yē cānyē vānarāḥ śrēṣṭhā ayōdhyāṃ samupāgatāḥ l21 l

amūlyābharaṇairvastraiḥ pūjayāmāsa rāghavaḥ l sugrīvapramukhāḥ sarvē vānarāḥ savibhīṣaṇāḥ l22 l

yathārham pūjitāstēna rāmēņa paramātmanā l prahṛṣṭamanasaḥ sarvē jagmurēva yathāऽऽgatam ॥23॥

sugrīvapramukhāḥ sarvē kiṣkindhāṃ prayayurmudā l vibhīṣaṇastu samprāpya rājyaṃ nihatakaṇṭakam ||24|| rāmēņa pūjitah prītyā yayau lankāmaninditah I rāghavō rājyamakhilam śaśāsākhilavatsalah ||25||

anicchannapi rāmēņa yauvarājyēSbhiṣēcitaḥ lakṣmaṇaḥ parayā bhaktyā rāmasēvāparōSbhavat ||26||

rāmastu paramātmāSpi karmādhyakṣōSpi nirmalaḥ l kartṛtvādi vihīnōSpi nirvikārōSpi sarvadā ||27||

svānandēnāpi tuṣṭaḥ san lōkānāmupadēśakṛt l aśvamēdhādiyajñaiśca sarvairvipuladaksinaih ||28||

ayajatparamānandō mānuṣaṃ vapurāśritaḥ l na paryadēvan vidhavā na ca vyālakṛtaṃ bhayam 1129 ll

na vyādhijam bhayam cāsīdrāmē rājyam praśāsati l lōkē dasyubhayam nāsīdanarthō nāsti kaścana 🛚 30 🖡

vṛddhēṣu satsu bālānāṃ nāsīnmṛtyubhayaṃ tathā I rāmapūjāparāḥ sarvē sarvē rāghavacintakāḥ ||31||

vavarṣurjaladāstōyam yathākālam yathāruci | prajāh svadharmaniratā varnāśramagunānvitāh ||32||

aurasāniva rāmōSpi jugōpa pitṛvatprajāḥ l sarvalaksanasamyuktah sarvadharmaparāyanah ||33||

daśavarsasahasrāņi rāmō rājyamupāsta saḥ

idam rahasyam dhanadhānyarddhimaddīrghāyurārōgyakaram supuṇyadam l pavitramādhyātmikasamjñitam purā rāmāyaṇam bhāṣitamādiśambhunā ||34||

śṛṇōti bhaktyā manujaḥ samāhitō bhaktyā paṭhēdvā parituṣṭamānasaḥ I sarvāḥ samāpnōti manōgatāśiṣō vimucyatē pātakakōṭibhiḥ kṣaṇāt II35 II

rāmābhiṣēkam prayataḥ śṛṇōti yō dhanābhilāṣī labhatē mahaddhanam I putrābhilāṣī sutamāryasammatam prāpnōti rāmāyaṇamāditaḥ paṭhan 🛚 36 🔻

śṛṇōti yōSdhyātmikarāmasaṃhitām prāpnōti rājā bhuvamṛddhasampadam I śatrūn vijityāribhirapradharṣitō vyapētaduḥkhō vijayī bhavēnnṛpaḥ ||37||

striyōSpi śṛṇvantyadhirāmasaṃhitām bhavanti tā jīvisutāśca pūjitāḥ l vandhyāSpi putraṃ labhatē surūpiṇam kathāmimāṃ bhaktiyutā śṛṇōti yā ||38||

śraddhānvitō yaḥ śṛṇuyātpaṭhēnnarō vijitya kōpaṃ ca tathā vimatsaraḥ l durgāṇi sarvāṇi vijitya nirbhayō bhavētsukhī rāghavabhaktisaṃyutaḥ ||39||

surāḥ samastā api yānti tuṣṭatām vighnāḥ samastā apayānti śṛṇvatām l adhyātmarāmāyaṇamāditō nṛṇām bhavanti sarvā api sampadaḥ parāḥ ||40||

rajasvalā vā yadi rāmatatparā śṛṇōti rāmāyaṇamētadāditaḥ I putraṃ prasūtē ṛṣabhaṃ cirāyuṣam pativratā lōkasupūjitā bhavēt ||41||

pūjayitvā tu yē bhaktyā namaskurvanti nityaśaḥ l sarvaiḥ pāpairvinirmuktā viṣṇōryānti paraṃ padam ||42||

adhyātmarāmacaritam kṛtsnam śṛṇvanti bhaktitah l paṭhanti vā svayam vaktrāttēṣām rāmah prasīdati lal

rāma ēva param brahma tasmimstustē Skhilātmani I dharmārthakāmamōkṣāṇām yadyadicchati tadbhavēt ||44||

śrōtavyam niyamēnaitadrāmāyaṇamakhaṇḍitam lāyuṣyamārōgyakaram kalpakōṭyaghanāśanam las l

dēvāśca sarvē tuṣyanti grahāḥ sarvē maharṣayaḥ l rāmāyaṇasya śravaṇē tṛpyanti pitarastathā #46#

adhyātmarāmāyaṇamētadadbhutam vairāgyavijñānayutaṃ purātanam | paṭhanti śṛṇvanti likhanti yē narāḥ tēṣām bhavēSsminna punarbhavō bhavēt ||47||

ālōḍyākhilavēdarāśimasakṛdyattārakaṃ brahma tadrāmō viṣṇurahasyamūrtiriti yō vijñāya bhūtēśvaraḥ luddhṛtyākhilasārasaṅgrahamidaṃ saṅkṣēpataḥ prasphuṭam śrīrāmasya nigūḍhatattvamakhilaṃ prāha priyāyai bhavaḥ ||48||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē yuddhakāṇḍē ṣōḍaśaḥ sargaḥliell iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē yuddhakāṇḍaḥ samāptaḥll

Chapter 8

∥uttarakāṇḍaḥ∥

∥prathamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

jayati raghuvaṃśatilakaḥ kausalyāhṛdayanandanō rāmaḥ l daśavadananidhanakārī dāśarathiḥ puṇḍarīkākṣaḥ lll

pārvatyuvāca

atha rāmaḥ kimakarōtkausalyānandavardhanaḥ labatvā mṛdhē rāvaṇādīn rākṣasān bhīmavikramaḥ labatva

abhişiktastvayōdhyāyām sītayā saha rāghavaḥ I māyāmānuṣatām prāpya kati varṣāṇi bhūtalē II3II

sthitavān līlayā dēvaḥ paramātmā sanātanaḥ latyajanmānuṣam lōkam kathamantē raghūdvahaḥ lal

ētadākhyāhi bhagavan śraddadhatyā mama prabhō l kathāpīyuṣamāsvādya tṛṣṇā mēStīva vardhatē l rāmacandrasya bhagavan brūhi vistaraśaḥ kathām ls

śrīmahādēva uvāca

rākṣasānām vadham kṛtvā rājyē rāma upasthitē I āyayurmunayaḥ sarvē śrīrāmamabhivanditum II6II

viśvāmitrōSsitaḥ kaṇvō durvāsā bhṛguraṅgirāḥ l kaśyapō vāmadēvōStristathā saptarṣayōSmalāḥ ||7||

agastyaḥ saha śiṣyaiśca munibhiḥ sahitōsbhyagāt | dvāramāsādya rāmasya dvārapālamathābravīt ||8||

brūhi rāmāya munayaḥ samāgatya bahiḥsthitāḥ l agastyapramukhāh sarvē āśīrbhirabhinanditum 🌬

pratīhārastatō rāmamagastyavacanād drutam | namaskṛtyābravīdvākyaṃ vinayāvanataḥ prabhum ||10||

kṛtāñjaliruvācēdamagastyō munibhiḥ saha I dēva tvaddarśanārthāya prāptō bahirupasthitaḥ ||11||

tamuvāca dvārapālam pravēšaya yathāsukham l pūjitā vivišurvēšma nānāratnavibhūṣitam l12 l

dṛṣṭvā rāmō munīn śīghram pratyutthāya kṛtāñjaliḥ l pādyārghyādibhirāpūjya gām nivēdya yathāvidhi lil

natvā tēbhyō dadau divyānyāsanāni yathārhataḥ l upaviṣṭā prahṛṣṭāśca munayō rāmapūjitāḥ l14 ll

sampṛṣṭakuśalāḥ sarvē rāmaṃ kuśalamabruvan l kuśalam tē mahābāhō sarvatra raghunandana lis

diṣṭyēdānīm prapaśyāmō hataśatrumarindama I na hi bhārah sa tē rāma rāvanō rāksasēśvarah II16II

sadhanustvam hi lōkāmstrīn vijētum śakta ēva hi l diṣṭyā tvayā hatāḥ sarvē rākṣasā rāvaṇādayaḥ ||17||

sahyamētanmahābāhō rāvaṇasya nibarhaṇam lasahyamētatsamprāptam rāvaṇēryanniṣūdanam las

antakapratimāḥ sarvē kumbhakarṇādayō mṛdhē l antakapratimairbāṇairhatāstē raghusattama $\|19\|$

dattā cēyam tvayāSsmākam purā hyabhayadakṣiṇā l hatvā rakṣōgaṇān saṅkhyē kṛtakṛtyōSdya jīvasi l20 l

śrutvā tu bhāṣitaṃ tēṣāṃ munīnāṃ bhāvitātmanām l vismayaṃ paramaṃ gatvā rāmaḥ prāñjalirabravīt ||21||

rāvaṇādīnatikramya kumbhakarṇādirākṣasān l trilōkajayinō hitvā kiṃ praśaṃsatha rāvaṇim ||22||

tatastadvacanam śrutvā rāghavasya mahātmanah l kumbhayōnirmahātējā rāmam prītyā vacōSbravīt ||23|| śṛṇu rāma yathā vṛttaṃ rāvaṇē rāvaṇasya ca l janma karma varādānaṃ saṅkṣēpādvadatō mama ||24||

purā kṛtayugē rāma pulastyō brahmaṇaḥ sutaḥ l tapastaptum gatō vidvān mērōḥ pārśvam mahāmatiḥ l25 l

tṛṇabindōrāśramēSsau nyavasanmunipuṅgavaḥ l tapastēpē mahātējāḥ svādhyāyanirataḥ sadā ||26||

tatrā S S śramē mahāramyē dēvagandharvakanyakāḥ I gāyantyō nanṛtustatra hasantyō vādayanti ca ||27||

pulastyasya tapōvighnam cakruḥ sarvā aninditāḥ l tataḥ kruddhō mahātējā vyājahāra vacō mahat ||28||

yā mē dṛṣṭipathaṃ gacchētsā garbhaṃ dhārayiṣyati l tāḥ sarvāḥ śāpasaṃvignā na taṃ dēśaṃ pracakramuḥ ||29||

tṛṇabindōstu rājarṣēḥ kanyā tannāśṛṇōdvacaḥ l vicacāra munēragrē nirbhayā taṃ prapaśyatī ||30||

babhūva pāṇḍuratanurvyañjitāntaḥśarīrajā I drstvā sā dēhavaivarnyam bhītā pitaramanvagāt ||31||

tṛṇabinduśca tāṃ dṛṣṭvā rājarṣiramitadyutiḥ l dhyātvā munikṛtaṃ sarvamavaidvijñānacakṣuṣā ||32||

tāṃ kanyāṃ munivaryāya pulastyāya dadau pitā l tāṃ pragṛhyābravītkanyāṃ bāḍhamityēva sa dvijaḥ 🛚 🖂 🔻

śuśrūṣaṇaparāṃ dṛṣṭvā muniḥ prītōSbravīdvacaḥ l dāsyāmi putramēkaṃ tē ubhayōrvaṃśavardhanam ||34||

tataḥ prāsūta sā putraṃ pulastyāllōkaviśrutam I viśravā iti vikhyātaḥ paulastyō brahmavinmuniḥ ||35||

tasya śīlādikam dṛṣṭvā bharadvājō mahāmuniḥ | bhāryārtham svām duhitaram dadau viśravasē mudā ||36||

tasyām tu putraḥ sañjajñē paulastyāllōkasammataḥ l pitrtulyō vaiśravaṇō brahmaṇā cānumōditaḥ ||37||

dadau tattapasā tuṣṭō brahmā tasmai varaṃ śubham I manōSbhilaṣitaṃ tasya dhanēśatvamakhaṇḍitam II 38 II

tatō labdhavaraḥ sōSpi pitaraṃ draṣṭumāgataḥ l puṣpakēṇa dhanādhyakṣō brahmadattēna bhāsvatā ||39||

namaskṛtyātha pitaram nivēdya tapasaḥ phalam | prāha mē bhagavān brahmā dattvā varamaninditam ||40||

nivāsāya na mē sthānam dattavān paramēśvaraḥ l brūhi mē niyatam sthānam himsā yatra na kasyacit ||41||

viśravā api tam prāha lankānāma purī śubhā l rākṣasānām nivāsāya nirmitā viśvakarmaṇā ||42||

tyaktvā viṣṇubhayāddaityā viviśustē rasātalam | sā purī duṣpradharṣānyairmadhyēsāgaramāsthitā ||43||

tatra vāsāya gaccha tvam nānyaih sādhiṣṭhitā purā l pitrādiṣṭastvasau gatvā tām purīm dhanadōSviśat ||44||

sa tatra suciram kālamuvāsa pitrsammatah l kasyacittvatha kālasya sumālī nāma rākṣasah las

rasātalānmartyalōkam cacāra piśitāśanaḥ l gṛhītvā tanayām kanyām sākṣāddēvīmiva śriyam l46 l

apaśyaddhanadam dēvam carantam puṣpakēṇa saḥ l hitāya cintayāmāsa rākṣasānām mahāmanāḥ ||47||

uvāca tanayām tatra kaikasīm nāma nāmataḥ l vatsē vivāhakālastē yauvanam cātivartatē ||48||

pratyākhyānācca bhītaistvam na varairgṛhyasē śubhē I sā tvam varaya bhadram tē munim brahmakulōdbhavam ||49|| svayamēva tataḥ putrā bhaviṣyanti mahābalāḥ līdṛśāḥ sarvaśōbhāḍhyā dhanadēna samāḥ śubhē līsoll

tathēti sā S S śramaṃ gatvā munēragrē vyavasthitā likhantī bhuvamagrēna pādēnādhōmukhī sthitā lisal

tāmapṛcchanmuniḥ kā tvaṃ kanyāSsi varavarṇini | sāSbravītprāñjalirbrahman dhyānēna jñātumarhasi ||52||

tatō dhyātvā muniḥ sarvaṃ jñātvā tāṃ pratyabhāṣata I jñātaṃ tavābhilaṣitaṃ mattaḥ putrānabhīpsyasi IssI

dāruņāyām tu vēlāyāmāgatāSsi sumadhyamē l atastē dāruņau putrau rākṣasau sambhaviṣyataḥ ||54||

sāSbravīnmuniśārdūla tvattōSpyēvaṃvidhau sutau l tāmāha paścimō yastē bhaviṣyati mahāmatiḥ ||55||

mahābhāgavataḥ śrīmān rāmabhaktyēkatatparaḥ lityuktā sā tathā kālē suṣuvē daśakandharam ||56||

rāvaņam vimsatibhujam dasasīrṣam sudāruṇam l tadraksōjātamātrēna cacāla ca vasundharā ||57||

babhūvurnāśahētūni nimittānyakhilānyapi | kumbhakarnastatō jātō mahāparvatasannibhah ||58||

tataḥ śūrpaṇakhā nāma jātā rāvaṇasōdarī l tatō vibhīṣaṇō jātaḥ śāntātmā saumyadarśanaḥ ||59||

svādhyāyī niyatāhārō nityakarmaparāyaṇaḥ l kumbhakarṇastu duṣṭātmā dvijān santuṣṭacētasaḥ lool

bhakṣayannṛṣisaṅghāṃśca vicacārātidāruṇaḥ I rāvaṇōSpi mahāsattvō lōkānāṃ bhayadāyakaḥ I vavṛdhē lōkanāśāya hyāmayō dēhināmiva II61 II

rāma tvam sakalāntarasthamabhitō jānāsi vijnānadrk sākṣī sarvahrdi sthitō hi paramō nityōditō nirmalaḥ l tvam līlāmanujākrtiḥ svamahiman māyāguṇairnājyasē

līlārtham praticoditoSdya bhavatā vakṣyāmi rakṣodbhavam 1621

jānāmi kēvalamanantamacintyaśaktim cinmātramakṣaramajaṃ viditātmatattvam l tvāṃ rāma gūḍhanijarūpamanupravṛttō mūḍhōSpyaham bhavadanugrahataścarāmi ||63||

ēvam vadantaminavamsapavitrakīrtih kumbhodbhavam raghupatih prahasan babhāṣē I māyāśritam sakalamētadananyakatvāt matkīrtanam jagati pāpaharam nibodha ||64||

 $\|$ iti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē prathamaḥ sargaḥ $\|$ 1 $\|$

||dvitīyaḥ sargaḥ||

śrīmahādēva uvāca

śrīrāmavacanam śrutvā paramānandanirbharaḥ | muniḥ prōvāca sadasi sarvēṣām tatra śṛṇvatām ||1||

atha vittēśvarō dēvastatra kālēna kēnacit I āyayau puṣpakārūḍhaḥ pitaraṃ draṣṭumañjasā I2I

dṛṣṭvā taṃ kaikasī tatra bhrājamānaṃ mahaujasam l rākṣasī putrasāmīpyaṃ gatvā rāvaṇamabravīt 🗓

putra paśya dhanādhyakṣaṃ jvalantaṃ svēna tējasā l tvamapyēvaṃ yathā bhūyāstathā yatnaṃ kuru prabhō ||4||

tacchrutvā rāvaņō rōṣāt pratijñāmakarōddrutam I dhanadēna samō vāSpi hyadhikō vāScirēṇa tu II5II

bhaviṣyāmyamba mām paśya santāpam tyaja suvratē lityuktvā duskaram kartum tapah sa daśakandharah ||6||

agamatphalasiddhyartham gōkarṇam tu sahānujaḥ I svam svam niyamamāsthāya bhrātarastē tapō mahat I7I

āsthitā duṣkaraṃ ghōraṃ sarvalōkaikatāpanam laśavarṣasahasrāṇi kumbhakarṇōSkarōttapaḥ lal

vibhīṣaṇōṢpi dharmātmā satyadharmaparāyaṇaḥ l pañcavarṣasahasrāṇi pādēnaikēna tasthivān 🌬

divyavarṣasahasram tu nirāhārō daśānanaḥ l pūrṇē varṣasahasrē tu śīrṣamagnau juhāva saḥ l ēvam varṣasahasrāṇi nava tasyāticakramuḥ ||10||

atha varṣasahasraṃ tu daśamē daśamaṃ śiraḥ l chēttukāmasya dharmātmā prāptaścātha prajāpatiḥ l vatsa vatsa daśagrīva prītōSsmītyabhyabhāṣata ||11||

varam varaya dāsyāmi yattē manasi kāṅkṣitam l daśagrīvōSpi tacchrutvā prahṛṣṭēnāntarātmanā ||12||

amaratvam vṛṇōmīśa varadō yadi mē bhavān l suparṇanāgayakṣāṇām dēvatānām tathāSsuraiḥ l avadhyatvam tu mē dēhi tṛṇabhūtā hi mānuṣāḥ lill

tathāSstviti prajādhyakṣaḥ punarāha daśānanam l agnau hutāni śīrṣāṇi yāni tēSsurapuṅgava ||14||

|| || 15 || || bhavişyanti yathāpūrvamakṣayāṇi ca sattama ēvamuktvā tatō rāma daśagrīvaṃ prajāpatiḥ | vibhīṣaṇamuvācēdaṃ praṇataṃ bhaktavatsalaḥ || 16 ||

vibhīṣaṇa tvayā vatsa kṛtaṃ dharmārthamuttamam lapastatō varaṃ vatsa vṛṇīṣvābhimataṃ hitam lap

vibhīṣaṇōSpi taṃ natvā prāñjalirvākyamabravīt | dēva mē sarvadā buddhirdharmē tiṣṭhatu śāśvatī | mā rōcayatvadharmaṃ mē buddhiḥ sarvatra sarvadā ||18||

tataḥ prajāpatiḥ prītō vibhīṣaṇamathābravīt | vatsa tvaṃ dharmaśīlōSsi tathaiva ca bhaviṣyasi ||19||

ayācitōSpi tē dāsyē hyamaratvam vibhīṣaṇa l kumbhakarṇamathōvāca varam varaya suvrata ||20||

vāṇyā vyāptōStha taṃ prāha kumbhakarṇaḥ pitāmaham I svapsyāmi dēva ṣaṇmāsān dinamēkaṃ tu bhōjanam II21 II

ēvamastviti tam prāha brahmā dṛṣṭvā divaukasaḥ I sarasvatī ca tadvaktrānnirgatā prayayau divam ||22||

kumbhakarṇastu duṣṭātmā cintayāmāsa duḥkhitaḥ l anabhiprētamēvāsyātkim nirgatamahō vidhih l23 l

sumālī varalabdhāṃstān jñātvā pautrān niśācarān | pātālānnirbhayaḥ prāyāt prahastādibhiranvitaḥ ||24||

daśagrīvam pariṣvajya vacanam cēdamabravīt | diṣtyā tē putra samvrttō vānchitō mē manōrathah ||25||

yadbhayācca vayam laṅkām tyaktvā yātā rasātalam l tadgatam nō mahābāhō mahadviṣṇukṛtam bhayam l26 l

asmābhiḥ pūrvamuṣitā laṅkēyaṃ dhanadēna tē l bhrātrākrāntāmidānīṃ tvaṃ pratyānētumihārhasi ||27||

sāmnā vā Stha balēnāpi rājñām bandhuḥ kutaḥ suhṛt lityuktō rāvanah prāha nārhasyēvam prabhāsitum ||28||

vittēśō gururasmākamēvam śrutvā tamabravīt | prahastaḥ praśritam vākyam rāvaṇam daśakandharam ||29||

śṛṇu rāvaṇa yatnēna naivaṃ tvaṃ vaktumarhasi I nādhītā rājadharmāstē nītiśāstraṃ tathaiva ca ||30||

śūrāṇāṃ na hi saubhrātraṃ śṛṇu mē vadataḥ prabhō l kaśyapasya sutā dēvā rākṣasāśca mahābalāḥ 🏿 31 🔻

parasparamayudhyanta tyaktvā sauhṛdamāyudhai
h l
 naivēdānīntanam rājan vairam dēvairanuṣṭhitam $\|32\|$

prahastasya vacaḥ śrutvā daśagrīvō durātmanaḥ l tathēti krōdhatāmrākṣastrikūṭācalamanvagāt ||33||

dūtam prahastam samprēṣya niṣkāsya dhanadēśvaram laṅkāmākramya sacivai rākṣasaiḥ sukhamāsthitaḥ 🛭 34 🔻

dhanadaḥ pitṛvākyēna tyaktvā laṅkāṃ mahāyaśāḥ l gatvā kailāsaśikharaṃ tapasāStōṣayacchivam ||35||

tēna sakhyamanuprāpya tēnaiva paripālitaḥ l alakāṃ nagarīṃ tatra nirmamē viśvakarmaṇā ||36||

dikpālatvam cakārātra śivēna paripālitaḥ l rāvanō rākṣasaih sārdhamabhisiktah sahānujaih layl

rājyam cakārāsurāṇām trilōkīm bādhayan khalaḥ l bhaginīm kālakhañjāya dadau vikaṭarūpiṇīm ||38||

vidyujjihvāya nāmnāsau mahāmāyī niśācaraḥ l tatō mayō viśvakarmā rāksasānām ditēh sutah ||39||

sutām mandōdarīm nāmnā dadau lōkaikasundarīm l rāvaṇāya punaḥ śaktimamōghām prītamānasaḥ ||40||

vairōcanasya dauhitrīm vṛtrajvālēti viśrutām | svayam dattāmudavahatkumbhakarnāya rāvaṇah ||41||

gandharvarājasya sutām śailūṣasya mahātmanaḥ l vibhīṣaṇasya bhāryārthē dharmajñām samudāvahat ||42||

saramām nāma subhagām sarvalakṣaṇasaṃyutām l tatō mandōdarī putraṃ mēghanādamajījanat las

jātamātrastu yō nādaṃ mēghavatpramumōca ha l tataḥ sarvēSbruvanmēghanādōSyamiti cāsakṛt ||44||

kumbhakarṇastataḥ prāha nidrā māṃ bādhatē prabhō ltataścakārayāmāsa guhāṃ dīrghāṃ suvistarām $\|_{45}\|$

tatra suṣvāpa mūḍhātmā kumbhakarṇō vighūrṇitaḥ l nidritē kumbhakarṇē tu rāvaṇō lōkarāvaṇaḥ l46 l

brāhmaṇān ṛṣimukhyāṃśca dēvadānavakinnarān l dēvaśriyō manuṣyāṃśca nijaghnē samahōragān ||47||

dhanadōSpi tataḥ śrutvā rāvaṇasyākramaṃ prabhuḥ l adharmaṃ mā kuruṣvēti dūtavākyairnyavārayat ||48||

tataḥ kruddhō daśagrīvō jagāma dhanadālayam I vinirjitya dhanādhyakṣaṃ jahārōttamapuṣpakam II49 II

tatō yamam ca varuṇam nirjitya samarē Ssuraḥ I svargalōkamagāttūrṇam dēvarājajighāmsayā | | 50 ||

tatōSbhavanmahadyuddhamindrēṇa saha daivataiḥ l tatō rāvaṇamabhyētya babandha tridaśēśvaraḥ l51 l

tacchrutvā sahasāSSgatya mēghanādaḥ pratāpavan l kṛtvā ghōraṃ mahadyuddhaṃ jitvā tridaśapuṅgavān l52 l

indram gṛhītvā badhvāSsau mēghanādō mahābalaḥ I mōcayitvā tu pitaram gṛhītvēndram yayau puram ||53||

brahmā tu mōcayāmāsa dēvēndram mēghanādatah l dattvā varān bahūmstasmai brahmā svabhavanam yayau ||54||

rāvaņō vijayī lōkān sarvān jitvā kramēņa tu l kailāsam tōlayāmāsa bāhubhiḥ parighōpamaiḥ ||55||

tatra nandīśvarēṇaivam śaptōSyam rākṣasēśvaraḥ l vānarairmānuṣaiścaiva nāśam gacchēti kōpinā ls6l

śaptōSpyagaṇayan vākyaṃ yayau haihayapattanam I tēna baddhō daśagrīvah pulastyēna vimōcitah II 57 II

tatōStibalamāsādya jighāṃsurharipuṅgavam I dhṛtastēnaiva kakṣēṇa vālinā daśakandharaḥ ||58||

bhrāmayitvā tu caturaḥ samudrān rāvaṇaṃ hariḥ l visarjayāmāsa tatastēna sakhyaṃ cakāra saḥ ||59||

rāvaṇaḥ paramaprīta ēvaṃ lōkān mahābalaḥ l cakāra svavaśē rāma bubhujē svayamēva tān lol

ēvam prabhāvō rājēndra daśagrīvaḥ sahēndrajit l tvayā vinihataḥ saṅkhyē rāvaṇō lōkarāvaṇaḥ l61 l

mēghanādaśca nihatō lakṣmaṇēna mahātmanā | kumbhakarṇaśca nihatastvayā parvatasannibhaḥ ||62||

bhavānnārāyaṇaḥ sākṣājjagatāmādikṛdvibhuḥ l tvatsvarūpamidaṃ sarvaṃ jagatsthāvarajaṅgamam ||63||

tvannābhikamalōtpannō brahmā lōkapitāmahaḥ l agnistē mukhatō jātō vācā saha raghūttama ||64||

bāhubhyām lōkapālaughāścakṣurbhyām candrabhāskarau l diśaśca vidiśaścaiva karṇābhyām tē samutthitāḥ II65 II

ghrāṇātprāṇaḥ samutpannaścāśvinau dēvasattamau ljaṅghājānūrujaghanādbhuvarlōkādayōSbhavan ||66||

kukṣidēśātsamutpannāścatvāraḥ sāgarā harē I stanābhyāmindravarunau vālakhilyāśca rētasah | | 67 | |

mēḍhrādyamō gudānmṛtyurmanyō rudrastrilōcanaḥ l asthibhyaḥ parvatā jātāḥ kēśēbhyō mēghasaṃhatiḥ lleb ll

ōṣadhyastava rōmēbhyō nakhēbhyaśca kharādayaḥ l tvaṃ viśvarūpaḥ puruṣō māyāśaktisamanvitaḥ 116911

nānārūpa ivāSSbhāsi guņavyatikarē sati l tvāmāśrityaiva vibudhāh pibantyamrtamadhvarē ||70||

tvayā sṛṣṭamidaṃ sarvaṃ viśvaṃ sthāvarajaṅgamam l
 tvāmāśrityaiva jīvanti sarvē sthāvarajaṅgamāḥ $\|71\|$

tvadyuktamakhilam vastu vyavahārēSpi rāghava | kṣīramadhyagatam sarpiryathā vyāpyākhilam payaḥ || 172 ||

tvadbhāsā bhāsatē Srkādi na tvam tēnāvabhāsasē I sarvagam nityamēkam tvām jñānacak survilākayēt | 173 | 173 | 173 | 173 | 174 | 175

nājñānacakṣustvāṃ paśyēdandhadṛg bhāskaraṃ yathā I yōginastvāṃ vicinvanti svadēhē paramēśvaram ||74||

atannirasanamukhairvēdašīrṣairaharniśam l tvatpādabhaktilēśēna gṛhītā yadi yōginaḥ ||75|| vicinvantō hi paśyanti cinmātram tvām na cānyathā I mayā pralapitam kiñcitsarvajñasya tavāgratah I kṣantumarhasi dēvēśa tavānugrahabhāgaham II76 II

digdēśakālaparihīnamananyamēkam cinmātramakṣaramajaṃ calanādihīnam | sarvajñamīśvaramanantaguṇaṃ vyudastamāyam bhajē raghupatim bhajatāmabhinnam ||77||

 ${\tt liti}$ śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē dvitīyaḥ sargaḥ ${\tt ll}_2{\tt ll}$

∥tṛtīyaḥ sargaḥ∥

śrīrāma uvāca

vālisugrīvayōrjanma śrōtumicchāmi tattvataḥ l ravīndrau vānarākārau jajñātāviti naḥ śrutam lıl

agastya uvāca

mērōḥ svarṇamayasyādrērmadhyaśṛṅgē maṇiprabhē l tasmin sabhāऽऽstē vistīrṇā brahmaṇaḥ śatayōjanā ||2||

tasyām caturmukhaḥ sākṣātkadācidyōgamāsthitaḥ I nētrābhyām patitam divyamānandasalilam bahu II3I

tadgṛhītvā karē brahmā dhyātvā kiñcittadatyajat I bhūmau patitamātrēna tasmājjātō mahākapih ||4||

tamāha druhiņō vatsa kiñcitkālam vasātra mē I samīpē sarvaśōbhādhyē tatah śrēyō bhavisyati IsI

ityuktō nyavasattatra brahmaṇā vānarōttamaḥ l ēvaṃ bahutithē kālē gatē ṛkṣādhipaḥ sudhīḥ lel

kadācitparyaṭannadrau phalamūlārthamudyataḥ lapaśyaddivyasalilām vāpīm maṇiśilānvitām la

pānīyam pātumāgacchattatra chāyāmayam kapim \mid dṛṣṭvā pratikapim matvā nipapāta jalāntarē \mid \mid \mid \mid

tatrādṛṣṭvā hariṃ śīghraṃ punarutplutya vānaraḥ l apaśyatsundarīṃ rāmāmātmānaṃ vismayaṃ gataḥ lləll

tataḥ surēśō dēvēśaṃ pūjayitvā caturmukham \mid gacchan madhyāhnasamayē dṛṣṭvā nārīṃ manōramām $\mid \mid_{10} \mid \mid$

kandarpaśaraviddhāṅgastyaktavān vīryamuttamam l tāmaprāpyaiva tadbījaṃ vāladēśēSpatadbhuvi ||11|| vālī samabhavattatra śakratulyaparākramaḥ l tasya dattvā surēśānah svarnamālām divam gatah ||12||

bhānurapyāgatastatra tadānīmēva bhāminīm l drstvā kāmavaśō bhūtvā grīvādēśē Ssrjanmahat | | 13 | |

bījam tasyāstatah sadyō mahākāyōSbhavaddharih lasya dattvā hanūmantam sahāyārtham gatō ravih lal

putradvayam samādāya gatvā sā nidritā kvacit | prabhātē Spaśyadātmānam pūrvavadvānarākṛtim ||15||

phalamūlādibhiḥ sārdhaṃ putrābhyāṃ sahitaḥ kapiḥ l natvā caturmukhasyāgrē ṛkṣarājaḥ sthitaḥ sudhīḥ lal

tatōSbravītsamāśvāsya bahuśaḥ kapikuñjaram l tatraikaṃ dēvatādūtamāhūyāmarasannibham ||17||

gaccha dūta mayā S S diṣṭō gṛhītvā vānar ottamam l kiṣkindhām divyanagarīm nirmitām viśvakarmaṇā lib

sarvasaubhāgyavalitām dēvairapi durāsadām l tasyām simhāsanē vīram rājānamabhiṣēcaya ||19||

saptadvīpagatā yē yē vānarāḥ santi durjayāḥ l sarvē tē ṛkṣarājasya bhaviṣyanti vaśēSnugāḥ l20 l

yadā nārāyaṇaḥ sākṣādrāmō bhūtvā sanātanaḥ l bhūbhārāsuranāśāya sambhaviṣyati bhūtalē ||21||

tadā sarvē sahāyārthē tasya gacchantu vānarāḥ lityuktō brahmaṇā dūtō dēvānāṃ sa mahāmatiḥ ||22||

yathāssjñaptastathā cakrē brahmaṇā taṃ harīśvaram I dēvadūtastatō gatvā brahmaṇē tannyavēdayat II23 II

|| || 24 || || tadādi vānarāṇāṃ sā kiṣkindhāSbhūnnṛpāśrayaḥ sarvēśvarastvamēvāsīridānīṃ brahmaṇārthitaḥ |

bhūmērbhārō hṛtaḥ kṛtsnastvayā līlānṛdēhinā I sarvabhūtāntarasthasya nityamuktacidātmanaḥ ||25||

akhaṇḍānantarūpasya kiyānēṣa parākramaḥ l tathāSpi varṇyatē sadbhirlīlāmānuṣarūpiṇaḥ ||26||

yaśastē sarvalōkānām pāpahatyai sukhāya ca I ya idam kīrtayēnmartyō vālisugrīvayōrmahat ||27||

|| || 28 || || janma tvadāśrayatvātsa mucyatē sarvapātakaiḥ athānyāṃ sampravakṣyāmi kathāṃ rāma tvadāśrayām || sītā hṛtā yadarthaṃ sā rāvaṇēna durātmanā || 29 ||

purā kṛtayugē rāma prajāpatisutam vibhum I sanatkumāramēkāntē samāsīnam daśānanah I vinayāvanatō bhūtvā hyabhivādyēdamabravīt ||30||

kō nvasmin pravarō lōkē dēvānām balavattaraḥ l dēvāśca yam samāśritya yuddhē śatrum jayanti hi ||31||

kam yajanti dvijā nityam kam dhyāyanti ca yōginaḥ l ētanmē śaṃsa bhagavan praśnam praśnavidām vara ||32||

jñātvā tasya hṛdistham yattadaśēṣēṇa yōgadṛk l daśānanamuvācēdam śṛṇu vakṣyāmi putraka 🛚 🖂 🔻

bhartā yō jagatām nityam yasya janmādikam na hi I surāsurairnutō nityam harirnārāyanō Svyayah ||34||

yannābhipaṅkajājjātō brahmā viśvasṛjāṃ patiḥ I sṛṣṭaṃ yēnaiva sakalaṃ jagatsthāvarajaṅgamam II 35 II

tam samāśritya vibudhā jayanti samarē ripūn I yōginō dhyānayōgēna tamēvānujapanti hi ||36||

maharṣērvacanaṃ śrutvā pratyuvāca daśānanaḥ l daityadānavarakṣāṃsi viṣṇunā nihatāni ca ||37|| kām vā gatim prapadyantē prētya tē munipungava I tamuvāca muniśrēsthō rāvaņam rāksasādhipam II38 II

daivatairnihatā nityam gatvā svargamanuttamam | bhōgaksayē punastasmādbhrastā bhūmau bhavanti tē ||39||

pūrvārjitaiḥ puṇyapāpairmriyantē cōdbhavanti ca l viṣṇunā yē hatāstē tu prāpnuvanti harērgatim ||40||

śrutvā munimukhātsarvam rāvaņō hṛṣṭamānasaḥ l yōtsyēSham harinā sārdhamiti cintāparōSbhavat ||41||

manaḥsthitam parijñāya rāvaṇasya mahāmuniḥ l uvāca vatsa tēSbhīstam bhaviṣyati na samśayah ||42||

kañcitkālam pratīkṣasva sukhī bhava daśānana l ēvamuktvā mahābāhō muniḥ punaruvāca tam ||43||

tasya svarūpam vaksyāmi hyarūpasyāpi māyinah l sthāvarēsu ca sarvēsu nadēsu ca nadīsu ca ||44||

ōṅkāraścaiva satyam ca sāvitrī pṛthivī ca saḥ l samastajagadādhāraḥ śēṣarūpadharō hi saḥ ll45 ll

sarvē dēvāḥ samudrāśca kālaḥ sūryaśca candramāḥ l sūryōdayō divārātrī yamaścaiva tathāṢnilaḥ la6||

agnirindrastathā mṛtyuḥ parjanyō vasavastathā l brahmā rudrādayaścaiva yē cānyē dēvadānavāḥ ||47||

vidyōtatē jvalatyēṣa pāti cāttīti viśvakṛt | krīḍāṃ karōtyavyayātmā sōSyaṃ viṣṇuḥ sanātanaḥ ||48||

tēna sarvamidam vyāptam trailōkyam sacarācaram l nīlōtpaladalaśyāmō vidyudvarṇāmbarāvṛtaḥ ||49||

śuddhajāmbūnadaprakhyām śriyam vāmāṅkasaṃsthitām I sadānapāyinīm dēvīm paśyannāliṅgya tiṣṭhati ||50||

drastum na śakyatē kaiściddēvadānavapannagaiḥ I yasya prasādam kurutē sa cainam drastumarhati ||51||

na ca yajñatapōbhirvā na dānādhyayanādibhiḥ I śakyatē bhagavān draṣṭumupāyairitarairapi ||52||

tadbhaktaistadgataprāṇaistaccittairdhūtakalmaṣaiḥ I śakyatē bhagavān viṣṇurvēdāntāmaladṛṣṭibhiḥ II 53 II

athavā draṣṭumicchā tē śṛṇu tvaṃ paramēśvaram l trētāyugē sa dēvēśō bhavitā nṛpavigrahaḥ ||54||

hitārtham dēvamartyānāmikṣvākūṇām kulē hariḥ l rāmō dāśarathirbhūtvā mahāsattvaparākramaḥ ||55||

piturniyōgātsa bhrātrā bhāryayā daṇḍakē vanē I vicariṣyati dharmātmā jaganmātrā svamāyayā ||56||

ēvam tē sarvamākhyātam mayā rāvaņa vistarāt l bhajasva bhaktibhāvēna sadā rāmam śriyā yutam ||57||

agastya uvāca

ēvam śrutvā Ssurādhyak ṣō dhyātvā kiñcidvicārya ca l tvayā saha virōdhēpsurmumudē rāvaņō mahān ||58||

yuddhārthī sarvatō lōkān paryaṭan samavasthitaḥ lētadarthaṃ mahārāja rāvaṇōStīva buddhimān lhṛtavān jānakīṃ dēvīṃ tvayāSStmavadhakāṅkṣayā l59 l

imām kathām yaḥ śṛṇuyātpaṭhēdvā saṃśrāvayēdvā śravaṇārthinām sadā l āyuṣyamārōgyamanantasaukhyam prāpnōti lābham dhanamaksayam ca lol

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē tṛtīyaḥ sargaḥ∥₃∥

||caturthah sargah||

śrīmahādēva uvāca

ēkadā brahmaņō lōkādāyāntam nāradam munim l paryaṭan rāvaṇō lōkān dṛṣṭvā natvāSbravīdvacaḥ III

bhagavan brūhi mē yōddhum kutra santi mahābalāḥ | yōddhumicchāmi balibhistvam jñātāSsi jagattrayam ||2||

munirdhyātvā55ha suciram śvētadvīpanivāsinah I mahābalā mahākāyāstatra yāhi mahāmatē II3II

viṣṇupūjāratā yē vai viṣṇunā nihatāśca yē l ta ēva tatra sañjātā ajēyāśca surāsuraiḥ ||4||

śrutvā tadrāvaņō vēgānmantribhiḥ puṣpakēṇa tān I yōddhukāmaḥ samāgatya śvētadvīpasamīpataḥ II5II

tatprabhāhatatējaskam puṣpakam nācalattataḥ l tyaktvā vimānam prayayau mantriṇaśca daśānanaḥ lel

praviśannēva taddvīpam dhṛtō hastēna yōṣitā | pṛṣṭaśca tvam kutaḥ kōSsi prēṣitaḥ kēna vā vada ||7||

ityuktō līlayā strībhirhasantībhih punah punah l kṛcchrāddhastādvinirmuktastāsām strīṇām daśānanah lsl

āścaryamatulam labdhvā cintayāmāsa durmatih l viṣṇunā nihatō yāmi vaikunthamiti niścitah llall

mayi viṣṇuryathā kupyēttathā kāryaṃ karōmyaham liti niścitya vaidēhīṃ jahāra vipinēSsuraḥ ||10||

jānannēva parātmānam sa jahārāvanīsutām | mātrvatpālayāmāsa tvattaḥ kāṅkṣan vadham svakam ||11|| rāma tvam paramēśvarōssi sakalam jānāsi vijnānadṛg bhūtam bhavyamidam trikālakalanāsākṣī vikalpōjjhitah l bhaktānāmanuvartanāya sakalām kurvan kriyāsamhatim tvam śrnvanmanujākrtirmunivacō bhāsīśa lōkārcitah | | | 12 | |

stutvaivam rāghavam tēna pūjitah kumbhasambhavah I svāśramam munibhih sārdham prayayau hṛṣṭamānasah IIII

rāmastu sītayā sārdham bhrātrbhih saha mantribhih l saṃsārīva ramānāthō ramamāṇōSvasadgṛhē ||14||

anāsaktōSpi viṣayān bubhujē priyayā saha ∣ hanumatpramukhaih sadbhirvānaraih parivēstitah ∥₁5∥

puṣpakaṃ cāgamadrāmamēkadā pūrvavatprabhum | prāha dēva kubērēṇa prēṣitaṃ tvāmahaṃ tataḥ ||16||

jitam tvam rāvaņēnādau paścādrāmēņa nirjitam l atastvam rāghavam nityam vaha yāvadvasēdbhuvi ||17||

yadā gacchēdraghuśrēṣṭhō vaikuṇṭhaṃ yāhi māṃ tadā l tacchrutvā rāghavaḥ prāha puṣpakaṃ sūryasannibham IIII

yadā smarāmi bhadram tē tadā S Sgaccha mamāntikam l tiṣṭhāntardhāya sarvatra gacchēdānīm mamā S Sjñayā ||19||

ityuktvā rāmacandrōSpi paurakāryāṇi sarvaśaḥ l bhrātṛbhirmantribhiḥ sārdhaṃ yathānyāyaṃ cakāra saḥ ||20||

rāghavē śāsati bhuvam lōkanāthē ramāpatau l\$ vasudhā sasyasampannā phalavantaśca bhūruhāh $\|{}_{21}\|$

janā dharmaparāḥ sarvē patibhaktiparāḥ striyaḥ l nāpaśyatputramaraṇaṃ kaścidrājani rāghavē ||22||

samāruhya vimānāgryam rāghavaḥ sītayā saha I vānarairbhrātṛbhiḥ sārdham sancacārāvanim prabhuḥ ||23||

amānuṣāṇi kāryāṇi cakāra bahuśō bhuvi | brāhmaṇasya sutaṃ dṛṣṭvā bālaṃ mṛtamakālataḥ ||24||

śōcantam brāhmaṇam cāpi jñātvā rāmō mahāmatiḥ l tapasyantam vanē śūdram hatvā brāhmaṇabālakam l25 l

jīvayāmāsa śūdrasya dadau svargamanuttamam l lōkānāmupadēśārtham paramātmā raghūttamah ||26||

kōṭiśaḥ sthāpayāmāsa śivaliṅgāni sarvaśaḥ l sītāṃ ca ramayāmāsa sarvabhōgairamānuṣaiḥ l27 l

śaśāsa rāmō dharmēṇa rājyaṃ paramadharmavit l kathāṃ saṃsthāpayāmāsa sarvalōkamalāpahām ||28||

daśavarṣasahasrāṇi māyāmānuṣavigrahaḥ l cakāra rājyam vidhivallōkavandyapadāmbujah l 29 l

ēkapatnīvratō rāmō rājarṣiḥ sarvadā śuciḥ I gṛhamēdhīyamakhilamācaran śikṣayan janān ||30||

sītā prēmņā Snuvṛttyā ca praśrayēṇa damēna ca l bharturmanōharā sādhvī bhāvajñā sā hriyā bhiyā ||31||

ēkadā krīḍavipinē sarvabhōgasamanvitē | ēkāntē divyabhavanē sukhāsīnam raghūttamam ||32||

nīlamāṇikyasaṅkāśaṃ divyābharaṇabhūṣitam \parallel prasannavadanaṃ śāntaṃ vidyutpuñjanibhāmbaram \parallel 33 \parallel

sītā kamalapatrākṣī sarvābharaṇabhūṣitā | rāmamāha karābhyāṃ sā lālayantī padāmbujē ||34||

dēvadēva jagannātha paramātman sanātana l cidānandādimadhyāntarahitāśēṣakāraṇa l35 l

dēva dēvāḥ samāsādya māmēkāntēSbruvanvacaḥ l bahuśōSrthayamānāstē vaikuṇṭhāgamanaṃ prati ||36||

tvayā samētaścicchaktyā rāmastiṣṭhati bhūtalē I visṛjyāsmān svakaṃ dhāma vaikuṇṭhaṃ ca sanātanam 🛚 🕽 🗸 āstē tvayā jagaddhātri rāmaḥ kamalalōcanaḥ I agratō yāhi vaikuṇṭhaṃ tvaṃ tathā cēdraghūttamaḥ ||38||

āgamiṣyati vaikuṇṭhaṃ sanāthānnaḥ kariṣyati liti vijñāpitāShaṃ tairmayā vijñāpitō bhavān ||39||

yadyuktam tatkuruşvādya nāhamājñāpayē prabhō l sītāyāstadvacah śrutvā rāmō dhyātvāSbravītkṣanam ||40||

dēvi jānāmi sakalam tatropāyam vadāmi tē l kalpayitvā miṣam dēvi lokavādam tvadāśayam ||41||

tyajāmi tvām vanē lōkavādādbhīta ivāparaḥ l bhaviṣyatah kumārau dvau vālmīkērāśramāntikē ||42||

idānīm dṛśyatē garbhaḥ punarāgatya mēSntikam l lōkānām pratyayārtham tvam krtvā śapathamādarāt ||43||

bhūmērvivaramātrēņa vaikuņṭhaṃ yāsyasi drutam l paścādahaṃ gamiṣyāmi ēṣa ēva suniścayaḥ ||44||

ityuktvā tām visrjyātha rāmō jñānaikalakṣaṇaḥ l mantribhirmantratattvajñairbalamukhyaiśca samvrtah ||45||

tatropaviṣṭaṃ śrīrāmaṃ suhṛdaḥ paryupāsata l $$\mathrm{h\bar{a}syaprau}$$ dhakathāsujñā hāsayantaḥ sthitā harim $\|_{46}\|$

kathāprasaṅgātpapraccha rāmō vijayanāmakam l paurā jānapadā mē kim vadantīha śubhāśubham latil

sītām vā mātaram vā mē bhrātrnvā kaikayīmatha I na bhētavyam tvayā brūhi śāpitōSsi mamōpari II48II

ityuktaḥ prāha vijayō dēva sarvē vadanti tē | kṛtaṃ suduṣkaraṃ sarvaṃ rāmēṇa viditātmanā ||49||

kintu hatvā daśagrīvam sītāmāhṛtya rāghavaḥ l amarṣam pṛṣṭhataḥ kṛtvā svam vēśma pratyapādayat lsoll kīdṛśaṃ hṛdayē tasya sītāsambhōgajaṃ sukham I yā hṛtā vijanēSraṇyē rāvaṇēna durātmanā II51 II

asmākamapi duṣkarma yōṣitāṃ marṣaṇaṃ bhavēt l yādṛgbhavati vai rājā tādṛśyō niyataṃ prajāḥ ||52||

śrutvā tadvacanam rāmah svajanān paryapṛcchata l tēSpi natvāSbruvan rāmamēvamētanna saṃśayaḥ ||53||

tatō visṛjya sacivān vijayaṃ suhṛdastathā I āhūya lakṣmaṇaṃ rāmō vacanaṃ cēdamabravīt ||54||

lōkāpavādastu mahān sītāmāśritya mē\$bhavat | sītām prātaḥ samānīya vālmīkērāśramāntikē | || 55 ||

tyaktvā śīghram rathēna tvam punarāyāhi lakṣmaṇa I vakṣyasē yadi vā kiñcittadā mām hatavānasi II 56 II

ityuktō lakṣmaṇō bhītyā prātarutthāya jānakīm | sumantrēṇa rathē kṛtvā jagāma sahasā vanam ||57||

vālmīkērāśramasyāntē tyaktvā sītāmuvāca saḥ l lōkāpavādabhītyā tvām tyaktavān rāghavō vanē ||58||

dōṣō na kaścinmē mātargacchāऽऽśramapadaṃ munēḥ lityuktvā lakṣmaṇah śīghram gatavān rāmasannidhim ||59||

sītāSpi duḥkhasantaptā vilalāpātimugdhavat | śiṣyaiḥ śrutvā ca vālmīkiḥ sītāṃ jñātvā sa divyadṛk ||60||

arghyādibhiḥ pūjayitvā samāśvāsya ca jānakīm | jñātvā bhaviṣyaṃ sakalamārpayan muniyōṣitām ||61||

tāstām sampūjayanti sma sītām bhaktyā dinē dinē l jñātvā parātmanō lakṣmīm munivākyēna yōṣitaḥ l sēvām cakruḥ sadā tasyā vinayādibhirādarāt l62 l

rāmōSpi sītārahitaḥ parātmā vijñānadṛkkēvala ādidēvaḥ I santyajya bhōgānakhilān viraktō $munivrat\bar{o}\, Sbh\bar{u}nmunis\bar{e}vit\bar{a}\dot{n}ghri\dot{h}\ \, \|_{63}\|$

 $\| iti \ sr\bar{i} madadhyātmarāmāyaṇē umāmahēsvarasaṃvādē uttarakāṇḍē caturthaḥ sargaḥ \|_4 \|$

∥pañcamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

tatō jaganmaṅgalamaṅgalātmanā vidhāya rāmāyaṇakīrtimuttamām l cacāra pūrvācaritaṃ raghūttamō rājarṣivaryairabhisēvitaṃ yathā ||1||

saumitriņā pṛṣṭa udārabuddhinā rāmaḥ kathāḥ prāha purātanīḥ śubhāḥ I rājñaḥ pramattasya nṛgasya śāpatō dvijasya tiryaktvamathāha rāghavaḥ II2II

kadācidēkānta upasthitam prabhum rāmam ramālālitapādapaṅkajam I saumitrirāsāditaśuddhabhāvanaḥ praṇamya bhaktyā vinayānvitōSbravīt II3II

tvam śuddhabōdhōssi hi sarvadēhinām ātmāsyadhīśōssi nirākṛtiḥ svayam | pratīyasē jñānadṛśām mahāmatē pādābjabhṛṅgāhitasaṅgasaṅginām ||4||

aham prapannōSsmi padāmbujam prabhō bhavāpavargam tava yōgibhāvitam I yathāñjasāSjñānamapāravāridhim sukham tariṣyāmi tathāSnuśādhi mām IIsII

śrutvāStha saumitrivacōSkhilaṃ tadā prāha prapannārtiharaḥ prasannadhīḥ I vijñānamajñānatamaḥpraśāntayē śrutiprapannaṃ kṣitipālabhūṣaṇaḥ II6II

ādau svavarņāśramavarņitāḥ kriyāḥ kṛtvā samāsāditaśuddhamānasaḥ I samāpya tatpūrvamupāttasādhanaḥ samāśrayētsadgurumātmalabdhayē ||7|| kriyā śarīrōdbhavahēturādṛtā priyāpriyau tau bhavataḥ surāgiṇaḥ I dharmētarau tatra punaḥ śarīrakam punaḥ kriyā cakravadīryatē bhavaḥ II8II

ajñānamēvāsya hi mūlakāraṇam taddhyānamēvātra vidhau vidhīyatē I vidyaiva tannāśavidhau paṭīyasī na karma tajjaṃ savirōdhamīritam 🏽 🖰 🖺

nājñānahānirna ca rāgasaṅkṣayō bhavēttataḥ karma sadōṣamudbhavēt l tataḥ punaḥ saṃsṛtirapyavāritā tasmādbudhō jñānavicāravān bhavēt ||10||

nanu kriyā vēdamukhēna cōditā tathaiva vidyā puruṣārthasādhanam I kartavyatā prāṇabhṛtaḥ pracōditā vidyāsahāyatvamupaiti sā punaḥ ||11||

karmākṛtau dōṣamapi śrutirjagau tasmātsadā kāryamidaṃ mumukṣuṇā I nanu svatantrā dhruvakāryakāriṇī vidyā na kiñcinmanasāSpyapēkṣatē ||12||

na satyakāryōSpi hi yadvadadhvaraḥ prakāṅkṣatēSnyānapi kārakādikān l tathaiva vidyā vidhitaḥ prakāśitaiḥ viśiṣyatē karmabhirēva muktayē ||13||

kēcidvadantīti vitarkavādinastadapyasaddṛṣṭavirōdhakāraṇāt I dēhābhimānādabhivardhatē kriyā vidyā gatāhaṅkṛtitaḥ prasiddhyati ||14||

viśuddhavijñānavirōcanāñcitā vidyātmavṛttiścaramēti bhaṇyatē l udēti karmākhilakārakādibhiḥ nihanti vidyākhilakārakādikam ||15||

tasmāttyajētkāryamaśēṣataḥ sudhīḥ

vidyāvirōdhānna samuccayō bhavēt l ātmānusandhānaparāyaṇaḥ sadā nivṛttasarvēndriyavṛttigōcaraḥ l16||

yāvaccharīrādiṣu māyayāSStmadhīstāvadvidhēyō vidhivādakarmaṇām I nētīti vākyairakhilaṃ niṣidhya tat jñātvā parātmānamatha tyajētkriyāḥ ||17||

yadā parātmātmavibhēdabhēdakam vijñānamātmanyavabhāti bhāsvaram l tadaiva māyā pravilīyatēSñjasā sakārakā kāraņamātmasaṃsṛtēḥ ||18||

śrutipramāṇābhivināśitā ca sā kathaṃ bhaviṣyatyapi kāryakāriṇī I vijñānamātrādamalādvitīyatastasmādavidyā na punarbhaviṣyati ||19||

yadi sma naṣṭā na punaḥ prasūyatē kartāhamasyēti matiḥ kathaṃ bhavēt l tasmātsvatantrā na kimapyapēkṣatē vidyā vimōkṣāya vibhāti kēvalā ||20||

sā taittirīyaśrutirāha sādaram nyāsam praśastākhilakarmaṇām sphuṭam l ētāvadityāha ca vājinām śrutiḥ jñānam vimōksāya na karma sādhanam ||21||

vidyāsamatvēna tu daršitastvayā kraturna dṛṣṭānta udāhṛtaḥ samaḥ I phalaiḥ pṛthaktvādbahukārakaiḥ kratuḥ saṃsādhyatē jñānamatō viparyayam ||22||

sapratyavāyō hyahamityanātmadhīrajñaprasiddhā na tu tattvadarśinaḥ l tasmādbudhaistyājyamavikriyātmabhiḥ vidhānataḥ karma vidhiprakāśitam ||23||

śraddhānvitastattvamasīti vākyatō gurōḥ prasādādapi śuddhamānasaḥ I vijñāya caikātmyamathāSStmajīvayōḥ sukhī bhavēnmērurivāprakampanaḥ ||24||

ādau padārthāvagatirhi kāraṇam vākyārthavijñānavidhau vidhānataḥ l tattvampadārthau paramātmajīvakāvasīti caikātmyamathānayōrbhavēt ||25||

pratyakparōkṣādivirōdhamātmanōḥ vihāya saṅgṛhya tayōścidātmatām | saṃśōdhitāṃ lakṣaṇayā ca lakṣitām jñātvā svamātmānamathādvayō bhavēt ||26||

ēkātmakatvājjahatī na sambhavēt tathāSjahallakṣaṇatā virōdhataḥ I sōSyampadārthāviva bhāgalakṣaṇā yujyēta tattvampadayōradōṣataḥ ||27||

rasādipañcīkṛtabhūtasambhavam bhōgālayaṃ duḥkhasukhādikarmaṇām | śarīramādyantavadādikarmajam māyāmayaṃ sthūlamupādhimātmanaḥ ||28||

sūkṣmaṃ manōbuddhidaśēndriyairyutam prāṇairapañcīkṛtabhūtasambhavam I bhōktuḥ sukhādēranusādhanaṃ bhavēt śarīramanyadvidurātmanō budhāḥ ||29||

anādyanirvācyamapīha kāraṇam māyāpradhānaṃ tu paraṃ śarīrakam I upādhibhēdāttu yataḥ pṛthak sthitam svātmānamātmanyavadhārayētkramāt ||30||

kōśēṣvayaṃ tēṣu tu tattadākṛtiḥ vibhāti saṅgāt sphaṭikōpalō yathā l asaṅgarūpōSyamajō yatōSdvayō vijñāyatēSsmin paritō vicāritē ||31||

buddhēstridhā vṛttirapīha dṛśyatē svapnādibhēdēna guṇatrayātmanaḥ I anyōnyatōSsmin vyabhicāratō mṛṣā nityē parē brahmaņi kēvalē śivē ||32||

dēhēndriyaprāṇamanaścidātmanām saṅghādajasraṃ parivartatē dhiyaḥ I vṛttistamōmūlatayājñalakṣaṇā yāvadbhavēttāvadasau bhavōdbhavaḥ ||33||

nētipramāṇēna nirākṛtākhilō hṛdā samāsvāditacidghanāmṛtaḥ I tyajēdaśēṣaṃ jagadāttasadrasam pītvā yathāmbhaḥ prajahāti tatphalam ||34||

kadācidātmā na mṛtō na jāyatē na kṣīyatē nāpi vivardhatēSnavaḥ I nirastasarvātiśayaḥ sukhātmakaḥ svayamprabhah sarvagatōSyamadvayah ||35||

ēvaṃvidhē jñānamayē sukhātmakē kathaṃ bhavō duḥkhamayaḥ pratīyatē l ajñānatōSdhyāsavaśātprakāśatē jñānē vilīyēta virōdhataḥ kṣaṇāt l36||

yadanyadanyatra vibhāvyatē bhramādadhyāsamityāhuramum vipaścitaḥ lasarpabhūtēShivibhāvanam yathā rajjvādikē tadvadapīśvarē jagat ||37||

vikalpamāyārahitē cidātmakē-Shaṅkāra ēṣa prathamaḥ prakalpitaḥ I adhyāsa ēvātmani sarvakāraṇē nirāmayē brahmaṇi kēvalē parē ||38||

icchādirāgādisukhādidharmikāḥ sadā dhiyaḥ saṃsṛtihētavaḥ parē I yasmātprasuptau tadabhāvataḥ paraḥ sukhasvarūpēṇa vibhāvyatē hi naḥ ||39||

anādyavidyōdbhavabuddhibimbitō jīvaḥ prakāśōSyamitīryatē citaḥ I ātmā dhiyaḥ sākṣitayā pṛthak sthitō buddhyāparicchinnaparaḥ sa ēva hi ||40|| cidbimbasākṣyātmadhiyām prasaṅgatastvēkatra vāsādanalāktalōhavat I anyōnyamadhyāsavaśātpratīyatē jaḍājaḍatvam ca cidātmacētasōḥ ||41||

gurōḥ sakāśādapi vēdavākyataḥ sañjātavidyānubhavō nirīkṣya tam I svātmānamātmasthamupādhivarjitam tyajēdaśēṣaṃ jaḍamātmagōcaram ||42||

prakāśarūpōShamajōShamadvayō-SsakṛdvibhātōShamatīva nirmalaḥ I viśuddha vijñānaghanō nirāmayaḥ sampūrṇa ānandamayōShamakriyaḥ ||43||

sadaiva muktōShamacintyaśaktimān atīndriyajñānamavikriyātmakaḥ l anantapārōShamaharniśaṃ budhaiḥ vibhāvitōShaṃ hṛdi vēdavādibhiḥ ||44||

ēvam sadātmānamakhaņḍitātmanā vicāramāṇasya viśuddhabhāvanā l hanyādavidyāmacirēṇa kārakai rasāyanam yadvadupāsitam rujaḥ ||45||

vivikta āsīna upāratēndriyō vinirjitātmā vimalāntarāśayaḥ | vibhāvayēdēkamananyasādhanō vijñānadṛkkēvala ātmasaṃsthitaḥ ||46||

viśvam yadētatparamātmadarśanam vilāpayēdātmani sarvakāraņē | pūrņaścidānandamayōSvatiṣṭhatē na vēda bāhyam na ca kiñcidāntaram ||47||

pūrvam samādhērakhilam vicintayēdonkāramātram sacarācaram jagat ladēva vācyam praņavō hi vācakō vibhāvyatē Sjñānavaśānna bōdhataḥ ||48||

akārasamjñah purusō hi viśvakō

hyukārakastaijasa īryatē kramāt l prājñō makāraḥ paripaṭhyatēSkhilaiḥ samādhipūrvaṃ na tu tattvatō bhavēt ||49||

viśvam tvakāram puruṣam vilāpayēdukāramadhyē bahudhā vyavasthitam I tatō makārē pravilāpya taijasam dvitīyavarṇam praṇavasya cāntimē ||50||

makāramapyātmani cidghanē parē vilāpayēdprājñamapīha kāraṇam I sōShaṃ paraṃ brahma sadā vimuktimadvijñānadṛṅmukta upādhitōSmalaḥ ||51||

ēvam sadā jātaparātmabhāvanaḥ svānandatuṣṭaḥ parivismṛtākhilaḥ I āstē sa nityātmasukhaprakāśakaḥ sākṣādvimuktōScalavārisindhuvat ||52||

ēvam sadābhyastasamādhiyōginō nivṛttasarvēndriyagōcarasya hi l vinirjitāśēṣaripōraham sadā dṛśyō bhavēyam jitaṣaḍguṇātmanaḥ ||53||

dhyātvaivamātmānamaharniśam munistiṣṭhētsadā muktasamastabandhanaḥ | prārabdhamaśnannabhimānavarjitō mayyēva sākṣātpravilīyatē tataḥ ||54||

ādau ca madhyē ca tathaiva cāntatō bhavaṃ viditvā bhayaśōkakāraṇam I hitvā samastaṃ vidhivādacōditam bhajētsvamātmānamathākhilātmanām ||55||

ātmanyabhēdēna vibhāvayannidam bhavatyabhēdēna mayāSStmanā tadā I yathā jalaṃ vārinidhau yathā payaḥ kṣīrē viyadvyōmnyanilē yathāSnilaḥ ||56||

ittham yadīkṣēta hi lōkasamsthitō jaganmṛṣaivēti vibhāvayanmunih I

nirākṛtatvācchrutiyuktimānatō yathēndubhēdō diśi digbhramādayaḥ ||57||

yāvanna paśyēdakhilam madātmakam tāvanmadārādhanatatparō bhavēt I śraddhāluratyūrjitabhaktilakṣaṇō yastasya dṛśyōShamaharniśam hṛdi ||58||

rahasyamētacchrutisārasaṅgraham mayā viniścitya tavōditaṃ priya I yastvētadālōcayatīha buddhimān sa mucyatē pātakarāśibhiḥ kṣaṇāt \$\| 159 \|

bhrātaryadīdam paridṛśyatē jaganmāyaiva sarvam parihṛtya cētasā I madbhāvanābhāvitaśuddhamānasaḥ sukhī bhavānandamayō nirāmayaḥ ||60||

yaḥ sēvatē māmaguṇaṃ guṇātparam hṛdā kadā vā yadi vā guṇātmakam I sōShaṃ svapādāñcitarēṇubhiḥ spṛśan punāti lōkatritayaṃ yathā raviḥ ||61||

vijñānamētadakhilam śrutisāramēkam vēdāntavēdyacaraņēna mayaiva gītam | yaḥ śraddhayā paripaṭhēdgurubhaktiyuktō madrūpamēti yadi madvacanēsu bhaktih ||62||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē pañcamaḥ sargaḥ∥₅∥

∥şaşthah sargah∥

śrīmahādēva uvāca

ēkadā munayaḥ sarvē yamunātīravāsinaḥ I ājagmū rāghavaṃ draṣṭuṃ bhayāllavaṇarakṣasaḥ III

kṛtvāSgrē tu muniśrēṣṭhaṃ bhārgavaṃ cyavanaṃ dvijāḥ lasaṅkhyātāḥ samāyātā rāmādabhayakāṅkṣiṇaḥ lal

tān pūjayitvā parayā bhaktyā raghukulōttamaḥ I uvāca madhuraṃ vākyaṃ harṣayan munimaṇḍalam II II

karavāṇi muniśrēṣṭhāḥ kimāgamanakāraṇam I dhanyōSsmi yadi yūyaṃ māṃ prītyā draṣṭumihāgatāḥ II4II

duṣkaraṃ cāpi yatkāryaṃ bhavatāṃ tatkarōmyaham l ājñāpayantu māṃ bhṛtyaṃ brāhmaṇā daivataṃ hi mē IIsII

tacchrutvā sahasā hṛṣṭaścyavanō vākyamabravīt I madhunāmā mahādaityaḥ purā kṛtayugē prabhō II6II

āsīdatīva dharmātmā dēvabrāhmaṇapūjakaḥ l tasya tuṣṭō mahādēvō dadau śūlamanuttamam ||7||

prāha cānēna yam hamsi sa tu bhasmībhaviṣyati l rāvaṇasyānujā bhāryā tasya kumbhīnasī śrutā 💵

tasyām tu lavaņō nāma rākṣasō bhīmavikramaḥ l āsīddurātmā durdharṣō dēvabrāhmaṇahiṃsakaḥ 🏽 🖠

pīḍitāstēna rājēndra vayaṃ tvāṃ śaraṇaṃ gatāḥ l tacchrutvā rāghavōSpyāha mā bhīrvō munipuṅgavāḥ l10 l

lavaṇaṃ nāśayiṣyāmi gacchantu vigatajvarāḥ lityuktvā prāha rāmōSpi bhrātṛn kō vā haniṣyati ||11||

lavaņam rākṣasam dadyāt brāhmaṇēbhyōSbhayam mahat l tacchrutvā prāñjaliḥ prāha bharatō rāghavāya vai II2I

ahamēva hanişyāmi dēvājñāpaya mām prabhō l tatō rāmam namaskrtya śatrughnō vākyamabravīt ||13||

lakṣmaṇēna mahatkāryaṃ kṛtaṃ rāghava saṃyugē I nandigrāmē mahābuddhirbharatō duḥkhamanvabhūt ||14||

ahamēva gamişyāmi lavaņasya vadhāya ca | tvatprasādādraghuśrēṣṭha hanyām tam rākṣasam yudhi ||15||

tacchrutvā svānkamārōpya śatrughnam śatrusūdanah I prāhādyaivābhiṣēkṣyāmi mathurārājyakāranāt II16II

ānāyya ca susambhārān lakṣamaṇēnābhiṣēcanē l anicchantamapi snēhādabhiṣēkamakārayat l₁₇ l

dattvā tasmai śaram divyam rāmaḥ śatrughnamabravīt l anēna jahi bāṇēna lavaṇam lōkakaṇṭakam ||18||

sa tu sampūjya tacchūlam gēhē gacchati kānanam l bhaksanārtham tu jantūnām nānāprānivadhāya ca #19#

sa tu nāssyāti sadanam yāvadvanacarō bhavēt l tāvadēva puradvāri tiṣṭha tvam dhṛtakārmukaḥ ||20||

yōtsyatē sa tvayā kruddhastadā vadhyō bhaviṣyati l taṃ hatvā lavaṇaṃ krūraṃ tadvanaṃ madhusaṃjñitam l21 l

nivēsya nagaram tatra tiṣṭha tvam mēSnusāsanāt \parallel asvānām pañcasāhasram rathānām ca tadardhakam \parallel 22 \parallel

gajānām ṣaṭ śatānīha pattīnāmayutatrayam | āgamiṣyati paścāttvamagrē sādhaya rākṣasam ||23||

ityuktvā mūrdhnyavaghrāya prēṣayāmāsa rāghavaḥ I śatrughnam munibhiḥ sārdhamāśīrbhirabhinandya ca ||24||

śatrughnōSpi tathā cakrē yathā rāmēṇa cōditaḥ l hatvā madhusutaṃ yuddhē mathurāmakarōtpurīm ||25||

sphītām janapadām cakrē mathurām dānamānatah I sītā Spi susuvē putrau dvau vālmīkērathā SS śramē | | 126 ||

munistayōrnāma cakrē kuśō jyēṣṭhōSnujō lavaḥ | kramēṇa vidyāsampannau sītāputrau babhūvatuḥ ||27||

upanītau ca muninā vēdādhyayanatatparau | kṛtsnaṃ rāmāyaṇaṃ prāha kāvyaṃ bālakayōrmuniḥ ||28||

śańkarēņa purā prōktam pārvatyai purahāriņā I vēdōpabṛmhanārthāya tāvagrāhayata prabhuḥ ||29||

kumārau svarasampannau sundarāvašvināviva l tantrītālasamāyuktau gāyantau cēraturvanē ||30||

tatra tatra munīnām tau samājē surarūpiņau I gāyantāvabhitō dṛṣṭvā vismitā munayōSbruvan 🛚 31 🗸

gandharvēsviva kinnarēsu bhuvi vā dēvēsu dēvālayē pātālēsvathavā caturmukhagrhē lōkēsu sarvēsu ca lasmābhiścirajīvibhiścirataram dṛṣṭvā diśaḥ sarvatō nājñāyīdṛśagītavādyagarimā nādarśi nāśrāvi ca ||32||

atha rāmōSśvamēdhādīṃścakāra bahudakṣiṇān l yajñān svarṇamayīṃ sītāṃ vidhāya vipuladyutiḥ ||34||

tasmin vitānē ṛṣayaḥ sarvē rājarṣayastathā l brāhmaṇāḥ kṣatriyā vaiśyāḥ samājagmurdidṛkṣavaḥ 🛚 🗈 🗒

vālmīkirapi saṅgṛhya gāyantau tau kuśīlavau I jagāma ṛṣivāṭasya samīpaṃ munipuṅgavaḥ 🏽 36 🔻

tatraikāntē sthitam śāntam samādhiviramē munim | kuśaḥ papraccha vālmīkim jñānaśāstram kathāntarē | ||37||

bhagavan śrōtumicchāmi saṅkṣēpādbhavatōSkhilam I dēhinah samsrtirbandhah kathamutpadyatē drdhah || 38 ||

katham vimucyatē dēhī dṛḍhabandhādbhavābhidhāt I vaktumarhasi sarvajña mahyam śiṣyāya tē munē ||39||

vālmīkiruvāca

śṛṇu vakṣyāmi tē sarvaṃ saṅkṣēpādbandhamōkṣayōḥ I svarūpaṃ sādhanaṃ cāpi mattaḥ śrutvā yathōditam ||40||

tathaivāSScara bhadram tē jīvanmuktō bhaviṣyasi I dēha ēva mahāgēhamadēhasya cidātmanaḥ ||41||

tasyāhaṅkāra ēvāsminmantrī tēnaiva kalpitaḥ | dēhagēhābhimānam svam samārōpya cidātmani ||42||

tēna tādātmyamāpannaḥ svacēṣṭitamaśēṣataḥ l vidadhāti cidānandē tadvāsitavapuh svayam ||43||

tēna saṅkalpitō dēhī saṅkalpanigaḍāvṛtaḥ l putradāragṛhādīni saṅkalpayati cāniśam ||44||

saṅkalpayan svayaṃ dēhī pariśōcati sarvadā l trayastasyāhamō dēhā adhamōttamamadhyamāḥ ||45||

tamaḥ sattvarajaḥ saṃjñā jagataḥ kāraṇaṃ sthitēḥ l tamōrūpāddhi saṅkalpānnityaṃ tāmasacēṣṭayā ||46||

atyantam tāmasō bhūtvā kṛmikīṭatvamāpnuyāt | sattvarūpō hi saṅkalpō dharmajñānaparāyaṇaḥ ||47||

adūramōkṣasāmrājyaḥ sukharūpō hi tiṣṭhati l rajōrūpō hi saṅkalpō lōkē sa vyavahāravān ||48||

paritiṣṭhati saṃsārē putradārānurañjitaḥ l trividhaṃ tu parityajya rūpamētanmahāmatē ||49||

saṅkalpaṃ paramāpnōti padamātmaparikṣayē I dṛṣṭīḥ sarvāḥ parityajya niyamya manasā manaḥ ||50|| sabāhyābhyantarārthasya saṅkalpasya kṣayaṃ kuru l yadi varṣasahasrāṇi tapaścarasi dāruṇam ||51||

pātālasthasya bhūsthasya svargasthasyāpi tēSnagha I nānyaḥ kaścidupāyōSsti saṅkalpōpaśamādṛtē ∥₅2∥

anābādhē Svikārē svē sukhē paramapāvanē I saṅkalpōpaśamē yatnam paurusēna param kuru ||53||

saṅkalpatantau nikhilā bhāvāḥ prōtāḥ kilānagha l chinnē tantau na jānīmaḥ kva yānti vibhavāḥ parāḥ ||54||

niḥsaṅkalpō yathāprāptavyavahāraparō bhava I kṣayē saṅkalpajālasya jīvō brahmatvamāpnuyāt II55 II

adhigataparamārthatāmupētya prasabhamapāsya vikalpajālamuccaih ladhigamaya padam tadadvitīyam vitatasukhāya susuptacittavṛttih lsel

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē ṣaṣṭhaḥ sargahl6

∥saptamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

vālmīkinā bōdhitōSsau kuśaḥ sadyōgatabhramaḥ l antarmuktō bahih sarvamanukurvamścakāra sah li

vālmīkirapi tau prāha sītāputrau mahādhiyau l tatra tatra ca gāyantau purē vīthisu sarvataļ ||2||

rāmasyāgrē pragāyētam śuśrūṣuryadi rāghavaḥ I na grāhyam vai yuvābhyām tadyadi kiñcitpradāsyati II3II

iti tau cōditau tatra gāyamānau vicēratuḥ | yathōktamṛṣiṇā pūrvaṃ tatra tatrābhyagāyatām ||4||

tām sa śuśrāva kākutsthaḥ pūrvacaryām tatastataḥ l apūrvapāṭhajātim ca gēyēna samabhiplutām IIs II

bālayō rāghavaḥ śrutvā kautūhalamupēyivān latha karmāntarē rājā samāhūya mahāmunīn lal

rājñaścaiva naravyāghraḥ paṇḍitāṃścaiva naigamān l paurāṇikān śabdavidō yē ca vṛddhā dvijātayaḥ 🏽 🔻

ētān sarvān samāhūya gāyakau samavēśayat \mathbb{I} tē sarvē hṛṣṭamanasō rājānō brāhmaṇādayaḥ $\mathbb{I}_8\mathbb{I}$

rāmam tau dārakau dṛṣṭvā vismitāḥ hyanimēṣaṇāḥ l avōcan sarva ēvaitē parasparamathāgatāḥ $\|g\|$

imau rāmasya sadṛśau bimbādbimbamivōditau ∣ jaṭilau yadi na syātāṃ na ca valkaladhāriṇau ∥10∥

viśēṣaṃ nādhigacchāmō rāghavasyānayōstadā l ēvaṃ saṃvadatāṃ tēṣāṃ vismitānāṃ parasparam ||11|| upacakramaturgātum tāvubhau munidārakau | tataḥ pravṛttam madhuram gāndharvamatimānuṣam ||12||

śrutvā tanmadhuram gītamaparāhņē raghūttamaḥ l uvāca bharatam cābhyām dīyatāmayutam vasu ||13||

dīyamānam suvarņam tu na tajjagṛhatustadā l kimanēna suvarņēna rājannau vanyabhōjanau ||14||

iti santyajya sandattam jagmaturmunisannidhim | ēvam śrutvā tu caritam rāmah svasyaiva vismitah ||15||

jñātvā sītākumārau tau śatrughnam cēdamabravīt l hanūmantam suṣēṇam ca vibhīṣaṇamathāṅgadam ||16||

bhagavantam mahātmānam vālmīkim munisattamam l ānayadhvam munivaram sasītam dēvasammitam l

asyāstu parṣadō madhyē pratyayam janakātmajā l karōtu śapatham sarvē jānantu gatakalmaṣām ||18||

sītām tadvacanam śrutvā gatāh sarvē Stivismitāh I ūcuryathōktam rāmēna vālmīkim rāmapārsadāh ||19||

rāmasya hṛdgataṃ sarvaṃ jñātvā vālmīkirabravīt l śvaḥ kariṣyati vai sītā śapathaṃ janasaṃsadi ||20||

yōṣitāṃ paramaṃ daivaṃ patirēva na saṃśayaḥ l tacchrutvā sahasā gatvā sarvē prōcurmunērvacah ||21||

rāghavasyāpi rāmōSpi śrutvā munivacastathā l rājānō munayaḥ sarvē śṛṇudhvamiti cābravīt ||22||

sītāyāḥ śapathaṃ lōkā vijānantu śubhāśubham lityuktā rāghavēṇātha lōkāḥ sarvē didṛkṣavaḥ ||23||

brāhmaṇāḥ kṣatriyā vaiśyāḥ śūdrāścaiva maharṣayaḥ l vānarāśca samājagmuḥ kautūhalasamanvitāḥ ||24|| tatō munivarastūrņam sasītah samupāgamat l agratastamṛṣim kṛtvāSSyāntī kiñcidavāṅmukhī ||25||

kṛtāñjalirbāṣpakaṇṭhā sītā yajñaṃ vivēśa tam l dṛṣṭvā laksmīmivāyāntīm brahmānamanuyāyinīm ||26||

vālmīkēḥ pṛṣṭhataḥ sītāṃ sādhuvādō mahānabhūt l tadā madhyē janaughasya praviśya munipuṅgavaḥ ||27||

sītāsahāyō vālmīkiriti prāha ca rāghavam l iyam dāśarathē sītā suvratā dharmacāriņī ||28||

apāpā tē purā tyaktā mamāśramasamīpataḥ l lōkāpavādabhītēna tvayā rāma mahāvanē ||29||

pratyayam dāsyatē sītā tadanujñātumarhasi I imau tu sītātanayāvimau yamalajātakau ||30||

sutau tu tava durdharṣau tathyamētadbravīmi tē I pracētasōShaṃ daśamaḥ putrō raghukulōdvaha ||31||

anṛtaṃ na smarāmyuktaṃ tathēmau tava putrakau l
 bahūn varṣagaṇān samyak tapaścaryā mayā kṛtā $\|32\|$

nōpāśnīyām phalam tasyā duṣṭēyam yadi maithilī I vālmīkinaivamuktastu rāghavaḥ pratyabhāṣata 🛚 33 🔻

ēvamētanmahāprājña yathā vadasi suvrata | pratyayō janitō mahyam tava vākyairakilbiṣaiḥ ||34||

lankāyāmapi dattō mē vaidēhyā pratyayō mahān l dēvānām puratastēna mandirē sampravēśitā ||35||

sēyam lōkabhayādbrahmannapāpāSpi satī purā l sītā mayā parityaktā bhavāṃstatkṣantumarhati ||36||

mamaiva jātau jānāmi putrāvētau kuśīlavau | śuddhāyām jagatīmadhyē sītāyām prītirastu mē ||37||

dēvāḥ sarvē parijñāya rāmābhiprāyamutsukāḥ l brahmāṇamagrataḥ kṛtvā samājagmuḥ sahasraśaḥ ||38||

prajāḥ samāgaman hṛṣṭāḥ sītā kauśēyavāsinī l udaṅmukhī hyadhōdṛṣṭiḥ prāñjalirvākyamabravīt ||39||

rāmādanyam yathāSham vai manasāSpi na cintayē l tathā mē dharaņī dēvī vivaram dātumarhati ||40||

tathā śapantyāḥ sītāyāḥ prādurāsīnmahādbhutam | bhūtalāddivyamatyartham simhāsanamanuttamam ||41||

nāgēndrairdhriyamāṇaṃ ca divyadēhai raviprabham l bhūdēvī jānakīm dōrbhyām grhītvā snēhasamyutā ||42||

svāgatam tāmuvācaināmāsanē sannyavēśayat I simhāsanasthām vaidēhīm pravišantīm rasātalam ||43||

nirantarā puṣpavṛṣṭirdivyā sītāmavākirat | sādhuvādaśca sumahān dēvānām paramādbhutaḥ ||44||

ūcuśca bahudhā vācō hyantarikṣagatāḥ surāḥ l antarikṣē ca bhūmau ca sarvē sthāvarajaṅgamāḥ lasl

vānarāśca mahākāyāḥ sītāśapathakāraṇāt l kēciccintāparāstasya kēciddhyānaparāyaṇāḥ ||46||

kēcidrāmam nirīkṣantaḥ kēcitsītāmacētasaḥ l muhūrtamātram tatsarvam tūṣṇīmbhūtamacētanam lat

sītāpravēśanam dṛṣṭvā sarvam sammōhitam jagat | rāmastu sarvam jñātvaiva bhaviṣyatkāryagauravam ||48||

ajānanniva duḥkhēna śuśōca janakātmajām | brahmaṇā ṛṣibhiḥ sārdhaṃ bōdhitō raghunandanaḥ ||49||

pratibuddha iva svapnāccakārānantarāḥ kriyāḥ l visasarja ṛṣīn sarvānṛtvijō yē samāgatāḥ ||50|| tān sarvān dhanaratnādyaistōṣayāmāsa bhūriśaḥ l upādāya kumārau tāvayōdhyāmagamatprabhuḥ ||51||

tadādi niḥspṛhō rāmaḥ sarvabhōgēṣu sarvadā lātmacintāparō nityamēkāntē samupasthitaḥ ||52||

ēkāntē dhyānaniratē ēkadā rāghavē sati I jñātvā nārāyaṇaṃ sākṣātkausalyā priyavādinī IsiI

bhaktyāSSgatya prasannam tam praṇatā prāha hṛṣṭadhīḥ I rāma tvam jagatāmādirādimadhyāntavarjitaḥ II54II

paramātmā parānandaḥ pūrṇaḥ puruṣa īśvaraḥ l jātōSsi mē garbhagrhē mama punyātirēkatah ||55||

avasānē mamāpyadya samayōSbhūdraghūttama I nādyāpyabōdhajaḥ kṛtsnō bhavabandhō nivartatē ||56||

idānīmapi mē jñānam bhavabandhanivartakam l yathā saṅkṣēpatō bhūyāttathā bōdhaya mām vibhō ||57||

nirvēdavādinīmēvam mātaram mātrvatsalah I dayāluh prāha dharmātmā jarājarjaritām śubhām ||58||

mārgāstrayō mayā prōktāḥ purā mōkṣāptisādhakāḥ l karmayōgō jñānayōgō bhaktiyōgaśca śāśvataḥ l59 l

bhaktirvibhidyatē mātastrividhā guṇabhēdataḥ I svabhāvō yasya yastēna tasya bhaktirvibhidyatē ||60||

yastu hiṃsāṃ samuddiśya dambhaṃ mātsaryamēva vā l bhēdadṛṣṭiśca saṃrambhī bhaktō mē tāmasaḥ smṛtaḥ ||61||

phalābhisandhirbhōgārthī dhanakāmō yaśastathā l arcādau bhēdabuddhyā mām pūjayētsa tu rājasaḥ 1621

parasminnarpitam yastu karmanirharanāya vā l kartavyamiti vā kuryādbhēdabuddhyā sa sāttvikah l63 l madguņāśrayaṇādēva mayyanantaguṇālayē | avicchinnā manōvṛttiryathā gaṅgāmbunōSmbudhau ||64||

tadēva bhaktiyōgasya lakṣaṇaṃ nirguṇasya hi l ahaitukyavyavahitā yā bhaktirmayi jāyatē ||65||

sā mē sālōkyasāmīpyasārṣṭisāyujyamēva vā l dadātyapi na grhnanti bhaktā matsēvanam vinā ||66||

sa ēvātyantikō yōgō bhaktimārgasya bhāmini I madbhāvam prāpnuyāttēna atikramya gunatrayam ||67||

mahatā kāmahīnēna svadharmācaraņēna ca l karmayōgēna śastēna varjitēna vihimsanāt ||68||

maddarśanastutimahāpūjābhiḥ smṛtivandanaiḥ l bhūtēṣu madbhāvanayā saṅgēnāsatyavarjanaiḥ ll69 ll

vēdāntavākyaśravaṇānmama nāmānukīrtanāt I satsaṅgēnārjavēnaiva hyahamah parivarjanāt | | | | | | | |

kāṅkṣayā mama dharmasya pariśuddhāntarō janaḥ l madguṇaśravaṇādēva yāti māmañjasā janaḥ l₇₂ll

yathā vāyuvaśādgandhaḥ svāśrayād Ighrāṇamāviśēt yōgābhyāsarataṃ cittamēvamātmānamāviśēt ||73||

sarvēsu prāṇijātēsu hyahamātmā vyavasthitaḥ l tamajñātvā vimūḍhātmā kurutē kēvalaṃ bahiḥ ||74||

kriyōtpannairnaikabhēdairdravyairmē nāmba tōṣaṇam l bhūtāvamāninārcāyāmarcitōShaṃ na pūjitaḥ ||75||

tāvanmāmarcayēddēvam pratimādau svakarmabhih I yāvatsarvēṣu bhūtēṣu sthitam cātmani na smarēt \$\| 176\$\$\| yastu bhēdam prakurutē svātmanaśca parasya ca l bhinnadṛṣṭērbhayam mṛtyustasya kuryānna saṃśayaḥ ||77||

māmataḥ sarvabhūtēṣu paricchinnēṣu saṃsthitam l ēkam jñānēna mānēna maitryā cārcēdabhinnadhīh || 178 ||

cētasaivāniśam sarvabhūtāni praņamētsudhīḥ | jñātvā mām cētanam śuddham jīvarūpēņa samsthitam ||79||

tasmātkadācinnēkṣēta bhēdamīśvarajīvayōḥ l bhaktiyōgō jñānayōgō mayā mātarudīritaḥ 🛮 🕫 🗸

ālambyaikataram vā Spi puruṣaḥ śubhamṛcchati l tatō mām bhaktiyōgēna mātaḥ sarvahṛdi sthitam [81]

putrarūpēņa vā nityam smṛtvā śāntimavāpsyasi I śrutvā rāmasya vacanam kausalyā Snandasamyutā ||82||

rāmam sadā hṛdi dhyātvā chittvā saṃsārabandhanam latikramya gatīstisrōSpyavāpa paramām gatim ||83||

kaikēyī cāpi yōgam raghupatigaditam pūrvamēvādhigamya śraddhābhaktipraśāntā hṛdi raghutilakam bhāvayantī gatāsuḥ I gatvā svargam sphurantī daśarathasahitā mōdamānāvatasthē mātā śrīlakṣmaṇasyāpyativimalamatiḥ prāpa bhartuḥ samīpam #84#

 ${\tt liti}$ śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē saptamaḥ sargaḥ ${\tt ll}_{\tt l}$

∥aṣṭamaḥ sargaḥ∥

śrīmahādēva uvāca

atha kālē gatē kasmin bharatō bhīmavikramaḥ | yudhājitā mātulēna hyāhūtōSgātsasainikaḥ ||1||

rāmājñayā gatastatra hatvā gandharvanāyakān l tisraḥ kōṭīḥ purē dvē tu nivēśya raghunandanaḥ ||2||

puşkaram puşkarāvatyām takşam takşaśilāhvayē I abhişicya sutau tatra dhanadhānyasuhṛdvṛtau II3 II

punarāgatya bharatō rāmasēvāparōSbhavat I tatah prītō raghuśrēsthō laksmanam prāha sādaram II4II

ubhau kumārau saumitrē gṛhītvā paścimām diśam l tatra bhillān vinirjitya duṣṭān sarvāpakāriṇaḥ lsl

aṅgadaścitrakētuśca mahāsattvaparākramau I dvayōrdvē nagarē kṛtvā gajāśvadhanaratnakaiḥ II6II

abhişicya sutau tatra śīghramāgaccha mām punaḥ l rāmasyājñām puraskṛtya gajāśvabalavāhanaḥ lī

gatvā hatvā ripūn sarvān sthāpayitvā kumārakau I saumitriḥ punarāgatya rāmasēvāparōSbhavat II8II

tatastu kālē mahati prayātē rāmam sadā dharmapathē sthitam harim I draṣṭum samāgādṛṣivēṣadhārī kālastatō lakṣmaṇamityuvāca II9II

nivēdayasvātibalasya dūtam mām draṣṭukāmam puruṣōttamāya I rāmāya vijñāpanamasti tasya maharṣimukhyasya cirāya dhīman ||10|| tasya tadvacanam śrutvā saumitristvarayānvitah l ācacakṣēStha rāmāya sa samprāptam tapōdhanam ||11||

ēvam bruvantam prōvāca lakṣmaṇam rāghavō vacaḥ l śīghram pravēśyatām tāta munih satkārapūrvakam ||12||

lakṣmaṇastu tathētyuktvā prāvēśayata tāpasam | svatējasā jvalantaṃ taṃ ghṛtasiktaṃ yathāSnalam ||13||

sōSbhigamya raghuśrēṣṭhaṃ dīpyamānaḥ svatējasā I munirmadhuravākyēna vardhasvētyāha rāghavam ||14||

tasmai sa munayē rāmaḥ pūjāṃ kṛtvā yathāvidhi l pṛṣṭvāSnāmayamavyagrō rāmaḥ pṛṣṭōStha tēna saḥ lisl

divyāsanē samāsīnō rāmaḥ prōvāca tāpasam | yadarthamāgatōSsi tvamiha tatprāpayasva mē ||16||

vākyēna cōditastēna rāmēṇāha munirvacaḥ l dvandvamēva prayōktavyamanālakṣyaṃ tu tadvacaḥ l₁₇ll

nānyēna caitacchrōtavyam nākhyātavyam ca kasyacit I śṛṇuyādvā nirīkṣēdvā yaḥ sa vadhyastvayā prabhō II18II

tathēti ca pratijñāya rāmō lakṣmaṇamabravīt l tiṣṭha tvaṃ dvāri saumitrē nāyātvatra janō rahaḥ ||19||

yadyāgacchati kō vā Spi sa vadhyō mē na saṃśayaḥ l tataḥ prāha muniṃ rāmō yēna vā tvaṃ visarjitaḥ l²0 l

yattē manīṣitaṃ vākyaṃ tadvadasva mamāgrataḥ l tataḥ prāha munirvākyaṃ śṛṇu rāma yathātatham ||21||

brahmaṇā prēṣitōSsmīśa kāryārthē tēSntikaṃ prabhō l ahaṃ hi pūrvajō dēva tava putraḥ parantapa ||22||

māyāsaṅgamajō vīra kālaḥ sarvaharaḥ smṛtaḥ l brahmā tvāmāha bhagavān sarvadēvarṣipūjitaḥ ||23|| rakṣituṃ svargalōkasya samayastē mahāmatē | purā tvamēka ēvāsīrlōkān saṃhṛtya māyayā ||24||

bhāryayā sahitastvam māmādau putramajījanaḥ l tathā bhōgavatam nāgamanantamudakēśayam ||25||

māyayā janayitvā tvam dvau sasattvau mahābalau I madhukaiṭabhakau daityau hatvā mēdōSsthisañcayam II26II

imām parvatasambaddhām mēdinīm puruṣarṣabha l padmē divyārkasankāśē nābhyāmutpādya māmapi ||27||

mām vidhāya prajādhyakṣam mayi sarvam nyavēdayat I sōSham samyuktasambhārastvāmavōcam jagatpatē ||28||

rakṣāṃ vidhatsva bhūtēbhyō yē mē vīryāpahāriṇaḥ l tatastvaṃ kaśyapājjātō viṣṇurvāmanarūpadhṛk ||29||

hṛtavānasi bhūbhāram vadhādrakṣōgaṇasya ca l sarvāsūtsāryamāṇāsu prajāsu dharaṇīdhara ||30||

rāvaņasya vadhākāṅkṣī martyalōkamupāgataḥ l daśavarṣasahasrāṇi daśavarṣaśatāni ca ||31||

kṛtvā vāsasya samayam tridaśēṣvātmanah purā l
 sa tē manōrathah pūrṇah pūrṇē cāyuṣi tē nṛṣu $\|32\|$

kālastāpasarūpēņa tvatsamīpamupāgamat l tatō bhūyaśca tē buddhiryadi rājyamupāsitum ||33||

tattathā bhava bhadram tē ēvamāha pitāmahaḥ I yadi tē gamanē buddhirdēvalōkam jitēndriya ||34||

sanāthā viṣṇunā dēvā bhajantu vigatajvarāḥ l caturmukhasya tadvākyaṃ śrutvā kālēna bhāṣitam ||35||

hasan rāmastadā vākyam kṛtsnasyāntakamabravīt I śrutam tava vacō mēSdya mamāpīṣṭataram tu tat II36II santōṣaḥ paramō jñēyastvadāgamanakāraṇāt l trayāṇāmapi lōkānāṃ kāryārthaṃ mama sambhavaḥ ||37||

bhadram tē Sstvāgami syāmi yata ēvāhamāgatah I manorathastu samprāpto na mē Strāsti vicāranā II 38 II

matsēvakānām dēvānām sarvakāryēsu vai mayā l sthātavyam māyayā putra yathā cāha prajāpatiḥ ||39||

ēvam tayōḥ kathayatōrdurvāsā munirabhyagāt I rājadvāram rāghavasya darśanāpēksayā drutam ||40||

munirlakṣmaṇamāsādya durvāsā vākyamabravīt | sīghram darśaya rāmam mē kāryam mēStyantamāhitam ||41||

tacchrutvā prāha saumitrirmunim jvalanatējasam l rāmēna kāryam kim tēSdya kim tēSbhīstam karōmyaham ||42||

rājā kāryāntarē vyagrō muhūrtam sampratīkṣyatām l tacchrutvā krōdhasantaptō munih saumitrimabravīt ||43||

asmin kṣaṇē tu saumitrē na darśayasi cēdvibhum | rāmam savisayam vamśam bhasmīkuryām na samśayah ||44||

śrutvā tadvacanam ghōramṛṣērdurvāsasō bhṛśam | svarūpam tasya vākyasya cintayitvā sa lakṣmaṇaḥ ||45||

sarvanāśādvaram mēSdya nāśō hyēkasya kāraṇāt I niścityaivam tatō gatvā rāmāya prāha lakṣmaṇaḥ ||46||

saumitrērvacanam śrutvā rāmaḥ kālam vyasarjayat I śīghram nirgamya rāmōSpi dadarśātrēḥ sutam munim ||47||

rāmōSbhivādya samprītō munim papraccha sādaram l kim kāryam tē karōmīti munimāha raghūttamaḥ ll48 ll

tacchrutvā rāmavacanam durvāsā rāmamabravīt l adya varṣasahasrāṇāmupavāsasamāpanam #49# atō bhōjanamicchāmi siddham yattē raghūttama I rāmō munivacah śrutvā santōṣēṇa samanvitah \$150\$\$

sa siddhamannam munayē yathāvatsamupāharat | munirbhuktvāSnnamamrtam santustah punarabhyagāt ||51||

svamāśramam gatē tasmin rāmaḥ sasmāra bhāṣitam l kālēna śōkaduhkhārtō vimanāścātivihvalah ||52||

avānmukhō dīnamanā na śaśākābhibhāṣitum I manasā laksmanam jñātvā hataprāyam raghūdvahah #53#

avānmukhō babhūvātha tūṣṇīmēvākhilēśvaraḥ latō rāmam vilōkyāSSha saumitrirduhkhasamplutam ||54||

tūṣṇīmbhūtaṃ cintayantaṃ garhantaṃ snēhabandhanam I matkṛtē tyaja santāpaṃ jahi māṃ raghunandana II 55 II

gatiḥ kālasya kalitā pūrvamēvēdṛśī prabhō l tvayi hīnapratijñē tu narakō mē dhruvaṃ bhavēt ||56||

mayi prītiryadi bhavēdyadyanugrāhyatā tava | tyaktvā śaṅkām jahi prājña mā mā dharmam tyaja prabhō | | 57 ||

saumitriņōktam tacchrutvā rāmaścalitamānasah l $$\bar{\rm ah\bar{u}ya}$$ mantriņah sarvān vasiṣṭham cēdamabravīt $\|_{58}\|$

munērāgamanam yattu kālasyāpi hi bhāṣitam l pratijñāmātmanaścaiva sarvamāvēdayatprabhuḥ ||59||

śrutvā rāmasya vacanam mantriņah sapurōhitāh l ūcuḥ prāñjalayah sarvē rāmamakliṣṭakāriṇam lool

pūrvamēva hi nirdistam tava bhūbhārahāriṇah lakṣmaṇēna viyōgastē jñātō vijñānacakṣuṣā lal

tyajā S S śu lak şmaṇam rāma mā pratijñām tyaja prabhō l pratijñātē parityak tē dharmō bhavati ni sphala h le2 l dharmē naṣṭēSkhilē rāma trailōkyaṃ naśyati dhruvam l tvaṃ tu sarvasya lōkasya pālakōSsi raghūttama l63 l

tyaktvā lakṣmaṇamēvaikaṃ trailōkyaṃ trātumarhasi I rāmō dharmārthasahitam vākyam tēsāmaninditam ||64||

sabhāmadhyē samāśrutya prāha saumitrimañjasā | yathēṣṭaṃ gaccha saumitrē mā bhūddharmasya saṃśayaḥ ||65||

parityāgō vadhō vāSpi satāmēvōbhayaṃ samam l ēvamuktē raghuśrēṣṭhē duḥkhavyākulitēkṣaṇaḥ l66 l

rāmam praṇamya saumitriḥ śīghram gṛhamagātsvakam l tatōSgātsarayūtīramācamya sa kṛtāñjaliḥ \$\|67\|\$

nava dvārāṇi saṃyamya mūrdhni prāṇamadhārayat I yadakṣaraṃ paraṃ brahma vāsudēvākhyamavyayam | | 68 | |

padam tatparamam dhāma cētasā sōSbhyacintayat I vāyurōdhēna samyuktam sarvē dēvāh saharṣayah 1691

sāgnayō lakṣmaṇaṃ puṣpaistuṣṭuvuśca samākiran ladṛśyaṃ vibudhaiḥ kaiścitsaśarīraṃ ca vāsavaḥ ||170||

gṛhītvā lakṣmaṇaṃ śakraḥ svargalōkamathāgamat l tatō viṣṇōścaturbhāgaṃ taṃ dēvaṃ surasattamāḥ l sarvē dēvarṣayō dṛṣṭvā lakṣmaṇaṃ samapūjayan ||71||

lakṣmaṇē hi divamāgatē harau siddhalōkagatayōginastadā l brahmaṇā saha samāgamanmudā draṣṭumāhitamahāhirūpakam ||72||

 ${\tt liti}$ śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē aṣṭamaḥ sargaḥ ${\tt ll}_{\tt B}{\tt ll}$

∥navamaḥ sargaḥ∥

śrī mahādēva uvāca

lakṣmaṇaṃ tu parityajya rāmō duḥkhasamanvitaḥ I mantriṇō naigamāṃścaiva vasiṣṭhaṃ cēdamabravīt ||1||

abhiṣēkṣyāmi bharatamadhirājyē mahāmatim ladya cāham gamiṣyāmi lakṣmaṇasya padānugaḥ lal

ēvamuktē raghuśrēṣṭhē paurajānapadāstadā I drumā ivacchinnamūlā duḥkhārtāḥ patitā bhuvi II3II

mūrcchitō bharatō vāSpi śrutvā rāmābhibhāṣitam I garhayāmāsa rājyaṃ sa prāhēdaṃ rāmasannidhau II4II

satyēna ca śapē nāhaṃ tvāṃ vinā divi vā bhuvi l kāṅkṣē rājyaṃ raghuśrēṣṭha śapē tvatpādayōḥ prabhō lsl

imau kuśalavau rājannabhiṣiñcasva rāghava l kōsalēṣu kuśaṃ vīramuttarēṣu lavaṃ tathā lel

gacchantu dūtāstvaritam satrughnānayanāya hi lasmākamētadgamanam svarvāsāya sṛṇōtu saḥ la

bharatēnōditam śrutvā patitāstāh samīkṣya tam l prajāśca bhayasaṃvignā rāmaviślēṣakātarāh 💵

vasiṣṭhō bhagavān rāmamuvāca sadayaṃ vacaḥ l paśya tātāSSdarātsarvāḥ patitā bhūtalē prajāḥ lloll

tāsām bhāvānugam rāma prasādam kartumarhasi I śrutvā vasiṣṭhavacanam tāḥ samutthāpya pūjya ca ||10||

sasnēhō raghunāthastāḥ kiṃ karōmīti cābravīt l tataḥ prāñjalayaḥ prōcuḥ prajā bhaktyā raghūdvaham ||11|| gantumicchasi yatra tvamanugacchāmahē vayam lasmākamēsā paramā prītirdharmōSyamaksayah ||12||

tavānugamanē rāma hṛdgatā nō dṛḍhā matiḥ l putradārādibhih sārdhamanuyāmōSdya sarvathā ||13||

tapōvanaṃ vā svargaṃ vā puraṃ vā raghunandana I jñātvā tēṣām manōdārdhyam kālasya vacanam tathā ||14||

bhaktam paurajanam caiva bāḍhamityāha rāghavaḥ l krtvaiva niścayam rāmastasminnēvāhani prabhuh ||15||

prasthāpayāmāsa ca tau rāmabhadraḥ kuśīlavau l astau rathasahasrāni sahasram caiva dantinām ||16||

şaştim cāśvasahasrāṇāmēkaikasmai dadau balam | bahuratnau bahudhanau hṛṣṭapuṣṭajanāvṛtau ||17||

abhivādya gatau rāmam kṛcchrēṇa tu kuśīlavau I śatrughnānayanē dūtān prēṣayāmāsa rāghavaḥ ||18||

tē dūtāstvaritam gatvā šatrughnāya nyavēdayan l kālasyāSSgamanam paścādatriputrasya cēstitam ||19||

lakṣmaṇasya ca niryāṇaṃ pratijñāṃ rāghavasya ca l putrābhiṣēcanaṃ caiva sarvaṃ rāmacikīrṣitam ||20||

śrutvā taddūtavacanam śatrughnah kulanāśanam I vyathitōSpi dhṛtim labdhvā putrāvāhūya satvarah I abhiṣicya subāhum vai mathurāyām mahābalah ||21||

yūpakētum ca vidiśānagarē śatrusūdanaḥ l ayōdhyām tvaritam prāgātsvayam rāmadidṛkṣayā ||22||

dadarśa ca mahātmānam tējasā jvalanaprabham l dukūlayugasamvītam rsibhiścākṣayairvṛtam l23 l

abhivādya ramānātham śatrughnō raghupungavam | prānjalirdharmasahitam vākyam prāha mahāmatih ||24||

abhişicya sutau tatra rājyē rājīvalōcana l tavānugamanē rājan viddhi mām kṛtaniścayam l25 l

tyaktum nārhasi mām vīra bhaktam tava viśēṣataḥ l śatrughnasya drdhām buddhim vijñāya raghunandanah ||26||

sajjībhavatu madhyāhnē bhavānityabravīdvacaḥ latha kṣaṇātsamutpēturvānarāḥ kāmarūpiṇaḥ l27 l

rkṣāśca rākṣasāścaiva gōpucchāśca sahasraśaḥ l ṛṣīṇāṃ dēvatānāṃ ca putrā rāmasya nirgamam ||28||

śrutvā prōcū raghuśrēṣṭhaṃ sarvē vānararākṣasāḥ l tavānugamanē viddhi niścitārthān hi naḥ prabhō ||29||

ētasminnantarē rāmam sugrīvō Spi mahābalah I yathāvadabhivādyāha rāghavam bhaktavatsalam ||30||

abhişicyāngadam rājyē āgatōSsmi mahābalam l tavānugamanē rāma viddhi mām kṛtaniścayam 🛚 31 🗸

śrutvā tēṣāṃ dṛḍhaṃ vākyaṃ ṛkṣavānararakṣasām l vibhīṣaṇamuvācēdaṃ vacanaṃ mṛdu sādaram l32 l

dharişyati dharā yāvatprajāstāvatpraśādhi mē I vacanādrākṣasam rājyam śāpitōSsi mamōpari ||33||

na kiñciduttaram vācyam tvayā matkṛtakāraṇāt l ēvam vibhīṣaṇam tūktvā hanūmantamathābravīt ||34||

mārutē tvam ciranjīva mamājnām mā mṛṣā kṛthāḥ l jāmbavantamatha prāha tiṣṭha tvam dvāparāntarē ||35||

mayā sārdham bhavēdyuddham yatkiñcitkāraṇāntarē I tatastān rāghavaḥ prāha rkṣarākṣasavānarān I sarvānēva mayā sārdham prayātēti dayānvitaḥ II36 II

tataḥ prabhātē raghuvaṃśanāthō viśālavakṣāḥ sitakañjanētraḥ I purōdhasam prāha vasisthamāryam yāntvagnihōtrāņi purō gurō mē ||37||

tatō vasiṣṭhōSpi cakāra sarvam prāsthānikam karma mahadvidhānāt l kṣaumāmbarō darbhapavitrapāṇiḥ mahāprayāṇāya gṛhītabuddhiḥ ||38||

niṣkramya rāmō nagarātsitābhrācchaśīva yātaḥ śaśikōṭikāntiḥ I rāmasya savyē sitapadmahastā padmā gatā padmaviśālanētrā ||39||

pārśvēStha dakṣēSruṇakañjahastā śyāmā yayau bhūrapi dīpyamānā I śāstrāṇi śastrāṇi dhanuśca bāṇā jagmuḥ purastāddhṛtavigrahāstē ||40||

vēdāśca sarvē dhṛtavigrahāśca yayuśca sarvē munayaśca divyāḥ I mātā śrutīnāṃ praṇavēna sādhvī yayau hariṃ vyāhṛtibhiḥ samētā ||41||

gacchantamēvānugatā janāstē saputradārāḥ saha bandhuvargaiḥ I anāvṛtadvāramivāpavargam rāmaṃ vrajantaṃ yayurāptakāmāḥ II42 II

> sāntaḥpuraḥ sānucaraḥ sabhāryaḥ śatrughnayuktō bharatōSnuyātaḥI

gacchantamālōkya ramāsamētam śrīrāghavam paurajanāḥ samastāḥ l sabālavṛddhāśca yayurdvijāgryāḥ sāmātyavargāśca samantriṇō yayuḥ ||43||

sarvē gatāḥ kṣatramukhāḥ prahṛṣṭā vaiśyāśca śūdrāśca tathā parē ca l sugrīvamukhyā haripuṅgavāśca snātā viśuddhāḥ śubhaśabdayuktāḥ ||44||

na kaścidāsīdbhavaduḥkhayuktō dīnōSthavā bāhyasukhēṣu saktaḥ I ānandarūpānugatā viraktā yayuśca rāmam paśubhṛtyavargaiḥ ||45||

bhūtānyadṛśyāni ca yāni tatra yē prāṇinaḥ sthāvarajaṅgamāśca I sākṣātparātmānamanantaśaktim jagmurvimuktāḥ paramēkamīśam ||46||

nāsīdayōdhyānagarē tu jantuḥ kaścittadā rāmamanā na yātaḥ I śūnyaṃ babhūvākhilamēva tatra puraṃ gatē rājani rāmacandrē ||47||

tatōStidūram nagarātsa gatvā dṛṣṭvā nadīm tām harinētrajātām I nananda rāmaḥ smṛtapāvanōStō dadarśa cāśēṣamidam hṛdistham ||48||

athāSSgatastatra pitāmahō mahān dēvāśca sarvē ṛṣayaśca siddhāḥ I vimānakōṭībhirapārapāram samāvṛtaṃ khaṃ surasēvitābhiḥ II49II

raviprakāśābhirabhisphuratsvam jyōtirmayam tatra nabhō babhūva I svayamprakāśairmahatām mahadbhiḥ samāvṛtam puṇyakṛtām variṣṭhaiḥ ||50||

vavuśca vātāśca sugandhavantō vavarṣa vṛṣṭiḥ kusumāvalīnām I upasthitē dēvamṛdaṅganādē gāyatsu vidyādharakinnarēṣu ||51||

rāmastu padbhyām sarayūjalam sakṛt spṛṣṭvā parikrāmadanantaśaktiḥ l brahmā tadā prāha kṛtāñjalistam rāmam parātman paramēśvarastvam ||52||

viṣṇuḥ sadānandamayōSsi pūrṇō jānāsi tattvaṃ nijamaiśamēkam l tathāSpi dāsasya mamākhilēśa kṛtaṃ vacō bhaktaparōSsi vidvan ||53||

tvam bhrātṛbhirvaiṣṇavamēvamādyam praviśya dēham paripāhi dēvān l yadvā parō vā yadi rōcatē tam praviśya dēham paripāhi nastvam ||54||

tvamēva dēvādhipatiśca viṣṇuḥ jānanti na tvāṃ puruṣā vinā mām I sahasrakṛtvastu namō namastē prasīda dēvēśa punarnamastē ||55||

pitāmahaprārthanayā sa rāmaḥ paśyatsu dēvēṣu mahāprakāśaḥ I muṣṇaṃśca cakṣūṃṣi divaukasāṃ tadā babhūva cakrādiyutaścaturbhujaḥ ||56||

śēṣō babhūvēśvaratalpabhūtaḥ saumitriratyadbhutabhōgadhārī | babhūvatuścakradarau ca divyau kaikēyisūnurlavaṇāntakaśca ||57||

sītā ca lakṣmīrabhavatpurēva rāmō hi viṣṇuḥ puruṣaḥ purāṇaḥ I sahānujaḥ pūrvaśarīrakēṇa babhūva tējōmayadivyamūrtiḥ ||58||

viṣṇuṃ samāsādya surēndramukhyā dēvāśca siddhā munayaśca dakṣāḥ l pitāmahādyāḥ paritaḥ parēśam stavairgṛṇantaḥ paripūjayantaḥ ||59||

ānandasamplāvitapūrņacittā babhūvirē prāptamanōrathāstē I tadāSSha viṣṇurdruhiṇaṃ mahātmā ētē hi bhaktā mayi cānuraktāḥ ||60||

yāntam divam māmanuyānti sarvē tiryakṣarīrā api puṇyayuktāḥ l vaikuṇṭhasāmyam paramam prayāntu samāviśasvāऽऽśu mamऽऽjñayā tvam ||61|| śrutvā harērvākyamathābravītkaḥ sāntānikān yāntu vicitrabhōgān l lōkānmadīyōpari dīpyamānān tvadbhāvayuktāḥ kṛtapuṇyapuñjāḥ 1162

yē cāpi tē rāma pavitranāma gṛṇanti martyā layakāla ēva I ajñānatō vāSpi bhajantu lōkān tānēva yōgairapi cādhigamyān 116311

tatōStihṛṣṭā harirākṣasādyāḥ spṛṣṭvā jalaṃ tyaktakalēvarāstē I prapēdirē prāktanamēva rūpam yadaṃśajā ṛkṣaharīśvarāstē ||64||

prabhākaram prāpa haripravīraḥ sugrīva ādityajavīryavattvāt l tatō vimagnāḥ sarayūjalēṣu narāḥ parityajya manuṣyadēham ||65||

āruhya divyābharaṇā vimānam prāpuśca tē sāntanikākhyalōkān l tiryakprajātā api rāmadṛṣṭā jalaṃ praviṣṭā divamēva yātāḥ ||66||

didṛkṣavō jānapadāśca lōkā rāmaṃ samālōkya vimuktasaṅgāḥ I smṛtvā hariṃ lōkaguruṃ parēśam spṛṣṭvā jalaṃ svargamavāpurañjaḥ ||67||

ētāvadēvōttaramāha śambhuḥ śrīrāmacandrasya kathāvaśēṣam I yaḥ pādamapyatra paṭhētsa pāpādvimucyatē janmasahasrajātāt II 68 II

dinē dinē pāpacayam prakurvan paṭhēnnaraḥ ślōkamapīha bhaktyā I vimuktasarvāghacayaḥ prayāti rāmasya sālōkyamananyalabhyam 116911

ākhyānamētadraghunāyakasya

kṛtaṃ purā rāghavacōditēna l mahēśvarēṇāptabhaviṣyadartham śrutvā tu rāmaḥ paritōṣamēti ||70||

rāmāyaṇaṃ kāvyamanantapuṇyam śrīśaṅkarēṇābhihitaṃ bhavānyai I bhaktyā paṭhēdyaḥ śṛṇuyāt sa pāpairvimucyatē janmaśatōdbhavaiśca ||71||

adhyātmarāmam paṭhataśca nityam śrōtuśca bhaktyā likhituśca rāmaḥ l atiprasannaśca sadā samīpē sītāsamētaḥ śriyamātanōti ||72||

rāmāyaṇaṃ janamanōharamādikāvyam brahmādibhiḥ suravarairapi saṃstutaṃ ca l śraddhānvitaḥ paṭhati yaḥ śṛṇuyāttu nityam viṣṇōḥ prayāti sadanaṃ sa viśuddhadēhaḥ ||173||

liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē umāmahēśvarasaṃvādē uttarakāṇḍē navamaḥ sargaḥləl liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇē uttarakāṇḍaḥ samāptaḥl liti śrīmadadhyātmarāmāyaṇaṃ sampūrṇaml
